Chulalongkorn University
Chula Digital Collections

Chulalongkorn University Theses and Dissertations (Chula ETD)

2018

กระบวนการถ่ายทอดการประพันธ์เพลงไทยตามแนวทางของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร ศิลปินแห่งชาติ

สมนึก แสงอรุณ
คณะครุศาสตร์

Follow this and additional works at: https://digital.car.chula.ac.th/chulaetd

Part of the Other Education Commons

Recommended Citation

แสงอรุณ, สมนึก, "กระบวนการถ่ายทอดการประพันธ์เพลงไทยตามแนวทางของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร ศิลปินแห่งชาติ" (2018). *Chulalongkorn University Theses and Dissertations (Chula ETD)*. 2907.
https://digital.car.chula.ac.th/chulaetd/2907

This Thesis is brought to you for free and open access by Chula Digital Collections. It has been accepted for inclusion in Chulalongkorn University Theses and Dissertations (Chula ETD) by an authorized administrator of Chula Digital Collections. For more information, please contact ChulaDC@car.chula.ac.th.

กระบวนการถ่ายทอดการประพันธ์เพลงไทยตามแนวทางของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร ศิลปินแห่งชาติ

ร.อ.สมนึก แสงอรุณ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาดนตรีศึกษา ภาควิชาศิลปะ ดนตรีและนาฏศิลป์ศึกษา
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีการศึกษา 2561

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

TRANSMISSION PROCESS IN THAI CLASSICAL MUSIC COMPOSITION OF LT.COL SANOH LUANGSUNTORN, NATIONAL ARTIST

Capt. Somnuek Saeng-arun

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Education in Music Education
Department of Art,Music, and Dance Education
Faculty of Education
Chulalongkorn University
Academic Year 2018
Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์	กระบวนการถ่ายทอดการประพันธ์เพลงไทยตามแนวทางของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร ศิลปินแห่งชาติ
โดย	ร.อ.สมนึก แสงอรุณ
สาขาวิชา	ดนตรีศึกษา
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	รองศาสตราจารย์ ดร.ณรุทธ์ สุทธจิตต์

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้นับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต

..... คณบดีคณะครุศาสตร์

(รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริเดช สุชีวะ)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.ยุทธนา ฉัพพรรณรัตน์)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

(รองศาสตราจารย์ ดร.ณรุทธ์ สุทธจิตต์)

..... กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย

(รองศาสตราจารย์ ดร.โกวิทย์ ขันธศิริ)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

สมนึก แสงอรุณ : กระบวนการถ่ายทอดการประพันธ์เพลงไทยตามแนวทางของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร ศิลปินแห่งชาติ. (
TRANSMISSION PROCESS IN THAI CLASSICAL MUSIC COMPOSITION OF LT.COL SANOH LUANGSUNTORN, NATIONAL ARTIST) อ.ที่ปรึกษาหลัก : รศ. ดร.ณรุทธ์ สุทธจิตต์

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษากระบวนการถ่ายทอดการประพันธ์เพลงไทยตามแนวทางของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (ดนตรีไทย) โดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการตีความ สร้างข้อสรุปแบบอุปนัย และนำเสนอเป็นความเรียง

ผลการวิจัยพบว่ากระบวนการถ่ายทอดการประพันธ์เพลงไทยตามแนวทางของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร แบ่งออกเป็นด้าน ดังนี้ ด้านผู้สอน พันโทเสนาะ หลวงสุนทร กำเนิดในครอบครัวดนตรีไทยได้รับการถ่ายทอดดนตรีจากครูดนตรีที่เชี่ยวชาญ และมีประสบการณ์ดนตรีที่หลากหลาย ส่งผลให้พันโทเสนาะ หลวงสุนทร มีความเชี่ยวชาญดนตรีไทย การประพันธ์เพลงไทย และสามารถถ่ายทอดได้เป็นอย่างดียิ่ง ทำให้ให้ผู้เรียนมีการพัฒนาทักษะการประพันธ์เพลงไทยอย่างมีประสิทธิภาพ พันโทเสนาะ หลวงสุนทร มีคุณลักษณะของครูที่ดีตรงตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 คือ 1) มีปัญญาความรู้ดีในหลักวิชาอันถูกต้อง 2) ประพฤติดี มีความสุจริต เมตตากรุณา ปรารถนาดีต่อผู้อื่น และ 3) มีความสามารถที่จะเผื่อแผ่และถ่ายทอดความรู้ได้อย่างดี ด้านผู้เรียน ต้องมีพื้นฐานดนตรีไทยที่เกี่ยวข้องกับการประพันธ์เพลงไทย และสามารถอ่านเขียนโน้ตแบบดนตรีตะวันตกได้ดี ด้านสาระมี 3 ส่วนดังนี้ 1) ความสำคัญและวัตถุประสงค์ของการประพันธ์เพลงไทย 2) ความรู้พื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับการประพันธ์เพลงไทย และ 3) แนวคิดการประพันธ์เพลงไทย คือ ประพันธ์ตามขนบแบบโบราณ ประพันธ์ตามแรงบันดาลใจ และประพันธ์ด้วยความคิดสร้างสรรค์ มีหลักการประพันธ์ 13 แบบดังนี้ (1) การประดิษฐ์มือฆ้องอิสระ (2) การประดิษฐ์ทางพื้น (3) การประดิษฐ์ทางกรอหรือบังคับทาง (4) การยืดลูกตก (5) การประดิษฐ์ทางเปลี่ยน (6) การยืดขยายตัดยุบ (7) การยืดยุบพร้อมเปลี่ยนทาง (8) การยืดทำนองเฉพาะลูกเท่าและลูกโยน (9) การประดิษฐ์ลูกล้อลูกขัดและลูกเหลื่อม (10) การประพันธ์เพลงในโครงสร้างหน้าทับสองไม้หรือหน้าทับทยอย (11) ประพันธ์เพลงให้เป็นเพลงสำเนียงภาษา (12) การใช้และการย้ายบันไดเสียง และ (13) การประพันธ์ทางเดี่ยว ด้านการสอน สอนด้วยวิธีการบรรยายควบคู่กับการให้ผู้เรียนฝึกปฏิบัติ มีเทคนิคการสอนกระตุ้นให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ เน้นทักษะพิสัยด้วยการฝึกหัดการประพันธ์เพลงไทย โดยมีการประเมินผลก่อนเรียน ในระหว่างเรียน และหลังจากเรียนครบตามเนื้อหาสาระ ด้วยวิธีการแสดงผลงานเพลงที่ประพันธ์ขึ้นใหม่

สาขาวิชา	ดนตรีศึกษา	ลายมือชื่อนิสิต .....
ปีการศึกษา	2561	ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาหลัก .....

5883383127 : MAJOR MUSIC EDUCATION
KEYWORD: THAI CLASSICAL MUSIC COMPOSITION, SANOH LUANGSUNTORN, TRANSMISSION PROCESS IN THAI CLASSICAL MUSIC COMPOSITION

Somnuek Saeng-arun :
TRANSMISSION PROCESS IN THAI CLASSICAL MUSIC COMPOSITION OF LT.COL SANOH LUANG SUNTORN, NATIONAL ARTIST. Advisor: Assoc. Prof. NARUTT SUTTACHITT, Ph.D.

The main objective of this research was to examine the transmission process in Thai music composition of Lieutenant Colonel Sanoh Luangsoontorn, Thailand's National Artist. The research used a qualitative methodology, gathering data from documents, by an in-depth interview, and data analysis by an inductive interpretation.

The findings revealed that the transmission process in Thai music composition of LT.COL Sanoh Luangsoontorn can be divided into four main aspects as followed i) The instructor: LT.COL Sanoh Luangsoontorn was born in Thai music family and has developed musical experiences from many Thai masters. He achieves expertise in both performance and music theory which utilised his understanding in composition and systematic teachings. Moreover, his quality of music instructor is matched to 'the model of great teacher' given by His Majesty King Bhumibol Adulyadej; ii) The learner: LT.COL Sanoh Luangsoontorn has strong foundations of Thai and Western classical music especially reading and writing notation; iii) The content: there are three main important contents of Thai music composition which cover in-depth knowledge in Thai music theory, the understanding 13 concepts in Thai music composition which based on the creation of principle theme, and the interpretations within multi-level creativity frameworks; and lastly iv) the transmission process: LT.COL Sanoh Luangsoontorn has guided his students by using lecture method in teaching along with practical method, as well as stimulated the learner to create the creatively ideas and to focus on psychomotor domain in Thai music composition. LT.COL Sanoh Luangsoontorn used three-steps assessments to evaluate the learner include the pre-test assessment, the formative assessment, and the post-test assessment by guiding the learner to compose a new piece for the live performance.

Field of Study:	Music Education	Student's Signature .....
Academic Year:	2018	Advisor's Signature .....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยความกรุณาอย่างดียิ่งจาก รองศาสตราจารย์ ดร.ณรุทธ์ สุทธจิตต์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ขอกราบขอบพระคุณที่ท่านได้อบรมสั่งสอน และช่วยตรวจสอบปรับปรุงและแก้ไขวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความกรุณาของท่าน และขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ ที่นี้

ขอกราบขอบพระคุณ พันโทเสนาะ หลวงสุนทร (ศิลปินแห่งชาติ) คุณครูที่ให้ความเมตตาสั่งสอนผู้วิจัยมาแต่เยาว์วัย และเป็นผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัยครั้งนี้ ส่งผลให้วิทยานิพนธ์นี้มีความสมบูรณ์ และขอขอบพระคุณครูบาอาจารย์ทุกท่าน ที่คอยอบรมสั่งสอนสรรพวิชาต่าง ๆ ให้แก่ผู้วิจัย

ขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร. ยุทธนา ฉัพพรรณรัตน์ ประธานสอบวิทยานิพนธ์ และรองศาสตราจารย์ ดร. โกวิทย์ ขันธศิริ กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย ที่ให้คำแนะนำและตรวจสอบข้อบกพร่องต่าง ๆ ทำให้วิทยานิพนธ์มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น และขอขอบพระคุณคณาจารย์สาขาวิชาดนตรีศึกษาทุกท่านที่กรุณาสั่งสอนวิชาการต่าง ๆ ให้แก่ผู้วิจัย ขอขอบคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. มนสิการ เหล่าวานิช ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ภัทระ คมขำ และอาจารย์ ดร. กานต์ สุริยาศศิน ที่กรุณาเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจเครื่องมือวิจัย

ขอขอบคุณผู้ให้ข้อมูล อาจารย์จักรี มงคล อาจารย์นวลจันทร์ สุขพัฒน์ อาจารย์สุดแดน สุขเกษม อาจารย์ไพฑูรย์ อุณหกะ อาจารย์ประสาน วงศ์วิโรจน์รักษ์ และขอขอบคุณผู้ให้ข้อมูลทุกท่านที่กรุณาให้ข้อมูลแก่ผู้วิจัยด้วยความเต็มใจ ส่งผลให้วิทยานิพนธ์นี้มีความสมบูรณ์

ขอขอบพระคุณ อาจารย์อานันท์ นาคคง ที่ให้คำปรึกษาในเรื่องที่เป็นประโยชน์ต่องานวิจัยในครั้งนี้ ขอขอบคุณเพื่อนพี่น้อง เพื่อนร่วมรุ่นทุกคน และลูกศิษย์ของผู้วิจัย พิชญาภา มานะวิริยภาพ ธนวิชญ์ นรเทพ ภัทราพร พืชจันทร์ ฐาณิศร์ สินธารัตนะ และอีกหลายท่าน ที่เป็นกำลังใจและสนับสนุนให้การทำงานวิทยานิพนธ์ดำเนินไปจนสำเร็จราบรื่น

สุดท้ายนี้ ขอขอบพระคุณ บิดา มารดา ที่ให้กำเนิดและสั่งสอนผู้วิจัยให้เจริญงอกงาม ขอขอบคุณ อัญชรินทร์ แสงอรุณ ภรรยาของผู้วิจัย และบุตรของผู้วิจัย ที่เป็นผู้สนับสนุนเป็นกำลังใจสำคัญให้กับผู้วิจัย ทำให้การศึกษาในระดับมหาบัณฑิตนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี

สมนึก แสงอรุณ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย ..... ค
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ ..... ง
กิตติกรรมประกาศ ..... จ
สารบัญ ..... ฉ
สารบัญตาราง ..... ญ
สารบัญภาพ ..... ฎ
สารบัญแผนภาพ ..... ฐ
บทที่ 1 บทนำ 1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา 1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย 5
ขอบเขตการวิจัย 5
นิยามศัพท์ 5
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ 6
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 7
ตอนที่ 1 คุณลักษณะของครูที่ดี 7
ตอนที่ 2 ผู้เรียน 9
ตอนที่ 3 สาระการประพันธ์เพลงไทย การถ่ายทอดและการพัฒนาทักษะการประพันธ์เพลงไทย 10
ตอนที่ 4 แนวคิด ทฤษฎีการสอน และการวัดประเมินผลด้านดนตรี 26
ตอนที่ 5 กรอบแนวคิดในการวิจัย 30
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย 34
ขั้นที่ 1 ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 34

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ขั้นที่ 2 กำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 34
ขั้นที่ 3 สร้างเครื่องมือในการวิจัย 35
ขั้นที่ 4 เก็บรวบรวมข้อมูล 37
ขั้นที่ 5 วิเคราะห์ข้อมูล สรุปผล กระบวนการถ่ายทอดการประพันธ์เพลงไทยตามแนวทางของ พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ศิลปินแห่งชาติ 40
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล 41
กระบวนการถ่ายทอดการประพันธ์เพลงไทยของ พันโทเสนาะ หลวงสุนทร 41
1. ด้านผู้สอน ภูมิหลังทางดนตรีไทย และความเป็นครู ของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร 42
1.1 ประวัติครอบครัวและประวัติการศึกษาทั่วไปของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร 43
1.2 ประวัติการศึกษาด้านดนตรี 44
1.3 ประสบการณ์ทำงานและผลงานดนตรี 52
1.4 คุณสมบัติความเป็นครู 70
2. ผู้เรียนวิชาการประพันธ์เพลงไทย 77
2.1 คุณสมบัติทั่วไป และกลุ่มที่มาของผู้เรียน 78
2.2 พื้นฐานความรู้ของผู้เรียน 78
2.3 ความต้องการ และความสมัครใจของผู้เรียน 79
2.4 ความสำเร็จของผู้เรียน 79
3. เนื้อหาสาระการประพันธ์เพลงไทยตามแนวทางของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร 80
3.1 ความสำคัญและวัตถุประสงค์ของการประพันธ์เพลงไทยตามแนวทางของ พันโทเสนาะ หลวงสุนทร 81
3.2 ความรู้พื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับการประพันธ์เพลงไทย ตามแนวทางของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร 82
3.3 แนวคิด และหลักการประพันธ์เพลงไทยตามแนวทางของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร 88
3.4 การนำหลักการประพันธ์เพลงทั้ง 13 แบบ ไปใช้ในการประพันธ์เพลงประเภทต่าง ๆ 100

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

4. ด้านการเรียนการสอน การถ่ายทอด และการประเมินผลการประพันธ์เพลงไทยตามแนวทางของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร 101
4.1 การสอนและการถ่ายทอดการประพันธ์เพลงไทย 101
4.1.1 การคัดเลือกผู้เข้าเรียนการประพันธ์เพลงไทย 102
4.1.2 สถานที่ในการเรียนการสอน 102
4.1.3 หลักการสอนการประพันธ์เพลงไทย 104
4.1.4 วิธีการและเทคนิคในการสอนและการถ่ายทอด 106
4.1.5 ขั้นตอนการสอนและการถ่ายทอด 109
4.1.6 ปัญหาและการแก้ไขปัญหาในการเรียนการสอน 111
4.2 การประเมินผลการเรียนการสอนการประพันธ์เพลงไทย 114
4.2.2 ประเมินผลระหว่างการเรียน 115
4.2.3 ประเมินหลังการเรียน 115
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ 117
สรุปผลการวิจัย 118
อธิปรายผลการวิจัย 127
ข้อเสนอแนะ 131
บรรณานุกรม 133
ภาคผนวก 137
ภาคผนวก ก. คณาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ 138
ภาคผนวก ข. รายนามผู้ทรงคุณวุฒิ 140
ภาคผนวก ค. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย 142
ภาคผนวก ง. ตัวอย่างบทสัมภาษณ์พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (ดนตรีไทย) 154
ภาคผนวก จ. ตัวอย่างบทสัมภาษณ์ลูกศิษย์ของ พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (ดนตรีไทย) 165

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ภาคผนวก ฉ. ประวัติและผลงาน พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (ดนตรีไทย).....176

ภาคผนวก ช. ตัวอย่างเอกสารคำสอนวิชาการประพันธ์เพลงไทย ของ พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (ดนตรีไทย) 186

ภาคผนวก ซ. ตัวอย่างผลงานการประพันธ์เพลงไทย ของ พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (ดนตรีไทย) 191

ภาคผนวก ฌ. ตัวอย่างภาพ.....230

ประวัติผู้เขียน.....233

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

สารบัญตาราง

ตารางที่ 1 สรุปสาระแนวคิดการประพันธ์เพลงไทย 15

ตารางที่ 2 สรุปสาระหลักการประพันธ์เพลงไทย 17

ตารางที่ 3 แสดงสื่อ เอกสารที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการถ่ายทอดการประพันธ์เพลงไทย ของ พันโทเสนาะ หลวงสุนทร 37

ตารางที่ 4 แผนการดำเนินการวิจัย 40

ตารางที่ 5 ตารางแสดงประวัติการศึกษาทั่วไปและหลักสูตรตามแนวทางการรับราชการ 44

ตารางที่ 6 ตารางแสดงประวัติการศึกษาด้านดนตรี 51

ตารางที่ 7 ตารางแสดงประสบการณ์การแสดงและการเผยแพร่ผลงานต่อสาธารณชน 55

ตารางที่ 8 ตารางแสดงผลงาน ด้านการประพันธ์และสร้างสรรค์บทเพลง 59

ตารางที่ 9 ตารางแสดงการถ่ายทอดทักษะและทฤษฎีดนตรีไทยให้กับสถาบันต่าง ๆ 66

ตารางที่ 10 การนำหลักการประพันธ์เพลงทั้ง 13 แบบ ไปใช้ในการประพันธ์เพลงประเภทต่าง ๆ 100

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

สารบัญภาพ

ภาพที่ 1 : พันโทเสนาะ หลวงสุนทร (ศิลปินแห่งชาติ) 42

ภาพที่ 2 : ครูบาง หลวงสุนทร 45

ภาพที่ 3 : หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) 46

ภาพที่ 4 : ครูเผือด นักระนาด 46

ภาพที่ 5 : ครูนพ ศรีเพชรดี 47

ภาพที่ 6 : ครูประสิทธิ์ ถาวร (ศิลปินแห่งชาติ) 47

ภาพที่ 7 : หลวงบำรุงจิตรเจริญ (ธูป สาตนะวิลัย) 48

ภาพที่ 8 : ครูเจียน มาลัยมาลย์ 48

ภาพที่ 9 : ครูบุญยงค์ เกตุคง (ศิลปินแห่งชาติ) 49

ภาพที่ 10 : ครูสมาน ทองสุโชติ 49

ภาพที่ 11 : พ.อ.ชูชาติ พิทักษากร (ศิลปินแห่งชาติ) 50

ภาพที่ 12 : อาจารย์แมนรัตน์ ศรีกรานนท์ (ศิลปินแห่งชาติ) 50

ภาพที่ 13 : ตัวอย่างการขึ้นต้นด้วยโน้ตตกจังหวะที่ 1 84

ภาพที่ 14 : ตัวอย่างขึ้นต้นด้วยโน้ตที่จังหวะส่วนยกของจังหวะที่ 1 ในห้องแรกของบทเพลง 84

ภาพที่ 15 : ตัวอย่างขึ้นต้นด้วยโน้ตตกจังหวะที่ 2 ในห้องแรกของบทเพลง 84

ภาพที่ 16 : ตัวอย่างขึ้นต้นด้วยโน้ตที่จังหวะส่วนยกของจังหวะที่ 2 ในห้องแรกของบทเพลง 85

ภาพที่ 17 : โน้ตประจำลูกฆ้องวงใหญ่ตั้งแต่ลูกที่ 1 ถึงลูกที่ 16 นับจากซ้าย 85

ภาพที่ 18 : เปรียบเทียบทำนองมือฆ้องและทำนองหลัก ในเพลงเดียวกัน 85

ภาพที่ 19 : ตัวอย่างทำนองเพลง 1 ตอน 86

ภาพที่ 20 : ตัวอย่างทำนองเพลง 1 วรรค 86

ภาพที่ 21 : ตัวอย่างทำนองเพลง 1 ประโยค 86

ภาพที่ 22 : ตัวอย่างการยืดขยายเพลงแขกบรเทศวรรคแรก 1 จังหวะ 91

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ภาพที่ 23 : ตัวอย่างการยืดขยายทำนองเพลงสองชั้นความยาวครึ่งจังหวะหน้าทับ ยืดเป็นทำนองเพลงสามชั้นในลักษณะต่างๆ 92
ภาพที่ 24 : ลูกเท่า สองชั้นที่ยืดขยายขึ้นเป็นลูกเท่า สามชั้น (1) 93
ภาพที่ 25 : ลูกเท่า สองชั้นที่ยืดขยายขึ้นเป็นลูกเท่า สามชั้น (2) 94
ภาพที่ 26 : ตัวอย่างลูกเท่า ทำเป็นทางหวานหรือทางกรอ 94
ภาพที่ 27 : ตัวอย่างการประพันธ์ทางแปลทำนองประเภทเพลงทางพื้น ให้เป็นเที่ยวกลับ 95
ภาพที่ 28 : ตัวอย่าง เพลงแขกบรเทศ สามชั้น 1 จังหวะ 96
ภาพที่ 29 : ตัวอย่างทางเปลี่ยนเพลงแป๊ะ สามชั้น ท่อน 1 เพื่อเป็นแนวทางฝึกหัดทำเพลงอื่น 96
ภาพที่ 30 : ตัวอย่างเพลงทยอยในทางถอด จากทำนอง สามชั้น ถอดหรือตัดอัตราลงเป็น สองชั้น.. 97
ภาพที่ 31 : ตัวอย่างต่อจากวรรคที่ 1 97
ภาพที่ 32 : ตัวอย่างการประพันธ์เพลงไทยจากทำนองเพลงไทยให้เป็นเพลงภาษาต่าง ๆ 98
ภาพที่ 33 : ตัวอย่างการประพันธ์เพลงไทยจากทำนองเพลงไทยให้เป็นเพลงภาษาต่าง ๆ 99

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย 33

แผนภาพที่ 2 สายตระกูลหลวงสุนทร 43

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

บทที่ 1
บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

"การสอนถึงขั้นสูงสุด คือ การสอนประพันธ์เพลง สอนวิธีการคิดเพิ่มจากสองชั้น เป็นสามชั้น และการทอนจากสองชั้นเป็นชั้นเดียว สอนคิดเพลงเถาด้วยตนเองทั้งเพลง โดยไม่ต้องอาศัยเพลงสองชั้น มาจากเพลงไหน มาเป็นหลัก ผู้ที่สมัครเรียนขั้นสูงสุดนี้ ควรต้องเป็นผู้ที่เรียนรอบรู้ เครื่องดนตรีทุกชนิด และจังหวะหน้าทับกระจ่างแจ้งดีเสียก่อน จึงจะเรียนรู้ได้เร็วขึ้น"

(จำเนียร ศรีไทยพันธุ์, 2535)

จากคำกล่าวข้างต้น ครูจำเนียร ศรีไทยพันธุ์ ให้ความสำคัญของวิชาการประพันธ์เพลง หรือ การประพันธ์เพลงไทย ว่าเป็นสูงสุดของดนตรีไทยและการสอนดนตรีไทย ครูกล่าวว่าเป็นการสอนวิธีการคิด และต้องเป็นผู้เรียนที่รอบรู้เครื่องดนตรีทุกชนิด เพื่อที่จะเรียนการประพันธ์เพลงในขั้นตอนสูงสุดนี้ได้อย่างสมบูรณ์ ฉะนั้นครูจึงให้ความสำคัญกับวิชาการประพันธ์เพลงไทยว่า เป็นขั้นตอนสูงสุดของวิชาการดนตรีไทย

"สมัยก่อนการสอนประพันธ์เพลงโดยเฉพาะของหลวงประดิษฐ-ไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) สอนแบบปากต่อปากจะสอนให้กับลูกศิษย์เป็นบางคน เนื่องจากต้องมีความรู้ดนตรีไทยที่ถึงพร้อม และครูมักจะไม่ได้ถ่ายทอดเป็นระบบอะไร ครูจะแนะนำบางสิ่งบางอย่างในขณะที่เรียนเครื่องดนตรีหรือในขณะที่บรรเลง"

(เสนาะ หลวงสุนทร, 3 ก.พ.2560)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

"การสร้างสรรค์วัฒนธรรมในปัจจุบันรวดเร็วรุนแรงและค่อนข้างรุกรานชาติที่ความแข็งแกร่งทางวัฒนธรรมไม่เพียงพอก็จะตกเป็นทาสทางวัฒนธรรมของชนชาติอื่นดนตรีไทยนั้นเป็นปราการสำคัญด่านหนึ่งของวัฒนธรรมไทย ควรที่อนุชนพึงศึกษาจับต้องให้ถ่องแท้"

(พิชิต ชัยเสรี, 2557)

"นักประพันธ์เพลงจะประพันธ์ให้เป็นลักษณะไทยได้นั้นจะต้องศึกษาค้นคว้าภูมิหลังและลักษณะของเพลงไทยในทุก ๆ ด้าน ให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ เพื่อจะได้สามารถพัฒนาต่อไป ได้อย่างถูกต้อง หากนักประพันธ์เพลงรุ่นใหม่ไม่ศึกษาให้เข้าใจภูมิหลังและคุณลักษณะของเพลงไทยอย่างแท้จริงแล้ว อาจจะพัฒนาไปอีกทางหนึ่ง และกลายเป็นสิ่งที่ไม่ใช่ลักษณะของไทย"

(โกวิทย์ ขันธศิริ และ อรวรรณ บรรจงศิลป, 2526)

จากที่พันโทเสนาะ หลวงสุนทร กล่าวถึง ความสำคัญของวิชาการประพันธ์เพลงไทย และครูพิชิต ชัยเสรี กล่าวถึง การสร้างสรรค์วัฒนธรรมในปัจจุบัน เห็นได้ว่า การสร้างสรรค์ผลงานทางวัฒนธรรมดนตรีไทย การประพันธ์เพลงไทย ซึ่งเป็นการสร้างสรรค์บทเพลงใหม่ให้กับดนตรีไทยเปรียบเสมือนการต่อยอดและสืบทอดวัฒนธรรมดนตรีไทยให้คงอยู่ในปัจจุบันและส่งต่อสู่อนาคตที่มีความทันสมัย และยังคงรากเหง้าของความเป็นดนตรีไทยแบบดั้งเดิมให้อยู่ในกาลเวลาได้อย่างแนบเนียน ดังนั้นการสร้างสรรค์และการประพันธ์เพลงไทยจำเป็นจะต้องมีการศึกษาภูมิหลังลักษณะเพลงไทยในทุก ๆ ด้าน และส่งต่อองค์ความรู้ หลักการในการประพันธ์เพลงไทยอย่างมีระบบระเบียบและมีการบันทึกรวบรวมองค์ความรู้ให้ถูกต้องตามหลักวิชาการ

ดุริยะกวีในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ที่มีความสำคัญถึงขนาดที่ได้รับพระราชทานราชทินนามว่าประดิษฐไพเราะ หมายถึง ผู้ที่มีความสามารถโดดเด่นในด้านการประพันธ์เพลงไทย ที่สืบทราบมีด้วยกัน 3 ท่าน คือ พระประดิษฐไพเราะ (ตาด) พระประดิษฐไพเราะ (มี ดุริยางกูร) และหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) และท่านสุดท้ายนี้เป็นครูดนตรีไทยและเป็นผู้ประพันธ์เพลงคนสำคัญของวงการดนตรีชาติไทยท่านหนึ่ง ท่านได้สร้างสรรค์ผลงานการประพันธ์เพลงไว้มากมายและ

บทเพลงของท่านเป็นที่นิยมอย่างมาก เหล่านักดนตรีไทยนำบทเพลงของท่านไปบรรเลงกันอย่างแพร่หลายและสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน กล่าวได้ว่าท่านเป็นดุริยะกวีดนตรีไทยที่ยิ่งใหญ่และสำคัญมากท่านหนึ่ง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2549)

ถึงแม้ว่าในปัจจุบันองค์ความรู้เรื่องการประพันธ์เพลงไทยมีการเรียนการสอนอยู่บ้าง โดยเฉพาะในระดับอุดมศึกษา ซึ่งใช้ชุดความรู้ในหลักการที่แตกต่างกันตามแต่ละสำนัก แต่ในเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพดนตรีไทยก็ไม่ได้ระบุคุณสมบัติในด้านการประพันธ์เพลงไทยไว้ ด้วยยังไม่มีการรวบรวมข้อมูลองค์ความรู้ในด้านการประพันธ์เพลงไทยนี้ไว้อย่างเป็นระบบระเบียบ ทราบได้จากที่เกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพดนตรีไทยไม่มีการระบุเรื่องนี้ไว้ในเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพดนตรีไทย (สำนักงานปลัดทบวงมหาวิทยาลัย, 2541)

พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (ดนตรีไทย) ซึ่งเป็นศิษย์เอกรุ่นสุดท้ายที่ยังมีชีวิตอยู่ของหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ดุริยกวีท่านสำคัญท่านหนึ่งในอยู่รัตนโกสินทร์ พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ได้สืบทอดการดนตรีไทยจากหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ไว้อย่างมาก อีกทั้งยังได้ศึกษาดนตรีไทยจากครูดนตรีท่านสำคัญอีกหลายท่าน อาทิเช่น ครูประสิทธิ์ ถาวร, ครูบุญยงค์ เกตุคง ท่านเหล่านี้ล้วนแต่เป็นดุริยกวีคนสำคัญของชาติไทย ส่งต่อมายังพันโทเสนาะ หลวงสุนทร เป็นผู้เชี่ยวชาญในวิชาดนตรีไทย ทั้งในด้านทฤษฎี ในด้านการปฏิบัติเครื่องดนตรีไทย และโดยเฉพาะด้านการประพันธ์เพลง พันโทเสนาะ หลวงสุนทร มีความแตกฉานในศาสตร์แห่งดนตรีไทยอย่างลึกซึ้ง (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม, 2545) พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ได้ประพันธ์เพลงไทย ในรูปแบบต่างไว้กว่า 40 บทเพลง มีทั้งที่ประพันธ์มอบให้กับสถาบันหลักของชาติ เช่น กองทัพบก โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ซึ่งถวายงานแด่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาสยามบรมราชกุมารี ฯ และประพันธ์ขึ้นเพื่อเทิดพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ฯ เป็นต้น อีกทั้งยังได้ถ่ายทอดวิชาการประพันธ์เพลงไทยที่ท่านได้สะสมองค์ความรู้ที่ได้รับจากครูดนตรีของท่านผสมผสานกับองค์ความรู้ที่ท่านได้ประดิษฐ์คิดค้นพัฒนามาเป็นวิชาการประพันธ์เพลงไทยในอัตตะลักษณ์ของตัวท่านเอง ให้กับลูกศิษย์เป็นจำนวนมาก ทั้งในสถาบันการศึกษาอาทิเช่น คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และถ่ายทอดให้เป็นการส่วนตัวอีกหลายคน โดยท่านมีเนื้อหาและวิธีการสอนในรูปแบบเฉพาะของตัวท่านเองที่ประยุกต์รวมความรู้จากครูหลายท่านและแบบที่ท่านคิด

รูปแบบขึ้นมาเอง มีการผสมผสานหลักการจดบันทึกโน้ตและนำเสนอผลงานการประพันธ์เพลงในรูปแบบโน้ตดนตรีตะวันตกซึ่งเป็นลักษณะพิเศษเฉพาะของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร

จากการศึกษาค้นคว้า และการสัมภาษณ์ พบว่าองค์ความรู้และเอกสารตำราวิชาการประพันธ์เพลงไทยที่เผยแพร่ยังมีอยู่จำนวนน้อยและจำกัดอยู่ในวงแคบ และไม่มีการอ้างอิงหลักการของครูท่านใดไว้เป็นที่แน่ชัด พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ได้นำองค์ความรู้จากครูท่านสำคัญในอดีตหลายๆท่าน โดยเฉพาะหลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) และครูบุญยงค์ เกตุคง (ศิลปินแห่งชาติ) มาผสมผสานสิ่งที่พันโทเสนาะ หลวงสุนทร คิดค้นจากประสบการณ์ตรงของท่านทำให้เกิดองค์ความรู้ในวิชาการประพันธ์เพลงไทยในอัตตะลักษณ์ของท่านเอง (เสนาะ หลวงสุนทร, 2529) นำมาใช้ในการสอนหลักการประพันธ์เพลงให้กับสถาบันการศึกษาในระดับอุดมศึกษาหลายแห่ง รวมถึงถ่ายทอดให้กับลูกศิษย์ของท่านเป็นการส่วนตัวของท่านอีกหลายคนส่งผลให้เกิดผู้ประพันธ์เพลงไทยในปัจจุบันหลายท่าน ด้วยเหตุผลข้างต้นผู้วิจัยมีความเห็นว่าองค์ความรู้และกระบวนการสอนวิชาประพันธ์เพลงไทยที่พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ได้คิดค้นและได้สอนให้กับผู้เรียนมาเป็นเวลานานนั้นเป็นองค์ความรู้อีกทางหนึ่งที่มีประโยชน์และมีคุณค่าอย่างยิ่งกับวงการดนตรีไทยของชาติไทยและสมควรได้รับการศึกษา รวบรวม บันทึกไว้อย่างเป็นระบบเพื่อเป็นสมบัติของชาติสืบไป ผู้วิจัยมีความตั้งใจที่จะศึกษากระบวนการสอนวิชาการประพันธ์เพลงไทย ของ พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (ดนตรีไทย) ในเชิงดนตรีศึกษา ด้วยการศึกษา การวิเคราะห์และสังเคราะห์ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และสัมภาษณ์ครูพันโทเสนาะ หลวงสุนทร ศิลปินแห่งชาติ แล้วนำผลการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) แล้วนำมาสรุปผลในเชิงบรรยาย (Descriptive) พร้อมทั้งรวบรวม จำแนก อย่างเป็นระบบ และนำองค์ความรู้ที่ได้นำเสนอผู้ที่สนใจในความรู้วิชาการประพันธ์เพลงไทยตามแนวทางของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร (ศิลปินแห่งชาติ) ได้นำไปใช้ในการพัฒนาการประพันธ์เพลงไทย และเป็นแนวทางสำหรับครูผู้สอนในการสอนวิชาการประพันธ์เพลงไทยตามแนวทางของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร (ศิลปินแห่งชาติ) ได้ใช้ประโยชน์ต่อไปและสืบทอดองค์ความวิชาการประพันธ์เพลงไทยที่มีความสำคัญยิ่งกับการพัฒนาดนตรีไทยไปข้างหน้าอย่างไม่หยุดนิ่ง ของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร ให้ดำรงคงอยู่กับนักดนตรีไทยและชาวไทยไว้เป็นสมบัติภูมิปัญญาของชาติสืบไป

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษากระบวนการถ่ายทอดการประพันธ์เพลงไทยของ พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (ดนตรีไทย)

ขอบเขตการวิจัย

ศึกษากระบวนการถ่ายทอดการประพันธ์เพลงไทยตามแนวทางของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (ดนตรีไทย) ด้วยการศึกษาตามองค์ประกอบของการศึกษา 5 ด้าน คือ ผู้สอน ผู้เรียน เนื้อหาสาระ การสอน และการประเมินผล โดยมุ่งเน้นศึกษาไปที่เนื้อหาสาระการประพันธ์เพลงไทยและการเรียนการสอนการประพันธ์เพลงไทย ของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร เป็นหลัก ด้วยวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร บทความ และการสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูล แบ่งเป็น 5 ด้านดังนี้

1. ด้านผู้สอน ประกอบไปด้วย ประวัติครอบครัว ประวัติการศึกษาทั่วไป ประวัติการศึกษาด้านดนตรี ประสบการณ์ทำงาน ผลงานด้านดนตรี รวมทั้งคุณสมบัติความเป็นครูในด้านความรู้ความเชี่ยวชาญดนตรี ด้านจริยธรรมคุณธรรมความดี ด้านความสามารถในการถ่ายทอดและแนวคิดในการสอน

2. ด้านผู้เรียน ประกอบไปด้วย คุณสมบัติทั่วไปของผู้เรียน และคุณสมบัติด้านความรู้เรื่องดนตรีรวมถึงทักษะในการปฏิบัติเครื่องดนตรี

3. ด้านเนื้อหาสาระ ประกอบไปด้วย เนื้อหาสาระของวิชาการประพันธ์เพลงไทย ตัวอย่างบทเพลง เครื่องมือและกลวิธีในการประพันธ์เพลงไทย

4. ด้านการเรียนและการสอน ประกอบไปด้วย แนวคิดและหลักในการสอน การจัดกิจกรรมและสภาพการเรียนการสอน รวมทั้งปัญหาและการแก้ไขปัญหาในการเรียนการสอน

5. ด้านการวัดและการประเมินผล ประกอบไปด้วย วิธีการวัดและประเมินผลสัมฤทธิ์ด้านทักษะและความรู้ของการประพันธ์เพลงไทย

นิยามศัพท์

กระบวนการถ่ายทอดการประพันธ์เพลงไทย หมายถึง แนวคิด หลักการ วิธีการ และขั้นตอนส่งต่อองค์ความรู้การประพันธ์เพลงไทยและการพัฒนาทักษะการประพันธ์เพลงไทยของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร รวมถึงคุณลักษณะความเป็นครูของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร ซึ่งครอบคลุม

องค์ประกอบทางการศึกษาทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ผู้สอน ผู้เรียน เนื้อหาสาระ และการเรียนการสอนการประเมินผล

หลักการ และวิธีการในการสอน หมายถึง หลักหรือสาระสำคัญที่พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ยึดถือเป็นหลักปฏิบัติในการสอนวิชาการประพันธ์เพลงไทย

วิธีการสอน หมายถึง ขั้นตอนที่พันโทเสนาะ หลวงสุนทร จัดการและดำเนินการให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เข้าใจและพัฒนาทักษะการประพันธ์เพลงไทยได้ถูกต้องตามจุดประสงค์

เทคนิคการสอน หมายถึง กลวิธีที่ช่วยให้การสอนการประพันธ์เพลงไทยของ พันโทเสนาะ หลวงสุนทร มีประสิทธิภาพทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และพัฒนาทักษะการประพันธ์เพลงไทยของผู้เรียนได้ดียิ่งขึ้น

สาระการประพันธ์เพลงไทย หมายถึง แนวคิดทฤษฎี หลักการและการประพันธ์เพลงไทยของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้องค์ความรู้เรื่องการประพันธ์เพลงไทยตามแนวทางของ พันโทเสนาะ หลวงสุนทร เพื่อเป็นประโยชน์กับผู้ประพันธ์เพลงไทยและผู้ที่สนใจ ได้นำไปใช้ในการประพันธ์เพลงไทย

2. ได้องค์ความรู้เรื่องกระบวนการถ่ายทอดการประพันธ์เพลงไทยตามแนวทางของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร เพื่อเป็นประโยชน์กับครูผู้สอนวิชาการประพันธ์เพลงไทยนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนาการสอนต่อไป

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

บทที่ 2
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่องกระบวนการถ่ายทอดวิชาการประพันธ์เพลงไทยตามแนวทางของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (ดนตรีไทย) เป็นการศึกษาในมุมมองด้านดนตรีศึกษา ดังที่ได้กล่าวไว้ในขอบเขตการวิจัย ผู้วิจัยต้องการมุ่งเน้นศึกษาเกี่ยวกับสาระและกระบวนการถ่ายทอดการประพันธ์เพลงไทยเป็นหลัก ผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับสาระวิชาหลายด้าน ได้แก่ สาระวิชาการประพันธ์เพลงไทย เนื้อหาสาระที่เกี่ยวกับแนวคิดทฤษฎีทางดนตรีศึกษาและการสอนดนตรีไทย โดยเฉพาะการสอนในเชิงทฤษฎีเพื่อการพัฒนาแนวความคิดทักษะในการประพันธ์เพลงไทย ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องรวมถึงการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญแบ่งเป็น 5 ตอนดังนี้

ตอนที่ 1 คุณลักษณะของครูที่ดี

ตอนที่ 2 ผู้เรียน

ตอนที่ 3 สาระการประพันธ์เพลงไทย การถ่ายทอดและการพัฒนาทักษะการประพันธ์เพลงไทย

3.1 เนื้อหาสาระการประพันธ์เพลงไทย

3.2 การถ่ายทอดและการพัฒนาทักษะการประพันธ์เพลงไทย

ตอนที่ 4 แนวคิดและทฤษฎีการสอนการประพันธ์เพลงไทย

4.1 องค์ประกอบการสอน

4.2 การสอนการประพันธ์เพลงไทย

4.3 การวัดและการประเมินผลทางดนตรีไทย

ตอนที่ 5 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ตอนที่ 1 คุณลักษณะของครูที่ดี

1.1 ความหมายของความเป็นครู

ความเป็นครูหมายถึง การแสดงออกถึงความรู้ ความสามารถในขณะที่ทำการสอนและในเวลาอื่น มีสาระสำคัญประกอบด้วย ด้านบุคลิกภาพ ด้านความรู้ และด้านการสอน ทั้ง 3 สิ่งนี้ต้องอยู่

ในตัวของครูแต่ละคนอย่างครบถ้วน ครูต้องนำคุณสมบัตินี้มาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อผู้เรียน (สันติ บุญภิรมย์, 2557) ครูเปรียบเสมือนพ่อแม่คนที่สองของผู้เรียน เป็นผู้ถ่ายทอดสั่งสอนอบรมให้มีความรู้ มีมารยาท และศีลธรรมที่ดี วิธีการสอนของครูส่วนใหญ่เป็นการชี้แนะแนวทางที่ดี ให้กำลังใจ ตักเตือนและห้ามปรามไปจนถึงการลงโทษเมื่อผู้เรียนกระทำการประมาทพลาดพลั้งให้ผู้เรียนได้จดจำแก้ไขในสิ่งที่พลาดพลั้งนั้นให้ดีขึ้น ด้วยความรักและความปรารถนาดี ส่งผลให้ผู้เรียนแสดงออกต่อครูด้วยความรัก เคารพ ศรัทธา เกิดเป็นธรรมเนียมไหว้ครูของไทย แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของครู ที่มีส่วนสร้างความสำเร็จในการเรียนรู้ของผู้เรียน (สุมน อมรวิวัฒน์, 2538; อำไพ สุจริตกุล, 2534)

สรุปได้ว่าความเป็นครูคือ ความสามารถและความรู้ที่แสดงออกในขณะปฏิบัติการสอนและแสดงออกในเวลาอื่น ๆ ประกอบด้วย บุคลิกภาพ ความรู้ และการสอน ทั้ง 3 องค์ประกอบนี้เป็นคุณสมบัติของความเป็นครูมีหน้าที่ในการสั่งสอนและถ่ายทอดมารยาท ศีลธรรม และความรู้ให้กับผู้เรียน ด้วยความปรารถนาดี มุ่งหวังให้ผู้เรียนเจริญงอกงามในทางที่ดี ส่งผลให้ผู้เรียนเกิดความรัก เคารพ ศรัทธา และสำนึกในบุญคุณของครู ที่ชี้นำแนวทางและสร้างแรงจูงใจในการพัฒนาของผู้เรียน

1.2 คุณลักษณะของครูที่ดี

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะของครูที่ดี จากหลายฉบับ ซึ่งมีความหมายสรุปรวมแล้วตรงกับพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ฯ บรมนาถบพิตร ที่พระราชทานแก่ครูอาวุโสในปีพุทธศักราช 2522 เรื่องลักษณะของครูที่ดี 3 ประการ ความว่า

ครูที่ดีต้องมีคุณลักษณะ 3 ประการ ดังนี้คือ

1.2.1 ต้องมีปัญญา คือ ความรู้ที่ดีประกอบด้วยหลักวิชาอันถูกต้อง ที่แน่นแฟ้นกระจ่างแจ้งในใจรวมทั้งความฉลาดที่จะพิจารณาเรื่องต่าง ๆ ตลอดจนกิจที่จะทำ คำที่จะพูดทุกอย่างได้โดยถูกต้องด้วยเหตุผล

1.2.2 ต้องมีความดี คือ ความสุจริต ความเมตตากรุณาเห็นใจและปรารถนาดีต่อผู้อื่นเสมอ

1.2.3 ต้องมีความสามารถ ที่จะเผื่อแผ่และถ่ายทอดความรู้ ความดีของตนเองไปยังผู้อื่นอย่างได้ผล ความเป็นครูมีอยู่แล้วย่อมฉายออกให้ผู้อื่นได้รับประโยชน์ด้วย ผู้ที่มีความเป็นครูสมบูรณ์ในตัวนอกจากจะมีความดีด้วยตนเองแล้ว ยังจะช่วยให้ทุกคนที่มีโอกาสเข้ามาสัมพันธ์

เกี่ยวข้องบรรลุถึงความดีความเจริญไปด้วย (พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ฯ บรมนาถบพิตร, 29 ต.ค. 2522)

จากข้อมูลข้างต้น สรุปได้ว่า คุณลักษณะของครูที่ดีตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ฯ บรมนาถบพิตร ต้องมีองค์ประกอบ 3 ประการ คือ 1) ต้องมีปัญญาและความรู้ที่ดี ตามหลักวิชาอันถูกต้อง 2) ต้องมีความดี ความสุจริต เมตตา ปรารถนาดีต่อผู้อื่น 3) ต้องมีความสามารถที่จะเผื่อแผ่และถ่ายทอดความรู้ความดีของตนไปยังผู้อื่นได้เป็นอย่างดี เมื่อมีองค์ประกอบครบ 3 ด้านดังนี้แล้ว ย่อมเป็นครูที่สมบูรณ์ ส่งให้ผู้อื่นได้รับประโยชน์จากความเป็นครูที่ดีนี้ด้วย

ตอนที่ 2 ผู้เรียน

การเรียนการสอนที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมของชาวไทย คือ ผู้เรียนเป็นผู้ตั้งใจรับการสั่งสอนจากผู้สอน มีความเชื่อฟัง ขยัน เอาใจใส่เลียนแบบครู จะต้องคิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น ในประเพณีไทยผู้เรียนจะเกิดความเลื่อมใสในตัวครู แสดงความเคารพยกย่องครูเป็นปูชนียบุคคล ผู้เรียนใช้ความคิดและการปฏิบัติ ฝึกฝนจนเชี่ยวชาญสามารถพัฒนาองค์ความรู้ต่างๆ อย่างต่อเนื่อง (สุมน อมรวิวัฒน์, 2538)

การศึกษาเกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้เรียนดนตรีไทยโดยเฉพาะการเรียนการประพันธ์เพลงไทย ผู้วิจัยได้ศึกษาคุณสมบัติ บทบาท หน้าที่ของผู้เรียนการประพันธ์เพลงไทย ดังนี้

2.1 คุณลักษณะของผู้เรียน

คุณลักษณะของผู้เรียนที่ผู้สอนควรคำนึงถึง 4 ประการ ได้แก่

1) ประสบการณ์เดิม เป็นสิ่งสำคัญทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และเชื่อมโยงความรู้เก่ากับความรู้ใหม่อย่างมีความสัมพันธ์กันอย่างต่อเนื่อง

2) ความสามารถทางสติปัญญา เป็นความสมารถที่แตกต่างกันผู้เรียนจะมีความสามารถ ในการเรียนรู้ที่แตกต่างกันผู้สอนควรทราบ

3) ลักษณะการเรียน คือ ความพยายามของผู้เรียนที่เกี่ยวข้องกับความขยันอดทน ความสนใจ และความเอาใจใส่ในการเรียน

4) อัตราการเรียน เป็นคือ ความสามารถเฉพาะตัวของผู้เรียนที่สามารถเรียนรู้และเข้าใจสิ่งที่ผู้สอนถ่ายทอดให้ได้อย่างรวดเร็วหรือช้าเพียงใด รับรู้เรียนรู้ได้มากหรือน้อย ตาม

องค์ประกอบ ทักษะการฟัง การพูด การอ่าน การเขียน และในด้านดนตรีอาจหมายถึงทักษะในการรับรู้และแสดงออกในเรื่องระดับเสียงและจังหวะ (สงัด อุทรานันท์, 2529.)

2.2 บทบาทและหน้าที่ของผู้เรียนดนตรีและนักดนตรีไทย

บทบาทและหน้าที่ของผู้เรียนการประพันธ์เพลงไทยเทียบได้กับบทบาทและหน้าที่ของผู้เรียนดนตรีและนักดนตรีไทย ตามที่ครูมนตรี (บุญธรรม) ตราโมท ได้กล่าวไว้ 12 ประการ ได้แก่

1) มีมารยาทรู้จักกาลเทศะ

2) มีความตั้งใจจริง

3) มีความพยายามฝึกฝนตนเอง

4) มีความกล้าหาญมั่นใจ

5) มีความรื่นเริง

6) ตรงต่อเวลา

7) มีความสามัคคี

8) รู้จักหน้าที่

9) มีความอดทน

10) จิตใจกว้างขวางมีน้ำใจ

11) อุทิศตนให้แก่สังคม

12) แยกแยะเรื่องส่วนตัวออกจากดนตรี (บุญธรรม ตราโมท, 2545)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

จากข้อมูลข้างต้น ผู้เรียนการประพันธ์เพลงไทยจะพิจารณาจากคุณลักษณะของผู้เรียน 4 ประการได้แก่ 1) ประสบการณ์เดิม 2) ความสามารถทางสติปัญญา 3) ลักษณะการเรียน 4) อัตราการเรียน และการแสดงบทบาทหน้าที่ของผู้เรียน คือ คิดเป็นทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น รวมทั้งคุณสมบัติ 12 ประ การของครูมนตรี (บุญธรรม) ตราโมท ผู้วิจัยจะได้นำไปใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลผู้เรียนต่อไป

ตอนที่ 3 สาระการประพันธ์เพลงไทย การถ่ายทอดและการพัฒนาทักษะการประพันธ์เพลงไทย

การประพันธ์เพลงไทยเป็นองค์ความรู้ที่สำคัญสิ่งหนึ่งของดนตรีไทยซึ่งเป็นการสร้างผลงานเพลงไทยให้เกิดขึ้นในยุคสมัยต่างๆ อย่างไม่หยุดนิ่งส่งผลให้ดนตรีไทยยังคงดำเนินอยู่คู่กับวิถีชีวิตของคนไทยและชาวโลก มีกระบวนการถ่ายทอดการประพันธ์เพลงไทยจากรุ่นสู่รุ่น ด้วยวิธีการเฉพาะของ

แต่ละบุคคลที่มีอัตลักษณ์ในการถ่ายทอดต่างกัน ในการศึกษากระบวนการถ่ายทอดการประพันธ์เพลงไทยของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร จึงต้องมีความรู้ความเข้าใจที่เกี่ยวกับธรรมเนียมในการถ่ายทอด วิธีการสอน แนวคิดหลักการ และเนื้อหาสาระการประพันธ์เพลงไทยในอดีตถึงปัจจุบันทั้งในขนบแบบแผนดนตรีไทยและที่มีการสอนอยู่ทั่วไปซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

3.1 สาระแนวคิด และหลักการประพันธ์เพลงไทย

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการประพันธ์เพลงไทยของครูดนตรีไทยที่มีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับในวงการดนตรีไทยในระดับชาติทั้งที่มีเอกสารตำราและเอกสารคำสอนต่าง ๆ เช่น ครูสงัด ภูเขาทอง ครูพิชิต ชัยเสรี ครูสิริชัยชาญ ฟักจำรูญ (ศิลปินแห่งชาติ) และครูสำราญ เกิดผล (ศิลปินแห่งชาติ) สรุปเนื้อหาสาระการประพันธ์เพลงไทยมีรายละเอียดดังนี้

> *"การประพันธ์เพลงนั้นผู้ประพันธ์ต้องคำนึงถึง การเลียนทำนองเพลงต่างภาษาด้วย จนกลายเป็นเครื่องมือวัดความสามารถขั้นสูง เพราะผู้ที่จะเลียนสำเนียงภาษาได้ดีต้องเข้าใจคุณสมบัติของสำเนียงภาษานั้นเป็นอย่างดี ในลักษณะคำพูดและทำนองเพลง รวมทั้งองค์ประกอบอื่น ๆ ที่มีอยู่ในภาษา จึงถือว่าเป็นศิลปะขั้นสูง ซึ่งสำเนียงภาษาที่นิยมเล่นในปัจจุบันได้แก่ จีน เขมร ลาว มอญ ฝรั่ง แขก พม่า เงี้ยว และญวณ"*
>
> (สงัด ภูเขาทอง, 2532)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

การประพันธ์เพลงไทยถือเป็นทักษะและความรู้ดนตรีไทยขั้นสูงที่นักดนตรีไทยและครูดนตรีไทยควรจะเรียนรู้เมื่อถึงพร้อมทั้งด้านทักษะปฏิบัติเครื่องดนตรี และสาระในทฤษฎีดนตรีไทยในด้านต่าง ๆ (จำเนียร ศรีไทยพันธุ์, 2535) การประพันธ์เพลงนั้นผู้ประพันธ์ต้องคำนึงถึงทำนองเพลงในภาษาต่าง ๆ ต้องเข้าใจคุณสมบัติของสำเนียงภาษานั้นเป็นอย่างดี ทั้งในภาษาคำพูดและทำนองเพลง รวมทั้งองค์ประกอบอื่น ๆ ที่มีอยู่ในภาษา ซึ่งสำเนียงภาษาที่นิยมนำมาใช้ในการประพันธ์เพลง ได้แก่ จีน เขมร ลาว มอญ ฝรั่ง แขก พม่า เงี้ยว และญวณ (สงัด ภูเขาทอง, 2532)

"ผู้ประพันธ์เป็น 4 แบบด้วยกัน คือ บันดาล รังสฤษฎ์ ศึกษิตอนุรักษ์ ขนบภักดิ์สบสมัย และบุกไพรเบิกทาง การดนตรีไทยจะประพันธ์เพลงตาม "วิธีแห่งชาติของตน" จำเป็นต้องมีวิธีการหลักการพันธ์เพลงไทย หาไม่แล้วเพลงที่ได้ก็จะเป็นแต่ท่วงทำนองใด ๆ ที่ไม่ใช่เพลงไทย เพราะมิได้ใช้วิธีแห่งชาติไทย "

(พิชิต ชัยเสรี, 2557)

ผู้วิจัยได้สรุปแนวคิดเรื่องสาระการประพันธ์เพลงไทยของ ครูพิชิต ชัยเสรี ที่ได้กล่าวถึงความรู้ในเรื่องนี้ไว้ว่า ผู้ประพันธ์เพลงไทยมี 4 ประเภท คือ 1) ผู้ประพันธ์ที่ประพันธ์ทำนองจากความบันดาลใจของตนเองเรียกชื่อว่า บันดาลรังสฤษฎ์ 2) ผู้ประพันธ์ที่ประพันธ์ทำนองอย่างวิจิตรบรรจงและตามรักษาแบบแผนอย่างโบราณเรียกชื่อว่า ศึกษิตอนุรักษ์ 3) ผู้ประพันธ์ที่ประพันธ์ทำนองคล้อยตามสมัยนิยมซึ่งเกิดขึ้นเป็นระยะในช่วงเวลาที่กำลังประพันธ์เพลง แต่ก็ยังรักษาหลักการสำคัญของผู้ประพันธ์ในข้อที่สอง (ศึกษิตอนุรักษ์) เรียกชื่อว่า ขนบภักดิ์สบสมัย 4) ผู้ประพันธ์ที่สร้างบทเพลงขั้นใหม่ที่ไม่เคยมีมาก่อนเปรียบเหมือนกับการฝ่าดงพงไพรเพื่อเบิกทางใหม่ให้ปรากฏ เรียกชื่อว่า บุกไพรเบิกทาง นอกจากนี้ครูพิชิต ชัยเสรี ยังได้นำเสนอหลักการประพันธ์เพลงไทยไว้ 10 ข้อ คือ 1) การยืดยุบ คือ การกระทำให้ทำนองหลักของเพลงเพิ่มขึ้นหรือลดขนาดลงไปจากเดิม นิยมยืดขึ้นเท่าตัวหรือยุบลงเท่าตัว 2) การล้อ การขัด และการเหลื่อม เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่สำคัญทำให้เพิ่มสีสันและรสชาติของบทเพลง 3) การกรอ เป็นการประพันธ์เพลงในรูปแบบบังคับทาง ซึ่งไม่เหมือนกับทางพื้นที่ผู้บรรเลงสามารถแปลทำนองได้อย่างเสรี 4) การโยน ประกอบด้วยทำนอง 3 ส่วน คือ ส่วนท้าโยน ส่วนเนื้อโยน และส่วนปิดโยน 5) เที่ยวกลับ และหรือทางเปลี่ยน คือการประพันธ์ทำนองใหม่จากทำนองเดิมโดยคงความยาวและเสียงตกท้ายวรรคเพลงไว้ 6) การเปลี่ยนบันได ดนตรีไทยนิยมเปลี่ยนบันไดเสียงขึ้นไปคู่สี่จากบันไดเดิม 7) กระสวนจังหวะฉิ่ง เสียงฉิ่งที่ตีแล้วเปิดออกเรียกว่าเสียงฉิ่ง และเสียงฉิ่งที่ตีแล้วปิดประกบกันไว้เรียกว่าเสียงฉับ ตีสลับกันเป็นชุด ฉิ่งและฉับเรียกว่า 1 ชุด มีความกว้างระหว่างเสียงฉิ่งกับเสียงฉับที่คงที่และมีความกว้างแคบลดหลั่นกันผนวกกับความช้า และความเร็ว ลดหลั่นกันโดยลำดับ เรียกว่า อัตราจังหวะ สามชั้น สองชั้น ชั้นเดียว หรือ สองชั้น ชั้นเดียว ครึ่งชั้น หรือสี่ชั้น สามชั้น สองชั้น ชั้นเดียว หากเรียงต่อกันอย่างน้อย 3 ระดับอัตราจังหวะ เรียกว่า เถา 8) กระสวนจังหวะกลอง เรียกอีกอย่างว่าหน้าทับ มี 2 ชนิดหลัก คือ หน้าทับปรบไก่ และหน้าทับสองไม้หรือ

ทยอย มีการพัฒนากระสวนจังหวะทั้งสองแบบนี้ เป็นหน้าทับพิเศษ ขึ้นอีกมากมาย 9) กระสวนจังหวะของทำนอง คือ โครงสร้างของเสียงสั้นยาวของทำนองที่ถอดเอาระดับเสียงออกแล้วจะเหลือเพียงโครงสร้างของการเกิดเสียงสั้นยาวของทำนอง ผู้ประพันธ์อาจสร้างกระสวนจังหวะของทำนองขึ้นก่อน แล้วบรรจุระดับเสียงลงไปทำให้เกิดท่วงทำนองขึ้นได้ 10) สำเนียง คือ ทำนองที่ฟังแล้วทราบได้ว่าเป็นเพลงในสำเนียงภาษาใด การประพันธ์เพลงที่มีความเกี่ยวข้องกับสำเนียงภาษา จะต้องมีความรู้ความเข้าใจในภาษาท่วงทำนองของเพลงในชนกลุ่มนั้น (พิชิต ชัยเสรี, 2557)

> *"เพลงไทยนั้นมีลักษณะเปรียบได้กับฉันทลักษณ์ในวิชาภาษาไทย คือ จะต้องมีวรรคตอน สัมผัส ฑีฆะ รัสสะ เสียงสูง-ต่ำ สำนวน แต่ละเพลงไม่บังคับว่าจะต้องมีกี่ท่อน ประพันธ์ต้องไม่น้อยกว่า 1 ท่อนเพลงดนตรีของไทยนั้น มีทำนองต่าง ๆ เพลงบางชนิดก็มีทำนองพื้น ๆ เรียบ ๆ ไม่มีพลิกแพลงอย่างใด เรียกว่า เพลงพื้น บางชนิดก็เดินทำนองเป็นเสียงยาว ๆ เพลงชนิดนี้เครื่องดนตรีประเภทเครื่องตีก็ต้องตีกรอทำเสียงให้ยาว จึงเรียกว่า เพลงกรอ และเพลงบางชนิดก็มีทำนองพลิกแพลงโลดโผน มีแบ่งเครื่องดนตรีเป็นพวก ผลักกันหยุด ผลัดกันบรรเลงเรียกว่า เพลงลูกล้อลูกขัด มีวิธีการประพันธ์ 4 วิธี"*

(สิริชัยชาญ ฟักจำรูญ, 2546)

ผู้วิจัยได้สรุปแนวคิดเรื่องสาระการประพันธ์เพลงไทยของ ครูสิริชัยชาญ ฟักจำรูญ ได้กล่าวถึงความรู้ในเรื่องนี้ไว้ว่า เพลงไทยมีลักษณะจะต้องมีวรรคตอน สัมผัส ฑีฆะ รัสสะ เสียงสูง-ต่ำ และสำนวน เปรียบได้กับฉันทลักษณ์ในวิชาภาษาไทย แต่ละเพลงไม่บังคับว่าจะต้องมีกี่ท่อน ประพันธ์ต้องไม่น้อยกว่า 1 ท่อน การประพันธ์เพลงไทยมี 4 วิธี ได้แก่ 1) ยืดหรือขยายจากเพลงเดิม คือ ใช้ทำนองเพลงเดิมในอัตราจังหวะสองชั้นมาประพันธ์ขยายขึ้นอีกเท่าหนึ่งกลายเป็นอัตราจังหวะสามชั้น 2) ตัดทอนจากเพลงเดิม คือ ใช้ทำนองเพลงในอัตราจังหวะสองชั้น มาตัดประพันธ์ย่อให้เป็นเพลงในอัตราจังหวะชั้นเดียว 3) ประพันธ์ทำนองขึ้นใหม่โดยอาศัยทำนองเดิม เรียกว่า ทางเปลี่ยน คือการดัดแปลงทำนองเพลงให้มีลีลาที่เปลี่ยนไปจากเดิม และอาจทำเป็นเพลงสำเนียงภาษาต่าง ๆ 4) ประพันธ์โดยใช้

ความคิดสร้างสรรค์ของผู้ประพันธ์ คือ ผู้ประพันธ์ต้องค้นคว้าหาข้อมูลในการสร้างรูปแบบจังหวะและแนวทำนองเพลงเอง ซึ่งทำได้หลายวิธี เช่น ประพันธ์จากแรงบัลดาลใจที่ได้มาจากลีลาของสัตว์ ตัวอย่างเช่น เพลงอัศวลีลา ที่ประพันธ์โดย ครูมนตรี ตราโมท ประพันธ์จากแรงบัลดาลใจที่ได้มาจากสภาพสิ่งแวดล้อม ประวัติศาสตร์ในแต่ละยุคแต่ละสมัย ตัวอย่างเช่น เพลงชุดโบราณคดี ของครูมนตรี ตราโมท ประพันธ์จากแรงบัลดาลใจที่ได้มาจากเหตุการณ์สำคัญต่าง ๆ เช่น เพลงสมโภชพระนคร ที่ใช้ในการเฉลิมฉลอง 200 ปีของกรุงรัตนโกสินทร์ และนอกจากนี้ยังมีเพลงอีกเป็นจำนวนมากที่ผู้ประพันธ์คิดขึ้นเองโดยมิได้บันทึกหลักฐานไว้ชัดเจน

> *"วิธีการประพันธ์เพลงอาจจะมีมากสักหน่อย เพราะต้องละเอียดรอบครอบรอบรู้ เพราะการประพันธ์เพลงนั้นเกือบจะรวมนำเอาองค์ความรู้ของการเป็นดนตรีมารวมไว้ที่การประพันธ์เพลงทั้งหมดทุกๆ อย่าง เช่น ต้องตรวจสอบเพลงสองชั้น ที่จะนำมาเป็นโครงสร้างในการขยายอัตราจังหวะเป็นสามชั้น มีความสั้นยาวมากน้อยเพียงไร มีกี่ท่อน ท่อนละกี่จังหวะ สำเนียงของเพลงเป็นสำเนียงอะไร จะขึ้นลงอย่างไรให้เหมาะสม ลูกตกของแต่ละจังหวะเป็นอย่างไร ประโยคของเพลงหรือสัมผัสของกลอนแต่ละประโยคเป็นอย่างไร"*
>
> (สำราญ เกิดผล, 2561)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ผู้วิจัยได้สรุปแนวคิดเรื่องสาระการประพันธ์เพลงไทยของ ครูสำราญ เกิดผล ได้กล่าวถึงการประพันธ์เพลงไทยไว้ว่า จังหวะหน้าทับมีความสำคัญมากสำหรับการประพันธ์เพลงไทย เพราะมีหน้าที่ควบคุมโครงสร้างของทำนองเพลงให้ถูกต้อง บังคับความสั้นยาวของเพลงให้รู้ว่ามีกี่ท่อน ท่อนละกี่จังหวะ เพลงทุก ๆ เพลงจะต้องอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ของจังหวะหน้าทับ จะยืนอยู่บนความถูกใจพอใจของผู้ประพันธ์ไม่ได้ ต้องยืนอยู่บนความ "ถูกต้อง" ซึ่งก่อนที่จะประพันธ์เพลงนั้นควรที่จะทราบจังหวะหน้าทับก่อน ซึ่งหน้าทับที่ใช้ประกอบในการประพันธ์เพลงไทยมี 2 ประเภท คือ หน้าทับปรบไก่ และหน้าทับสองไม้ ต้องมีความเข้าใจการขึ้นต้นของเพลง คือขึ้นเต็มจังหวะนั้นขึ้นอย่างไร ขึ้นครึ่งจังหวะนั้นขึ้นอย่างไร จะทำให้ตรวจนับจังหวะของเพลงได้ ครูสำราญ เกิดผล อธิบาย

ถึงแนวคิดการในการประพันธ์เพลงว่า มีอยู่ 2 ประเภท คือ 1) ประเภทที่ไม่ต้องมีโครงสร้างเรียกว่า ประพันธ์แบบอิสระ ตามแต่การสัมผัสของกลอนเพลงจะพาไปในรูปประโยคใด ต้องกลมกลืน ไม่ขัดกัน ผู้ประพันธ์ต้องจินตนาการว่าจะมุ่งประพันธ์ไปทางไหน สำเนียงอะไร สำเนียงต้องไม่ปนกัน ต้องคิดอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ของจังหวะหน้าทับ ไม่ให้คร่อมจังหวะหน้าทับ การประพันธ์เพลงแบบอิสระนี้ไม่ต้องห่วงลูกตกของจังหวะหน้าทับ เพราะประพันธ์โดยไม่มีโครงสร้างไม่ต้องนำทำนองมาจากเพลง สองชั้น แต่ผู้ประพันธ์ต้องระวังการเคลื่อนย้ายเสียงหรือทำนอง โดยต้องให้สัมผัสกลมกลืนกัน 2) ประเภทที่ต้องมีโครงสร้างมาก่อน วิธีนี้ต้องอาศัยโครงสร้างทำนองเพลงเป็นหลัก โครงสร้างหมายถึงเพลง สองชั้น ที่เราจะนำมาขยายอัตราจังหวะจาก สองชั้น ให้เป็น สามชั้น และตัดอัตราจังหวะลงมาเป็นชั้นเดียว เรียกว่าทำได้ทั้งยาวและสั้น ขยายอัตราให้ยาวได้ให้สั้นได้ ต่อไปนี้จะพูดถึงการขยายทำนองจากอัตราจังหวะหน้าทับ สองชั้นไป สามชั้น โดยมีหลักการประพันธ์เพลงคือ การยืด การยุบ การประพันธ์ทางพื้น การประพันธ์ทางกรอ การประพันธ์ทางล้อทางขัด

ผู้วิจัยได้สรุปสาระแนวคิดการประพันธ์เพลงไทยที่ได้ค้นคว้าและศึกษามานำเสนอเป็นตารางได้ดังนี้

ตารางที่ 1 สรุปสาระแนวคิดการประพันธ์เพลงไทย

แนวคิดการประพันธ์	พิชิต ชัยเสรี (2557)	สิริชัยชาญ ฟักจำรูญ (2546)	สำราญ เกิดผล (2561)
ประพันธ์ขึ้นจากแรงบันดาลใจของผู้ประพันธ์	บันดาลรังสฤษฎ์ ได้แก่ ผู้ประพันธ์ที่สร้างท่วงทำนองขึ้นมาจากความบันดาลใจ	ประพันธ์จากแรงบัลดาลใจที่ได้มาจากเหตุการณ์สำคัญต่าง ๆ เช่น เพลงสมโภชพระนคร ที่ใช้ในการเฉลิมฉลอง 200 ปีของกรุงรัตนโกสินทร์	
ประพันธ์ขึ้นด้วยวิธีการตามแบบแผนดั้งเดิมอย่างเครื่งครัด	ศึกษิตอนุรักษ์ หมายถึง ผู้ประพันธ์ตามหลักการที่วิจิตรบรรจงลงตัวอย่างเคร่งครัด และตามรักษาแบบแผนเช่นนี้เป็นวิสัย		การประพันธ์เพลงจากโครงสร้างวิธีนี้ต้องอาศัยโครงสร้างเป็นหลัก ต้องตั้งโครงสร้างขึ้นมาก่อน
ประพันธ์ตามสมัยนิยมแต่ยังรักษาวิธีการแบบแผนดั้งเดิม	ขนบภักดิ์สบสมัย เป็นพวกที่เจริญรอยตามพวกศึกษิตอนุรักษ์จึงใช้คำว่า ขนบภักดิ์ ซึ่งหมายถึงการภักดีต่อขนบ แต่สร้อยว่าสบสมัย เพราะ	ประพันธ์ทำนองขึ้นใหม่โดยอาศัยทำนองจากเพลงเดิม เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ทางเปลี่ยน หรือการดัดแปลงทำนองเพลงให้เปลี่ยนไป อาจ	

	ผู้ประพันธ์กลุ่มนี้คล้อยตามสมัยนิยมซึ่งเกิดขึ้นเป็นระยะในช่วงเวลาที่กำลังประพันธ์เพลง แต่ก็ยังรักษาหลักการสำคัญของศึกษิตเอาไว้	ทำเป็นสำเนียงภาษาต่าง ๆ ก็ได้ มีข้อยกเว้นบางประการ หากเสียงลูกตกบางเสียงของทำนองที่ประพันธ์ขึ้นใหม่มีการคลาดเคลื่อนไปบ้าง แต่ฟังแล้วไม่ผิดเพี้ยนหรือแปร่งหูและมีความไพเราะก็อนุโลมให้ใช้ได้ อย่างไรก็ตามเสียงลูกตกของจังหวะแรกกับเสียงสุดท้ายของบทเพลงแต่ละท่อนจำเป็นต้องคงไว้	
ประพันธ์ขึ้นจากความคิดสร้างสรรค์	บุกไพรเบิกทาง สุดท้ายใช้คำว่า บุกไพรเบิกทาง เพราะเป็นพวกที่สร้างบทคีตนิพนธ์ขั้นใหม่อันไม่เคยมีมาก่อนจึงประดุจการฝ่าดงพงไพรเพื่อเบิกทางใหม่ให้ปรากฏ	ประพันธ์โดยใช้ความคิดร้างสรรค์ของผู้ประพันธ์ วิธีนี้ผู้ประพันธ์จะเริ่มจากการค้นคว้าหาข้อมูลในการสร้างรูปแบบจังหวะและแนวทำนองเพลงที่จะประพันธ์	ประพันธ์แบบอิสระ ประพันธ์ด้วยมันสมองของตัวเอง สุดแท้แต่การสัมผัสของกลอนจะพาไปในรูปประโยคใด ต้องกลมกลืน ไม่ขัดกัน ผู้ประพันธ์ต้องจินตนาการว่าจะมุ่งประพันธ์ไปทางไหน สำเนียงอะไร สำเนียงต้องไม่ปนกัน และขอย้ำว่าต้องไม่ลืมว่าเราต้องประพันธ์ต้องคิดอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ของจังหวะหน้าทับ ทั้งนี้ทั้งนั้นเพื่อไม่ให้คร่อมจังหวะหน้าทับ ซึ่งภาษาดนตรีก็คือไม่หมดวรรคเพลงพร้อมหน้าทับนั่นเอง ซึ่งต้องพิจารณาและใคร่ครวญเสียก่อนว่าเราจะประพันธ์กี่ท่อน ท่อนละกี่จังหวะ จะขึ้นอย่างไรหรือลงอย่างไร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ผู้วิจัยได้สรุปสาระหลักการประพันธ์เพลงไทยที่ได้ค้นคว้าและศึกษามานำเสนอเป็นตารางได้ดังนี้

ตารางที่ 2 สรุปสาระหลักการประพันธ์เพลงไทย

หลักการประพันธ์เพลงไทย	พิชิต ชัยเสรี(2557)	สิริชัยชาญ ฟักจำรูญ (2546)	สำราญ เกิดผล (2561)
การยืดยุบ	การยืดยุบนั้นเป็นการกระทำท่วงทำนองมูลบทให้เพิ่มหรือลดขนาดไปจากเดิม โดยปกติจะยืดขึ้นเท่าตัวหรือยุบลงเท่าตัว	การยืดหรือขยายจากเพลงเดิม วิธีนี้ผู้ประพันธ์จะใช้ทำนองเพลงเดิมซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นเพลงในอัตราจังหวะสองชั้นเป็นหลัก แล้วนำทำนองมาประพันธ์ขยายขึ้นอีกเท่าหนึ่งกลายเป็นอัตราจังหวะสามชั้น การยุบหรือตัดทอนจากเพลงเดิม วิธีนี้ใช้หลักเดียวกับวิธีที่ 1 แต่เปลี่ยนจากการขยาย เป็นการตัดทอนลงมาจากเพลงในอัตราจังหวะสองชั้น เป็นเพลงในอัตราจังหวะชั้นเดียว	**การยืด** หมายถึง การขยายอัตราจังหวะหน้าทับจากสองชั้น เป็น สามชั้น เช่น นำโครงสร้างเพลง สองชั้น 1 ท่อน มี 4 จังหวะหน้าทับของอัตราจังหวะ สองชั้น ขยายเป็นอัตราจังหวะ สามชั้น หรือเป็น 8 จังหวะของอัตราจังหวะ สองชั้น ถ้าใช้วิธีนับหนึ่งบวกหนึ่งเป็นสองหรือสองบวกสองเป็นสี่ตามหลักทศนิยมได้ ดูแล้วง่ายเกินไปเพราะประพันธ์เพลงประพันธ์เพลงต้องอาศัยโครงสร้างเดิมเป็นหลัก ต้องคำนึงถึงจังหวะหน้าทับ เช่น ตรวจจังหวะหน้าทับแรกของเพลงหรือวรรคตอนของเพลง ลูกตกจังหวะแรกเสียงอะไร ครึ่งจังหวะแรกตกเสียงอะไร ถ้าครึ่งจังหวะแรกตกเสียงลาก็ต้องเคลื่อนย้ายเสียงจากต้นมาลงเสียงลาให้ได้ **การยุบ** หมายถึง ตัดให้เหลือน้อย เช่น มีแต่เพลงสามชั้น ไม่มี สองชั้น ก็ต้องยุบ สามชั้นให้เป็น สองชั้น แต่ด้วยประการใดนั้นทั้งยุบ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

			และยืดก็ต้องห่วงด้วยลูกตกวรรคตอน และหน้าทับของเพลง ขอยกตัวอย่างง่ายๆ เช่น เท่า สองชั้น ดังตัวอย่าง
การล้อ – ขัด – เหลื่อม	เป็นอุปกรณ์ที่มีความสำคัญรองมาจากการยืดยุบก็ว่าได้ เพราะเป็นตัวเพิ่งสีสันรสชาติแก่บทเพลงดังตัวอย่างที่โบราณาจารย์ได้ทำไว้อย่างแยบยล		การประพันธ์เพลงล้อเพลงขัด เป็นเพลงอีกแบบหนึ่งซึ่งมีลีลาแตกต่างออกไปจากเพลงทางธรรมดาและทางกรอท่านครูอาจารย์ได้หาวิธีให้ผู้ฟังได้ฟังชนิดที่ไม่ซ้ำแบบเพื่อมิให้เกิดการเบื่อและจืดชืด เดิมเพลงไทยของเราจะมีแต่เพลง สองชั้น ทำนองพื้นๆ เรียบร้อย การฟังลักษณะของเพลงจะเหมือนมโหรีหรือปี่พาทย์ไม้นวม เริ่มมีวิวัฒนาการ สมัยรัตนโกสินทร์ที่เริ่มขยายเพลงจาก สองชั้น เป็น สามชั้น และชั้นเดียว แต่ก็ไม่ค่อยมีลูกล้อลูกขัดมากดังเช่นปัจจุบัน
การประพันธ์ทางกรอ	การประพันธ์เพลงเป็นทางกรอนั้น เท่ากับประพันธ์บังคับทางซึ่งผู้ประพันธ์คิดให้พร้อมสรรพ ไม่เหมือนกับทางพื้นที่ผู้บรรเลงนึกหนทางปฏิบัติของตนได้อย่างเสรี โดยทั่วไปอาจประพันธ์ได้เป็น 2 แบบ คือ ประพันธ์ทางกรอขึ้นตรง ๆ จากทางพื้นของเดิม และประพันธ์โดยพลิกแพลง		เพลงกรอ เป็นเพลงอีกประเภทหนึ่งที่มีลีลาเรียบร้อยอ่อนโยนผิดจากปี่พาทย์ไม้แข็งที่มีเสียงออกมาจากการบรรเลงฟังดูเกรี้ยวกราด ลักษณะของทางเพลงจึงแตกต่างกันออกไป แม้แต่การบรรเลงก็แตกต่างเช่นกัน โดยเฉพาะการบรรเลงเพลงทางกรอนั้น ทุกๆ เครื่องมือจะบรรเลงเหมือนกันเกือบ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

			หมด ไม่ต้องแยกแยะว่าทางใครทางมันเหมือนปี่พาทย์ไม้แข็ง ผู้บรรเลงบรรเลงได้ง่ายแต่อาจจะไม่แตกฉานลู่ทางการสร้างทำนองหรือโครงสร้างของผู้ประพันธ์เพลงนั้น เหมือนว่าจะง่ายกว่าการประพันธ์เพลงทางธรรมดา เพราะทางกรอไม่ต้องใช้สัมผัสของกลอนมาก โดยอาจจะกรอยืนอยู่กับที่ตั้ง 1 จังหวะก็ได้
การประพันธ์ลูกโยน	โดยโครงสร้างย่อมประกอบไปด้วยทำนอง 3 ส่วน คือ ส่วนท้าโยน ส่วนเนื้อโยน และส่วนปิดโยน แต่ในทางปฏิบัติผู้ประพันธ์อาจยักย้ายถ่ายเท		
การประพันธ์เที่ยวกลับและทางเปลี่ยน	การตบแต่งทำนองเดิมให้มีลีลาอาการใหม่ ทางเปลี่ยนต้องคงความยาวและลูกตกท้ายห้องที่ 4 และ 8 ไว้เป็นมั่นคง โดยเฉพาะห้องที่ 8 จะพลาดไม่ได้ แต่เที่ยวกลับนั้นไม่จำเป็น กล่าวคือ ทั้งความยาวและลูกตกอาจเคลื่อนย้ายไปได้กว่าสำนวนเดิมเพียงแต่ต้องรักษาลูกตกสุดท้ายเมื่อหมดจังหวะหน้าทับไว้เท่านั้น	ประพันธ์ทำนองขึ้นใหม่โดยอาศัยทำนองจากเพลงเดิม เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ทางเปลี่ยน หรือการดัดแปลงทำนองเพลงให้เปลี่ยนไป อาจทำเป็นสำเนียงภาษาต่าง ๆ ก็ได้ มีข้อยกเว้นบางประการ หากเสียงลูกตกบางเสียงของทำนองที่ประพันธ์ขึ้นใหม่มีการคลาดเคลื่อนไปบ้าง แต่ฟังแล้วไม่ผิดเพี้ยนหรือแปร่งหูและมีความไพเราะก็อนุโลมให้ใช้ได้ อย่างไรก็ตามเสียงลูกตกของจังหวะแรกกับเสียงสุดท้ายของบทเพลงแต่ละท่อนจำเป็นต้องคงไว้ไม่ควรให้ผิด	

การเปลี่ยนบันไดเสียง	ในดนตรีไทยนั้นท่านมักเปลี่ยนบันไดเสียงขึ้นไปคู่สี่จากบันไดเดิม ถ้าจะให้อธิบายก็เห็นจะเป็นเพราะประสงค์จะใช้เสียงให้ครบเจ็ดก็เป็นไปได้	
หลักการกระสวนจังหวะฉิ่ง และกระสวนจังหวะกลอง	โดยปกตินั้นฉิ่งตีเปิดเป็นฉิ่งและตีปิดเป็นฉับ สลับกันเรื่อยไปในแนวช้า ปานกลางและเร็ว ลดหลั่นกันโดยลำดับเรียกกันว่า “เถา” ซึ่งอาจจะเป็นสามชั้น สองชั้น ชั้นเดียว หรือ สองชั้น ชั้นเดียว ครึ่งชั้น หรือสี่ชั้น สามชั้น สองชั้น ชั้นเดียวก็ได้ ขอให้เรียงต่อกันอย่างน้อย 3 ระดับ ทั้งนี้เมื่อสิ้นจังหวะให้หมดด้วยฉับ กระสวนจังหวะกลองที่สำคัญมี 2 ชนิด คือ หน้าทับปรบไก่ พัฒนาการมาจากการร้องพื้นเมืองปรบไก่และหน้าทับสองไม้ ความยาวเท่ากับกลองทัดตี 2 ที (รายละเอียดจะหาได้จากทฤษฎีดนตรีไทยทั่วไป) จากกระสวนจังหวะทั้งสองนี้ มีการพัฒนาหน้าทับพิเศษ โดยใช้รากฐานของหน้าทับทั้งสองเป็นพื้นในการพัฒนา	
การประพันธ์กระสวนจังหวะของทำนอง	ส่วนของการเกิดเสียงสั้นยาวของทำนองที่ถอดระดับเสียงออกแล้วจะเหลือกระสวนจังหวะของทำนอง ผู้ประพันธ์อาจสร้างกระสวนจังหวะของทำนองขึ้นก่อน	

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

	โดยไม่อาศัยทำนองใดๆ แล้วบรรจุระดับเสียงลงไปตามความเหมาะสมให้เกิดท่วงทำนองที่สมบูรณ์ได้ กระสวนจังหวะของทำนองในทำนองเดียวอาจมีหลายชนิดสลับกันไปมาหรือซ้ำกันบ่อยๆ ก็ได้	
การประพันธ์ทำนองสำเนียงภาษา	อาจารย์มนตรี ตารโมท อธิบายไว้ว่า “สำเนียงคือการลำดับเสียงสูงต่ำทีฆะรัสสะของทำนองที่ทำความรู้สึกของผู้ฟังให้ทราบได้ว่าเป็นเพลงจำพวกใด ชนิดใด และภาษาใด” ฉะนั้นแล้วการประพันธ์เพลงก็จำต้องเกี่ยวข้องกับสำเนียงโดยตรงดังที่ให้รู้ว่าเป็นเพลงพวกใด-ชนิดใด ซึ่งต้องมาก่อนแล้วจึงจะถึง “ภาษาใด”	
การประพันธ์ทางเดี่ยว	การประพันธ์ทำนองทางเดี่ยวประกอบด้วยเม็ดพรายอย่างที่เรียกว่ามือเดี่ยวเป็นไปตามธรรมชาติของเครื่องมือแต่ละชนิด มีลักษณะจำเพาะอยู่ในตัวทั้งทำนองและจังหวะรวมทั้งทีขึ้นทีลง การเข้าการออก ตามขนบดนตรีไทยนั้นทำท่อนละ 2 หน ถ้าเป็นเพลงท่อนเดียวก็ทำทั้งเพลง 2 หนเช่นกัน ยกเว้นเพลงในรูปแบบเฉพาะเช่น เพลงลาวแพน เพลงเชิดนอก เพลงทยอยเดี่ยว เพลงกราวใน	

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

	เครื่องดนตรีอื่นนิยมทำทาง เดี่ยวท่อนละ 2 เที่ยว แต่ ระนาดเอกนิยมทำ 4 เที่ยว

จากการค้นคว้าศึกษาเอกสารและคำสัมภาษณ์ ที่เกี่ยวข้องกับสาระเรื่องแนวคิดและหลักการประพันธ์เพลงไทย ผู้วิจัยสรุปได้ว่ามีแนวคิดในการประพันธ์เพลงไทยที่สำคัญ 4 ประการ คือ 1) การประพันธ์เพลงที่ประพันธ์ทำนองและรูปแบบขึ้นจากแรงบันดาลใจของผู้ประพันธ์ โดยมีความอิสระในรูปแบบที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน จนเกิดเป็นแบบอย่างต่อมาจนถึงปัจจุบัน 2) การประพันธ์เพลงที่ประพันธ์ทำนองและรูปแบบขึ้นโดยอาศัยแนวคิดและรูปแบบที่เคยมีมาก่อนเป็นแบบอย่าง 3) การประพันธ์เพลงที่ประพันธ์ทำนองและรูปแบบขึ้นโดยอาศัยแนวคิดและรูปแบบที่เคยมีมาก่อน แล้วเพิ่มเติมแนวคิดตามสมัยนิยมในขณะช่วงเวลานั้น 4) การประพันธ์เพลงที่ประพันธ์ทำนองและรูปแบบขึ้นโดยเจตนาสร้างสรรค์รูปแบบใหม่ที่ไม่เคยมีมาก่อน

นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ค้นคว้าศึกษาหลักการประพันธ์เพลงไทยของครูแต่ละท่านที่ได้กล่าวไว้ข้างต้นซึ่งมีความเหมือนและแตกต่างกัน ผู้วิจัยสรุปสาระหลักการประพันธ์เพลงไทยได้ 9 ประการ ดังนี้ 1) การยืดยุบ 2) การล้อ – ขัด – เหลื่อม 3) การประพันธ์ทางกรอ 4) การประพันธ์ลูกโยน 5) การประพันธ์เที่ยวกลับและทางเปลี่ยน 6) การเปลี่ยนบันไดเสียง 7) หลักการใช้กระสวนจังหวะฉิ่ง กระสวนจังหวะกลอง และกระสวนจังหวะทำนอง 8) การประพันธ์ทำนองสำเนียงภาษา และ 9) การประพันธ์ทางเดี่ยว ซึ่งผู้วิจัยจะใช้หลักการประพันธ์เพลงไทยข้างต้นนี้เป็นกรอบในการวิจัยต่อไป

CHULALONGKORN UNIVERSITY

3.2 การสอน การถ่ายทอดและการพัฒนาทักษะการประพันธ์เพลงไทย

การถ่ายทอดดนตรีไทยในอดีตเกิดขึ้นที่บ้านเป็นส่วนใหญ่ เริ่มเรียบจาก พ่อแม่ ปู่ย่าตายาย เกิดมาก็ได้ยินได้ฟังดนตรีจึงเป็นแรงจูงใจอย่างหนึ่งในการเรียนดนตรีไทย(สงบศึก ธรรมวิหาร, 2534) ใช้วิธีการสอนโดยผ่านการบอกเล่าด้วยปากของครู (มุขปาฐะ) หรือ การสอนแบบตัวต่อตัว (face to face) มากกว่าการเขียนหรือการบันทึก (กวินทิพย์ บรรยายกิจ, 2545; สุวรรณา วังโสภณ, 2547) เป็นการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นด้วยการชี้แนะจากครูเรียกว่าครูสั่งสอนคือทำตามที่ครูสั่งและสอนยึดมั่นในคำสอนของครู องค์ความรู้ดนตรีไทยต่าง ๆ ส่วนใหญ่อยู่ที่ตัวครู ครูจึงเป็นเหมือนสถาบันการศึกษาที่เป็นศูนย์รวมความองค์ความรู้ทางดนตรีต่าง ๆ (สงัด ภูเขาทอง, 2532)

ก่อนปี พ.ศ. 2501 การเรียนการสอนดนตรีไทยโดยทั่วไป ส่วนใหญ่จะเน้นเฉพาะภาคปฏิบัติไม่เน้นทฤษฎี เนื่องจากไม่มีหนังสือหรือเอกสารที่จะค้นคว้าอ้างอิงหลังจากปี พ.ศ. 2501 ครูมนตรี ตราโมท ได้เป็นผู้บุกเบิกโดยเตรียมเนื้อหาต่าง ๆ เพื่อสอนลูกศิษย์ที่โรงเรียนนาฏศิลป กรมศิลปากรด้วยการเขียนเป็นเอกสารคล้าย ๆ บันทึกส่วนตัวเพื่อใช้เป็นแนวทางในการอธิบายให้นักเรียนฟัง และให้นักเรียนจดเนื้อหาสำคัญ ๆ ไว้ ต่อมาท่านได้พยายามรวบรวมเอกสารต่าง ๆ ที่ใช้สอนลูกศิษย์นี้จัดทำออกมาเป็นรูปเล่ม เรียกว่า “หนังสือทฤษฎีดนตรีไทย” และมอบให้ลูกศิษย์ซึ่งเป็นครู-อาจารย์ในเวลาต่อมาเพื่อนำไปใช้สำหรับประกอบการเรียนการสอนนักเรียน (สิริชัยชาญ ฟักจำรูญ, 2546)

ครูจำเนียร ศรีไทยพันธุ์ กล่าวว่า ดนตรีไทยเมื่อเรียนรู้หลักไว้ครบแล้ว ใช้ปัญญาไตร่ตรองช่องทางของเพลงและวิธีการของแต่ละเครื่องมือให้ชัดแจ้ง ก็จะเกิดจินตนาการสว่างพิเศษขึ้นด้วยตนเองคือการประดิษฐ์คิดเพลงคำว่าคิดหรือประพันธ์เพลงนี้ ในอดีตครูอาจารย์ท่านไม่มีการแนะนำให้ลูกศิษย์ ทำให้คิดว่านักดนตรีที่เรียนสมัยก่อนผู้ที่ประดิษฐ์คิดเพลงได้เกิดขึ้นด้วยปัญญาของตนเองโดยไม่มีใครได้รับการแนะนำจากครู สมัยพลโท ม.ล.ขาบ กุญชร ณ อยุธยา เป็นอธิบดี คุณคงศักดิ์ คำสิริ หัวหน้าแผนก ครูพุ่ม บาปุยะวาทย์ เป็นผู้คุมวง ได้มีการคิดประพันธ์เพลงใหม่โดยมี ครูพุ่ม บาปุยะวาทย์, ครูบุญยงค์ เกตุคง, ครูสมาน ทองสุขโชติ เป็นผู้ประพันธ์เพลง

> *“การสอนถึงขั้นสูงสุด คือ การสอนประพันธ์เพลง สอนวิธีการคิด ผู้ที่สมัครเรียนขั้นสูงสุดนี้ ควรต้องเป็นผู้ที่เรียนรอบรู้ เครื่องดนตรีทุกชนิด และจังหวะหน้าทับกระจ่างแจ้งดีเสียก่อน จึงจะเรียนรู้ได้เร็วขึ้น”*
>
> (จำเนียร ศรีไทยพันธุ์, 2535)

> *“ก่อนปี พ.ศ.2501 การเรียนการสอนดนตรีไทยโดยทั่วไป ส่วนใหญ่จะเน้นเฉพาะภาคปฏิบัติไม่เน้นทฤษฎี เนื่องจากไม่มีหนังสือหรือเอกสารที่จะค้นคว้าอ้างอิงหลังจากปี พ.ศ.2501 มนตรี ตราโมท ได้เป็นผู้บุกเบิกโดยเตรียมเนื้อาต่างๆ เพื่อสอนลูกศิษย์ที่โรงเรียนนาฏศิลป กรมศิลปากรด้วยการเขียนเป็นเอกสารคล้ายๆ กับบันทึกส่วนตัวเพื่อใช้เป็นแนวทางในการอธิบายให้นักเรียนฟัง และให้นักเรียนจดเนื้อหาสำคัญๆ ไว้*

ต่อมาท่านได้พยายามรวบรวมเอกสารต่างๆ ที่ใช้สอนลูกศิษย์นี้จัดทำออกมาเป็นรูปเล่ม เรียกว่า หนังสือทฤษฎีดนตรีไทย และมอบให้ลูกศิษย์ซึ่งเป็นครูอาจารย์ในเวลาต่อมาเพื่อนำไปใช้สำหรับประกอบการเรียนการสอนนักเรียน”

(สิริชัยชาญ ฟักจำรูญ, 2546)

“ในอดีตการเรียนการสอนการประพันธ์เพลงไทยโดยเฉพาะท่านหลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) เป็นการสอนแบบครูแนะนำและสั่งสอนไปพร้อมกับการเรียนเครื่องดนตรีหรือในขณะที่ออกงาน ครูจะถ่ายทอดให้กับลูกศิษย์เป็นบางคน คนที่จะเรียนต้องมีความรู้ดนตรีไทยหลายอย่างที่ถึงพร้อม ไม่ได้สอนเป็นระบบที่แน่นอน ครูเพียงแต่แนะนำบางสิ่งบางอย่างให้เพื่อนำไปใช้ในการประพันธ์เพลงขึ้นอยู่กับตัวลูกศิษย์ว่าจะทำได้แค่ไหน”

(เสนาะ หลวงสุนทร, 3 ก.พ.2560)

“ครูบุญยงค์ เกตุคง มีความสามารถด้านการประพันธ์เพลงที่เป็นเลิศท่านหนึ่งในการดนตรีไทยแต่ท่านไม่ได้สอนการประพันธ์เพลงนี้ให้ใครเป็นงานเป็นการนะ เห็นแต่แนะนำลูกศิษย์เป็นครั้งคราวเวลาอยู่ในงานหรือเวลาที่ต่อเพลงกัน เคนเห็นท่านแนะนำให้อาจารย์บรูซ ทำโน่นทำนี่บ่อยเหมือนกันลองประพันธ์ลองเล่นลองแก้ไขกันไปเวลาท่านมาที่วงฟองน้ำ นี่อาจเป็นวิธีการสอนของท่านก็ได้”

(ประสาน วงวิโรจน์รักษ์, 10 มิ.ย.2562)

จากการศึกษาเอกสาร และคำให้สัมภาษณ์ ผู้วิจัยสรุปความรู้เรื่องการสอนการประพันธ์เพลงไทยได้ว่า การเรียนดนตรีไทยยุคปัจจุบัน เริ่มเรียนกันด้วยการให้รู้โน้ตรู้เสียงควบคู่กันไป พอผู้เรียนอ่านโน้ตได้คล่องและออกเสียงของตัวโน๊ตได้ดีพอสมควร พอครูเขียนโน้ตเพลงส่งให้ก็บรรเลงไปได้เลย

นอกจากประเภทเดี่ยวและประเภทเพลงทางเก็บที่พิสดารตัวโน๊ตมีล้ำหน้าบ้าง ย้อนหลังบ้าง ก็ต้องแนะนำให้เข้าใจจังหวะ แนะนำแล้วยังบันทึกเทปให้ครูปฏิบัติไว้ฟังอีก และยิ่งไปกว่านั้น การสอนถึงขั้นสูงสุด คือ สอนประพันธ์เพลง สอนวิธีการคิดเพิ่มจากสองชั้นเป็นสามชั้น และทอนจากสองชั้นเป็นชั้นเดียว สอนคิดเพลงเถาด้วยตนเองทั้งเพลงโดยไม่ต้องอาศัยเพลงสองชั้น มาจากเพลงไหนมาเป็นหลัก ผู้ที่สมัครเรียนขั้นสูงสุดนี้ควรต้องเป็นผู้ที่เรียนรอบรู้เครื่องดนตรีทุกชนิดและจังหวะหน้าทับกระจ่างแจ้งเสียก่อน จึงจะเรียนรู้ได้เร็วขึ้น (จำเนียร ศรีไทยพันธุ์, 2535)

การศึกษาดนตรีไทยในอดีตเริ่มจากที่บ้านอาศัยความใกล้ชิดเป็นแรงจูงใจในการปลูกฝัง โดยผู้ปกครองเป็นนักดนตรีไทย ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากการได้ยินหรือเคยชิน ทำให้เกิดการเรียนรู้ได้เร็ว นอกจากนี้ยังเกิดจากสถานที่ใกล้บ้าน เช่น วัดที่มีดนตรีไทยบรรเลงเหล่านั้นก็จะสามารถเป็นได้เร็วขึ้น และจะเห็นช่องทางว่า นอกจากแหล่งภูมิลำเนาแล้วผู้เรียนยังได้เสาะแสวงหาวงดนตรีไทยที่มีคุณภาพและครูดนตรีไทยที่มีชื่อเสียงเพื่อฝากตัวเป็นศิษย์ได้ศึกษาต่อไปและในปัจจุบัน สถานศึกษาของรัฐบาลในระดับการศึกษาต่าง ๆ ได้เปิดหลักสูตรดนตรีไทยให้ผู้เรียนได้เข้าไปศึกษา ทั้งทฤษฎีและปฏิบัติทำให้เปิดโอกาสสำหรับผู้ที่มีความประสงค์จะเรียนดนตรีไทยในระดับที่สูงขึ้นเพื่อพัฒนาตนเองต่อไป (สงบศึก ธรรมวิหาร, 2545)

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเรื่องการถ่ายทอด และการพัฒนาทักษะการประพันธ์เพลงไทยในอดีตจนถึงปัจจุบัน พบว่าในอดีตมีการถ่ายทอดเป็นแบบมุขปาฐะ คือ การแนะนำจากครูในขณะที่ฝึกซ้อมเพลงหรือขณะออกบรรเลงตามงานต่าง ๆ เป็นแนวทางและตัวอย่างให้ลูกศิษย์ที่สนใจได้นำไปเป็นแนวคิดและหลักการในการประพันธ์เพลงของตนเอง อีกทั้งผู้ประพันธ์เพลงในอดีตอาศัยทักษะความสามารถที่เชี่ยวชาญจดจำเอาวิธีการและหลักการต่าง ๆ จากดุริยะกวีหลายท่านมาเป็นแนวทางในการพัฒนาการประพันธ์เพลงของแต่ละบุคคล ที่ชาวดนตรีไทยนิยมเรียกว่าครูพักลักจำ เมื่อผู้ประพันธ์ผู้เป็นลูกศิษย์ได้ทดลองประพันธ์เพลงขึ้นก็จะนำมาให้ครูที่เป็นแบบอย่างตรวจสอบด้วยการบรรเลงและรับการแนะนำแก้ไขปรับปรุงจากครู กล่าวได้ว่าในอดีตการเรียนการสอนการประพันธ์เพลงไทยนั้น เน้นที่การทดลองปฏิบัติการประพันธ์มากกว่าการเรียนในด้านทฤษฎี การพัฒนาทักษะด้านการประพันธ์เพลงไทยในอดีตจึงเกิดขึ้นจากการลองผิดลองถูกเป็นส่วนใหญ่ (เสนาะ หลวงสุนทร, 3 ก.พ.2560) จากการรวบรวมข้อมูลเอกสารและการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยสรุปแนวทางในการสอนและการถ่ายทอดการประพันธ์เพลงไทยในอดีตจนถึงปัจจุบันได้ 4 ประการคือ 1) การเรียนการสอนเป็นปากต่อปาก (มุขปาฐะ) หรือ การสอนแบบตัวต่อตัว (face to face) 2) การเรียนการสอนด้วยการ

แนะนำบางสิ่งบางอย่างที่เกี่ยวข้อง 3) การเรียนการสอนแบบครูพักลักจำ คือจดจำแนวทางบางสิ่งบางอย่างมาจากผู้ที่มีความสามารถในเรื่องประพันธ์เพลง และ 4) มีการเรียนการสอนในชั้นเรียนซึ่งมีผู้สามารถทำการสอนอยู่จำนวนจำกัด ผู้วิจัยจะได้นำแนวทางการสอนและการถ่ายทอดที่ศึกษาได้มาใช้เป็นแนวทางในการศึกษากระบวนการถ่ายทอดการประพันธ์เพลงไทยตามแนวทางของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร ต่อไป

ตอนที่ 4 แนวคิด ทฤษฎีการสอน และการวัดประเมินผลด้านดนตรี

4.1 องค์ประกอบการสอน

องค์ประกอบที่สำคัญของการศึกษาที่ครอบคลุมถึงการสอนนั้น มี 4 ประการ คือ 1) ผู้สอน (Teacher) เป็นผู้แนะนำการเรียนรู้ให้แก่บุคคลอื่น 2) ผู้เรียน (Student) เป็นผู้ที่ได้รับการแนะนำการเรียนรู้ 3) เนื้อหาสาระ (Content) เป็นโครงสร้างของหรือองค์ประกอบของการเรียนรู้ 4) บริบท (Context) เป็นการจัดสภาพการณ์ของการเรียนรู้ (Position of Learning) อลิซเบธ สไตเนอร์ (Steiner and E., 1988) การสอน (Instructional Framework) (ณรุทธ์ สุทธจิตต์, 2560)

กรอบการสอนมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมให้ผู้สอนตรวจสอบการสอนของตน และสะท้อน ถึงกลยุทธ์ วิธีการ และทักษะที่ใช้ในการสอน รวมถึงการเพิ่มกลวิธีการสอน เพื่อทำให้การสอน มีประสิทธิภาพมากขึ้น

1) ทักษะการสอนเบื้องต้น (Basic Instructional Skills) คือ พฤติกรรมเบื้องต้นที่สัมพันธ์กับการสอน ส่งผลถึงประสิทธิภาพของการสอน เป็นทักษะทางด้านการสื่อสาร เทคนิคต่าง ๆ เช่น การตั้งคำถาม การอภิปราย การให้แนวทาง การอธิบาย และการสาธิต การประเมินผล รวมไปถึงการวางแผน การวางโครงสร้าง การมุ่งไปยังเป้าหมาย และการจัดการ

2) วิธีการสอน (Instructional Methods) คือ วิธีการที่ผู้สอนใช้ในการสร้างสภาพแวดล้อมในจัดการเรียนการสอนและกำหนดกิจกรรมที่ผู้สอนและผู้เรียนจะทำร่วมกันในบทเรียน ซึ่งในกลยุทธ์การสอนแต่ละรูปแบบ มีวิธีการสอนได้หลากหลายวิธี

3) กลยุทธ์การสอน (Instructional Strategies) คือ การออกแบบและการสร้างสิ่งแวดล้อม วิธีการหรือแผนการที่มีลักษณะเป็นขั้นตอนตามสถานการณ์ เพื่อให้ผู้เรียนบรรลุเป้าหมายที่ต้องการ

การสอนรูปแบบพุทธิพิสัย (Cognitive Domain) (ทิศนา แขมมณี, 2545) เป็นการสอนที่เกี่ยวกับการเรียนรู้ทางด้านสติปัญญา คือความรู้ ความเข้าใจ การใช้ความคิด พุทธิพิสัยแบ่งออกเป็น 6 ระดับ คือ

1) ความรู้ หมายถึง ความสามารถในการจำแนกเนื้อหาความรู้ และระลึกได้เมื่อต้องการนำมาใช้

2) ความเข้าใจ หมายถึง การเข้าใจความหมายของเนื้อหาสาระ

3) การนำไปใช้ หมายถึง การนำเอาเนื้อหาสาระ หลักการ ความคิดรวบยอด และทฤษฎีต่างๆไปใช้ในรูปแบบใหม่

4) การวิเคราะห์หมายถึง ความสามารถในการแยกเนื้อหาให้เป็นส่วนย่อยเพื่อค้นหาองค์ประกอบ โครงสร้าง หรือความสัมพันธ์ในส่วนย่อยนั้น

5) การสังเคราะห์ หมายถึง ความสามารถที่จะนำองค์ประกอบหรือส่วนย่อยๆนั้นเข้ามารวมกันเพื่อให้เป็นภาพที่สมบูรณ์เกิดความกระจ่างใสในสิ่งเหล่านั้น

6) การประเมินค่า หมายถึง ความสามารถในการพิจารณาคุณค่าของสิ่งต่างๆโดยผู้กำหนดตัดสินขึ้นมาเอง

การสอนด้านทักษะพิสัย (Psycho-Motor Domain) (ทิศนา แขมมณี, 2545)

การสอนในรูปแบบที่มุ่งช่วยพัฒนาความสามารถของผู้เรียนในด้านปฏิบัติ การกระทำ หรือการแสดงออกต่าง ๆ

ซิมพ์ซัน (Simpson) กล่าวว่า ทักษะเป็นเรื่องที่มีความเกี่ยวข้องกับพัฒนาการของผู้เรียนเป็นความสามารถในการทำงานที่มีความซับซ้อนและต้องอาศัยความสามารถในการใช้ความรู้สึกที่เกิดขึ้น ทักษะปฏิบัตินี้สามารถพัฒนาได้ด้วยการฝึกฝน ซึ่งหากได้รับการฝึกฝนที่ดีแล้ว จะเกิดความถูกต้อง ความคล่องแคล่ว ความเชี่ยวชาญชำนาญการ และความคงทน ผลของพฤติกรรมหรือการกระทำสามารถสังเกตได้จากความรวดเร็ว ความแม่นยำ ความราบรื่นในการจัดการและการสร้างสรรค์ (Simpson and D., 1972)

ขั้นตอนของการเรียนการสอนรูปแบบ

ขั้นที่ 1 ขั้นการรับรู้ (Perception) เป็นขั้นการให้ผู้เรียนรับรู้ในสิ่งที่จะทำ โดยการให้ผู้เรียนสังเกตการณ์ทำงานนั้นอย่างตั้งใจ

ขั้นที่ 2 ขั้นการเตรียมความพร้อม (Readiness) เป็นขั้นการปรับตัวให้พร้อมเพื่อการทำงานหรือแสดงพฤติกรรมนั้น ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ และอารมณ์ โดยการปรับตัวให้พร้อมที่จะแสดงทักษะนั้น ๆ และมีจิตใจและสภาวะอารมณ์ที่ดีต่อการที่จะทำหรือแสดงทักษะนั้น ๆ

ขั้นที่ 3 ขั้นการสนองตอบภายใต้การควบคุม (Guided Response) เป็นขั้นที่ให้โอกาสแก่ผู้เรียนในการตอบสนองต่อสิ่งที่รับรู้ ซึ่งอาจใช้วิธีการให้ผู้เรียนเลียนแบบการกระทำ หรือการแสดงทักษะนั้น หรืออาจใช้วิธีการให้ผู้เรียนลองผิดลองถูก (Trial and Error) จนกระทั่งสามารถตอบสนองได้อย่างถูกต้อง

ขั้นที่ 4 ขั้นการลงมือกระทำจนกลายเป็นกลไกที่สามารถกระทำได้เอง (mechanism) เป็นขั้นที่ช่วยให้ผู้เรียนประสบผลสำเร็จในการปฏิบัติ และเกิดความเชื่อมั่นในการกระทำสิ่งนั้น ๆ

ขั้นที่ 5 ขั้นกระทำอย่างชำนาญ (Complex Overt Response) เป็นขั้นที่ช่วยให้ผู้เรียนได้ฝึกฝนการกระทำนั้น ๆ จนผู้เรียนสามารถทำได้อย่างคล่องแคล่ว ชำนาญเป็นไปโดยอัตโนมัติและด้วยความเชื่อมั่นในตนเอง

ขั้นที่ 6 ขั้นปรับปรุงและประยุกต์ใช้ เป็นขั้นที่ช่วยให้ผู้เรียนปรับปรุงทักษะหรือการปฏิบัติของตนให้ดียิ่งขึ้น และประยุกต์ใช้ทักษะที่ตนได้รับการพัฒนาในสถานการณ์ต่าง ๆ

ขั้นที่ 7 ขั้นคิดริเริ่มเมื่อผู้เรียนสามารถปฏิบัติหรือกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งอย่างชำนาญและสามารถปรุยุกต์ใช้ในสถานการณ์ที่หลากหลายแล้ว ผู้ปฏิบัติจะเริ่มเกิดความคิดใหม่ ๆ ในการกระทำหรือปรับการกระทำนั้นให้เป็นไปตามที่ตนต้องการ

ผลที่ผู้เรียนจะได้รับจากการเรียนตามรูปแบบผู้เรียนจะสามารถกระทำหรือแสดงออกอย่างคล่องแคล่ว ชำนาญในสิ่งที่ต้องการให้ผู้เรียนทำได้ นอกจากนั้นยังช่วยพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ และความอดทนให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียนด้วย

ทิศนา แขมมณี (2545) กล่าวถึงวิธีการสอนไว้ดังนี้

1. วิธีสอนโดยใช้การบรรยาย (Lecture) คือ กระบวนการที่ผู้สอนใช้ในการช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด โดยการเตรียมเนื้อหาสาระ แล้วบรรยายคือ พูด บอกเล่า อธิบาย เนื้อหาสาระหรือสิ่งที่ต้องการสอนแก่ผู้เรียน และประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนด้วยวิธีใดวิธีหนึ่ง

2. วิธีสอนโดยใช้การสาธิต (Demonstration) คือ กระบวนการที่ผู้สอนใช้ในการช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด โดยการแสดงหรือทำสิ่งที่ต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ ให้ผู้เรียนสังเกตดู แล้วให้ผู้เรียนซักถาม อภิปราย และสรุปการเรียนรู้ที่ได้จากการสังเกตการณ์สาธิต

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

3. วิธีสอนโดยใช้การทดลอง (Experiment) คือ กระบวนการที่ผู้สอนใช้ในการช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด โดยการที่ผู้สอน ผู้เรียนกำหนดปัญหาและสมมติฐานในการทดลอง ผู้สอนให้คำแนะนำแก่ผู้เรียนและให้ผู้เรียนลงมือทดลองปฏิบัติตามขั้นตอนที่กำหนดโดยใช้วัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็น เก็บรวบรวมข้อมูลวิเคราะห์ข้อมูล สรุปอภิปรายผลการทดลองและสรุปการเรียนรู้ที่ได้รับจากการทดลอง

4.2 การวัดและประเมินผลทางดนตรีไทย

ณรุทธ์ สุทธจิตต์ (2560) กล่าวว่า วัดผล (Measurement) คือ การวัดผลการเรียนของผู้เรียนว่าเป็นอย่างไรซึ่งมักมีค่าเป็นตัวเลขเสมอ การประเมินผล (Assessment) หมายถึงการได้ค่าจากการวัดมาแล้ว และมีการประเมินค่าจากการวัดออกมาเป็นรูปของคุณภาพว่า ดีมากน้อยเพียงใด จึงเห็นได้ว่า การประเมินผลเป็นคำที่มีความหมายกว้างกว่าคำว่าการวัดผล

การประเมินผลเชิงปริมาณ ซึ่งได้มาจากการวัด รวมกับการประเมินผลค่าหรืออาจเป็นผลเชิงคุณภาพ ซึ่งข้อมูลที่ได้มามิได้มาจากการวัด รวมกับการประเมินค่า ในกรณีนี้การประเมินผลอาจไม่ต้องอิงการวัดผลซึ่งเป็นเรื่องของปริมาณ จึงเห็นได้ว่าการประเมินผล คือ การประเมินผลข้อมูลเชิงปริมาณของผู้เรียน (มิได้เป็นการวัดผล) รวมกับการประเมินค่าการ ประเมินผลดนตรีที่สมบูรณ์ ควรเป็นการประเมินผลที่ประกอบด้วยการประเมินผลดังกล่าว เนื่องจากเนื้อหาดนตรีเป็นวิชาที่มีเนื้อหา ทักษะ และสัมพันธ์กับเจตคติ แนวคิดของผู้เรียนซึ่งเกี่ยวข้องโดยตรงกับความซาบซึ้งในดนตรี

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

4.2.1 หลักของการวัดและประเมินผล

1) ความเที่ยงตรงของการวัดและประเมินผล เป็นเครื่องชี้บอกความสามารถและความสำเร็จในการเรียนของผู้เรียน รวมไปถึงความสำเร็จของการสอนของครู

2) การวัดและการประเมินผลควรวัดและประเมินระยะ ๆ ในระหว่างเรียนและวัดและประเมินผลรวมหลังจากการเรียนเสร็จสิ้น การวัดและประเมินผลทั้งสองลักษณะนี้จะช่วยให้ผู้สอนได้ผลการประเมินที่ครบถ้วนสมบูรณ์ในทุกด้าน

3) วิธีการวัดผลหลายๆรูปแบบเพื่อจะได้ข้อมูลเกี่ยวกับตัวผู้เรียนในเรื่องเกี่ยวกับวิชาความรู้ที่เรียนไปให้มากที่สุดทั้งนี้จะช่วยให้ผลการประเมินมีความครบถ้วนและความเที่ยงตรง

4) ในการวัดผลผู้สอนควรคำนึงเรื่องความสะดวกด้วยว่าด้วยว่าควรใช้การวัดผลวิธีใดหรืออย่างไรเพื่อให้ได้ข้อมูลมาใช้ในการประเมินผลได้อย่างครบถ้วนและไม่ลำบากต่อการปฏิบัติ

4.2.2 การวัดและการประเมินผลดนตรี แบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ

1) การวัดและการประเมินผลเกี่ยวกับเนื้อหาดนตรี ได้แก่ องค์ประกอบดนตรี (จังหวะ ทำนอง เสียงประสาน รูปพรรณ รูปแบบสีสัน และลักษณะของเสียง) และวรรณคดีดนตรี (บทเพลง และประวัติดนตรี) ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับทฤษฎีดนตรีสามารถประเมินผลโดยใช้การทดสอบในรูปของข้อสอบลักษณะต่างๆได้ เนื่องจากเป็นการวัดและการประเมินผลทางด้านเนื้อหา

2) การวัดและการประเมินผลเกี่ยวกับทักษะดนตรีได้แก่ การร้อง หรือการเล่น นอกจากนี้สิ่งที่สามารถวัดได้ในลักษณะของเนื้อหาเช่นกัน คือ ทักษะการฟัง ซึ่งสามารถวัดได้โดยใช้แบบทดสอบเพราะเป็นทักษะที่สามารถแสดงออก

3) การวัดและการประเมินผลเกี่ยวกับทัศนคติดนตรี ซึ่งเกี่ยวข้องกับรสนิยมความชอบ ความมีสุนทรี และความซาบซึ้ง ซึ่งเกิดขึ้นภายในใจของผู้เรียนโดยแสดงออกให้เห็นหรือไม่ก็ได้ ใช้วิธีการประเมินด้วยการสังเกต สัมภาษณ์ ให้ผู้เรียนได้แสดงทัศนคติออกมาควรประเมินอย่างสม่ำเสมอเพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นจริง

ตอนที่ 5 กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษากระบวนการถ่ายทอดการประพันธ์เพลงไทยตามแนวทางของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร ในครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการศึกษาตามองค์ประกอบของการศึกษา 4 ด้าน คือ ด้านผู้สอน ด้านผู้เรียน ด้านเนื้อหาสาระ และด้านการเรียนการสอน การประเมินผล โดยผู้วิจัยมุ่งเน้นศึกษาไปที่สาระการประพันธ์เพลงไทยและการเรียนการสอนการประพันธ์เพลงไทยของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร เป็นหลักสำคัญ จึงได้มุ่งเน้นทำการศึกษา หลักการ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องสาระการประพันธ์เพลงไทย การถ่ายทอดและการพัฒนาทักษะการประพันธ์เพลงไทย แนวคิด ทฤษฎีการสอน และการประเมินผลทางดนตรีไทยเป็นหลัก เพื่อนำมาเป็นหลักพื้นฐานสำคัญในการศึกษากระบวนการถ่ายทอดการประพันธ์เพลงไทยตามแนวทางของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ดังนี้

1. คุณลักษณะของครูที่ดี

1.1 ความเป็นครูคือ ความสามารถและความรู้ที่แสดงออกในขณะปฏิบัติการสอน และแสดงออกในเวลาอื่น ๆ ประกอบด้วย บุคลิกภาพ ความรู้ และการสอน ทั้ง 3 องค์ประกอบนี้เป็นคุณสมบัติของความเป็นครูมีหน้าที่ในการสั่งสอนและถ่ายทอดมารยาท ศีลธรรม และความรู้ให้กับผู้เรียน ด้วยความปรารถนาดี มุ่งหวังให้ผู้เรียนเจริญงอกงามในทางที่ดี ส่งผลให้ผู้เรียนเกิดความรักเคารพ ศรัทธา และสำนึกในบุญคุณของครู ที่ชี้นำแนวทางและสร้างแรงจูงใจในการพัฒนาของผู้เรียน

1.2 คุณลักษณะของครูที่ดีตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ฯ บรมนาถบพิตร ต้องมีองค์ประกอบ 3 ประการ คือ 1) ต้องมีปัญญาและความรู้ที่ดีตามหลักวิชาอันถูกต้อง 2) ต้องมีความดี ความสุจริต เมตตา ปรารถนาดีต่อผู้อื่น 3) ต้องมีความสามารถที่จะเผื่อแผ่และถ่ายทอดความรู้ความดีของตนไปยังผู้อื่นได้เป็นอย่างดี เมื่อมีองค์ประกอบครบ 3 ด้านดังนี้แล้ว ย่อมเป็นครูที่สมบูรณ์ ส่งให้ผู้อื่นได้รับประโยชน์จากความเป็นครูที่ดีนี้ด้วย

2. ผู้เรียน ผู้วิจัยยึดหลักดังนี้

ความหมายของ ผู้เรียน ผู้วิจัยยึดหลักของ (สุมน อมรวิวัฒน์, 2538)

2.1 คุณลักษณะของผู้เรียนที่ผู้สอนควรคำนึงถึง 4 ประการ ผู้วิจัยยึดหลักของ (สงัด อุทรานันท์, 2529.)

2.2 บทบาทและหน้าที่ของผู้เรียนการประพันธ์เพลงไทย ผู้วิจัยยึดหลักของ ครูมนตรี (บุญธรรม) ตราโมท ได้กล่าวไว้ 12 ประการ (บุญธรรม ตราโมท, 2545)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

3. สาระการประพันธ์เพลงไทย การถ่ายทอดและการพัฒนาทักษะการประพันธ์เพลงไทย

3.1 สาระการประพันธ์เพลงไทย ผู้วิจัยยึดหลักของ พิชิต ชัยเสรี, (2557); สิริชัยชาญ ฟักจำรูญ, (2546); สำราญ เกิดผล, (2561) สรุปได้ 2 คือ 1) แนวคิดในการประพันธ์เพลงไทย 2) หลักการประพันธ์เพลงไทย

3.2 การสอน การถ่ายทอด และการพัฒนาทักษะการประพันธ์เพลงไทย ผู้วิจัยยึดหลักของ ครูจำเนียร ศรีไทยพันธุ์, (2535) สิริชัยชาญ ฟักจำรูญ, (2524) สงบศึก ธรรมวิหาร, (2545) และหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปะบรรเลง) ตามคำสัมภาษณ์ของ พันโทเสนาะ หลวงสุนทร

4. แนวคิด ทฤษฎีการสอน และการประเมินผลทางดนตรีไทย

4.1 องค์ประกอบสำคัญของการสอนผู้วิจัยยึดหลักของ อลิซเบธ สไตเนอร์ (Steiner,1988) การสอนดนตรีผู้วิจัยยึดหลักของ ณรุทธ์ สุทธจิตต์, (2560) หลักการสอนที่เน้นการพัฒนาพุทธิพิสัยและทักษะพิสัย ผู้วิจัยยึดหลักของ ทิศนา แขมมณี, (2545) ซิมพ์ซัน, (Simpson, 1972)

4.2 การวัดและการประเมินผลทางดนตรีไทย ผู้วิจัยยึดหลักของ ณรุทธ์ สุทธจิตต์, (2560)

ผู้วิจัยใช้แนวคิด ทฤษฎี และหลักการดังกล่าวข้างต้นเป็นพื้นฐานในการสรุปและวิเคราะห์กระบวนการถ่ายทอดการประพันธ์เพลงไทยของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร โดยแสดงเป็นแผนภาพกรอบแนวคิดการวิจัยได้ดังนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

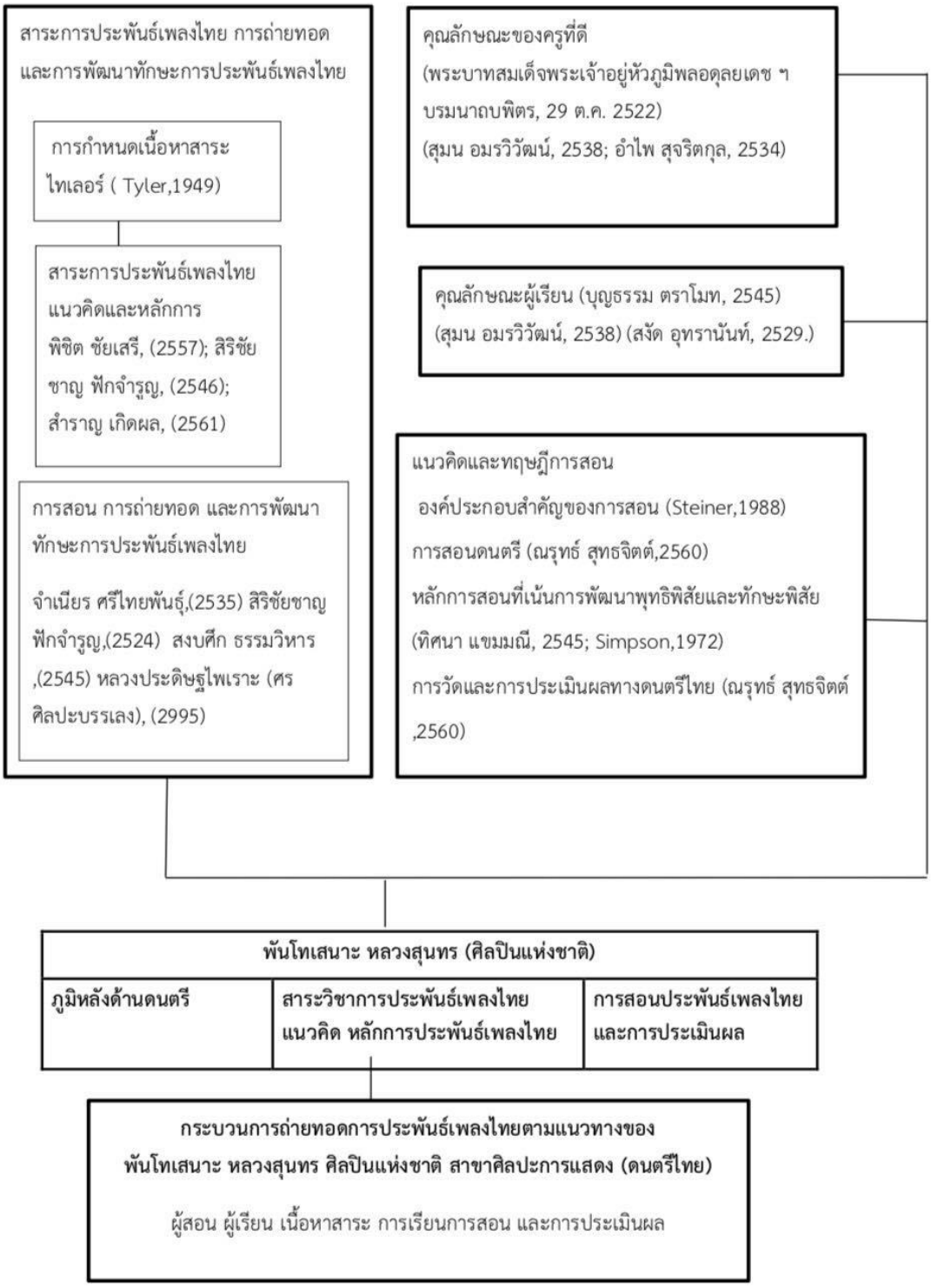

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

บทที่ 3
วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษากระบวนการถ่ายทอดการประพันธ์เพลงไทยตามแนวทางของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (ดนตรีไทย) เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุป และนำเสนอแนวทาง โดยผู้วิจัยวางแผนดำเนินงานดังนี้

ขั้นที่ 1 ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ขั้นที่ 2 กำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ขั้นที่ 3 สร้างเครื่องมือในการวิจัย

ขั้นที่ 4 เก็บรวบรวมข้อมูล

ขั้นที่ 5 วิเคราะห์ข้อมูล สรุปผล อภิปรายและข้อเสนอแนะ

รายละเอียดของแต่ละขั้นตอนในการวิจัย สามารถอธิบายได้ดังนี้

ขั้นที่ 1 ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นกรอบความคิดและแนวทางการทำวิจัยสามารถแบ่งออกเป็น 2 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 การถ่ายทอดและเนื้อหาสาระการประพันธ์เพลงไทย

ตอนที่ 2 แนวคิดและทฤษฎีการสอนการประพันธ์เพลงไทย

ขั้นที่ 2 กำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้วิจัยกำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่มีความรู้ มีประสบการณ์ในเรื่อง หลักการและการสอนการประพันธ์เพลงไทยของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร ซึ่งมีความสำคัญในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ โดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม

2.1 ผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ศิลปินแห่งขาติ

2.2 ผู้ให้ข้อมูลรอง ได้แก่ ลูกศิษย์ของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร โดยใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) มีรายละเอียด ดังนี้

2.2.1 ลูกศิษย์ในสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาที่เคยได้รับการถ่ายทอดการประพันธ์เพลงไทยจากพันโทเสนาะ หลวงสุนทร

2.2.2 ลูกศิษย์นอกสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาที่เคยได้รับการถ่ายทอดการประพันธ์เพลงไทยจากพันโทเสนาะ หลวงสุนทร

ขั้นที่ 3 สร้างเครื่องมือในการวิจัย

3.1 การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1.1 แบบวิเคราะห์เอกสาร

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลกระบวนการถ่ายทอดการประพันธ์เพลงไทยของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร(ศิลปินแห่งชาติ) ที่มีการบันทึกไว้ในเอกสารต่าง ๆ รวมถึงสื่ออิเล็กทรอนิกส์ต่าง ๆ เกี่ยวกับการสอนการประพันธ์เพลงไทยของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) ด้วยวิธีการวิเคราะห์เชิงคุณภาพ (สุภางค์ จันทวาทิน, 2552) เป็นการวิเคราะห์ตีความเอกสารต่าง ๆ ตามวัตถุประสงค์และกรอบแนวคิดการวิจัย เพื่อสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย โดยมีขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ ดังนี้

ขั้นที่ 1 กำหนดขอบเขตและรูปแบบของแบบวิเคราะห์เอกสารตามวัตถุประสงค์การวิจัย

ขั้นที่ 2 สร้างแบบวิเคราะห์เอกสารตามขอบเขตและรูปแบบที่กำหนด

ขั้นที่ 3 นำเสนอแบบวิเคราะห์เอกสารให้อาจารย์ที่ปรึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความตรง ความถูกต้อง เหมาะสม ครบถ้วน ตามวัตถุประสงค์การวิจัย

ขั้นที่ 4 ปรับปรุง แก้ไขแบบวิเคราะห์เอกสารตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษา จากนั้นจึงนำไปใช้เก็บข้อมูล

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.2.1 แบบสัมภาษณ์

เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ ด้วยแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) ที่กำหนดประเด็นการสัมภาษณ์ไว้ชัดเจนตามกรอบแนวคิดการวิจัย มีขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือ ดังนี้

ขั้นที่ 1 กำหนดประเด็นในการสัมภาษณ์ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย

ขั้นที่ 2 คำถามในการสัมภาษณ์แบ่งออกเป็น 2 ชุด ได้แก่ แบบสัมภาษณ์สำหรับพันโทเสนาะ หลวงสุนทร และแบบสัมภาษณ์สำหรับลูกศิษย์ของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร ที่เคยเรียนวิชาการประพันธ์เพลงกับพันโทเสนาะ หลวงสุนทร ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ชุดที่ 1 แบบสัมภาษณ์เสนาะ หลวงสุนทร ครูเป็นแบบสัมภาษณ์ที่ใช้คำถามแบบปลายเปิด แบ่งออกเป็น 5 ตอนได้แก่

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปและประวัติพันโทเสนาะ หลวงสุนทร

ตอนที่ 2 ข้อมูลด้านคุณสมบัติผู้เรียนวิชาหลักการประพันธ์เพลงไทย

ตอนที่ 3 เนื้อหาสาระการประพันธ์เพลงไทย

ตอนที่ 4 การเรียนการสอนการประพันธ์เพลงไทย

ตอนที่ 5 การวัดและการประเมินผลการประพันธ์เพลงไทย

ชุดที่ 2 แบบสัมภาษณ์สำหรับลูกศิษย์ของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร ที่เคยได้รับการถ่ายทอดการประพันธ์เพลงจากพันโทเสนาะ หลวงสุนทร เป็นแบบสัมภาษณ์แบบปลายเปิด แบ่งคำถามออกเป็น 6 ประเด็นหลัก ได้แก่

1) เหตุผลในการเรียนการประพันธ์เพลงไทยกับพันโทเสนาะ หลวงสุนทร

2) บรรยากาศในการเรียนการประพันธ์เพลงไทย

3) เนื้อหาสาระในการเรียนการประพันธ์เพลงไทย

4) พัฒนาการด้านทักษะในการประพันธ์เพลงไทย

5) ผลงานในการประพันธ์เพลงไทยหลังจากได้รับการถ่ายทอดการประพันธ์เพลงไทย

6) ความประทับใจในการเรียน/ความประทับใจในการสอน

ขั้นที่ 3 นำเสนออาจารย์ที่ปรึกษาและให้ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตรวจสอบ

ขั้นที่ 4 ปรับปรุง แก้ไข และนำไปเก็บข้อมูล

3.3 การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

เครื่องมือที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นมีทั้งหมด 3 แบบ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์สำหรับพันโทเสนาะ หลวงสุนทร แบบสัมภาษณ์สำหรับลูกศิษย์พันโทเสนาะ หลวงสุนทร และแบบบันทึกภาคสนาม โดย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

นำให้อาจารย์ที่ปรึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน ตรวจสอบความตรงตามเนื้อหาและความถูกต้อง ให้ตรงกับวัตถุประสงค์และกรอบแนวคิดในการวิจัย โดยมีเกณฑ์คัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิ ดังนี้

1) เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านดนตรีไทยและการสอนดนตรีไทย มีประสบการณ์สอนมาต่อเนื่องเป็นระยะเวลาไม่ต่ำกว่า 10 ปี

2) เป็นผู้มีผลงานวิชาการ และมีผลงานเป็นที่ยอมรับของวงการดนตรีไทย

3) เป็นผู้มีประสบการณ์ด้านดนตรีไทยทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ

3.4 การตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา

วิธีการตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาใช้วิธีตรวจสอบแบบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) คือการตรวจสอบข้อมูลเกี่ยวกับหลักการ และกระบวนการสอนการประพันธ์เพลงไทยของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร นำข้อมูลที่ผ่านการตีความ และเรียบเรียงแล้ว กลับไปให้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทบทวนความถูกต้องอีกครั้งหนึ่ง

ขั้นที่ 4 เก็บรวบรวมข้อมูล

4.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการถ่ายทอดการประพันธ์เพลงไทย ของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร ศิลปินแห่งชาติ แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่

4.1.**1** การเก็บข้อมูลจากเอกสาร ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากข้อมูลเอกสาร บทความ ที่เกี่ยวข้องกับการถ่ายทอดการประพันธ์เพลงไทยของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร สรุปเป็นตารางได้ดังนี้

ตารางที่ 3 แสดงสื่อ เอกสารที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการถ่ายทอดการประพันธ์เพลงไทย ของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร

ชื่อสื่อ/เอกสาร	ประเภท	รายละเอียด
*วิชาหลักการประพันธ์เพลงไทย	หนังสือ	เอกสารประกอบคำบรรยายวิชาหลักการประพันธ์เพลงไทย โดย พันโทเสนาะ หลวงสุนทร เพื่อใช้สอนโรงเรียนดุริยางค์ทหารบก และคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2529
ครูเสนาะ หลวงสุนทร	หนังสือ	หนังสือประวัติและผลงานของครูเสนาะ หลวงสุนทร พิมพ์เป็นที่ระลึกในงานไหว้ครู

		ดนตรีไทย ชมรมดนตรีไทย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ประจำปี พ.ศ. 2556
ศึกษาภูมิปัญญาครูดนตรีไทย : กรณีศึกษาพันโทเสนาะ หลวงสุนทร	วิทยานิพนธ์	ผลงานศึกษาวิจัยของสรัญญา ลีวัฒนะ ตามหลักสูตรปริญญาศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขามานุษยดุริยางควิทยา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
การศึกษากระบวนการเรียนรู้แนวคิด สู่การสร้างสรรค์ผลงานด้านดนตรีของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร	วิทยานิพนธ์	ผลงานศึกษาวิจัยของนันทวัน ตอบงาม ตามหลักสูตรปริญญาศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขามานุษยดุริยางควิทยา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
หลักดนตรีไทย	หนังสือ	เอกสารประกอบคำบรรยายวิชาหลักดนตรีไทย โดย พันโทเสนาะ หลวงสุนทร เพื่อใช้สอนโรงเรียนดุริยางค์ทหารบก และคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ พ.ศ.2529

* เป็นเอกสารที่ผู้วิจัยศึกษาและอ้างอิงมากที่สุด

4.1.2 การเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ซึ่งเป็นวิธีที่สำคัญและนิยมใช้กับการวิจัยเชิงคุณภาพ เนื่องด้วยข้อมูลสำคัญจะอยู่ที่ผู้ให้ข้อมูลเป็นส่วนใหญ่ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยแบ่งการเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ออกเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

4.1.2.1 ผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ พันโทเสนาะ หลวงสุนทร โดยผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์ เพื่อเก็บข้อมูล จำนวน 6 ครั้งดังนี้

1) สัมภาษณ์วันที่ 3 ก.พ. 2560 รวมเวลาสัมภาษณ์ 3 ชั่วโมง

2) สัมภาษณ์วันที่ 28 ก.พ. 2560 รวมเวลาสัมภาษณ์ 2 ชั่วโมง

3) สัมภาษณ์วันที่ 15 พ.ค. 2560 รวมเวลาสัมภาษณ์ 1 ชั่วโมง

4) สัมภาษณ์วันที่ 5 ม.ค. 2561 รวมเวลาสัมภาษณ์ 2 ชั่วโมง

5) สัมภาษณ์วันที่ 23 มิ.ย. 2561 รวมเวลาสัมภาษณ์ 2 ชั่วโมง

6) สัมภาษณ์วันที่ 20 เม.ย. 2562 รวมเวลาสัมภาษณ์ 1 ชั่วโมง

4.1.2.2 ผู้ให้ข้อมูลรอง คือ ลูกศิษย์ของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร ที่เคยได้รับการถ่ายทอดการประพันธ์เพลงไทยจากพันโทเสนาะ หลวงสุนทร แบ่งเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้ 1) ลูกศิษย์ในสถาบันอุดมศึกษา 2) ลูกศิษย์ในโรงเรียนดุริยางค์ทหารบก 3) ลูกศิษย์เรียนส่วนตัวที่บ้านพันโทเสนาะ หลวงสุนทร ดังนี้

1) อาจารย์ธานี แสงอรุณ 23 มิ.ย.2561 เวลา 2 ชั่วโมง

2) อาจารย์นวลจันทร์ ศุภพัฒน์ 5 พ.ย. 2561 เวลา 3 ชั่วโมง

3) อาจารย์สุดแดน สุขเกษม 8 พ.ย. 2561 เวลา 2 ชั่วโมง

4) อาจารย์ไพทูรย์ อุณหกะ 15 พ.ย. 2561 เวลา 2 ชั่วโมง

5) อาจารย์จักรี มงคล 25 พ.ย. 2561 เวลา 1 ชั่วโมง

6) ร้อยตรีทรงศักดิ์ เสนีย์พงษ์ 26 พ.ย.2561 เวลา 2 ชั่วโมง

4.2 การตรวจสอบคุณภาพข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการตรวจสอบคุณภาพของข้อมูลด้วยวิธีตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) เป็นการตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) คือการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลที่เกี่ยวกับกระบวนการถ่ายทอดการประพันธ์เพลงไทยของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร ด้วยวิธีตรวจสอบจากแหล่งข้อมูลด้านบุคคลที่ให้ข้อมูลด้านต่าง ๆ เพื่อความเชื่อมั่นในความถูกต้องครบถ้วนของข้อมูล

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

นอกจากนี้ผู้วิจัยนำเทคนิคการตรวจสอบข้อมูลของไวท์ (Whyte อ้างถึงใน สุภางค์ จันทวาทิน, 2552) มาประยุกต์ใช้ในการตรวจสอบข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ คือ การนำข้อมูลที่ผ่านการตีความและเรียบเรียงแล้ว กลับไปให้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทบทวนความถูกต้องเที่ยงตรงอีกครั้ง จากนั้นปรับปรุงแก้ไขข้อมูลให้ถูกต้อง แล้วนำข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมข้อมูลมาจัดกลุ่มข้อมูล (Clustering) แล้วประมวลข้อมูลเข้าด้วยกันเพื่อสร้างข้อสรุป (สุภางค์ จันทวาทิน, 2552)

ขั้นที่ 5 วิเคราะห์ข้อมูล สรุปผล กระบวนการถ่ายทอดการประพันธ์เพลงไทยตามแนวทางของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร ศิลปินแห่งชาติ

วิเคราะห์ข้อมูลข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยใช้รูปแบบการตีความแบบอุปนัย และนำเสนอเป็นความเรียงผ่านการพรรณนาบทความ (Descriptive) ที่มีภาพและตารางประกอบเนื้อหา โดยสรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 2 ประเด็นดังนี้

ประเด็นที่ 1 เนื้อหาสาระการประพันธ์เพลงไทย ของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร ได้แก่ เทคนิคในการประพันธ์ หลักการและแนวคิดในการประพันธ์ วัตถุดิบในการสร้างผลงาน

ประเด็นที่ 2 กระบวนการถ่ายทอดการประพันธ์เพลงไทยตามแนวทางของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร แบ่งเป็น 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านผู้สอนประกอบไปด้วย ประวัติทั่วไป ประวัติการศึกษาดนตรี ประสบการณ์ทำงานและผลงานดนตรี และคุณสมบัติความเป็นครู 2) ด้านผู้เรียนประกอบไปด้วย คุณสมบัติของผู้เรียนและพื้นความรู้ของผู้เรียน 3) ด้านเนื้อหาสาระการประพันธ์เพลงไทยประกอบไปด้วย วัตถุประสงค์และเนื้อหาสาระ 4) ด้านการเรียนการสอน และกระบวนการถ่ายทอดการประพันธ์เพลงไทยประกอบไปด้วย แนวคิดและหลักในการสอน การจัดกิจกรรมการเรียนและสภาพการเรียนการสอน ปัญหาและการแก้ไขปัญหาในการเรียนการสอน 5) ด้านการประเมินผล

ตารางที่ 4 แผนการดำเนินการวิจัย

กิจกรรม/ ขั้นตอนการดำเนินงาน	**ระยะเวลาการดำเนินงาน (2560)**							
	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.
ขั้นที่ 1 ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	→	→	→					
ขั้นที่ 2 กำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ			→	→				
ขั้นที่ 3 สร้างเครื่องมือในการวิจัย				→	→			
ขั้นที่ 4 เก็บรวบรวมข้อมูล					→	→	→	
ขั้นที่ 5 วิเคราะห์ข้อมูล สรุปผล อภิปรายและข้อเสนอแนะ						→	→	→

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

บทที่ 4
ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่อง กระบวนการถ่ายทอดการประพันธ์เพลงไทยตามแนวทางของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร ศิลปินแห่งชาติ มีวัตถุประสงค์การวิจัย เพื่อศึกษากระบวนการถ่ายทอดการประพันธ์เพลงไทยของ พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (ดนตรีไทย) ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักคือพันโทเสนาะ หลวงสุนทร (ศิลปินแห่งชาติ) และผู้ให้ข้อมูลรองได้แก่กลุ่มลูกศิษย์ของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร โดยวิธีเลือกแบบเจาะจง และเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารรวมทั้งสื่ออิเล็กทรอนิกส์ โดยผู้วิจัยนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลกระบวนการถ่ายทอดการประพันธ์เพลงไทยตามแนวทางของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร ได้ดังนี้

กระบวนการถ่ายทอดการประพันธ์เพลงไทยของ พันโทเสนาะ หลวงสุนทร

จากการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลเรื่องกระบวนการถ่ายทอดการประพันธ์เพลงไทยตามแนวทางของ พันโทเสนาะ หลวงสุนทร แบ่งตามองค์ประกอบการศึกษาคือ ด้านผู้สอนประกอบไปด้วย ประวัติทั่วไป ประวัติการศึกษาดนตรี ประสบการณ์ผลงานดนตรี และคุณสมบัติความเป็นครู ด้านผู้เรียนประกอบไปด้วย คุณสมบัติของผู้เรียนและพื้นความรู้ของผู้เรียน ด้านเนื้อหาสาระการประพันธ์เพลงไทยประกอบไปด้วย วัตถุประสงค์และเนื้อหาสาระ ด้านการเรียนการสอน และกระบวนการถ่ายทอดประกอบไปด้วย แนวคิด หลักการในการสอน การจัดกิจกรรมการเรียน สภาพการเรียนการสอน ปัญหาและการแก้ไขปัญหาในการเรียนการสอน รวมทั้งด้านการประเมินผลการเรียนประกอบไปด้วย วิธีการวัดผลสัมฤทธิ์ของการผู้เรียนการประพันธ์เพลงไทย ผู้วิจัยได้จำแนกและนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลแบ่งเป็น 4 ด้าน ดังนี้

1. ด้านผู้สอน ภูมิหลังทางดนตรีไทยของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร

1.1 ประวัติครอบครัวและประวัติการศึกษาทั่วไปของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร

1.2 ประวัติการศึกษาด้านดนตรี

1.3 ประสบการณ์ทำงานและผลงานดนตรี

1.4 คุณสมบัติความเป็นครู

2. ด้านผู้เรียนวิชาหลักการประพันธ์เพลงไทย

2.1 คุณสมบัติทั่วไปของผู้เรียน

2.2 พื้นความรู้ของผู้เรียน

2.3 ความต้องการของผู้เรียน

2.4 ความสำเร็จของผู้เรียน

3. ด้านสาระการประพันธ์เพลงไทยของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร แบ่งเป็น 4 ส่วน ดังนี้

3.1 ความสำคัญและวัตถุประสงค์ของการประพันธ์เพลงไทย

3.2 ความรู้พื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับการประพันธ์เพลงไทย

3.3 แนวคิด และหลักการประพันธ์เพลงไทย

3.4 การนำหลักการประพันธ์เพลงทั้ง 13 แบบ ไปใช้ในการประพันธ์เพลงไทย

4. ด้านการเรียนการสอนการถ่ายทอด และการประเมินผลการประพันธ์เพลงไทยตามแนวทางของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร แบ่งเป็น 2 เรื่อง ดังนี้

4.1 การสอน และการถ่ายทอดการประพันธ์เพลงไทย

4.2 การประเมินผลการเรียนการสอนการประพันธ์เพลงไทย

ผู้วิจัยนำเสนอรายละเอียดผลการวิเคราะห์ข้อมูลในแต่ละด้านดังนี้

1. ด้านผู้สอน ภูมิหลังทางดนตรีไทย และความเป็นครู ของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร

CHULALONGKORN UNIVERSITY

ภาพที่ 1 : พันโทเสนาะ หลวงสุนทร (ศิลปินแห่งชาติ)

ที่มา : นิติกร กรัยวิเชียร, 2555

1.1 ประวัติครอบครัวและประวัติการศึกษาทั่วไปของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร

พันโทเสนาะ หลวงสุนทร เกิดวันที่ 12 กันยายน พ.ศ. 2477 เป็นบุตรชายคนโตของ ครูบาง หลวงสุนทร กับ นางสนิท หลวงสุนทร (นามสกุลเดิม เจริญผล) เกิดที่ตำบลแม่กลอง อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม มีพี่น้องร่วมบิดามารดาทั้งหมด 8 คน ได้แก่ พันโทเสนาะ หลวงสุนทร นางระเบียบ ยังสุข ร้อยตรีสนุ่น หลวงสุนทร นายเสน่ห์ หลวงสุนทร ร้อยตรีนิตย์ หลวงสุนทร นางสมนึก เพ็งวงศ์ นางภัทรพร เส้งพัฒน์ และนางสาวบุษกร หลวงสุนทร

พันโทเสนาะ หลวงสุนทร สมรสกับนางสุนทรี หลวงสุนทร (โกมุท) มีบุตรธิดา 2 คน คือ นายภาวัช หลวงสุนทร และนางสาวศลินี หลวงสุนทร ปัจจุบันพันโทเสนาะ หลวงสุนทร อยู่บ้านเลขที่ 13 หมู่ 3 ถนนรามคำแหง 130 (สุขาภิบาล) แขวงสะพานสูง เขตสะพานสูง กรุงเทพมหานคร

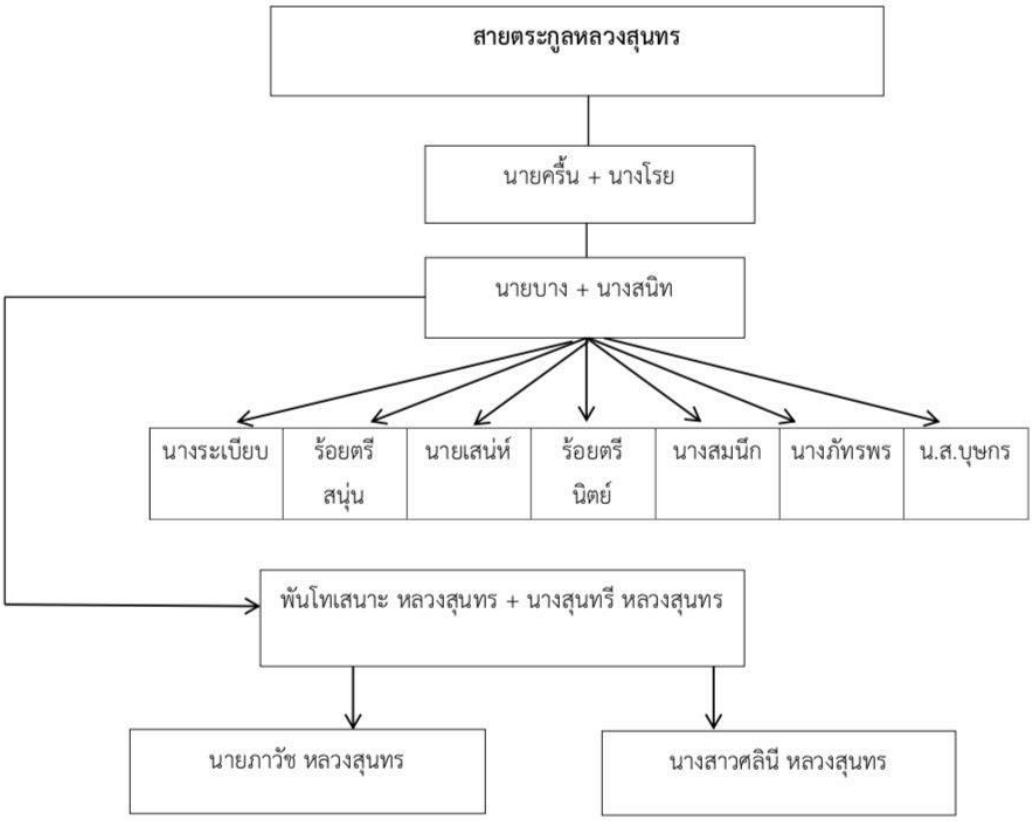

แผนภาพที่ 2 สายตระกูลหลวงสุนทร

ตารางที่ 5 ตารางแสดงประวัติการศึกษาทั่วไปและหลักสูตรตามแนวทางการรับราชการ

พ.ศ.	หลักสูตร	สถาบัน
2485	จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 3	โรงเรียนวัดป้อมแก้ว
2486	ต่อชั้นประถมศึกษาปีที่ 4	โรงเรียนธรรมโชติ วัดช่องลม
2514	ศึกษาหลักสูตรนายสิบอาวุโส	โรงเรียนดุริยางค์ทหารบก
2517	ศึกษาหลักสูตรนายทหารสัญญาบัตร	กรมยุทธศึกษาทหารบก
2530	ศึกษาระดับที่ 3 (ประโยคประถมศึกษา) การศึกษาทางวิทยุและไปรษณีย์	ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน โรงเรียนผู้ใหญ่วัดพระยาทำ

1.2 ประวัติการศึกษาด้านดนตรี

พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ได้รับอิทธิพลด้านดนตรีและได้รับการถ่ายทอดองค์ความรู้ทางดนตรีไทยทั้งด้านการปฏิบัติเครื่องดนตรีไทยหลายชนิดรวมทั้งทฤษฎีดนตรี และหลักการประพันธ์เพลงจากครูดนตรีไทยท่านสำคัญหลายท่าน ดังนี้

พันโทเสนาะ หลวงสุนทร เริ่มเรียนดนตรีเมื่ออายุได้ 11 ปี โดยเริ่มเรียนฆ้องวงใหญ่กับคุณตา คือ นายถม เจริญผล ชาวจังหวัดสมุทรสงคราม โดยเรียนเพลงสาธุการเป็นเพลงแรกตามขนบของดนตรีไทย แล้วจึงต่อเพลงชุดโหมโรงเย็นจนจบ ต่อมาเมื่ออายุได้ 12 ปี จึงเรียนระนาดเอกกับบิดา คือ ครูบางหลวงสุนทร ชาวเพชรบุรี โดยเรียนเพลงมุล่งชั้นเดียว เป็นเพลงแรกสำหรับฝึกซ้อมไล่ระนาด จากนั้นจึงเรียนเพลงอื่น ๆ เมื่อฝีมือพัฒนาขึ้นครูบาง จึงต่อเดี่ยวระนาดเอกเพลงเชิดนอก ซึ่งเป็นเพลงเดี่ยวเพลงแรกที่บิดาต่อให้ และอีกหลายเพลงกระทั่งออกงานแสดงได้เป็นอย่างดี ครั้นเมื่ออายุได้ 14 ปี พันโทเสนาะ หลวงสุนทร จึงขอเรียนปี่กับครูบาง หลวงสุนทร โดยครูบาง สอนเป่าไล่ระดับเสียงจนคล่องแล้วจึงต่อเพลงโล้ให้เป็นเพลงแรก จากนั้นจึงต่อเพลงอื่น ๆ ให้ฝึกฝนจนชำนาญแล้วจึงต่อเพลงเดี่ยวปี่เชิดนอกให้ ในระหว่างนี้ พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ยังได้เรียนเครื่องดนตรีสากลจากครูพยอม ดิษฐ์ปัญญา ซึ่งเป็นครูแตรวงใกล้บ้านชาวสมุทรสงคราม คือเรียนเป่าคลาริเนตควบคู่กับการเรียนโน้ตสากล จนออกงานบรรเลงงานแตรวงได้อย่างดี

ภาพที่ 2 : ครูบาง หลวงสุนทร
ที่มา : ราชบัณฑิตยสถาน, 2549

ต่อมาเมื่อ พ.ศ. 2491 หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ครูดนตรีและคีตกวีท่านสำคัญของกรุงรัตนโกสินทร์ ได้เดินทางมาพบญาติที่คลองดาวดึงส์ จังหวัดสมุทรสงคราม ซึ่งอยู่ใกล้บ้านของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร ครูบางผู้เป็นบิดาจึงนำพันโทเสนาะ หลวงสุนทร ไปฝากตัวเป็นศิษย์หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ด้วยครูบางเป็นลูกศิษย์หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) อยู่เดิม หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) จึงรับพันโทเสนาะ หลวงสุนทร ไว้เป็นศิษย์ หลังจากนั้นได้ติดตามหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) เข้ามาเรียนดนตรีที่บ้านของหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ซึ่งเรียกว่า บ้านบาตร ในจังหวัดพระนคร ได้พักอาศัยนอนรวมกับลูกศิษย์ที่มาจากต่างจังหวัดที่บ้านหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) นั่นเอง ที่บ้านหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) นี้พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ได้เรียนเพลงต่าง ๆ จากหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) มากมาย โดยเฉพาะเพลงเดี่ยวต่าง ๆ ตั้งแต่ เพลงเดี่ยวหลักจนถึงเพลงเดี่ยวขั้นสูง ตลอดจนเรียนเพลงโหมโรงเสภา เพลงตับ เพลงเถา และเพลงเกร็ดต่าง ๆ อีกหลายเพลง ที่สำคัญของการเป็นลูกศิษย์หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ได้รับประสบการณ์และซึมซับวิธีการและหลักการประพันธ์เพลงของท่านหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ไว้เป็นอันมากส่งผลให้พันโทเสนาะ หลวงสุนทร มีความสามารถในการประพันธ์เพลงและมีผลงานเป็นที่ยอมรับให้เห็นในปัจจุบัน

ภาพที่ 3 : หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง)

ที่มา : ราชบัณฑิตยสถาน, 2549

เมื่อปี พ.ศ. 2495 หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ได้ถึงแก่กรรมลง พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ยังคงอยู่ที่บ้านบาตรต่อไปเพื่อช่วยงานดนตรี คุณย่าโชติ ภรรยาของหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ทราบว่า พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ยังไม่ได้ เรียนเพลงทยอยเดี่ยวจากท่านหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) จึงคืนเงินกำนล 106 บาท ให้กับพันโทเสนาะ หลวงสุนทร เพื่อให้ไปครอบเรียนเพลงทยอยเดี่ยวจากครูเผือด นักระนาด ซึ่งเป็นลูกศิษย์รุ่นโตของหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) อีกทั้งยังได้เรียนเพลงเดี่ยวอื่น ๆ เช่น เพลงเดี่ยวอาเฮีย สามชั้น และเพลงเดี่ยวกราวใน เพิ่มเติม จากครูเผือด นักระนาด อีกด้วย

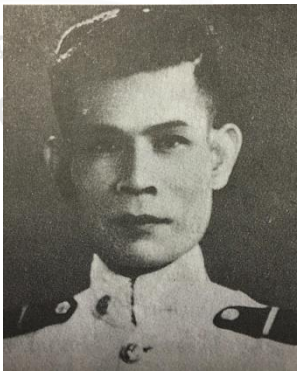

ภาพที่ 4 : ครูเผือด นักระนาด

ที่มา : ราชบัณฑิตยสถาน, 2549

ภาพที่ 5 : ครูนพ ศรีเพชรดี

ที่มา : ราชบัณฑิตยสถาน, 2549

ครั้น พ.ศ. 2499 พันโทเสนาะ หลวงสุนทร เข้ารับราชการที่กองดุริยางค์ ทหารบก ที่นี่เองทำให้พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ได้เรียนและปฏิบัติเครื่องดนตรีสากลอย่างจริงจังโดยเป็นนักดนตรีประจำวงโยธวาทิต เนื่องจากขณะนั้นยังไม่มีวงดนตรีไทยในหน่วยราชการนี้ จึงได้เรียนการเป่าปี่โอโบและคลาริเนตกับพันตรีนพ ศรีเพชรดี ต่อมามีการเพิ่มหน่วยงานดนตรีไทยขึ้น พันโทเสนาะ หลวงสุนทร จึงได้ปฏิบัติหน้าที่นักดนตรีไทย และในระหว่างนั้นพันโทเสนาะ หลวงสุนทร จึงได้ไปเรียนเพลงหน้าพาทย์ จากครูประสิทธิ์ ถาวร และต่อจากนั้นครูประสิทธิ์ ถาวร จึงพาพันเสนาะ หลวงสุนทร ไปฝากเรียนเพลงหน้าพาทย์ขั้นสูงจากหลวงบำรุงจิตรเจริญ (ธูป สาตนะวิลัย)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ภาพที่ 6 : ครูประสิทธิ์ ถาวร (ศิลปินแห่งชาติ)

ที่มา : อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพครูประสิทธิ์ ถาวร, 2546

ภาพที่ 7 : หลวงบำรุงจิตรเจริญ (ธูป สาตนะวิลัย)
ที่มา : ราชบัณฑิตยสถาน, 2549

เมื่อ พ.ศ. 2501 พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ได้มาอยู่กับบิดาที่ท่าพระ เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร เนื่องจากบิดาเข้ารับราชการที่วิทยาลัยนาฏศิลป กรมศิลปากร จึงย้ายบ้านมาอยู่ที่ท่าพระ ระหว่างนี้พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ได้เรียนดนตรีกับครูเจียน มาลัยมาลย์ ซึ่งรับราชการที่ดุริยางค์ทหารเรือ ท่านมีศักดิ์เป็นตาของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร โดยเรียนเพลงเรื่องต่าง ๆ เช่น เพลงเรื่องสี่เกลอ เพลงเรื่องเต่าทอง เพลงเรื่องตะนาว

ภาพที่ 8 : ครูเจียน มาลัยมาลย์
ที่มา : อนุสรณ์งานฌาปนกิจศพ จ่าเอกกมล (เจียน) มาลัยมาลย์, 2517

ในปี พ.ศ. 2506 ครูบุญยงค์ เกตุคง (ศิลปินแห่งชาติ) ขณะนั้นทำงานที่แผนกดนตรีไทย กรุงเทพมหานคร ได้รับเชิญมาปรับเพลงให้กับวงของดุริยางค์ทหารบก ซึ่งมีพันโทเสนาะ หลวงสุนทร ตีระนาดเอกได้รับการเพลงเดี่ยวแขกมอญ สองชั้นและชั้นเดียว จากครูบุญยงค์ เกตุคง เพื่อบรรเลงเป็นเพลงเดี่ยวระนาดเอกแขกมอญเถา โดยใช้เพลงเดี่ยวแขกมอญสามชั้น ของหลวงประดิษฐไพเราะ

(ศร ศิลปบรรเลง) ที่ได้ไว้แต่เดิม จากนั้นจึงได้เรียนเพลงอื่น ๆ จากครูบุญยงค์ เกตุคง เป็นจำนวนมาก เช่น เพลงเรื่องต่าง ๆ เพลงเถาเพลงหน้าพาทย์ต่าง ๆ และที่สำคัญ คือ เพลงเดี่ยวกราวในครึ่งชั้นออกสรรเสริญพระบารมี ครูบุญยงค์ เกตุคง มีความสามารถในการประพันธ์เพลงไทยที่มีเอกลักษณ์ มีผลงานเป็นที่ยอมรับของวงการดนตรีไทยอย่างมาก ทำให้พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ได้รับอิทธิพลแนวความคิดการประพันธ์เพลงไทยในรูปแบบของครูบุญยงค์ เกตุคง เป็นอย่างมาก ส่งผลถึงแนวคิดในการประพันธ์เพลงไทยของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร อย่างยิ่ง ในระหว่างนี้พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ยังได้เรียนดนตรีไทยกับครูสมาน ทองสุโชติ นักดนตรีชาวฝั่งธนบุรีซึ่งรับราชการที่กรมโฆษณาการ (กรมประชาสัมพันธ์) ซึ่งครูสมาน ทองสุโชติ พักอาศัยอยู่ในที่ทำงาน ได้เรียนเพลงโหมโรงกลางวันและเพลงหน้าพาทย์อื่น ๆ นอกจากนี้พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ยังได้เรียนปี่ในเพิ่มจากครูสาลี่ มาลัยมาลย์ ชาวสมุทรสงคราม ศิษย์ครูจางวางทั่ว พาทยโกศล โดยเรียนเพลงเดี่ยวปี่กราวในสามชั้น เพลงทะแย 7 ท่อนทางระนาดเอก

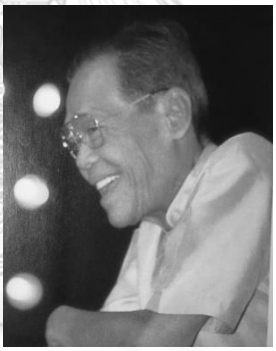

ภาพที่ 9 : ครูบุญยงค์ เกตุคง (ศิลปินแห่งชาติ)

ที่มา : เสถียร ดวงจันทร์ทิพย์, 2535

ภาพที่ 10 : ครูสมาน ทองสุโชติ

ที่มา : ราชบัณฑิตยสถาน, 2549

เมื่อปี พ.ศ. 2516 ในระหว่างรับราชการที่กองดุริยางค์ทหารบกพันโทเสนาะ หลวงสุนทร มีโอกาสได้เรียนทฤษฎีดนตรีตะวันตกกับพันเอกชูชาติ พิทักษากร (ศิลปินแห่งชาติ) ขณะนั้นดำรงตำแหน่งผู้บังคับการกองดุริยางค์ทหารบก และต่อมาพันเอกชูชาติ พิทักษากร เห็นถึงความสามารถด้านดนตรีไทยและการประพันธ์เพลงไทยจึงชักชวนให้ไปสอนวิชาการประพันธ์ เพลงไทย ให้กับนิสิตคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในเวลาต่อมา

ภาพที่ 11 : พ.อ.ชูชาติ พิทักษากร (ศิลปินแห่งชาติ)

ที่มา : สมนึก แสงอรุณ, 2557

ภาพที่ 12 : อาจารย์แมนรัตน์ ศรีกรานนท์ (ศิลปินแห่งชาติ)

ที่มา : ผู้จัดการออนไลน์, 2552

ในปี พ.ศ. 2522 พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ได้เข้าเรียนหลักสูตรการเรียบเรียงเสียงประสานของสถาบันดนตรีสยามกลการ โดยเรียนกับครูตรอง ทิพยรัตน์ และครูแมนรัตน์ ศรีกรานนท์ (ศิลปินแห่งชาติ) ทำให้พันโทเสนาะ หลวงสุนทร มีความเชี่ยวชาญในด้านทฤษฎีดนตรีตะวันตกเป็นอย่างมาก ส่งผลถึงแนวคิดที่นำเอาวิธีการบันทึกโน้ตเพลงแบบตะวันตกมาใช้ในการประพันธ์เพลงไทย

จากข้อมูลข้างต้นสามารถสรุปได้ว่าพันโทเสนาะ หลวงสุนทร เกิดในต้นตระกูลนักดนตรีจึงได้เรียนดนตรีและซึมซับประสบการณ์ด้านดนตรีมาแต่เกิดจนถึงเริ่มเรียนดนตรีจากคุณตาและบิดาตั้งแต่

อายุยังน้อยทำให้พันโทเสนาะ หลวงสุนทร เริ่มมีทักษะดนตรีและความสามารถด้านดนตรีมายาวนาน ส่งในการฝึกหัดเรียนดนตรีขั้นสูงในเวลาต่อมา ซึ่งเป็นผลดีกับผู้ที่จะเป็นนักดนตรีในอนาคตกอปรทั้งได้มีโอกาสเรียนดนตรีกับครูดนตรีท่านสำคัญเฉพาะทางเครื่องดนตรีต่าง ๆ จึงทำให้มีความเชี่ยวชาญชำนาญในเครื่องดนตรีไทยหลายประเภทและดนตรีตะวันตกอีกหลายชนิดที่สำคัญทางด้านการประพันธ์เพลง

พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ได้รับอิทธิพลและซึมซับประสบการณ์จากหลวงประดิษฐ์ไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) และครูบุญยงค์ เกตุคง ซึ่งทั้งสองท่านนี้ได้รับการยกย่องว่าเป็นคีตกวีคนสำคัญของกรุงรัตนโกสินทร์ ส่งผลให้พันโทเสนาะ หลวงสุนทร มีแนวความคิดในการสร้างสรรค์ผลงานการประพันธ์เพลงไทย ที่มีความคิดสร้างสรรค์สูง ลักษณะผลงานได้รับการยอมรับเป็นอย่างยิ่ง อีกทั้งยังนำความรู้ด้านดนตรีตะวันตกที่ได้รับการถ่ายทอดจากครูดนตรีท่านสำคัญในขณะที่เริ่มต้นรับราชการในกองดุริยางค์ทหารบกมาประยุกต์ใช้พัฒนาเข้ากับวิธีการประพันธ์เพลงไทยจนเกิดความเชี่ยวชาญแตกฉานแนวคิดในการสร้างสรรค์ของตนเองเป็นอย่างดี และนำเอาวิธีการนี้สอนการประพันธ์เพลงไทยให้กับลูกศิษย์ในเวลาต่อมา

ผู้วิจัยได้สรุปประวัติการศึกษาด้านดนตรีของพันโทเสนาะ หลวงสุนทรเป็นตารางไว้ดังนี้

ตารางที่ 6 ตารางแสดงประวัติการศึกษาด้านดนตรี

พ.ศ.	วิชาที่ได้รับการถ่ายทอด	ครูผู้ถ่ายทอด/สถาบัน
2458	ฆ้องวงใหญ่	คุณตาถม เจริญผล
2458	ระนาดเอก,ปี่ใน	ครูบาง หลวงสุนทร
2489	เรียนพื้นฐานโน้ตสากลและฝึกหัดเครื่องดนตรี Bb Clarinet กระบวนการเรียนรู้	ครูพยอม ดิษฐ์ปัญญา
2491	ระนาดเอก	หลวงประดิษฐ์ไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง)
2498	ระนาดเอก	ครูเผือด นักระนาด
2500	ระนาดเอก	ครูประสิทธิ์ ถาวร หลวงบำรุงจิตรเจริญ (ธูป สาตนะวิลัย)
2500	การเป่าปี่ Oboe และ Bb Clarinet	พันตรีนพ ศรีเพชรดี
2501	ฆ้องวงใหญ่	ครูเจียน มาลัยมาลย์

2506	ฆ้องวงใหญ่ ระนาดเอก	ครูสมาน ทองสุโชติ ครูบุญยงค์ เกตุคง
2508	ปี่ใน	ครูสาลี่ มาลัยมาลย์
2516	ทฤษฎีโน้ตสากล	พันเอกชูชาติ พิทักษากร
2522	เรียบเรียงเสียงประสาน 4 แนว	โรงเรียนดนตรีสยามกลการ ครูตรอง ทิพยรัตน์ ครูแมนรัตน์ ศรีกรานนท์

1.3 ประสบการณ์ทำงานและผลงานดนตรี

จากข้อมูลภูมิหลังด้านครอบครัวและด้านการศึกษาดนตรีผู้วิจัยได้สรุปประสบการณ์ทำงานและผลงานดนตรีของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร เป็น 3 ด้านดังนี้

1) ประสบการณ์การแสดงและการเผยแพร่ผลงานต่อสาธารณชน

พันโทเสนาะ หลวงสุนทร เริ่มออกแสดงดนตรีกับวงดนตรีของคุณตาและบิดาที่บ้านสมุทรสงคราม ต่อมาครูบาง หลวงสุนทร ได้ฝากให้เป็นลูกศิษย์ของหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) จึงได้ร่วมบรรเลงกับวงดนตรีของหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ที่บ้านบาตร ในระหว่างนี้ได้มีโอกาสร่วมบรรเลงในงานสำคัญมากมาย หนึ่งในนั้นพบบันทึกหลักฐานการบรรเลงดนตรีไทยผสมผสานดนตรีสากลในงานสำคัญของพระราชวังศุโขทัย ในวันที่ 11และ 30 มกราคม พ.ศ. 2495 เป็นวันฝึกซ้อมโดยแสดงในเดือนต่อมา (โชติ ศิลปบรรเลง, 2495) เป็นผลงานที่พันโทเสนาะ หลวงสุนทร มีความภาคภูมิใจและกล่าวว่าเป็นประสบการณ์ความรู้ด้านดนตรีไทยผสมดนตรีสากลเป็นครั้งแรก ทำให้มีความประทับใจและได้รับความรู้จากงานนี้เป็นอย่างมากในเรื่องการเปิดกว้างทางดนตรีและไม่ปิดกั้นวัฒนธรรมดนตรีที่แตกต่างของหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ส่งอิทธิพลถึงแนวทางการประพันธ์เพลง การเรียบเรียงเพลง และการปรับวงดนตรีทั้งดนตรีไทยและดนตรีผสมผสานของ พันโทเสนาะ หลวงสุนทร มาถึงปัจจุบัน (เสนาะ หลวงสุนทร, 28 ก.พ.2560)

เมื่อหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ถึงแก่กรรมเมื่อปี พ.ศ. 2497 พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ยังคงอยู่ร่วมบรรเลงช่วยงานที่บ้านบาตรอีกระยะหนึ่งจึงเข้ารับราชการที่กองดุริยางค์ทหารบกในตำแหน่งนักดนตรีวงโยธวาทิตและเมื่อมีวงดนตรีไทยเกิดขึ้นพันโทเสนาะ หลวงสุนทร จึง

ย้ายไปเป็นนักดนตรีประจำวงดนตรีไทย ครูเสนาะ หลวงสุนทร ได้เล่าถึงผลงานที่ประทับใจและโดดเด่นตามลำดับดังต่อไปนี้ คือ บรรเลงระนาดเอกวงปี่พาทย์กองดุริยางค์ทหารบกเดี่ยวเพลงแขกมอญเถา ประชันกับวงปี่พาทย์สวัสดิการกรมตำรวจ โดยมีพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเฉลิมพลฑิฆัมพร หรือพระองค์ชายกลาง เป็นประธาน ณ สังคีตศาลา ในปี พ.ศ. 2506 และในระหว่างนี้ยังบรรเลงปี่ในร่วมกับวงปี่พาทย์ของครูสาลี่ มาลัยมาลย์ บรรเลงเดี่ยวเพลงกราวใน สามชั้น ประชันกับวงปี่พาทย์คณะดุริยประณีต ณ สังคีตศาลา ในปี พ.ศ. 2509 ในระหว่าง พ.ศ. 2528-2535 ได้รับเชิญให้เป็นอาจารย์พิเศษ ณ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จึงได้มีโอกาสได้แสดง ร่วมบรรเลงการแสดงครุศาสตร์คอนเสิร์ตครั้งที่ 7 ในปี พ.ศ. 2531 ร่วมบรรเลงดนตรีไทยเพื่อเทิดพระเกียรติและถวายพระพรสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี (พระราชอิสริยยศในขณะนั้น) สังคีตสายใจไทย ครั้งที่ 1 ในปี พ.ศ. 2534 สังคีตสายใจไทย ครั้งที่ 2 ในปี พ.ศ. 2535 และสังคีตสายใจไทย ครั้งที่ 2 ในปี พ.ศ. 2536 ณ หอประชุมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในโอกาสครบรอบ 120 ปีเกิดหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ได้มีโอกาสบรรเลงระนาดเอกเดี่ยวเพลงทะแย เถา ในปี พ.ศ. 2544 ณ โรงละครแห่งชาติ บรรเลงระนาดเอก ในงาน ครบรอบ 120 ปีเกิด 3 ครูดนตรีไทย สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) จางวางทั่ว พาทยโกศล ณ หอประชุมใหญ่ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย ได้รับเชิญให้บรรเลงระนาดเอกในงานถวายสักการะพระบรมราชานุสาวรีย์ พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว ในปี พ.ศ. 2545 ณ วังหน้ากรมศิลปากร เมื่อครั้งสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินทรงเปิดอาคารเอนกประสงค์กิจกรรมศิลปวัฒนธรรมชมรมดนตรีไทย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ทรงพระราชทานวโรกาสให้ร่วมบรรเลงดนตรีไทย ในปี พ.ศ. 2545 ในวาระครบ 4 รอบพระชันษาของสมเด็จพระพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารีได้รับเกียรติให้บรรเลงระนาดเอก ในวงศิษย์หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) เพื่อเป็นการเทิดพระเกียรติ ณ อุทยาน ร.2 อัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ในปี พ.ศ. 2546 ได้รับเชิญให้บรรเลงระนาดเอก เพลงชุดโหมโรงกลางวัน ถวายสักการะพระบรมราชานุสาวรีย์พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว ครั้งที่ 2 ในปี พ.ศ. 2547 ณ วังหน้า กรมศิลปากร บรรเลงระนาดเอกไม้ไผ่ สาธิตในงาน 100 ปี อังกะลุงสยาม ในปี พ.ศ. 2552 ณ หอประชุมใหญ่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ในวาระครบรอบ 90 ปีเกิดครูองุ่น บัวเอี่ยม ซึ่งเป็นศิษย์รุ่นพี่ในสำนักหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลป

บรรเลง) ได้รับเชิญบรรเลงระนาดเอก วงศิษย์ศรทอง ในงาน 90 ปี นักร้องเสียงระฆังทอง ครูองุ่น บัวเอี่ยม

"พันโทเสนาะ เป็นคนหัวไว ฉลาด ไหวพริบดี จำเพลงแม่น เขียนโน้ตสากลได้ ชอบบันทึกโน้ตทางฝั่งโน้นฝั่งนี้ ท่านหลวงประดิษฐไพเราะเคยบอกว่าพันโทเสนาะเป็นคนเอาตัวรอด ไม่แพ้ใคร"

(ฉลาก โพธิ์สามต้น, 20 ส.ค.2560)

สุรศักดิ์ จำนงสาร ได้กล่าวถึงพันโทเสนาะ หลวงสุนทร ไว้ในวิทยานิพนธ์ของ นันทวัน ตอบงาม เรื่อง การศึกษากระบวนการเรียนรู้ แนวคิดสู่การสร้างสรรค์ผลงานด้านดนตรีของ พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ไว้ว่า พันโทเสนาะ หลวงสุนทรไม่ใช่แค่เพียงเล่นดนตรีทั้งไทยและสากลหรือเขียนโน้ตได้ แต่ครูเป็นนักดนตรีไทยที่แตกฉานทางทฤษฎีดนตรีไทยและดนตรีสากลเป็นนักดนตรีที่ถึงพร้อมทั้งทางปฏิบัติและทฤษฎีไปพร้อมกันในคนเดียว (นันทวัน ตอบงาม, 2557)

"พันโทเสนาะ หลวงสุนทร เป็นผู้เชี่ยวชาญในวิชาดนตรีไทย ทั้งในด้านทฤษฎี การปฏิบัติและการประพันธ์เพลง มีความแตกฉานในศาสตร์แห่งดนตรีไทยอย่างลึกซึ้ง ได้รับการถ่ายทอดและฝึกฝนจากหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) อีกทั้งยังได้ศึกษาเรียนรู้ได้ทฤษฎีและการปฏิบัติเครื่องดนตรีสากล ตลอดจนการเรียบเรียงเสียงประสาน พันโทเสนาะ หลวงสุนทร เป็นผู้ถึงพร้อมทั้งด้านการปฏิบัติและด้านทฤษฎี และที่สำคัญไปกว่านั้น คือ เป็นผู้ถึงพร้อมทั้งด้านดนตรีไทยและดนตรีสากลควบคู่กันอีกด้วย ได้ทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้ ทางด้านดนตรีไทยให้กับสถาบันการศึกษาหลายแห่ง"

(กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม, 2545)

จากข้อมูลข้างต้นสามารถสรุปได้ว่าพันโทเสนาะ หลวงสุนทร กำเนิดจากครอบครัวนักดนตรี เริ่มเรียนดนตรีตั้งแต่อายุยังน้อยจึงสามารถออกแสดงดนตรีร่วมกับนักดนตรีอาชีพได้ตั้งแต่เยาว์วัยจึง

ทำให้ได้รับประสบการณ์ด้านการแสดงดนตรีอย่างหลากหลายและสะสมความชำนาญในทักษะดนตรีไทยในประเภทต่างๆ จึงสามารถบรรเลงเดี่ยวเครื่องดนตรีไทย โดยเฉพาะระนาดเอกจนได้รับคำจากหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) อีกทั้งยังเป็นลูกศิษย์ที่อยู่ใกล้ชิดหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปะบรรเลง) ครูบุญยงค์ เกตุคง และครูดนตรีท่านสำคัญอีกหลายท่าน จึงทำให้ความสามารถในเรื่องทักษะการบรรเลงเครื่องดนตรีไทยและการประพันธ์เพลงไทยเป็นที่ยอมรับ มีผลงานเป็นที่ประจักษ์และได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติมากมาย จึงได้รับเกียรติสูงสุดจากกระทรวงวัฒนธรรมให้เป็นศิลปินแห่งชาติในปี พ.ศ.2555

ผู้วิจัยได้สรุปประสบการณ์การแสดงและการเผยแพร่ผลงานต่อสาธารณชน ของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร เป็นตารางไว้ดังนี้

ตารางที่ 7 ตารางแสดงประสบการณ์การแสดงและการเผยแพร่ผลงานต่อสาธารณชน

พ.ศ.	รายละเอียดการแสดง	สถาบัน
2506	บรรเลงระนาดเอกวงปี่พาทย์ดุริยางค์ทหารบกเดี่ยวเพลงแขกมอญ เถา ประชันกับวงปี่พาทย์สวัสดิการกรมตำรวจ ณ สังคีตศาลา	สังคีตศาลา
2509	บรรเลงปี่ใน วงปี่พาทย์ คณะมาลัยมาลย์ เดี่ยวเพลงกราวในสามชั้น ประชัน กับวงปี่พาทย์คณะดุริยประณีต ณ สังคีตศาลา	สังคีตศาลา
2531	ร่วมบรรเลงการแสดงครุศาสตร์คอนเสิร์ตครั้งที่ 7	หอประชุมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2534	ร่วมบรรเลงดนตรีไทยเพื่อเทิดพระเกียรติ และถวายพระพรสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในโอกาสทรงเจริญพระชนมายุ ครบ 3 รอบ และได้ร่วมบรรเลงสังคีตสายใจไทย ครั้งที่ 1	หอประชุมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2535	ร่วมบรรเลงสังคีตสายใจไทย ครั้งที่ 2	หอประชุมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2536	ร่วมบรรเลงสังคีตสายใจไทย ครั้งที่ 3	หอประชุมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2544	บรรเลงระนาดเอกเดี่ยวเพลงทะแย เถา ในงานครบรอบ 120 ปี ท่านหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง)	โรงละครแห่งชาติ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

2544	ร่วมบรรเลงปี่พาทย์มอญในงานครบรอบ 120 ปี 3 ครูดนตรีไทย สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) จางวางทั่ว พาทยโกศล	หอประชุมใหญ่ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย
2545	ได้รับเชิญบรรเลงระนาดเอก ในเพลงชุดโหมโรงเย็นถวายสักการะพระบรมราชานุสาวรีย์ พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว	วังหน้า กรมศิลปากร
2545	ได้รับพระราชทานวโรกาสให้บรรเลงดนตรีไทยร่วมกับสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในการเสด็จพระราชดำเนินทรงเปิดอาคารเอนกประสงค์กิจกรรมศิลปวัฒนธรรมชมรมดนตรีไทยมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
2546	ร่วมบรรเลงระนาดเอก วงศิษย์หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ในวันครบรอบ 4 รอบ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี	อุทยาน ร.2 อัมพวา จ.สมุทรสงคราม
2547	ได้รับเชิญบรรเลงระนาดเอกในเพลงชุดโหมโรงกลางวันถวายสักการะพระบรมราชานุสาวรีย์พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว ครั้งที่ 2 ในวันที่ 7 มกราคม 2547	วังหน้า กรมศิลปากร
2552	ได้รับเชิญบรรเลงระนาดเอกไม้ไผ่ สาธิตในงาน 100 ปี อังกะลุงกรุงสยาม (เครื่องดนตรีไม้ไผ่)	หอประชุมใหญ่ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
2552	ได้รับเชิญบรรเลงระนาดเอก วงศิษย์ศรทอง ในงาน 90 ปี นักร้องเสียงระฆังทอง ครูองุ่น บัวเอี่ยม	หอประชุมใหญ่ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

2) ผลงานด้านการประพันธ์เพลงและการสร้างสรรค์บทเพลง

จากการศึกษาพบว่า พันโทเสนาะ หลวงสุนทร มีความเชี่ยวชาญดนตรีไทยทั้งด้านทักษะปฏิบัติเครื่องดนตรีไทย ด้านทฤษฎีและด้านการประพันธ์เพลงไทยได้อย่างแตกฉานลึกซึ้ง มีผลงานการประพันธ์เพลงมากกว่า 40 เพลง และบันทึกผลงานเพลงเหล่านี้ไว้ในรูปแบบโน้ตตะวันตกอย่างมีระบบระเบียบสวยงาม อีกทั้งยังบันทึกบทเพลงไทยที่ได้รับถ่ายทอดจากครูดนตรีของท่านไว้ใน

รูปแบบของโน้ตตะวันตกอีกกว่า 500 เพลง โดยมอบให้กับมูลนิธิหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) เพื่อเผยแพร่ไว้เป็นสมบัติของชาติสืบต่อไป ผลงานการประพันธ์เพลงไทยและประพันธ์ทางเดี่ยวเครื่องดนตรีไทยรวมถึงการเรียบเรียงทางบรรเลงของวงดนตรีต่าง ๆ เป็นที่ยอมรับยกย่องของนักดนตรีไทย และนักดนตรีในสถาบันต่าง ๆ ผู้ซึ่งได้นำบทเพลงของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร ไปบรรเลงเผยแพร่อย่างกว้างขวาง จนเป็นที่ประจักษ์แก่สาธารณะชน ซึ่งบทเพลงที่พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ประพันธ์ขึ้นมีเอกลักษณ์ของตัวเองที่ชัดเจนแสดงออกถึงความเชี่ยวชาญ ชำนาญและแตกฉานในวิชาดนตรีไทยและประยุกต์ใช้หลักวิชาการดนตรีตะวันตกมาผสมผสานในผลงานการประพันธ์เพลงไทยอย่างแยบยล เป็นที่น่าอัศจรรย์ยิ่ง (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม, 2545)

“สำหรับเสนาะ ก่อนเข้ากองดุริยางค์เคยบรรเลงปี่พาทย์และแตรวงร่วมกัน รักใคร่กันดี เขาเก่งในด้านปี่พาทย์มากเป็นที่ยอมรับของนักดนตรีในเหล่าทัพ สถาบันดนตรีต่าง ๆ รวมถึงนักดนตรีทั่วไปอย่างกว้างขวาง นอกจากนี้เสนาะเขายังประพันธ์เพลงเก่ง ทำชื่อเสียงให้กับกองดุริยางค์ทหารบกไว้มาก สมเด็จพระเทพฯ ทรงมีรับสั่งชื่นชมเสนาะและครูว่า ทำเรื่องดนตรีไทยได้ดีมาก ให้ช่วยกันรักษาและสร้างผลงานดนตรีกันต่อไป”

(วิชิต โห้ไทย, 28 ต.ค.2561)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

“พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ท่านรู้ลึกรู้จริงในเรื่องดนตรีโดยเฉพาะหลักการปรับเพลงและการประพันธ์เพลงนี้ท่านเก่งมาก ได้ประพันธ์เพลงให้กับกองทัพบกไว้หลายเพลง ที่โดดเด่นและยังใช้บรรเลงจนถึงปัจจุบันก็เพลงโหมโรงจักรทองนี้เป็นเพลงที่คิดว่ามหัศจรรย์มากเพราะท่านนำเอาเค้าโครงของเพลงมาร์ชกองทัพบกมาเป็นวัตถุดิบในการประพันธ์ท่านเก่งจริง ๆ ”

(ทรงศักดิ์ เสนีย์พงษ์, 26 พ.ย.2561)

วีระ พันธุ์เสือได้กล่าวถึงพันโทเสนาะ หลวงสุนทร ไว้ในวิทยานิพนธ์ ของ นันทวัน ตอบงาม เรื่อง เอกลักษณ์ในการประพันธ์ทางเดี่ยวระนาดเอกของพันโทเสนาะ คือทำนองลูกขึ้นต้องมีขยี้นำขึ้นมาก่อน ความรู้สึกประทับใจในทางเดี่ยวที่พันโทเสนาะทำขึ้นมีความรู้สึกว่าเป็นทางเดี่ยวที่พอดีไม่มากและไม่น้อยจนเกินไป มีเทคนิคการบรรเลงที่ครบครัน สำหรับผู้ฟังก็จะรู้สึก สบายไม่รู้สึกอึดอัดกับการฟังเพลงเดี่ยว รู้สึกมีความสุขที่ได้ฟังและรู้สึกมีความสุขที่ได้บรรเลง (นันทวัน ตอบงาม, 2557)

จากข้อมูลข้างต้นสรุปได้ว่าในด้านการประพันธ์เพลงไทยและการสร้างสรรค์ทางเดี่ยวเครื่องดนตรีไทยต่าง ๆ ของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร นั้น ท่านได้ประพันธ์เพลงด้วยแบบแผนอย่างจารีตดนตรีไทยดั้งเดิมเป็นรากฐานแล้วใช้ความรู้ที่ได้มาด้วยวิธีครูพักลักจำจากครูของท่าน เช่น หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) และครูบุญยงค์ เกตุคง รวมกับทักษะและประสบการณ์ดนตรีต่าง ๆ มาพัฒนากลวิธีการประพันธ์เพลงไทยทำให้เกิดเป็นหลักการที่มีแนวทางเป็นของตัวเองจนเกิดเป็นผลงานเพลงไทยที่พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ประพันธ์ขึ้นใหม่และประพันธ์ทางเดี่ยวให้กับเครื่องดนตรีต่าง ๆ รวมถึงประพันธ์ทางเปลี่ยนให้กับเพลงเก่าที่มีอยู่แล้วรวมกว่า 40 บทเพลง เป็นที่ยอมรับยกย่องและถูกนำไปบรรเลงในลักษณะต่าง ๆ มากมายเป็นที่แพร่หลายในวงการดนตรีไทยจนถึงปัจจุบัน (เสนาะ หลวงสุนทร, 15 พ.ค.2560)

ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลจากบทสัมภาษณ์และเอกสารต่าง ๆ จำแนกผลงานการประพันธ์เพลงไทยของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร แยกตามลักษณะประเภทของบทเพลงไว้ได้ดังนี้

1) ลักษณะประเภทเพลงเดี่ยว คือ (1) ทางเดี่ยวระนาดเอกเพลงนกขมิ้น สองชั้น ชั้นเดียว ครึ่งชั้น (2) ทางเดี่ยวระนาดเอกเพลงนารายณ์แปลงรูป สามชั้น (เที่ยวที่ 3 และ 4) สองชั้น ชั้นเดียว และครึ่งชั้น (3) ทางเดี่ยวระนาดเอกเพลงเทพบรรทม สามชั้น (4) ทางเดี่ยวระนาดเอกเพลงอาหนู สามชั้น (5) ทางเดี่ยวระนาดเอกเพลงดอกไม้ไทร สามชั้น (6) ทางเดี่ยวระนาดเอกเพลงอาเฮีย เถา (7) ทางเดี่ยวปี่ในเพลงสุดสงวน สามชั้น (8) ทางเดี่ยวปี่ในเพลงม้าย่อง สามชั้น (9) ทางเดี่ยวฆ้องวงใหญ่ เพลงสุดสงวน สามชั้น (10) ทางเดี่ยวฆ้องวงเล็ก เพลงม้าย่อง สามชั้น (11) ทางเดี่ยวฆ้องวงเล็ก เพลงนกขมิ้น สามชั้น (12) ทางเดี่ยวฆ้องวงเล็ก เพลงสุรินทราหู สามชั้น

2) ลักษณะเพลงทางเปลี่ยน (1) เพลงเทวาประสิทธิ์ สองชั้น ชั้นเดียวสำเนียงแขก (2) เพลงเทวาประสิทธิ์ (3) เพลงลีลากระทุ่ม (4) เพลงมาลีหวน (5) เพลงจีนขวัญอ่อน (6) เพลงสมิงทองมอญ (7) เพลงปีนตลิ่งใน (8) เพลงนกกระจองทอง สองชั้น (9) เพลงฟ้าคะนอง สองชั้น

3) ลักษณะเพลงโหมโรง (1) เพลงโหมโรงจักรทอง (2) เพลงไตเติ้ลกองทัพบก เป็นเพลงนำหรือเพลงเปิดวงดนตรีไทย กองดุริยางค์ทหารบก (3) เพลงโหมโรงนวมินทร์มหาราชา (4) เพลงโหมโรงบุหลันลอยเลื่อน (7) เพลงโหมโรงอนงค์นาถ (8) เพลงอาณาจักรขจี

4) ลักษณะเพลงเถา เพลงนกขมิ้น สี่ชั้น ครบเป็นเถาใหญ่

ผู้วิจัยได้สรุปการแสดงผลงาน ด้านการประพันธ์และสร้างสรรค์บทเพลง ของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร เป็นตารางได้ดังนี้

ตารางที่ 8 ตารางแสดงผลงาน ด้านการประพันธ์และสร้างสรรค์บทเพลง

พ.ศ.	ชื่อเพลง	รายละเอียดผลงาน	สถาบัน
2517	เพลงไตเติ้ล ทบ.	โดยประพันธ์จากทำนองขึ้นต้นและทำนองท่อนท้ายของเพลงมาร์ชกองทัพบก จะขึ้นต้นด้วยระนาดทุ้ม และต่อด้วยปี่ใน มีการเดี่ยวทุกเครื่องมือในตอนท้ายจะมีการรับพร้อมกับอีกครั้ง เพลงนี้ใช้บรรเลงเป็นเพลงนำ ก่อนที่จะบรรเลงเพลงอื่น ๆ เป็นสัญลักษณ์ของวงดนตรีไทยทหารบก	กองดุริยางค์ทหารบก
2519	เพลงโหมโรงภัทรมหาราช	เพลงนี้ประพันธ์เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2519 ได้ประพันธ์มาจากทำนองเพลงไทยสากล คือ เพลงภัทรมหาราช ประพันธ์โดยอาจารย์ชลหมู่ ชลานุเคราะห์ (กรมศิลปากร) ในการประพันธ์เพลงนี้ใช้ทำนองเพลงสากลมาดัดแปลงเป็นทำนองทางดนตรีไทย ไม่ได้ยืดขยายหรือตัดลงแต่อย่างใด คือ ใช้ดัดแปลงมาเป็นทางไทยเท่านั้น เพลงนี้มีสองท่อน ได้ทำไว้สองแบบ คือ ใช้กับวงปี่พาทย์ไม้แข็งและไม้นวม	
2520	เพลงนกขมิ้นสี่ชั้น	เพลงนกขมิ้นอัตราจังหวะสองชั้น ครูเพ็งได้นำเพลงนกขมิ้นสองชั้นทำนองเก่าสมัยอยุธยานี้มาประพันธ์ขยายเป็นอัตราจังหวะสามชั้น พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ใช้ทำนองเพลงนกขมิ้นสามชั้นมาเป็นหลัก นำมาประพันธ์ขยายเป็นอัตราจังหวะสี่ชั้นทั้งสามท่อนเป็นประเภทเพลงเถา	
2522	เพลงโหมโรง	เพลงนี้ประพันธ์มาจากทำนองเพลงมาร์ชกองทัพบก โดย	กองดุริยางค์

	จักรทอง	ใช้ทำนองนี้มาเป็นทำนองหลักในการประพันธ์ ได้กำหนดทำนองมาร์ชนี้ให้เป็นอัตราสองชั้น แล้วนำทำนองนี้มาประพันธ์ขยายขึ้นเป็นอัตราสามชั้น เป็นประเภทเพลงโหมโรง ใช้หน้าทับปรบไก่ เพลงนี้มีด้วยกันสามท่อน มีท่อนละแปดจังหวะ สองจังหวะแรกใช้หน้าทับมาร์ช สองจังหวะหลังใช้หน้าทับปรบไก่ ได้ประพันธ์ให้กับวงดนตรีไทย กองดุริยางค์ทหารบก บรรเลงครั้งแรกในงานไหว้ครูวัดพระพิเรนทร์ และออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย กรมประชาสัมพันธ์	ทหารบก
2528	เพลงสมิงทองมอญ ทางเปลี่ยน	เพลงสมิงทองมอญ เป็นเพลงเก่าสมัยอยุธยา เป็นเพลงอันดับที่ 11 ในเพลงตับเรื่องสระบุหร่ง พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ได้ประพันธ์ทางเปลี่ยนเมื่อ 2528 ให้แก่โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า เนื่องจากการบรรเลงขับร้องเพลงนี้ซ้ำกันหลายรอบตามบทร้อง พันโทเสนาะ หลวงสุนทร จึงได้ประพันธ์ทางเปลี่ยนของเพลงนี้ไว้เพื่อจะได้บรรเลงไม่ซ้ำกับทำนองเดิมที่บรรเลงไปในรอบแรกแล้ว บรรเลงครั้งแรกที่สถานีโทรทัศน์กองทัพบก ช่อง 5	โรงเรียนนายร้อย จปร.
2528	เพลงฟ้าคะนอง สองชั้น	เพลงฟ้าคะนอง สองชั้น นี้เป็นเพลงเก่าที่นิยมมาใส่เนื้อร้องบรรเลงประกอบรำหรือระบำเมื่อเนื้อร้องมีหลายเที่ยว ทำให้การบรรเลงดนตรีต้องบรรเลงซ้ำไปซ้ำมา พันโทเสนาะจึงได้คิดทำทางเปลี่ยนขึ้นเพื่อให้การบรรเลงมีสีสันที่หลากหลาย	โรงเรียนนายร้อย จปร.
2531	เพลงโหมโรงรั้วแดงกำแพงเหลือง	ได้ประพันธ์จากทำนองเพลงไทยสากล คือเพลงรั้วแดงกำแพงเหลือง ไม่ได้เปลี่ยนชื่อโดยใช้ทำนองสากลนี้เป็นหลักของอัตราสองชั้น นำมาประพันธ์ขยายทำนองขึ้นเป็นอัตราสามชั้น เพลงนี้มีสองท่อน ท่อนหนึ่งและท่อนสองมีสี่จังหวะเท่ากัน ใช้หน้าทับปรบไก่ สามชั้น ประเภทเพลงโหมโรง ประพันธ์ให้กับวงดนตรีไทยโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ใช้ในวันปิยมหาราช 23 ตุลาคมคม พ.ศ.	โรงเรียนนายร้อย จปร.

		2531	
2531	เพลงเทวาประสิทธิ์ (สำเนียงแขก)	แนวคิดในการประพันธ์เพลงเทวาประสิทธิ์ สำเนียงแขกนี้เพื่อจะนำไปใช้บรรเลงรับร้องในเพลงเถา โดยประพันธ์ให้เป็นเพลงสำเนียงแขก เพลงนี้ท่านใช้โน้ตในบันไดเสียงโดคือมีโน้ต ด ร ม ซ ล เป็นโน้ตหลัก และมีโน้ต ฟ ท เป็นโน้ตรองลักษณะกลอนเพลงนอกจากการยึดจังหวะลูกตกในกลางจังหวะหน้าทับ ท้ายจังหวะหน้าทับ กลุ่มเสียงโน้ตแล้วยังต้องคำนึงถึงสำนวนเพลงที่บอกสำเนียงเพลงแขกตามจุดประสงค์ของการประพันธ์	
2541	เพลงมาลีหวนทางเปลี่ยน	เพลงมาลีหวนนี้ได้อัตราจังหวะสองชั้น ไม่ทราบนามผู้ประพันธ์ หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ได้นำมาขยายเป็นอัตราจังหวะสามชั้นและตัดเป็นอัตราจังหวะชั้นเดียวครบเป็นเพลงเถา พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ได้คิดทำเป็นทางเปลี่ยนสองชั้นท่อนหนึ่งและท่อนสอง	
2542	เพลงโหมโรงนวมินทร์มหาราชา	ได้ประพันธ์มาจากทำนองเพลงไทยสากลเพลงภูมิแผ่นดินนวมินทร์มหาราชา ได้ใช้ทำนองสากลเพลงนี้เป็นหลักในการประพันธ์ โดยขยายขึ้นเป็นทำนองอัตราสามชั้น เพลงนี้มีสองท่อน ได้ประพันธ์เพิ่มท่อนสามอีกหนึ่งท่อนรวมเป็นสามท่อน ท่อนที่หนึ่งและท่อนที่สองมีห้าจังหวะ ส่วนท่อนที่สามมีแปดจังหวะ ใช้หน้าทับประเภทปรบไก่สามชั้น เป็นประเภทเพลงโหมโรงประพันธ์ให้กับวงดนตรีไทยโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า เพื่อใช้บรรเลงงานดนตรีไทยอุดมศึกษา ครั้งที่ 31 ซึ่งทางโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า เป็นเจ้าภาพเมื่อวันที่ 13-15 พฤศจิกายน พ.ศ. 2542	โรงเรียนนายร้อย จปร.
2548	เพลงเทวาประสิทธิ์	เป็นเพลงเก่าในอัตราจังหวะสองชั้นนิยมบรรเลงประกอบการขับร้องหรือประกอบการแสดงละคร หรือบรรเลงประกอบการรำอวยพรในโอกาสต่างๆ แนวคิดและวิธีการในการประพันธ์หลักคือเสียงลูกตกในกลาง	วงดนตรีไทยภาควิชาศิลปนิเทศมหาวิทยาลัย

		จังหวะหน้าทับและท้ายจังหวะหน้าทับ กลุ่มโน้ตหรือบันไดเสียง เพลงนี้อยู่ในบันไดเสียงฟา คือ มีโน้ต ฟ ซ ล ด ร เป็นโน้ตหลัก โน้ต ท ม เป็นโน้ตรอง หลักการประพันธ์กลอนเพลงพันโทเสนาะจะใช้หลักการเช่นเดียวกับการประพันธ์บทกลอน พิจารณาวรรคหน้าวรรคหลังให้สอดคล้องรับกัน	เกษตรศาสตร์
2548	เพลงนกกระจอกทอง สองชั้น	เพลงนกกระจอกทอง สองชั้น นี้เดิมเป็นบทเพลงอยู่ในตับนกกระจอกทองบทร้องจะเป็นเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2 นอกจากนั้นยังนิยมนำมาใส่เนื้อร้องประกอบการรำและระบำ แนวคิดในการประพันธ์คือการพิจารณาเสียงลูกตกในตำแหน่งกลางจังหวะหน้าทับและท้ายจังหวะหน้าทับ กลุ่มเสียงโน้ตที่ใช้หรือจะเรียกว่าประพันธ์กลอนเพลงให้อยู่ในกลุ่มเสียงโน้ตที่ใช้	
2552	เพลงโหมโรงบุหลันลอยเลื่อน	เพลงบุหลันลอยเลื่อนสองชั้น พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ทรงจำทำนองได้จากพระสุบินนิมิตเนื่องจากทรงพระสุบินว่าได้เสด็จฯ ไปในรมณียสถานแห่งหนึ่งและได้สดับเพลงนี้ในคืนจันทร์เพ็ญเต็มดวง จึงพระราชทานนามว่า “เพลงบุหลันลอยเลื่อน” พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ได้นำมาประพันธ์ขยายขึ้นเป็นอัตราสามชั้น เป็นเพลงประเภทโหมโรงประพันธ์ให้ไว้กับโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า เพื่อใช้เป็นเพลงบรรเลงในงานต่างๆ ประพันธ์เมื่อวันที่ 19 ธันวาคม พ.ศ. 2552	โรงเรียนนายร้อย จปร.
	เพลงโหมโรงอนงค์นาถสามชั้น	ประพันธ์จากเพลงนางนาคสองชั้น มีสองท่อน ท่อนที่หนึ่งมีสี่จังหวะ ท่อนที่สองมีสี่จังหวะ ขยายจากอัตราจังหวะสามชั้น หน้าทับปรบไก่ เป็นเพลงประเภทโหมโรง มีสำเนียงลาวสอดแทรก ท่อนสุดท้ายหลังจากบรรเลงเพลงสองท่อนแล้วจะเป็นทางเปลี่ยนของทำนองท่อนหนึ่งและท่อนสองรวมกัน เหตุที่ประพันธ์เพิ่มขึ้นมาอีกท่อนหนึ่งเพื่อให้เพลงนั้นมีความยาวขึ้น และได้มอบไว้ให้กับ	โรงเรียนนายร้อย จปร.

		โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าเพื่อใช้บรรเลงในงานต่างๆ	
2556	เพลงโหมโรงอาณาจักรขจี	โดยนำทำนองเพลงมาจากเพลงอาณาจักรขจี ในชุดเพลงของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ประพันธ์ทำนองเพลงโดยครูเอื้อ สุนทรสนาน คำร้องโดย ศยาม ใช้สำหรับบรรเลงด้วยดนตรีไทย มีสองท่อน ท่อนละสี่จังหวะ โดยมอบไว้ให้กับภาควิชาดนตรี มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ใช้บรรเลงในงานเพลินเพลงเพราะ เชิดชูครูเสนาะ หลวงสุนทร ในวันที่ 10 พฤษภาคม พ.ศ. 2556 เป็นครั้งแรก	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
	เพลงลีลากระทุ่ม ทางเปลี่ยน	เพลงลีลากระทุ่มสองชั้นทำนองเก่าสมัยอยุธยาเป็นเพลงอันดับที่ 6 ในเพลงตับเรื่องพระทอง นิยมมาบรรเลงและขับร้องประกอบโขน พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ได้นำทำนองสองชั้นมาประพันธ์เป็นทางเปลี่ยน	
	เพลงจีนขวัญอ่อน ทางเปลี่ยน	เพลงจีนขวัญอ่อน เป็นเพลงเถา สำเนียงจีน นายถีร ปี่เพราะ นำเพลงจีนขวัญอ่อน สองชั้น มาประพันธ์ขยายเป็นอัตราจังหวะสามชั้นและตัดเป็นอัตราจังหวะชั้นเดียว พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ได้นำทำนองสองชั้นมาประพันธ์เป็นทางเปลี่ยน	
	เพลงอาเฮียสามชั้น	เพลงอาเฮีย สองชั้น เป็นเพลงทำนองเก่า มีท่วงทำนองเก่าและลีลาสนุกสนาน ใช้ประกอบการแสดงละคร พระประดิษฐ์ไพเราะ (มี ดุริยางกูร) ประพันธ์ขยายเป็นอัตราจังหวะสามชั้น พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ได้ประพันธ์เป็นทางเดี่ยวสำหรับระนาดเอก มีลีลาที่โลดโผน มีเทคนิคที่แสดงความสามารถของผู้บรรเลง	
	เพลงดอกไม้ไทร สามชั้น	เพลงดอกไม้ไทร สองชั้น ทำนองเก่าสมัยอยุธยา ใช้ขับร้องในวงมโหรีจำพวกเพลงเกร็ด นอกจากนี้ ยังรวมอยู่ในเพลงเรื่องสระบุหร่ง เพลงเรื่องทำขวัญใช้ประกอบการแสดงละคร ประกอบระบำ ต่อมาพระยาประสาน	

	ดุริยศัพท์ (แปลก ประสานศัพท์) ได้นำเพลงดอกไม้ไทรสองชั้น มาประพันธ์ขยายเป็นอัตราจังหวะ สามชั้น และนักดนตรีไม่ทราบนามได้ประพันธ์ตัดลงเป็นชั้นเดียว ครบเป็นเถา พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ได้ประพันธ์เป็นทางเดี่ยวสำหรับระนาดเอก มีลีลาที่โลดโผน มีเทคนิคที่แสดงความสามารถของผู้บรรเลง
เพลงอาหนู สามชั้น	เพลงอาหนู ดัดแปลงมาจากเพลงจีนแท้ ๆ ของเก่า นายปุย บาปุยะวาท ประพันธ์ขยายเป็นสามชั้นทางหนึ่ง และจางวางทั่ว พาทยโกศล ขยายครบเป็นเถา พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ได้ประพันธ์เป็นทางเดี่ยวสำหรับระนาดเอก มีลีลาที่โลดโผน มีเทคนิคที่แสดงความสามารถของผู้บรรเลง
เพลงเทพบรรทม สามชั้น	เพลงเทพบรรทม อัตราจังหวะสามชั้น จ่าเผ่น ผยองยิ่ง (จ่าโคม) นักร้องมีชื่อได้ประพันธ์เพลงร้องสักวาทั้งบทร้องและทำนองร้องเมื่อประมาณปลายสมัย รัชกาลที่ 4 พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ได้ประพันธ์เป็นทางเดี่ยวสำหรับระนาดเอก มีลีลาที่โลดโผน มีเทคนิคที่แสดงความสามารถของผู้บรรเลง
เพลงนารายณ์แปลงรูป สองชั้น และชั้นเดียว	เพลงนารายณ์แปลงรูป อัตราจังหวะสองชั้น ทำนองเก่าสมัยอยุธยา จัดเป็นประเภทเพลงช้าอยู่ในเพลงเรื่องมอญแปลง ส่วนอัตราจังหวะสามชั้นมีนักดนตรีนำไปประพันธ์ขยาย 2 เท่า ท่านหนึ่งไม่ทราบนามผู้ประพันธ์ อีกท่านหนึ่ง พระยาประสานดุริยศัพท์ (แปลก ประสานศัพท์) พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ได้ประพันธ์เป็นทางเดี่ยวสำหรับระนาดเอก มีลีลาที่โลดโผน มีเทคนิคที่แสดงความสามารถของผู้บรรเลง
เพลงนกขมิ้น สองชั้น และ	เพลงนกขมิ้นอัตราจังหวะสองชั้น ครูเพ็งได้นำเพลงนกขมิ้น สองชั้น ทำนองเก่าสมัยอยุธยานี้มาประพันธ์

ชั้นเดียว	ขยายเป็นอัตราจังหวะสามชั้น พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ได้ประพันธ์เป็นทางเดี่ยวสำหรับระนาดเอก มีลีลาที่โลดโผน มีเทคนิคที่แสดงความสามารถของผู้บรรเลง
เพลงปีนตลิ่งใน	เพลงปีนตลิ่ง เป็นเพลงในอัตราจังหวะสองชั้นทำนองเก่าใช้ประกอบการแสดงละครซึ่งถ้านำมาบรรเลงประกอบละครในจะเรียกว่าเพลงปีนตลิ่งใน แต่ถ้าบรรเลงประกอบการแสดงละครนอกจะเรียกว่าเพลงปีนตลิ่งนอก แนวคิดของพันโทเสนาะ ที่ประพันธ์ขึ้นเพื่อเวลาบรรเลงหลายๆ รอบจะได้บรรเลงไม่ซ้ำกันทำให้ไม่เบื่อหน่ายในการบรรเลงและการฟังอีกทั้งยังเป็นการแสดงภูมิรู้ของผู้บรรเลงด้วย

3) ผลงานการถ่ายทอดทักษะดนตรีและทฤษฎีดนตรี

พันโทเสนาะ หลวงสุนทร นอกจากจะรับราชการในตำแหน่งนักดนตรีที่เป็นผู้บรรเลงดนตรีในงานต่างๆของกองทัพบกแล้ว ยังได้รับมอบหมายหน้าที่ให้เป็นครูผู้สอนวิชาดนตรีต่าง ๆ ให้กับนักเรียนดุริยางค์ทหารบกและข้าราชการของกองทัพบกในหลักสูตรต่าง ๆ หลายวิชาดังที่ พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ได้กล่าวไว้ดังนี้

ในปี พ.ศ. 2518-2537 พันโทเสนาะ หลวงสุนทรสอนวิชาทางทฤษฎีดังต่อไปนี้ คือ วิชาทฤษฎีดนตรีไทย วิชาประวัติและบุคคลสำคัญทางดนตรีไทย วิชาการประพันธ์เพลงไทยวิชาทฤษฎีดนตรีตะวันตก วิชาโสตประสาท สอนวิชาทักษะปฏิบัติเครื่องดนตรีไทย ดังนี้ คือ ปี่ใน ระนาดเอก และเครื่องปี่พาทย์อื่น ๆ สอนวิชาทักษะปฏิบัติเครื่องดนตรีสากล ดังนี้ คือ Oboe (โอโบ) Clarinet (คลาริเนท) และ Saxophone (แซกโซโฟน) (เสนาะ หลวงสุนทร) นอกจากนี้ในขณะเดียวกันระหว่างรับราชการอยู่ที่กองทัพบกพันโทเสนาะ หลวงสุนทร ได้รับเชิญเป็นอาจารย์พิเศษสอนวิชาดนตรีให้กับสถาบันต่าง ๆ หลายสถาบัน ดังนี้ วิชาทฤษฎีโน้ตตะวันตก มหาวิทยาลัยศิลปากร พระราชวังสนามจันทร์ สอนวิชาปฏิบัติเครื่องดนตรีไทย ให้แก่ โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า โรงเรียนวชิราวุธวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ โครงการดุริยางค์ไทยเยาวชนแห่งชาติสถาบันราชภัฏพระนคร

คณะศิลปกรรมศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สอนวิชาการประพันธ์เพลงไทย ให้แก่ คณะครุศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

นอกจากพันโทเสนาะ หลวงสุนทร ได้รับเชิญให้สอนในวิชาปฏิบัติเครื่องดนตรีและทฤษฎีดนตรีต่าง ๆ หลายวิชาแล้ว ยังได้รับเกียรติให้เป็นคณะกรรมการผู้เชี่ยวชาญในด้านวิชาการให้กับหน่วยงานอื่น ๆ ดังนี้ เป็นอนุกรรมการจัดทำเกณฑ์มาตรฐานดนตรีไทยของทบวงมหาวิทยาลัย ในปี พ.ศ. 2534-2544 เป็นอนุกรรมการที่ปรึกษาจัดทำโน้ตเพลงไทย (โน้ตตะวันตก) ตามเกณฑ์มาตรฐานสาขาวิชาดนตรีไทยของทบวงมหาวิทยาลัย ในปี พ.ศ. 2541 เป็นคณะกรรมการและผู้ทรงคุณวุฒิของสาขาดนตรีไทย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ประเพณีของดนตรีไทยที่สืบทอดกันมายาวนาน คือ พิธีไหว้ครูดนตรีไทยซึ่งจะต้องมีประธานผู้ประกอบพิธีไหว้ครูหรือที่ เรียกว่า พิธีกรผู้อ่านโองการพิธีไหว้ครูดนตรีไทยซึ่งจะต้องได้รับการสืบทอดมอบหมายจากครูดนตรีที่ได้รับมอบสืบต่อกันมาตามจารีตของหลักนิยมดนตรีไทยอันดีงาม โดยพันโทเสนาะ หลวงสุนทร ได้รับมอบสืบต่อจากครูบุญยงค์ เกตุคง และครูประสิทธิ์ ถาวร ให้เป็นพิธีกรผู้อ่านโองการประกอบพิธีไหว้ครู ซึ่งสืบทอดจากหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ดังนั้น พันเสนาะ หลวงสุนทร จึงได้รับเชิญให้เป็นพิธีกรผู้ประกอบพิธีไหว้ครูให้กับบ้านดนตรี สถานศึกษา สถาบันดนตรี และหน่วยงานต่าง ๆ มากมาย อาทิเช่น มูลนิธิหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ดุริยางค์เหล่าทัพต่าง ๆ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี มหาวิทยาลัยขอนแก่น ฯลฯ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ผู้วิจัยได้สรุปการถ่ายทอดทักษะและทฤษฎีดนตรีไทยให้กับสถาบันต่างๆ ของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร เป็นตารางไว้ดังนี้

ตารางที่ 9 ตารางแสดงการถ่ายทอดทักษะและทฤษฎีดนตรีไทยให้กับสถาบันต่าง ๆ

พ.ศ.	รายละเอียดการถ่ายทอด	สถาบัน
2518	สอนทฤษฎีดนตรีไทย สอนประวัติและบุคคลสำคัญทางดนตรีไทย สอนทฤษฎีดนตรีตะวันตกและสอนโสตประสาท	โรงเรียนดุริยางค์ทหารบก
2523-2525	ได้รับเชิญเป็นอาจารย์สอนพิเศษวิชาทฤษฎีโน้ตตะวันตก	มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวัง

		สนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม
2523	ได้รับเชิญเป็นอาจารย์พิเศษสอนปฏิบัติเครื่องดนตรีไทย	โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า จังหวัดนครนายก
2526-2528	ได้รับเชิญเป็นอาจารย์พิเศษสอนปฏิบัติเครื่องดนตรีไทย	โรงเรียนวชิราวุธวิทยาลัย
2526	ได้รับเชิญเป็นอาจารย์พิเศษสอนปฏิบัติเครื่องดนตรีไทย	ภาควิชาศิลปนิเทศ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
2528-2535	ได้รับเชิญเป็นอาจารย์พิเศษสอนวิชาประพันธ์เพลงไทยและเรียบเรียงเอกสารประกอบการสอน	คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2531	ได้รับเชิญเป็นอาจารย์พิเศษสอนการประพันธ์เพลงไทยและปฏิบัติเครื่องดนตรีไทย	ภาควิชาศิลปนิเทศ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
2534-2544	เป็นอนุกรรมการของทบวงมหาวิทยาลัย จัดทำเกณฑ์มาตรฐานดนตรีไทย การบรรเลงเครื่องดนตรีไทยด้านปี่พาทย์ และเกณฑ์การประเมินเครื่องดนตรีไทยด้านปี่พาทย์	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
2541	เป็นอนุกรรมการที่ปรึกษาทบวงมหาวิทยาลัยจัดทำโน้ตเพลงไทยตามเกณฑ์มาตรฐาน สาขาวิชาดนตรีไทย เป็นผู้บันทึกโน้ต ด้านปี่พาทย์ เครื่องสาย มโหรี และโน้ตขับร้อง(โน้ตสากล)	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
2545	เป็นผู้ฝึกสอนดนตรีไทยด้านดนตรีไทย เข้าค่ายอบรมโครงการดุริยางค์ไทยด้านปี่พาทย์ โดยเข้าค่ายอบรมโครงการดุริยางค์ไทยเยาวชนแห่งชาติ 1-13 พฤษภาคม พ.ศ. 2545	สถาบันราชภัฏพระนคร
2545-2547	- เป็นกรรมการสอบคัดเลือกบุคคลเข้ารับราชการ ประจำภาควิชาศิลปะนิเทศ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ - เป็นผู้ทรงคุณวุฒิ สาขาวิชาดนตรีไทย เพื่อ	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

พิจารณาประเมินผลงานเข้ารับราชการในการเลื่อนตำแหน่งทางวิชาการของคณะมนุษยศาสตร์ วิทยาลัยเกษตรศาสตร์	
- ได้รับการประพันธ์ตั้งจากทบวงมหาวิทยาลัยให้เป็นตัวแทนจากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เป็นกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิในการส่งเสริมและประสานงานการจัดงานด้านดนตรีไทยอุดมศึกษา	
- ได้รับเชิญเป็นอาจารย์สอนรายวิชาอาศรมศึกษาให้แก่นิสิต หลักสูตรศิลปกรรมศาสตร์มหาบัณฑิต คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ได้รับเชิญเป็นพิธีกรผู้ประกอบพิธีไหว้ครูให้แก่สาขาวิชาดนตรีไทย ภาควิชาดนตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เป็นประจำทุกปี	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- ได้รับเชิญเป็นพิธีกรผู้ประกอบพิธีไหว้ครูให้แก่มูลนิธิหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง)	มูลนิธิหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง)
- ได้รับเชิญเป็นพิธีกรผู้ประกอบพิธีไหว้ครูให้แก่ชมรมดนตรีไทย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เป็นประจำทุกปี	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- ปัจจุบันได้รับเชิญเป็นวิทยากร อาจารย์พิเศษ เป็นคณะกรรมการต่างๆ ให้ความรู้ด้านดนตรีไทยการประพันธ์เพลงให้แก่สถาบันการศึกษาต่างๆ หลายสถาบัน	

CHULALONGKORN UNIVERSITY

จากข้อมูลประสบการณ์ทำงานและผลงานดนตรีของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร ข้างต้นผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่าปัจจัยสำคัญที่ทำให้พันโทเสนาะ หลวงสุนทร มีความมุ่งมั่นและทุ่มเทฝึกฝนทักษะปฏิบัติเครื่องดนตรีต่าง ๆ และปัจจัยสำคัญส่งผลถึงแนวคิดการประพันธ์เพลงไทยและคิดค้นแนวทางการสอนการประพันธ์เพลงไทย คือ

1. แรงจูงใจภายใน (Intrinsic Motivation) คือ แรงจูงใจที่มาจากภายในตัวของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร (ณรุทธ์ สุทธจิตต์, 2540) เช่น ความฝักใฝ่ เอาใจใส่ในการเรียนรู้ด้านดนตรีไทยทั้งด้านทักษะการบรรเลงเครื่องดนตรีและทฤษฎีดนตรีต่าง ๆ โดยเฉพาะวิชาการประพันธ์เพลงจากครูดนตรีที่มีความเชี่ยวชาญที่สำคัญ เช่น หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) และครูบุญยงค์ เกตุคง เพื่อเพิ่มพูนความรู้ด้านทักษะการบรรเลงและวิชาการปรับวงประพันธ์เพลง ความกล้าทดลอง ลองผิดลองถูกในการสร้างสรรค์ผลงานการประพันธ์

2. แรงจูงใจภายนอก (Extrinsic Motivation) คือ แรงจูงใจที่ได้รับอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อมภายนอก และแรงจูงใจจากผู้อื่น เช่น บรรพบุรุษ บิดา มารดา ครูอาจารย์ เป็นต้น (ณรุทธ์ สุทธจิตต์, 2540) เห็นได้ว่าแรงจูงใจภายนอกที่สำคัญของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร คือ ความรัก ความศรัทธาและความเคารพนับถือที่มีต่อบิดา คือ ครูบาง หลวงสุนทร หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) และครูบุญยงค์ เกตุคง ทำให้พันโทเสนาะ หลวงสุนทร มีกำลังแรงใจที่จะฝึกฝนตนเองเพื่อพัฒนาทักษะการบรรเลงเครื่องดนตรี และมุ่งมั่น ทุ่มเท ในการประพันธ์เพลงและคิดค้นทดลองสร้างสรรค์วิธีการใหม่ ๆ ด้วยแรงบันดาลใจจากครูทั้งสามท่าน

เห็นได้ว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในความสามารถด้านดนตรีของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร คือ ด้านดนตรีไทยได้รับการถ่ายทอดความรู้ดนตรีจากครูดนตรีที่มีชื่อเสียง มีความสามารถด้านการบรรเลงดนตรีและเป็นคีตกวีสำคัญของดนตรีไทยหลายท่าน เช่น หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ครูเผือด นักระนาด ครูบุญยงค์ เกตุคง (ศิลปินแห่งชาติ) ครูประสิทธิ์ ถาวร (ศิลปินแห่งชาติ) และหลวงบำรุงจิตเจริญ (ธูป สาตนะวิลัย) ด้านดนตรีตะวันตกได้รับการถ่ายทอดความรู้จากครูดนตรีในกองดุริยางค์ทหารบก คือ พันตรีนพ ศรีเพชรดี และพันเอกชูชาติ พิทักษากร (ศิลปินแห่งชาติ) และสถาบันดนตรีสยามกลการ คือ ครูตรอง ทิพย์รัตน์ และครูแมนรัตน์ ศรีกรานนท์ (ศิลปินแห่งชาติ) จึงทำให้พันโทเสนาะ หลวงสุนทร พัฒนาไปสู่ความเป็นเลิศทางดนตรีไทยและตะวันตกอย่างรอบด้านผสานองค์ความรู้ดนตรีไทยและตะวันตก คิดค้นทดลองหลักวิชาการประพันธ์เพลงไทยที่ต่อยอดจากรากฐานทางดนตรีไทยแบบดั้งเดิมสู่วิธีคิดสร้างสรรค์ในรูปแบบของตนเองได้

อย่างมีเอกลักษณ์และเป็นที่ยอมรับของนักดนตรีไทยอย่างกว้างขวาง นอกจากนี้ตามข้อมูลได้แสดงให้เห็นว่าตลอดระยะเวลาในการเรียนดนตรีของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร ได้รับการสนับสนุนและส่งเสริมจากครอบครัวและบุคคลรอบตัวในการเรียนดนตรีไทยและตะวันตกของท่านเป็นอย่างดี จึงเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งของความสำเร็จด้านดนตรีของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร ดังที่ ณรุทธ์ สุทธจิตต์ (2541) กล่าวว่า เด็กที่มีพรสวรรค์หรือมีความถนัดด้านดนตรีแต่ไม่ได้รับการปลูกฝัง เลี้ยงดูให้ชอบ ให้เล่นดนตรีมาเลยตั้งแต่เล็ก ถึงแม้ว่าจะมีพรสวรรค์หรือมีความถนัดทางดนตรีก็ไม่สามารถเป็นนักดนตรีที่ดีได้ เพราะไม่ได้รับการฝึกฝนมาแต่เล็ก

เห็นได้ว่า ปัจจัยที่สำคัญส่งผลต่อการพัฒนาสู่ความเป็นเลิศทางดนตรีของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร คือ ปัจจัยภายในตามคุณสมบัติของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร เองและปัจจัยภายนอกที่ได้เรียนกับครูดนตรีที่ดี มีความสามารถเป็นแบบอย่างทางดนตรีให้กับพันโทเสนาะ หลวงสุนทร อีกทั้งยังได้รับการสนับสนุนจากครอบครัวและบุคคลรอบตัวเป็นอย่างดี

1.4 คุณสมบัติความเป็นครู

จากการวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยพบว่า การเริ่มต้นความเป็นครูของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร เริ่มต้นที่กองดุริยางค์ทหารบกโดยเป็นครูสอนทักษะเครื่องดนตรีไทยให้กับข้าราชการในวงดนตรีไทยที่พันโทเสนาะ หลวงสุนทร รับผิดชอบเป็นหัวหน้าวงในขณะนั้นและได้รับมอบหมายหน้าที่พิเศษนอกเหนือจากการเป็นนักดนตรีของหน่วยงาน ให้เป็นครูสอนวิชาประวัติดนตรีไทย วิชาทฤษฎีดนตรีตะวันตก วิชาโสตประสาท ให้กับนักเรียนดุริยางค์ทหารบก จากนั้นโรงเรียนดุริยางค์ทหารบกได้เปิดหลักสูตรนายสิบขั้นต้นและนายสิบอาวุโส เพื่อพัฒนาความรู้ให้กับข้าราชการของกองดุริยางค์ทหารบก พันโทเสนาะ หลวงสุนทร จึงได้รับมอบหมายให้เป็นครูสอนวิชาหลักดนตรีไทยและวิชาหลักการประพันธ์เพลงไทยให้กับนักเรียนในหลักสูตรนี้ นอกจากจะสอนในหน่วยงานที่พันโทเสนาะ หลวงสุนทร รับราชการอยู่ท่านยังได้รับเชิญให้เป็นอาจารย์พิเศษสอนวิชาทักษะปฏิบัติเครื่องดนตรี วิชาทฤษฎีดนตรีไทยและตะวันตก วิชาประพันธ์เพลงไทย ให้กับสถาบันดนตรีและสถาบันการศึกษาอีกหลายสถาบัน เช่น วชิราวุธวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ในระหว่างนี้เองพันโทเสนาะ หลวงสุนทร จึงได้ใช้วิชาความรู้ทั้งด้านการปฏิบัติเครื่องดนตรีโดยเฉพาะระนาดเอก และ ปี่ใน ถ่ายทอดให้กับลูกศิษย์ในสถาบันการศึกษาต่าง ๆ มากมาย และพัฒนาการสอนวิชาการประพันธ์เพลงไทยให้มีระบบแบบแผน

ขึ้นโดยลำดับอีกทั้งยังคิดค้นหลักสูตรเขียนเป็นเอกสารการสอนในรายวิชาการประพันธ์เพลงไทยนี้ไว้เป็นหลักฐานอ้างอิงอย่างเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง โดยเฉพาะวิชาหลักการประพันธ์เพลงไทยนี้ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้เชิญให้พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ไปทำการสอนต่อจากครูมนตรี ตราโมท (ศิลปินแห่งชาติ) จึงทำให้พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ได้พัฒนาการสอนขึ้นไปอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งยังวางรากฐานวิชาปฏิบัติเครื่องดนตรีไทยให้กับคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ได้ใช้เป็นแนวทางเป็นหลักสูตรต่อมาจนถึงปัจจุบัน

นอกจากการสอนในสถาบันต่างๆแล้วหลังจากเกษียณจากราชการพันโทเสนาะ หลวงสุนทร ยังเปิดบ้านเพื่อรับสอนวิชาดนตรีทั้งด้านทักษะและทฤษฎีให้กับลูกศิษย์อยู่อย่างสม่ำเสมอ ปัจจุบันอายุ 86 ปี ยังมีลูกศิษย์ไปเรียนที่บ้านและมีบุคคลอื่นๆเข้าไปขอความรู้ด้านดนตรีเป็นประจำ พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ได้สร้างลูกศิษย์ที่มีชื่อเสียงด้านดนตรีเป็นที่ยอมรับของสังคมไว้หลายท่าน เช่น สมนึก ศรประพันธ์ นักระนาดเอกชื่อดังในตำนาน ทรงศักดิ์ เสนีย์พงษ์ นักระนาดเอกและนักประพันธ์เพลงไทย กองดุริยางค์ทหารบก ดร.วีระ พันเสือ นักระนาดเอก อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ อาจารย์ภาวัช หลวงสุนทร นักระนาดเอกอาจารย์ประจำมหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์ ร้อยเอกสมนึก แสงอรุณ นักเครื่องเป่าไทยและนักประพันธ์เพลงไทย อาจารย์นวลจันทร์ ศุภพัฒน์ นักระนาดเอกหญิงและนักประพันธ์เพลง จักรี มงคล นักซอสามสาย และนักประพันธ์เพลงไทยที่มีชื่อเสียง ดร.อภินันท์ จุลดิษฐ์ ครูดนตรีไทย ชมรมดนตรีมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เป็นต้น

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

> *"ครูเสนาะเป็นครูที่ใจดีมีความเมตตาสุภาพเรียบร้อยอ่อนน้อมถ่อมตนมีความรู้ด้านดนตรีที่เชี่ยวชาญชำนาญรอบรู้มีกระบวนการสอนที่ดีลูกศิษย์ทุกคนให้ความรักเคารพและศรัทธาเป็นอย่างมากและเป็นตัวอย่างที่ดีกับลูกศิษย์ทุกคน"*
>
> (นวลจันทร์ ศุภพัฒน์, 5 พ.ย. 2561)

> *"ครูเสนาะจะไม่คิดว่าอยู่เหนือกว่าเรา ไม่เคยมองว่าเราเจริญเติบโตมาเพราะครูสอนเพียงอย่างเดียว เวลาครูไปอ่านโองการที่ไหนทำพิธีที่ไหน ครูจะทักทายให้เกียรติลูกศิษย์เสมอและครูจะอ่อนน้อมถ่อมตนกับทุกคน เราควรจดจำไว้ทำกับลูกศิษย์เราบ้างเหมือนกัน นอกจากเป็น*

ความประทับใจแล้วยังเป็นแบบอย่างที่ดีสำหรับคนที่เป็นครูอย่างเราได้นำไปใช้ปฏิบัติตาม”

(สุดแดน สุขเกษม, 8 พ.ย. 2561)

“ครูเสนาะเป็นครูที่พบกันครั้งแรกก็เกิดความเคารพเลื่อมใสเลย เพราะบุคลิกภาพของครูมีความสุขุมนุ่มลึก และมีชื่อเสียงมากอยู่แล้วในด้านการบรรเลงระนาดเอก ปี่ใน และเครื่องดนตรีรอบวง สอนวิชาต่างๆก็ถ่ายทอดโดยไม่ปิดบัง ใครอยากรู้อะไรนอกจากในวิชาเรียน ท่านก็บอกหมดเลย โดยเฉพาะวิชาหลักการประพันธ์เพลงไทยนี้ ครูเน้นให้ทดลองทำมากกว่าอยู่ในตำรา”

(ไพทูรย์ อุณหกะ, 15 พ.ย. 2561)

“การสอนของครูเสนาะโดยเฉพาะวิชาการประพันธ์เพลงไทยนี้ที่มันยากครูทำให้เป็นของง่าย ครูสอนให้รู้จักใช้ความคิดสร้างสรรค์ที่แตกต่างไปจากคนอื่นและเปิดโอกาสให้ทดลองทำในสิ่งใหม่ๆโดยไม่ตีกรอบความคิดของลูกศิษย์”

(จักรี มงคล, 25 พ.ย. 2561)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

“ครูเสนาะ หลวงสุนทร ท่านเป็นครูที่รอบรู้ดนตรีหลายชนิดสืบทอดวิชาดนตรีของหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ไว้มาก ท่านเป็นครูที่ชาวเกษตรศาสตร์รักและเคารพศรัทธาในความดีความมุ่งมั่นและความสามารถในกระบวนการสอนที่แปลกใหม่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวไม่ซ้ำกับครูในรุ่นเดียวกัน อีกทั้งท่านมีความสามารถในการประพันธ์เพลงได้อย่างดีและสอนหลักการประพันธ์เพลงที่พวกเราคิดว่ายากมากกลับกลายเป็นเรื่องง่ายและพวกเรากล้าที่จะทดลองประพันธ์เพลงทำให้เกิดผลงานของพวกเราเองขึ้นได้”

(ธานี แสงอรุณ, 23 มิ.ย.2561)

"ครูเสนาะเป็นคนแรกที่คิดให้ฝึกไล่ระนาดด้วยวิธีแบบเดียวกับการฝึกซ้อมสเกล (Scale) แบบเปียโน ดีมากเห็นผลไวและครูจะเน้นเรื่องความมีวินัยขยันฝึกซ้อมของนักดนตรีเคยพูดว่าถ้าขี้เกียจก็อย่าเป็นคนระนาดเลยทำให้เราขยันซ้อมอยู่ตลอดเวลา แม้ปัจจุบันผมจะอายุมากแล้วก็ยังซ้อมอยู่ อีกทั้งครูยังสอนเรื่องหลักการปรับและประพันธ์เพลงไทยรวมถึงได้รับประสบการณ์ในการทำทางเดี่ยวเครื่องดนตรีต่าง ๆจากครูมากมาย"

(ทรงศักดิ์ เสนีย์พงษ์, 26 พ.ย.2561)

"เวลาลูกศิษย์มาเรียนดนตรีไทยกับคุณพ่อที่บ้าน คุณพ่อก็จะมีการเตรียมตัว มีโน้ตแล้วก็แบบแผนการสอน แล้วเด็กนักเรียนที่มาเรียนก็ดูตั้งใจแล้วก็จริงใจกับคุณพ่อมาก ให้ความเคารพเป็นอย่างดี ส่วนลูกศิษย์ที่เรียนช้าจริง ๆ คุณพ่อก็จะแยกสอนเดี่ยวเคี่ยวเข็ญให้ได้จะไม่ปล่อยผ่านไป คุณพ่อจะเข้มงวดมากเรื่องตรงนี้ ไม่ใช่ว่ามาเรียนที่บ้านแล้วจะปล่อยผ่านได้ง่าย ๆ"

(ศลินี หลวงสุนทร, 19เม.ย.2562)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

เห็นได้ว่า พันโทเสนาะ หลวงสุนทร มีความรอบรู้ทางดนตรีอย่างลึกซึ้งเชี่ยวชาญทั้งด้านทักษะละทฤษฎีซึ่งเป็นคุณสมบัติที่สำคัญในการถ่ายทอดดนตรี อีกทั้งพันโทเสนาะ หลวงสุนทร มีความสามารถและมีกระบวนขั้นตอนในการถ่ายทอดความรู้ได้ดีเยี่ยมอย่างมีระบบแบบแผน ซึ่งเป็นคุณสมบัติของครูที่ดีอีกอย่างหนึ่ง นอกจากนี้พันโทเสนาะ หลวงสุนทรยังเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ลูกศิษย์ในเรื่องคุณธรรมความดีที่เป็นคุณลักษณะของนักดนตรีที่ดี ได้รับการยกย่องว่าเป็นคนสุภาพเรียบร้อยมีมารยาทอ่อนน้อมถ่อมตนให้เกียรติผู้อื่นรักษาเวลาและขยันมั่นเพียรซึ่งลูกศิษย์และบุคคลรอบข้างให้คำยืนยันตรงกันในการปฏิบัติตนของท่านทำให้บรรดาลูกศิษย์ของท่านนำไปเป็นแบบอย่าง อีกประการหนึ่งที่สำคัญพันโทเสนาะ หลวงสุนทร มีความรักและความเมตตาต่อลูกศิษย์ของท่านนำมาซึ่งความทุ่มเทในการถ่ายทอดวิชาความรู้ให้ลูกศิษย์โดยบริสุทธิ์ใจไม่มีปิดบังดังคำกล่าวที่ว่าการถ่ายทอดดนตรีไทยแบบโบราณครูกับศิษย์จะมีความสัมพันธ์และผูกพันกันมากรักเคารพกันเหมือนบิดา มารดา

กับลูก (มนตี ตราโมท, 2527) ประการสุดท้ายพันโทเสนาะ หลวงสุนทร มีความละเอียดอ่อนจริงจัง ตั้งใจและทุ่มเทในการสอนลูกศิษย์เป็นอย่างมากมีความเมตตาเน้นแก้ไขปัญหาด้านทักษะและความรู้ความเข้าใจให้กับลูกศิษย์เป็นรายบุคคลซึ่งไม่เหมือนกันอย่างสุขุมรอบคอบ ผู้วิจัยจึงนำคุณสมบัติที่กล่าวมานี้ของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร มาพิจารณาเปรียบเทียบกับพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จรัชกาลที่ 9 ที่ทรงมีพระราชดำรัสไว้ว่า

> *"ลักษณะของครูที่ดี 3 ประการ คือ 1) ปัญญา คือ ความรู้ที่ดี ประกอบด้วยหลักวิชาอันถูกต้อง ที่แน่นแฟ้นกระจ่างแจ้งในใจรวมทั้งความฉลาดที่จะพิจารณาเรื่องต่าง ๆ ตลอดจนกิจที่จะทำ คำที่จะพูดทุกอย่างได้โดยถูกต้องด้วยเหตุผล 2) ความดี คือ ความสุจริต ความเมตตากรุณาเห็นใจและปรารถนาดีต่อผู้อื่น โดยเสมอหน้า 3) ความสามารถ ที่จะเผื่อแผ่และถ่ายทอดความรู้ ความดีของตนเองไปยังผู้อื่นอย่างได้ผล ความเป็นครูมีอยู่แล้ว ย่อมฉายออกให้ผู้อื่นได้รับประโยชน์ด้วย ผู้ที่มีความเป็นครูสมบูรณ์ในตัวนอกจากจะมีความดีด้วยตนเองแล้ว ยังจะช่วยให้ทุกคนที่มีโอกาสเข้ามาสัมพันธ์เกี่ยวข้องบรรลุถึงความดีความเจริญไปด้วย"*
>
> (พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ฯ บรมนาถบพิตร, 29 ต.ค. 2522)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

จากพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ข้างต้น พันโทเสนาะ หลวงสุนทร มีคุณลักษณะสอดคล้องกับพระบรมราโชวาททั้ง 3 ประการ อธิบายได้ดังต่อไปนี้

1. <u>เป็นผู้มีปัญญา มีความรู้ดี ในหลักวิชาอันถูกต้อง</u>

จากข้อมูลภูมิหลังด้านดนตรีของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร เห็นได้ว่าท่านได้รับการถ่ายทอดดนตรีและฝึกฝนทักษะการปฏิบัติเครื่องดนตรีต่างๆจากครูดนตรีท่านสำคัญหลายท่านอีกทั้งยังได้สั่งสมประสบการณ์ด้านดนตรีจนเชี่ยวชาญ ทำให้มีความรู้ลึกซึ้ง แตกฉานในทางดนตรีไทยและดนตรีตะวันตกอย่างดียิ่ง ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษารวบรวมข้อมูลซึ่งแสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญา ความรู้ความสามารถ ความเชี่ยวชาญ ของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร (นันทวัน ตอบงาม, 2557) ดังนี้

1.1 มีความรู้เชี่ยวชาญในเทคนิควิธีการบรรเลงดนตรีไทยตามแนวทางของท่านหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) และครูดนตรีท่านสำคัญอีกหลายท่าน เช่น การฝึกไล่ระนาดเอก การบรรเลงทางเดี่ยวระนาดเอกในเพลงต่างๆที่ได้รับถ่ายทอดจากครูดนตรีท่านสำคัญตามข้อมูลเบื้องต้น

1.2 มีความรู้ มีทักษะในการบรรเลงเครื่องดนตรีไทยและเครื่องดนตรีตะวันตกอื่น ๆ ด้วยความชำนาญและเชี่ยวชาญในเครื่องดนตรีนั้น ๆ เป็นอย่างดี

1.3 มีความรู้เรื่องทฤษฎี ประวัติศาสตร์ดนตรีไทยและทฤษฎีดนตรีตะวันตกอย่างดี

1.4 มีความรู้ความสามารถในการประพันธ์เพลงไทยได้อย่างแตกฉาน มีหลักการกระบวนการในการสร้างสรรค์ผลงานที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเองจนผลงานเป็นที่ยอมรับและยกย่องถูกนำไปใช้ในวงดนตรีและสถาบันดนตรีต่างๆเป็นจำนวนมาก

2. <u>ความดี คือ ความสุจริต ความเมตตากรุณาเห็นใจและปรารถนาดีต่อผู้อื่น</u>

จากการสัมภาษณ์ลูกศิษย์และบุคคลที่เกี่ยวข้องผู้วิจัยนำมาวิเคราะห์แล้วพบว่าพันโทเสนาะ หลวงสุนทร ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ลูกศิษย์สอดคล้องกับพระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ข้างต้น โดยลูกศิษย์ได้ให้ข้อมูลที่สอดคล้องกันว่าพันโทเสนาะ หลวงสุนทร มีความเมตตากับลูกศิษย์ทุกคนเข้าใจปัญหาที่ไม่เหมือนกันของลูกศิษย์แต่ละคนแล้วช่วยจัดการปัญหาที่ติดขัดของแต่ละคนด้วยความใจดีจนเป็นที่กล่าวถึงของลูกศิษย์ทุกคนในความใจดีและความเมตตาของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร อีกประการหนึ่งลูกศิษย์ได้ให้ข้อมูลตรงกันถึงความซื่อสัตย์สุจริต ตรงต่อเวลา สุภาพเรียบร้อย และการให้เกียรติผู้อื่นโดยเฉพาะให้เกียรติลูกศิษย์ทุกคนซึ่งเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่ลูกศิษย์และนักดนตรีทุกคนแสดงให้เห็นถึงความปรารถนาดีต่อผู้อื่นของพันโทเสนาะ หลวงสุนทรที่มีให้อย่างบริสุทธิ์ใจ

3. <u>ความสามารถ ที่จะเผื่อแผ่และถ่ายทอดความรู้</u>

การเป็นครูที่ดีนั้นต้องมีความสามารถในการสอนคนด้วย จะมีเพียงความรู้ด้านเดียวนั้นไม่ได้ซึ่งไม่เพียงพอสำหรับครูที่สมบูรณ์ (ยนต์ ชุ่มจิต, 2546) จากข้อมูลในด้านการถ่ายทอดความรู้ที่ลูกศิษย์ให้ข้อมูลไว้สรุปได้ว่าพันโทเสนาะ หลวงสุนทรมีความมุ่งมั่นและมีการจัดระเบียบการสอนเป็นขั้นตอนเชื่อมโยงกันโดยละเอียด สามารถถ่ายทอดความรู้ด้านทักษะปฏิบัติเครื่องดนตรีและด้านวิชาการประพันธ์เพลงไทยรวมถึงทฤษฎีดนตรีอื่นๆได้เป็นอย่างดีมีวิธีการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นหลักมีการให้ทดลองฝึกปฏิบัติการในห้องเรียนมีการประเมินผลแสดงถึงผลสัมฤทธิ์ในการเรียนของผู้เรียน

เป็นอย่างดี การถ่ายทอดความรู้ของพันโทเสนาะ หลวงสุนทรเน้นกระบวนการถ่ายทอดที่ทำให้ผู้เรียนเข้าใจง่ายและทำการฝึกจากง่ายไปยากตามลำดับขั้นตอน โดยมีการผสมผสานแบบโบราณเข้ากับวิธีการสมัยใหม่ได้อย่างลงตัว

"วิชาการประพันธ์เพลงไทยของครูเสนาะ ครูสอนสนุกครูจะตั้งโจทย์มาให้แล้วก็ลองทำครูจะให้เขียนเป็นโน้ตสากลทำง่ายๆก่อนแล้วมาตบแต่งรายละเอียดทีหลัง ครูจะเน้นให้ทดลองประพันธ์แล้วนำมาจับกลุ่มทดลองบรรเลงเพลงที่เราประพันธ์ในชั้นเรียนวิธีนี้มันดีมากทำให้เรามีกำลังใจว่าเพลงที่เราประพันธ์มันบรรเลงได้จริง ครูทำให้การประพันธ์เพลงที่เราคิดว่ามันยากกลายเป็นของง่ายสำหรับเราและแนะนำให้หาจุดเด่นที่เรามีใส่ลงไปในเพลงที่เราประพันธ์โดยเน้นความคิดสร้างสรรค์มากกว่าตีกรอบให้เราทำ"

(จักรี มงคล, 25 พ.ย. 2561)

"ครูเสนาะท่านสอนดีมากพูดจาฉะฉานพูดช้าแล้วก็ชัดเจนที่สำคัญท่านสอนโดยใช้โน้ตตะวันตกทำให้เรารู้จักโน้ตแบบตะวันตกด้วยการประพันธ์เพลงไทยด้วยวิธีการเขียนโน้ตตะวันตกนี้ทำให้เรามองเห็นภาพชัดเจนกว่าการประพันธ์ด้วยวิธีการจำและมีการปฏิบัติการทุกครั้งที่เรียนครูจะถ่ายทอดโดยไม่มีปิดบังใครอยากรู้สิ่งใดท่านสอนหมดแม้กระทั่งวิชาอื่นเมื่อถามท่านก็ได้รับคำตอบเป็นอย่างดี กระบวนการสอนของท่านเป็นขั้นตอนและสอดคล้องกันดีมาก"

(ไพทูรย์ อุณหกะ, 15 พ.ย. 2561)

"เรียนกับครูแล้วมีความสุขเรียนแล้วไม่รู้สึกว่าการประพันธ์เพลงมันยาก เวลาครูเดินเข้ามาใครทำได้ไม่ได้ครูจะไม่ดุหรือตำหนิอะไร ครูจะยิ้มแบบยิ้มน้อยๆและให้คำแนะนำ แต่ถ้าคนไหนที่ทำได้ครูก็จะชื่นชมเป็นพิเศษว่าเออคนนี้ใช้ได้นะ แต่ถ้าคนไหนทำไม่ได้ครูก็จะให้ลองคิดใหม่แล้ว

ทดลองทำอีกครั้ง ครูจะมีความเมตตาและละเอียดในการสอนแบบเน้นรายบุคคล”

(นวลจันทร์ ศุภพัฒน์, 5 พ.ย. 2561)

“วิธีการเลือกใช้ทักษะความรู้ของครูดูว่าเป็นคนหนึ่งที่เลือกใช้ได้เหมาะสมไปหมดไม่ว่าจะตีระนาดก็เป็นเอกลักลักษณ์ของครู ที่มีทางมีการดำเนินกลอนที่เป็นตัวตนคือแสดงอะไรออกมาไม่เก้อเขินสิ่งที่ชัดเจนที่สุดคือต่อให้เรามีอะไรหลายอย่างแต่ถ้าเราใช้ผิดที่ผิดทางผิดเวลาผิดจังหวะจะเป็นปัญหาได้ แต่ถ้าเราหยิบมาดีมักก็จะมีคุณภาพจะเกิดองค์ความรู้พัฒนาเป็นต้นอย่างให้อะไรหลายๆอย่าง”

(สุดแดน สุขเกษม, 8 พ.ย. 2561)

เห็นได้ว่า พันโทเสนาะ หลวงสุนทร มีความรู้ลึกทางดนตรีอย่างรอบด้าน และเชี่ยวชาญในวิชาดนตรีทั้งเรื่องทักษะและทฤษฎี อีกทั้งยังเป็นผู้มีความสามารถในกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านดนตรีต่าง ๆ ที่มีอยู่ในตัวของท่านด้วยวิธีการสอนที่มีเทคนิคมีกระบวนการที่เป็นระบบขั้นตอนทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจอย่างถ่องแท้อีกทั้งยังสร้างแรงบันดาลใจสร้างความมั่นใจให้กับผู้เรียนทำให้ผู้เรียนเกิดความกล้าคิดกล้าทำกล้าทดลองสร้างสรรค์และขยันมั่นเพียรในการฝึกฝนทักษะดนตรีในด้านต่าง ๆ เกิดผลสำเร็จในการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์เป็นอย่างดี มีความสามารถที่จะเผื่อแผ่และถ่ายทอดความรู้ สอดคล้องกับพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 เป็นอย่างยิ่ง

2. ผู้เรียนวิชาการประพันธ์เพลงไทย

จากการรวบรวมข้อมูลเอกสารและคำสัมภาษณ์ ผู้เรียนวิชาการประพันธ์เพลงไทยกับพันโทเสนาะ หลวงสุนทร ผู้วิจัยสรุปได้ 4 เรื่องคือ 1) คุณสมบัติทั่วไปและกลุ่มที่มาของผู้เรียน 2) พื้นฐานความรู้ของผู้เรียน 3) ความต้องการ และความสมัครใจของผู้เรียน 4) ความสำเร็จของผู้เรียน อธิบายได้ดังนี้

2.1 คุณสมบัติทั่วไป และกลุ่มที่มาของผู้เรียน

แยกเป็นกลุ่มหลักได้แก่

1) ผู้เรียนในสถาบันอุดมศึกษา คือ นิสิตปริญญาตรี คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และนิสิตระดับปริญญาตรี ภาควิชาดนตรี คณะมนุษยศาสตร์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

2) ผู้เรียนที่เป็นข้าราชที่เป็นนักเรียนในหลักสูตรหลักสูตรนายสิบขั้นต้น และหลักสูตรนายสิบอาวุโส ซึ่งเป็นหลักสูตรเพื่อพัฒนาข้าราชการทหารชั้นประทวนที่จะก้าวหน้าในตำแหน่งที่สูงขึ้นโดยจะต้องผ่านหลักสูตรนี้

3) ผู้เรียนรายบุคล ที่พันโทเสนาะ หลวงสุนทร สอนให้เป็นรายบุคคลเป็นส่วนตัวที่บ้าน โดยพิจารณาจากความสามารถและความรู้พื้นฐานทางดนตรีที่พันโทเสนาะ หลวงสุนทรกำหนดไว้

2.2 พื้นฐานความรู้ของผู้เรียน

2.2.1 ทางด้านทักษะและทฤษฎีดนตรีไทย

ผู้เรียนจะต้องเป็นผู้มีพื้นฐานความรู้ ความสามารถ ทางดนตรีไทยทั้งด้านทฤษฎีและทักษะอยู่ในระดับกลาง ซึ่งผู้วิจัยได้เทียบกับเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพดนตรีไทยในระดับ 4-5 (สำนักงานปลัดทบวงมหาวิทยาลัย, 2541)โดยต้องมีทักษะปฏิบัติเครื่องดนตรีที่ถนัด เครื่องมือดนตรีรองหรือขับร้องได้ มีความชำนาญในการบรรเลงร่วมกับวงดนตรีไทยต่าง ๆ เช่น วงปี่พาทย์ วงเครื่องสายและวงมโหรี สิ่งที่สำคัญผู้เรียนควรมีความรู้เรื่องทำนองหลักหรือมือฆ้องวงใหญ่ ประเภทเพลงชุด โหมโรงเย็น ชุดเพลงเรื่องต่าง ๆ และประเภทเพลงเถา ในด้านเครื่องสายมโหรี ควรมีความรู้เรื่องทำนองหลักในเพลงชุดเครื่องสายมโหรีต่างๆ เพื่อจะได้นำเอาแนวทำนองหลักหรือแนวทางมือฆ้องในเพลงต่างๆมาใช้ในการประพันธ์เพลงได้อย่างถูกต้องตามแบบของเพลงไทย อีกทั้งต้องมีความรู้พื้นฐานทางทฤษฎีดนตรีไทยในเรื่องประเภทของบทเพลง อัตราจังหวะ วรรคตอน ท่อนเพลง สำเนียงภาษา หน้าทับต่าง ๆ ในดนตรีไทย (เสนาะ หลวงสุนทร, 3 ก.พ.2560)

2.2.3 พื้นความรู้ทางด้านการบันทึกโน้ตแบบดนตรีตะวันตก

ผู้เรียนต้องมีความรู้พื้นฐานการอ่านและบันทึกโน้ตแบบดนตรีตะวันตก ต้องสามารถร้องออกเสียงเป็นทำนองตามโน้ตเพลงได้อย่างถูกต้องไม่เพี้ยน และสามารถบันทึกโน้ต

ทำนองเพลงตามคำบอกหรือตามทำนองเพลงที่กำหนดได้อย่างถูกต้อง ทั้งนี้นิสิตครุศาสตร์ส่วนใหญ่รวมถึงนิสิตเอกดนตรีไทยได้เรียนวิชาทฤษฎีดนตรีตะวันตกเป็นวิชาบังคับในหลักสูตร ทำให้มีพื้นฐานการอ่านและบันทึกโน้ตเพลงแบบดนตรีตะวันตกอยู่แล้ว จึงเป็นคุณสมบัติของผู้เรียนในวิชาประพันธ์เพลงไทยนี้ได้เป็นอย่างดี เพราะในวิชานี้จะใช้วิธีการบันทึกโน้ตแบบตะวันตกเป็นหลัก นอกจากนี้ผู้เรียนที่เป็นข้าราชการในหลักสูตรของกองดุริยางค์ทหารบกก็จะสอนด้วยวิธีการบันทึกโน้ตแบบดนตรีตะวันตกเช่นกัน เนื่องจากข้าราชการกองดุริยางค์ทหารบก ที่จะเข้าเรียนวิชานี้มีพื้นฐานดนตรีตะวันตกอยู่แล้ว การกำหนดคุณสมบัติของผู้เรียนในเรื่องนี้เพื่อให้การเรียนและการสอนได้เห็นผลงานในภาพที่สมบูรณ์ (เสนาะ หลวงสุนทร, 2529)

2.3 ความต้องการ และความสมัครใจของผู้เรียน

"เราเรียนเอกดนตรีสากลเป่าแตรแต่เราอยากเรียนรู้การประพันธ์เพลงไทยโดยเฉพาะคนสอนเป็นครูเสนาะ เรายิ่งอยากเรียนจึงไปลงทะเบียนเรียนกับพวกเอกดนตรีไทยกลับกลายเป็นเรื่องดีเพราะครูสอยด้วยโน้ตสากลเรายิ่งสบายเลยทีนี้"

(สุดแดน สุขเกษม, 8 พ.ย. 2561)

จากคำสัมภาษณ์ลูกศิษย์ของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร ผู้เรียนส่วนใหญ่จะมีความศรัทธาในความสามารถและต้องการอยากเรียนกับพันโทเสนาะ หลวงสุนทร อยู่เป็นพื้นฐานจึงสมัครใจและพร้อมใจเข้าเรียนด้วยความตั้งใจ

การศึกษาพบว่าพันโทเสนาะ หลวงสุนทร ได้มีการกำหนดคุณสมบัติของผู้เรียนไว้อย่างชัดเจน ทำให้ง่ายต่อการพัฒนาทักษะการประพันธ์ไทยของผู้เรียนแบบกลุ่มใหญ่ที่ต้องการพื้นความรู้ที่ใกล้เคียงกันเพื่อลดอุปสรรคในการพัฒนาผู้เรียนได้เป็นอย่างดี

2.4 ความสำเร็จของผู้เรียน

ผู้วิจัยแบ่งผู้เรียนการประพันธ์เพลงไทย ที่ได้เรียนกับพันโทเสนาะ หลวงสุนทร ที่ประสบความสำเร็จ แบ่งออกเป็นสองกลุ่มดังนี้

2.4.1 ผู้ที่มีชื่อเสียงและได้รับการยอมรับจากสังคม ได้แก่

1) อาจารย์จักรี มงคล ผลงานการประพันธ์ เช่น โหมโรงสหัสวรรษ

2) ร้อยตรีทรงศักดิ์ เสนีย์พงษ์ ผลงานการประพันธ์ เช่น ทางเดี่ยวระนาดเอก เพลงจีนขิมใหญ่

3) อาจารย์ชัยยุทธ โตสง่า ผลงานการประพันธ์ เช่น เพลงบุหลันสิบทิศ

4) ร้อยเอกสมนึก แสงอรุณ ผลงานการประพันธ์ เช่น โหมโรงเทพบรรทม

2.4.2 ผู้ที่ได้การรับรองจากคำสัมภาษณ์ ของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร ว่ามีความสามารถในขั้นดีมาก ได้แก่

1) อาจารย์นวลจันทร์ สุขพัฒน์ ผลงานการประพันธ์ เช่นเพลงระบำร่ม

2) อาจารย์สุดแดน สุขเกษม ผลงานการประพันธ์ ทางเดี่ยวทรัมเป็ท

3) อาจารย์ไพทูรย์ อุณหกะ ผลงานการประพันธ์ ทางเดี่ยวปี่ในเพลงภิรมย์สุรางค์

เห็นได้ว่าลูกศิษย์การประพันธ์เพลงไทยของ พันโทเสนาะ หลวงสุนทร เป็นที่ยอมรับของวงการดนตรีไทยหลายท่าน มีผลงานประพันธ์เพลงไทยเป็นที่ยอมรับและที่มีชื่อเสียงในปัจจุบัน

3. เนื้อหาสาระการประพันธ์เพลงไทยตามแนวทางของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร

ไทเลอร์ (Ralph W. Tyler, 1949) ผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตรการสอน และการประเมินผล กล่าวไว้ว่าหลักสูตรต้องเริ่มต้นด้วยการกำหนดจุดมุ่งหมายที่ชัดเจนและครบถ้วนของการศึกษาแล้วต่อมาคือการกำหนดเนื้อหาสาระของวิชาจากนั้นคือการจัดการเนื้อหาให้คำนึงถึงความต่อเนื่อง ความลึกซึ้งและการบูรณาการเชื่อมโยงของเนื้อหาสุดท้ายคือต้องกำหนดการประเมินผลไว้อย่างชัดเจน จากการศึกษารวบรวมเอกสาร คำให้สัมภาษณ์ของพันโทเสนาะ หลวงสุนทรและคำให้สัมภาษณ์ของลูกศิษย์ ผู้วิจัยพบว่า เนื้อหาสาระการประพันธ์เพลงไทยของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร มีองค์ประกอบที่สอดคล้องกับหลักการของไทเลอร์ (Tyler) ดังที่กล่าวไว้ข้างต้น มีการกำหนดองค์ประกอบเป็นลำดับขั้นตอนมีเนื้อหาสาระที่เชื่อมโยงกัน โดยมีการอิงกับพื้นความรู้ทางดนตรีของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร แล้วกลั่นกรองเนื้อหาของหลักสูตรเป็นหัวข้อต่างๆ มีการแสดงตัวอย่างด้วยโน้ตแบบดนตรีตะวันตกอย่างชัดเจน ทำให้ผู้เรียนเห็นภาพและสามารถเข้าใจในเนื้อหาสาระของการประพันธ์ไทยเป็นอย่างดี

จากการรวบรวมข้อมูลเอกสารและคำให้สัมภาษณ์ ผู้วิจัยนำมาวิเคราะห์และสรุปนำเสนอเนื้อหาสาระการประพันธ์เพลงไทยออกเป็น 3 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 ความสำคัญและวัตถุประสงค์ ส่วนที่ 2 ความรู้พื้นฐานสำหรับการประพันธ์เพลงไทย และ ส่วนที่ 3 แนวคิดและหลักการประพันธ์เพลงไทย

3.1 ความสำคัญและวัตถุประสงค์ของการประพันธ์เพลงไทยตามแนวทางของ พันโทเสนาะ หลวงสุนทร

ในบทแรกของเนื้อหาสาระการประพันธ์เพลงไทยพันโทเสนาะ หลวงสุนทร นำเสนอบทนำเพื่อให้ผู้เรียนได้ทราบถึงความสำคัญของการประพันธ์เพลงไทยไว้ดังนี้

> *"การประพันธ์เพลงไทยเป็นอีกวิชาหนึ่งที่มีความสำคัญสำหรับการดนตรีไทยมีการเรียนการสอนอยู่ในวงจำกัดไม่แพร่หลายเมื่อเปรียบเทียบกับวิชาดนตรีไทยด้านอื่น ๆ ซึ่งมีนักประพันธ์เพลงไทยที่มีผลงานโดดเด่นปรากฏให้เห็นจำนวนน้อยนับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันแตกต่างกับนักปฏิบัติเครื่องดนตรีไทยที่มีมากและมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักเป็นจำนวนมาก เนื้อหาวิชาประพันธ์เพลงไทยหรือหลักการประพันธ์เพลงไทยต่อไปนี้มีความมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจในหลักการประพันธ์เพลงไทยขั้นพื้นฐานจนถึงระดับสูงและสามารถนำหลักการประพันธ์เพลงไทยนี้ไปใช้อย่างถูกต้อง อีกทั้งยังสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของทำนองเพลงต่างๆ เพื่อให้เกิดทำนองเพลงที่แปลกใหม่และมีความไพเราะตามหลักการที่เหมาะสม"*
>
> (เสนาะ หลวงสุนทร, 2529)

จากบทนำข้างต้น พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ได้นำเสนอแนวความคิดในการให้ความสำคัญกับวิชาการประพันธ์เพลงไทยที่มีการเรียนการสอนไม่แพร่หลายมากนักจึงทำให้มีนักประพันธ์เพลงไทยในวงการดนตรีไทยจำนวนน้อย พันโทเสนาะ หลวงสุนทรนำเสนอแรงจูงใจในการเรียนการประพันธ์เพลงไทยไว้ในบทนำข้างต้นอย่างมีนัยสำคัญ

พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ได้กำหนดวัตถุประสงค์ของการเรียนการประพันธ์เพลงไทยเพื่อให้มีจุดมุ่งหมายที่ชัดเจนและครบถ้วนในการเรียน (เสนาะ หลวงสุนทร, 2529) ไว้ดังนี้

1) เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจในรูปแบบของการประพันธ์เพลง ไทยในขนบแบบแผนของดนตรีไทยและมีแนวทางในการนำความคิดสร้างสรรค์ไปใช้ในการประพันธ์เพลงของตนเองได้เป็นอย่างดี

2) เพื่อให้ผู้เรียนสามารถประพันธ์เพลงไทยขั้นพื้นฐานจนถึงระดับสูง ด้วยความรู้ที่ได้ในวิชานี้โดยใช้ความคิดสร้างสรรค์ให้เกิดผลงานใหม่ในรูปแบบต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี

3) เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำเอาความรู้ และกลวิธีในการประพันธ์เพลง ไทยที่ได้จากการเรียนในวิชานี้ไปประยุกต์และพัฒนาใช้ให้เข้ากับวัฒนธรรมดนตรีในปัจจุบันได้เป็นอย่างดี

ผู้วิจัยพบว่าการเริ่มต้นด้วยการกำหนดวัตถุประสงค์ในการเรียนการสอนทำให้มีจุดมุ่งหมายที่ชัดเจนและครบถ้วนของการศึกษาซึ่งตรงกับหลักการของไทเลอร์ (Tyler) จึงทำให้พันโทเสนาะ หลวงสุนทร จัดการกับเนื้อหาสาระได้อย่างลึกซึ้งต่อเนื่องและการบูรณาการเชื่อมโยงเนื้อหาได้เป็นอย่างดีดังที่จะนำเสนอเนื้อหาสาระส่วนอื่นต่อจากนี้

3.2 ความรู้พื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับการประพันธ์เพลงไทย ตามแนวทางของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์รวบรวมเนื้อหาสาระ ความรู้พื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับการประพันธ์เพลงไทย โดยผู้วิจัยแบ่งการนำเสนอออกเป็น 2 ด้าน คือ 1) ด้านการอ่านและการบันทึกโน้ตแบบดนตรีตะวันตกประกอบไปด้วย เรื่องการอ่านและบันทึกโน้ตตะวันตก และเรื่องการบันทึกเพลงไทยด้วยโน้ตตะวันตก 2) ด้านความรู้พื้นฐานด้านดนตรีไทยที่เกี่ยวข้องและสำคัญต่อการประพันธ์เพลงไทย ประกอบไปด้วย เรื่องสังคีตลักษณ์ เรื่องโครงสร้างของทำนองเพลงที่แยกย่อยเป็น วรรค ตอน ประโยค ท่อนเพลง ลักษณะลูกตกของทำนองเพลงไทย ลักษณะของทำนองหลักหรือมือฆ้องวงใหญ่ และการนับจังหวะ ในเพลงไทยหรือหน้าทับต่าง ๆ

1. <u>ด้านการอ่านและการบันทึกโน้ตแบบดนตรีตะวันตก</u>

ผู้วิจัยพบว่า พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ได้ให้ความสำคัญกับเนื้อสาระเรื่องการอ่านและบันทึกโน้ตแบบดนตรีตะวันตกเพื่อให้การเรียนการประพันธ์เพลงไทยมีประสิทธิภาพนอกจากจะ

กำหนดคุณสมบัติของผู้เรียนไว้แล้วว่าจะต้องมีความรู้ในเรื่องนี้พอเพียงสำหรับที่จะต้องบันทึกและอ่านทำนองเพลงต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในระหว่างเรียนอีกทั้งยังต้องใช้ในการบันทึกนำเสนอแบบฝึกหัดการประพันธ์เพลงไทยในระหว่างเรียนรวมถึงบันทึกโน้ตเพื่อแสดงผลงานบทเพลงที่สร้างสรรค์ขึ้นในระหว่างเรียนและในโอกาสที่จะต้องรับการประเมินผลการเรียน จากการสรุปวิเคราะห์เอกสารต่าง ๆ และคำสัมภาษณ์ของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร ผู้วิจัยแบ่งการนำเสนอเนื้อหาสาระออกเป็น 2 เรื่อง ดังนี้

1.1 การอ่านโน้ตแบบดนตรีตะวันตก พันโทเสนาะ หลวงสุนทร กำหนดให้มีการฝึกการขับร้องออกเสียงทำนองเพลงตามสัญลักษณ์แทนเสียงต่าง ๆ ในโน้ตเพลงที่กำหนดให้เพื่อเป็นการทบทวนและฝึกฝนเพิ่มเติมสำหรับผู้เรียนให้มีความชำนาญมากขึ้นในการอ่านโน้ตแบบดนตรีตะวันตก (เสนาะ หลวงสุนทร, 20 เม.ย.2562)

1.2 การบันทึกโน้ตเพลงแบบดนตรีตะวันตก พันโทเสนาะ หลวงสุนทรกำหนดให้มีการฝึกบันทึกทำนองเพลงตามคำบอก หรือบันทึกทำนองเพลงที่นำมาจากความจำของผู้เรียนอาจเป็นเพลงที่ผู้เรียนประพันธ์ขึ้นเองหรือจำมาก็ได้ โดยถูกต้องตามเครื่องหมายกำหนดจังหวะที่กำหนด โดยส่วนใหญ่เครื่องหมายกำหนดจังหวะที่ใช้ในการบันทึกโน้ตเพลงไทยนิยมใช้เครื่องหมายกำหนดจังหวะ 2/4 หรือ 4/4 อาจมีเครื่องหมายกำหนดจังหวะอื่น ๆ อยู่บ้างเป็นบางเพลง

1.3 การบันทึกโน้ตเพลงไทยแบบดนตรีตะวันตก

จากการรวบรวมเอกสารและคำให้สัมภาษณ์ของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร ผู้วิจัยพบว่าเนื้อหาสาระเกี่ยวกับการบันทึกโน้ตเพลงไทยแบบดนตรีตะวันตก พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ได้ยกตัวอย่างกรณีศึกษาที่มีการบันทึกโน้ตเพลงไทยแบบดนตรีตะวันตกในอดีตมาเป็นต้นแบบเพื่อศึกษาวิธีการในการบันทึกบทเพลงไทยต่าง ๆ โดยเฉพาะในเรื่องการกำหนดเครื่องหมายกำหนดจังหวะถือเป็นเรื่องสำคัญ พันเสนาะ หลวงสุนทร กล่าวว่าในปัจจุบัน ทำนองเพลงไทยที่บันทึกด้วยโน้ตแบบดนตรีตะวันตกส่วนใหญ่นิยมบันทึกในเครื่องหมายกำหนดจังหวะ 2/4 มีให้เห็นอยู่มากมาย เช่น เพลงชุดโหมโรงเย็น เพลงชุดโหมโรงเช้า เพลงเรื่องต่าง ๆ และเพลงเถาต่าง ๆ เป็นต้น ปัจจุบันยังมีการนำโน้ตเพลงเหล่านี้ไปใช้บรรเลงด้วยเครื่องดนตรีตะวันตกโดยเฉพาะวงดนตรีโยธวาทิตหรือเครื่องดนตรีสากลต่าง ๆ อย่างแพร่หลาย นอกจากนี้ยังมีการบันทึกเพลงไทยอื่น ๆ ที่เห็นว่าเหมาะสมด้วยเครื่องหมายกำหนดจังหวะ 4/4 หรือเครื่องหมายกำหนดจังหวะ 2/2 ทำให้ง่ายต่อการปฏิบัติ

เครื่องดนตรีและการขับร้อง ทั้งนี้ให้ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมและความถนัดของผู้เขียน โดยคำนึงถึงผู้อ่านและผู้ที่ปฏิบัติเครื่องดนตรีเป็นส่วนใหญ่

พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ได้อธิบายการบันทึกโน้ตเริ่มต้นของทำนองเพลง โดยยกตัวอย่างการบันทึกทำนองเพลงไทยบนเครื่องหมายกำหนดจังหวะ 2/4 ไว้ 4 วิธี คือ 1) ขึ้นต้นด้วยโน้ตตกจังหวะที่ 1 ในห้องแรกของบทเพลง 2) ขึ้นต้นด้วยโน้ตที่จังหวะส่วนยกของจังหวะที่ 1 ในห้องแรกของบทเพลง 3) ขึ้นต้นด้วยโน้ตตกจังหวะที่ 2 ในห้องแรกของบทเพลง 4) ขึ้นต้นด้วยโน้ตที่จังหวะส่วนยกของจังหวะที่ 2 ในห้องแรกของบทเพลง ทั้งนี้การเริ่มต้นของบทเพลงที่แตกต่างกันเป็นเพราะแนวความคิดของผู้ประพันธ์ทำนองเพลงมีความแตกต่างและสร้างสรรค์ที่ไม่เหมือนกันทำให้บทเพลงต่างๆ จึงมีวิธีการบันทึกที่แตกต่างกัน พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ได้นำเสนอตัวอย่างวิธีการการบันทึกโน้ตเริ่มต้นของทำนองเพลงไทยทั้ง 4 แบบไว้ดังนี้

1.3.1 ตัวอย่างการขึ้นต้นด้วยโน้ตตกจังหวะที่ 1 ในห้องแรกของบทเพลง

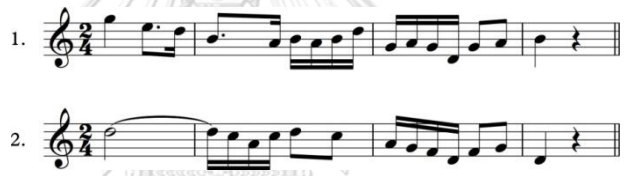

ภาพที่ 13 : ตัวอย่างการขึ้นต้นด้วยโน้ตตกจังหวะที่ 1
ที่มา : เอกสารคำสอนวิชาการประพันธ์เพลงไทยพันโทเสนาะ หลวงสุนทร 2529

1.3.2 ตัวอย่างขึ้นต้นด้วยโน้ตที่จังหวะยกของจังหวะที่ 1 ในห้องแรก

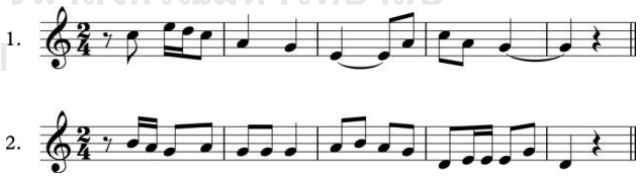

ภาพที่ 14 : ตัวอย่างขึ้นต้นด้วยโน้ตที่จังหวะส่วนยกของจังหวะที่ 1 ในห้องแรกของบทเพลง
ที่มา : เอกสารคำสอนวิชาการประพันธ์เพลงไทยพันโทเสนาะ หลวงสุนทร 2529

1.3.3 ตัวอย่างขึ้นต้นด้วยโน้ตตกจังหวะที่ 2 ในห้องแรกของบทเพลง

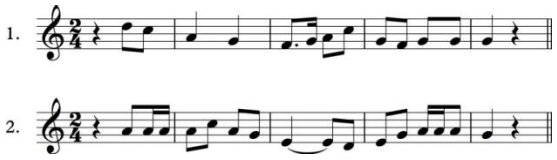

ภาพที่ 15 : ตัวอย่างขึ้นต้นด้วยโน้ตตกจังหวะที่ 2 ในห้องแรกของบทเพลง
ที่มา : เอกสารคำสอนวิชาการประพันธ์เพลงไทยพันโทเสนาะ หลวงสุนทร 2529

1.3.4 ตัวอย่างขึ้นต้นด้วยโน้ตที่จังหวะยกของจังหวะที่ 2 ในห้องแรก

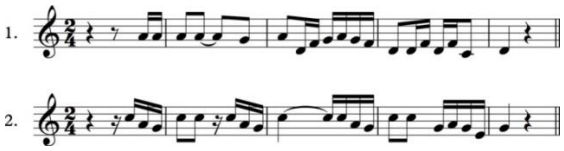

ภาพที่ 16 : ตัวอย่างขึ้นต้นด้วยโน้ตที่จังหวะส่วนยกของจังหวะที่ 2 ในห้องแรกของบทเพลง
ที่มา : เอกสารคำสอนวิชาการประพันธ์เพลงไทยพันโทเสนาะ หลวงสุนทร 2529

2. <u>ด้านความรู้พื้นฐานด้านดนตรีไทยที่เกี่ยวข้องและสำคัญต่อการประพันธ์เพลงไทย</u>

2.1 ทำนองหลักหรือมือฆ้องคือแก่นโครงสร้างของทำนองเพลงไทยถือเป็นสาระสำคัญของทำนองเพลงไทย พันโทเสนาะ หลวงสุนทร กล่าวในเนื้อหาสาระขั้นแรกว่าจะต้องประพันธ์ทำนองเป็นมือฆ้องขึ้นก่อนเป็นสำคัญแล้วจึงดำเนินการในขั้นต่อไปและแสดงตัวอย่างการบันทึกโน้ตฆ้องวงใหญ่แบบดนตรีตะวันตกไว้ดังนี้

2.1.1 โน้ตประจำลูกฆ้องวงใหญ่ตั้งแต่ลูกที่ 1 ถึงลูกที่ 16 นับจากซ้าย

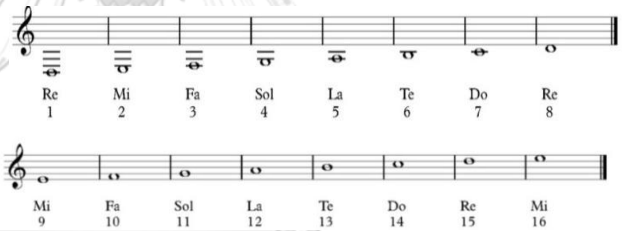

ภาพที่ 17 : โน้ตประจำลูกฆ้องวงใหญ่ตั้งแต่ลูกที่ 1 ถึงลูกที่ 16 นับจากซ้าย
ที่มา : เอกสารคำสอนวิชาการประพันธ์เพลงไทยพันโทเสนาะ หลวงสุนทร 2529

2.1.2 เปรียบเทียบทำนองมือฆ้องและทำนองหลัก ในเพลงเดียวกัน

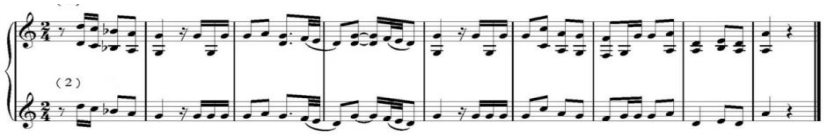

ภาพที่ 18 : เปรียบเทียบทำนองมือฆ้องและทำนองหลัก ในเพลงเดียวกัน
ที่มา : เอกสารคำสอนวิชาการประพันธ์เพลงไทยพันโทเสนาะ หลวงสุนทร 2529

2.1.3 การคิดประพันธ์ทำนองมือฆ้อง คือ การประพันธ์มือฆ้องจากทำนองหลักให้มีรูปแบบตามลักษณะแบบแผนมือฆ้องต่างๆ ของดนตรีไทย โดยทดลองนำทำนองบางส่วนของเพลงใดเพลงหนึ่งมาเป็นหลักในการประพันธ์มือฆ้อง และยึดเสียงตกในการประพันธ์ทำนองมือฆ้อง

2.2 โครงสร้างของทำนองเพลงไทย ประกอบด้วยหน่วยเล็กของทำนองเพลงไปจนถึงหน่วยใหญ่ขึ้นตามลำดับ คือ ตอน วรรค ประโยค ท่อนเพลง และลูกตกท้ายทำนองเพลง

2.2.1 ตอน คือ ความยาวของทำนองเพลงจำนวน 2 ห้องเพลงคือ 1 ตอนมี 4 จังหวะ (Beat) และลูกตกของตอนจะไปตกจังหวะที่ 1 ของห้องที่ 3

ตัวอย่างทำนองเพลง 1 ตอน ลูกตก

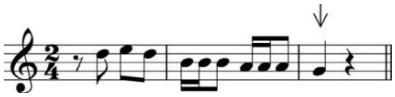

ภาพที่ 19 : ตัวอย่างทำนองเพลง 1 ตอน

ที่มา : เอกสารคำสอนวิชาการประพันธ์เพลงไทยพันโทเสนาะ หลวงสุนทร 2529

2.2.2 วรรค คือ ความยาวของทำนองเพลงจำนวน 4 ห้องเพลงคือ 1 วรรคมี 8 จังหวะ (Beat) และลูกตกของวรรคจะไปตกจังหวะที่ 1 ของห้องที่ 5

ตัวอย่างทำนองเพลง 1 วรรค ลูกตก

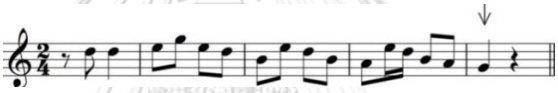

ภาพที่ 20 : ตัวอย่างทำนองเพลง 1 วรรค

ที่มา : เอกสารคำสอนวิชาการประพันธ์เพลงไทยพันโทเสนาะ หลวงสุนทร 2529

2.2.3 ประโยค คือ ความยาวของทำนองเพลงจำนวน 8 ห้องเพลงคือ 1 ประโยคมี 16 จังหวะ (Beat)) และลูกตกของประโยคจะไปตกจังหวะที่ 1 ของห้องที่ 9

ตัวอย่างทำนองเพลง 1 ประโยค ลูกตก

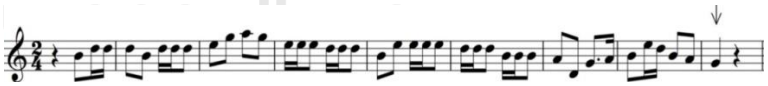

ภาพที่ 21 : ตัวอย่างทำนองเพลง 1 ประโยค

ที่มา : เอกสารคำสอนวิชาการประพันธ์เพลงไทยพันโทเสนาะ หลวงสุนทร 2529

2.2.4 ลูกตกของ ตอน วรรค และประโยคนั้นหากบันทึกด้วยโน้ตแบบดนตรีตะวันตกตามตัวอย่างข้างต้นแล้วเสียงตกของทำนองเพลงจะปรากฏในจังหวะที่ 1 ของห้องเพลงสุดท้ายแตกต่างกับการบันทึกโน้ตแบบดนตรีไทยที่ลูกตกจะปรากฏที่ท้ายห้องเพลงหรือหลังห้องเพลงเสมอตามตัวอย่าง ดังนี้

ตัวอย่างการบันทึกโน้ตแบบดนตรีไทยจำนวน 1 วรรค 8 ห้องเพลง

- ร – ร	- - - ม	- ซ – ม	- ร – ท	- ม – ร	- ท – ล	- ม ร ท	- ล – ซ

2.3 จังหวะ และท่อน ของเพลงไทย พันโทเสนาะ หลวงสุนทร กล่าวถึงเรื่อง จังหวะ และท่อน ในทางดนตรีไทยผู้วิจัยสรุปได้ดังนี้

2.3.1 จังหวะ หมายถึง หน่วยความยาวของทำนองเพลงไทยที่เท่ากับความยาวของทำนองหน้าทับโครงสร้างของบทเพลงนั้น โดยทั่วไปมักจะใช้หน้าทับปรบไก่หรือหน้าทับทยอย เป็นหลักในการนับจังหวะ คือบรรเลงทำนองได้ 1 รอบของหน้าทับ เรียกว่า จำนวน 1 จังหวะ

2.3.2 ท่อน หมายถึง หน่วยความยาวของทำนองเพลงไทยที่ขึ้นอยู่กับโครงสร้างของหน้าทับปรบไก่หรือทยอยคือ ใน 1 ท่อนเพลงจะประกอบด้วยทำนองเพลงตั้งแต่จำนวน 2 วรรค หรือจำนวน 2 ประโยคขึ้นไป และใน 1 ท่อนเพลงจะนับจังหวะของทำนองได้ไม่ต่ำกว่า 2 จังหวะหน้าทับ ยกตัวอย่างเช่น เพลงจระเข้หางยาว สามชั้น มี 3 ท่อน ท่อนละ 2 จังหวะ นอกจากนี้ในแต่ละท่อนเพลงอาจมีจำนวนทำนองของจังหวะหน้าทับที่ไม่เท่ากันยกตัวอย่างเช่น เพลงเต่ากินผักบุ้ง มี 3 ท่อน ท่อนที่ 1 มี 4 จังหวะ ท่อนที่ 2 มี 2 จังหวะ และท่อนที่ 3 มี 3 จังหวะซึ่งไม่เท่ากัน

2.4 สังคีตลักษณ์เพลงไทย พันโทเสนาะ หลวงสุนทร นำเสนอแนวคิดไว้ดังนี้

2.4.1 สังคีตลักษณ์แบบ 1 ตอน คือ เพลงที่มีทำนองตอนเดียวและใช้ซ้ำกัน

2.4.2 สังคีตลักษณ์แบบ 2 ตอน คือ เพลงที่มีทำนองที่ 2 ทำนองไม่เหมือนกันและไม่มีการย้อนกลับมาซ้ำทำนองใดทำนองหนึ่งอีก

2.4.3 สังคีตลักษณ์แบบ 2 ตอน ย้อนกลับ คือ เพลงที่มีทำนองที่ 2 ทำนองไม่เหมือนกันแล้วกลับมาซ้ำทำนองใดทำนองหนึ่งหรืออาจซ้ำทำนองทั้ง 2 ตอน

2.4.4 สังคีตลักษณ์แบบมีสร้อย คือ เพลงที่มีทำนองหลายทำนองแต่มีการกลับมาซ้ำทำนองใดทำนองหนึ่งเป็นประจำหรือบ่อยครั้งเรียกทำนองที่กลับมาใช้บ่อย ๆ ไว้ว่า สร้อย

2.4.5 สังคีตลักษณ์แบบทางเปลี่ยน คือ เพลงที่มีการนำทำนองที่มีอยู่ มาประดิษฐ์เป็นทำนองที่แตกต่างออกไปจากทำนองเดิม โดยยึดโครงสร้างลูกตกของทำนองเดิมไว้ (เสนาะ หลวงสุนทร, 5 ม.ค.2561)

ผู้วิจัยพบว่า การกำหนดสาระและเลือกเนื้อหาความรู้พื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับการประพันธ์เพลงไทย พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ได้อธิบายความรู้เรื่องมือฆ้องซึ่งสำคัญต่อการประพันธ์เพลงไทย และอธิบายถึงถึงหน่วยย่อยในโครงสร้างของทำนองเพลงไทยที่แยกย่อยตั้งแต่หน่วยเล็กจนถึงหน่วยใหญ่ของทำนองเพลงคือ ตอน วรรค ประโยค จังหวะ และท่อนเพลง อีกทั้งอธิบายเรื่องลูกตกของทำนองเพลงไทยไว้ในตอนท้าย โดยมีความต่อเนื่องกันของเนื้อหา เพื่อให้ผู้เรียนนำไปใช้ในการประพันธ์เพลงไทยต่อไป พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ได้จัดการเนื้อหาสาระได้อย่างต่อเนื่องและเชื่อมโยงสัมพันธ์กันอย่างมีประสิทธิภาพ เรียงลำดับขั้นตอนอย่างลึกซึ้ง คือ จากง่ายไปหายาก ตรงตามหลักการของ ไทเลอร์ (Ralph) ในเรื่องการกำหนดและจัดการเนื้อหาสาระ ซึ่งเนื้อหาสาระในส่วนนี้ คือ ความรู้พื้นฐานสำคัญที่จะเชื่อมโยงไปใช้กับเนื้อหาสาระในส่วนที่ 3 ต่อไป

3.3 แนวคิด และหลักการประพันธ์เพลงไทยตามแนวทางของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร

ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลจากคำสัมภาษณ์ และเอกสารประกอบคำบรรยาย เพื่อนำมาวิเคราะห์ข้อมูล โดยนำเสนอข้อความบางส่วน ดังนี้

"ครูสอนทำสามชั้นให้ยืดขยายจากสองชั้นไปเฉยๆ ก่อน ที่สำคัญคือ เพลงสองชั้นจะมีวลีเป็นธีมของเพลงต้องรักษาเอาไว้ ถ้าไม่มีจะกลายเป็นเพลงอื่น กลอนของเพลงต้องรับส่งกัน"

(จักรี มงคล, 25 พ.ย. 2561)

"เริ่มจากเพลงสองชั้น พอเรารู้วิธีการต่างๆ แล้วก่อนอื่นเราลองยืดดู แล้วก็ลองตัดดู ลองทำเองพอเรารู้วิธีทีหลังก็มาลองสังเกตเพลงแต่ละเพลง เขากำหนดว่ามันมีกี่จังหวะ สั้นที่สุดก็ 2 จังหวะ ยาวขึ้นมาหน่อยก็ 4 จังหวะ 6 จังหวะ 8 จังหวะ 9 จังหวะ 10 จังหวะ 11 จังหวะ คนที่ยังไม่มีประสบการณ์ในด้านการประพันธ์เพลง ก่อนอื่น ในตำราก็จะบอกว่าต้องรู้จังหวะของเพลงก่อน เช่น 2 จังหวะ 4 จังหวะ 6 จังหวะ เราจะใช้หน้าทับปรบไก่เป็นหลัก มันจะมองเห็นว่าลูกตกมันตกเสียงนี้ ประพันธ์ทีแรกก็ยังไม่ต้องเป็นทางฆ้อง เสร็จแล้วถึงจะเริ่มประพันธ์ทางฆ้องลงไป"

(เสนาะ หลวงสุนทร, 3 ก.พ.2560)

จากคำให้สัมภาษณ์ และเอกสารคำสอนของ พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ในเรื่องแนวคิด และหลักการประพันธ์เพลงไทย ผู้วิจัยสรุปได้ว่า การประพันธ์เพลงไทยหรือการประพันธ์เพลงไทย พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ได้นำเอาเพลงเก่าที่ครูโบราณประพันธ์ไว้และเพลงประพันธ์ใหม่จากครูอาจารย์หลายท่านในปัจจุบัน นำมาวิเคราะห์ พิจารณาศึกษาเพื่อหาแนวทางวิธีการประพันธ์เพลงตามหลักการต่าง ๆ มาเป็นแนวคิดในการประพันธ์เพลงคือ 1) ประพันธ์ตามแบบขนบทำเนียมโบราณ 2) ประพันธ์จากแรงบันดาลใจและจินตนาการของตนเองโดยมีขนบแบบโบราณผสมอยู่ และ 3) ประพันธ์จากจิตนาการและแรงบันดาลใจด้วยความคิดสร้างสรรค์ของผู้ประพันธ์เอง ทั้งนี้มีหลักการในการประพันธ์เพลงคือ การประพันธ์มือฆ้องอิสระ การประพันธ์ทางพื้น การประพันธ์ทางกรอหรือบังคับทาง การยืดลูกตก การประพันธ์ทางเปลี่ยนการยืดขยายตัดยุบ การยืดยุบพร้อมเปลี่ยนทาง การยืดทำนองเฉพาะลูกเท่าและลูกโยน การประพันธ์ลูกล้อลูกขัดและลูกเหลื่อม การประพันธ์เพลงในโครงสร้างหน้าทับสองไม้ หรือหน้าทับทยอย ยืดโยงเสียงตกของลูกโยนเอาไว้เป็นสำคัญ การประพันธ์เพลงให้เป็นเพลงสำเนียงภาษาต่าง ๆ การใช้บันไดเสียงทางดนตรีไทยและการย้ายบันไดเสียง การประพันธ์ทางเดี่ยว (เสนาะ หลวงสุนทร, 2529)

จากบทสัมภาษณ์ และเนื้อความในเอกสารคำสอนของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร ผู้วิจัยได้สรุปและเรียบเรียงเนื้อหาสาระในส่วนที่ 3 ได้ 2 เรื่องดังนี้

<u>1. แนวคิดในการประพันธ์เพลงไทย</u>

การประพันธ์เพลงไทยต้องใช้ประสบการณ์ที่ได้จากการเรียนรู้เพลงต่าง ๆ ทั้งเพลงเก่าโบราณและเพลงที่ประพันธ์ใหม่ในอดีตจนถึงปัจจุบันมาวิเคราะห์รูปแบบทำนอง คีตลักษณ์ และวิธีการประพันธ์ในแบบต่าง ๆ นำมาพิจารณาศึกษาวิเคราะห์หาแนวทางแล้วสรุปแนวคิด หลักการและวิธีการต่าง ๆ นำมาใช้ในการประพันธ์เพลงไทยที่มีแนวทางสร้างสรรค์เป็นของตนเอง อาจมีรูปแบบตามขนบของดนตรีไทยหรือสร้างสรรค์ในรูปแบบใหม่เพื่อให้เกิดผลงานการประพันธ์อย่างมีอัตลักษณ์ที่โดดเด่น พันโทเสนาะ หลวงสุนทร อธิบายไว้ดังนี้คือ 1) ประพันธ์ด้วยการยึดหลักวิธีการแบบขนบทำเนียมโบราณที่มีต้นแบบแบบแผนที่สมบูรณ์อย่างเคร่งครัด 2) ประพันธ์ด้วยวิธีการสร้างทำนองขึ้นมาจากแรงบันดาลใจ จิตนาการของตนเอง โดยยังมีขนบแบบโบราณผสมอยู่ 3) ประพันธ์ด้วยการสร้างทำนองขึ้นมาจากจิตนาการและแรงบันดาลใจด้วยความคิดสร้างสรรค์ของผู้ประพันธ์

เนื้อหาสาระในเรื่องแนวคิดและหลักการประพันธ์เพลงไทยในส่วนนี้ ผู้วิจัยพบว่า พันโทเสนาะ หลวงสุนทร กำหนดและจัดการเนื้อหาสาระสำหรับผู้ที่มุ่งศึกษาเพื่ออาชีพ ไทเลอร์ (Tyler, 1949) เรียกว่า “เนื้อหาเฉพาะ” พันโทเสนาะ หลวงสุนทร นำเสนอขั้นตอนและวิธีการในการศึกษารูปแบบกระบวนการของบทเพลงและดุริยกวีในอดีตเพื่อนำมาวิเคราะห์สรุปเป็นต้นแบบให้กับผู้เรียน อีกทั้งยังจำแนกหลักคิด วิธีการประพันธ์ในลักษณะต่าง ๆ ซึ่งเป็นการคำนึงถึงการนำเนื้อหาไปใช้และเนื้อหานี้มีความจำเป็นเกี่ยวข้องกับการพัฒนาผู้เรียนในเรื่องการประพันธ์เพลงไทย

2. <u>หลักการประพันธ์เพลงไทย</u>

จากการศึกษาวิเคราะห์เอกสารและบทสัมภาษณ์ พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ได้นำเสนอเนื้อหาสาระของกลวิธีและหลักการในการประพันธ์ทำนองเพลงไทย ไว้ดังนี้

2.1 การประพันธ์มือฆ้องอิสระ คือ การประพันธ์ทำนองหลักที่ไม่ยึดโครงสร้างหน้าทับแบบปกติ ลักษณะเช่น เพลงสาธุการ เพลงฉิ่ง เป็นต้น

2.2 การประพันธ์ทางพื้น คือ ประพันธ์ทำนองในโครงสร้างหน้าทับปรบไก่หรือทยอยด้วยการประพันธ์ทำนองใหม่จากเพลงเก่า หรือสร้างทำนองใหม่โดยไม่ยึดโยงกับทำนองเก่า

2.3 การประพันธ์ทางกรอหรือบังคับทาง คือ การประพันธ์ทำนองขึ้นจากทำนองพื้นโดยใช้กลวิธีการบรรเลงเสียงยาวที่เรียกว่า “กรอ” ตบแต่งทำนองโดยมีความยาวเท่าเดิมและยึดเสียงตกของทำนองในแต่ละตอน เป็นหลัก

2.4 การยึดลูกตก คือ การประพันธ์ทำนองที่ยึดโยงเสียงลูกตกจากทำนองเก่าเป็นสำคัญ จึงทำให้คงสำเนียงเพลงและเอกลักษณ์ให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน

2.5 การประพันธ์ทางเปลี่ยน คือ การประพันธ์ทำนองขึ้นใหม่จากทำนองเก่าโดยคงความยาวไว้เท่าเดิมและยึดโยงลูกตกของทำนองเก่าไว้

2.6 การยืดขยายตัดยุบ คือ การประพันธ์ทำนองใหม่จากการขยายหรือยุบทำนองเก่าเป็น 2 เท่าและตบแต่งทำนองให้สวยงามโดยยึดโยงลูกตกของทำนองเก่าไว้ ในทางดนตรีไทยจะเรียกทำนองที่เกิดใหม่ตามอัตราจังหวะ เช่น สามชั้น สองชั้น ชั้นเดียว ทั้งนี้พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ได้แสดงวิธีการยืดขยายและตัดยุบของเพลงแขกบรเทศ นำเสนอด้วยการบันทึกโน้ตแบบดนตรีตะวันตกไว้เป็นตัวอย่างดังนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

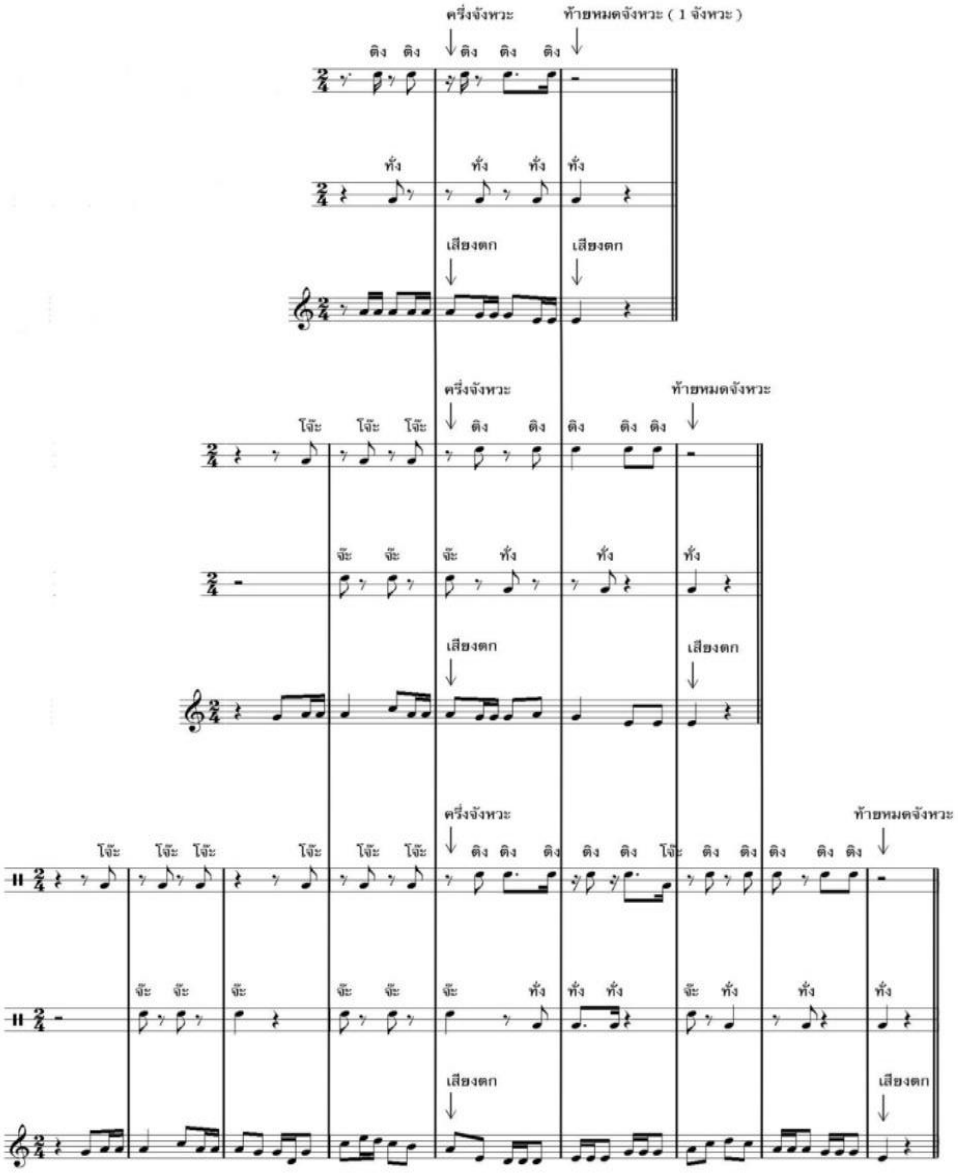

ภาพที่ 22 : ตัวอย่างการยืดขยายเพลงแขกบรเทศวรรคแรก 1 จังหวะ
ที่มา : พิมพ์จากต้นฉบับการประพันธ์เพลงไทย เสนาะ หลวงสุนทร, 2529

2.7 การยืดยุบพร้อมเปลี่ยนทาง คือ การประพันธ์แบบทำพร้อมกันทั้ง 2 วิธี คือการยืดขยายตัดยุบพร้อมกับประพันธ์ทางเปลี่ยนไปด้วยกัน

ตัวอย่างการยืดขยายทำนองเพลงสองชั้นความยาวครึ่งจังหวะหน้าทับ ยืดเป็นทำนองเพลงสามชั้นในลักษณะต่าง ๆ

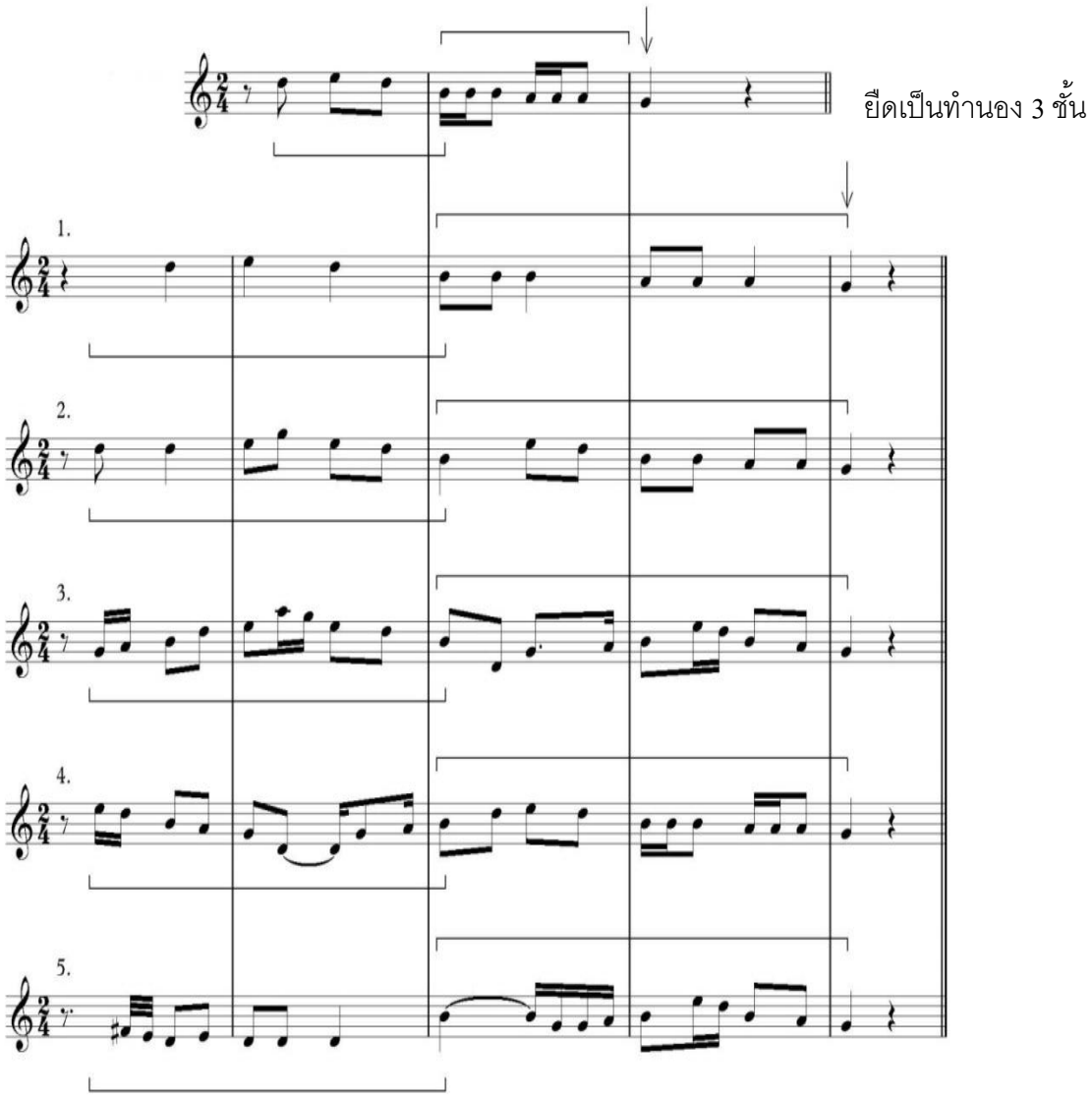

ภาพที่ 23 : ตัวอย่างการยืดขยายทำนองเพลงสองชั้นความยาวครึ่งจังหวะหน้าทับ ยืดเป็นทำนองเพลงสามชั้นในลักษณะต่างๆ
ที่มา : พิมพ์จากต้นฉบับการประพันธ์เพลงไทย เสนาะ หลวงสุนทร, 2529

2.8 การยืดทำนองเฉพาะลูกเท่า คือ การประพันธ์ทำนองด้วยการยืดขยายลูกเท่าสองชั้นให้เป็นทำนองลูกเท่าสามชั้นโดยยืดโยงเสียงตกของลูกเท่าเดิม ส่วนมากลูกเท่ามีความยาวครึ่งจังหวะหน้าทับมักอยู่ต้นเพลง บางเพลงอาจอยู่ในตอนใดของเพลงก็ได้

ตัวอย่างลูกเท่า สองชั้น ยืดขยายขึ้นเป็นลูกเท่า สามชั้น

ลูกเท่า ทำนอง 2 ชั้น

ยืดเป็น 3 ชั้น

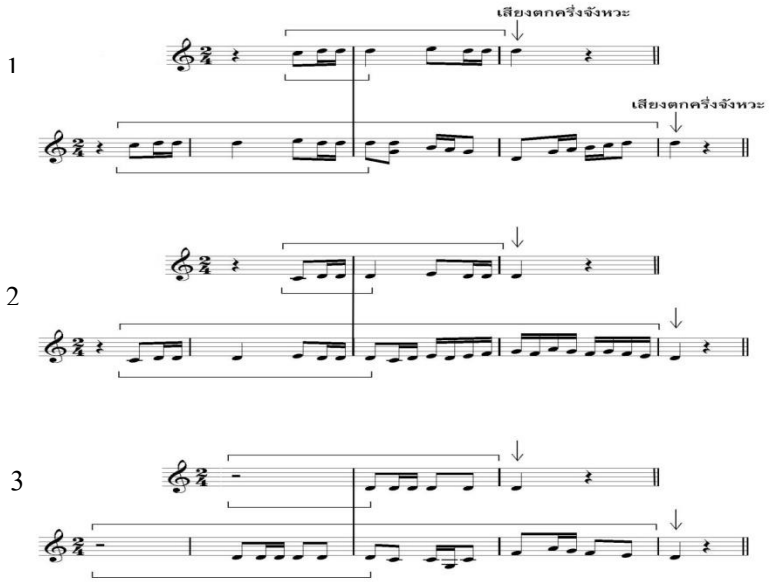

ภาพที่ 24 : ลูกเท่า สองชั้นที่ยืดขยายขึ้นเป็นลูกเท่า สามชั้น (1)

ที่มา : พิมพ์จากต้นฉบับการประพันธ์เพลงไทย เสนาะ หลวงสุนทร, 2529

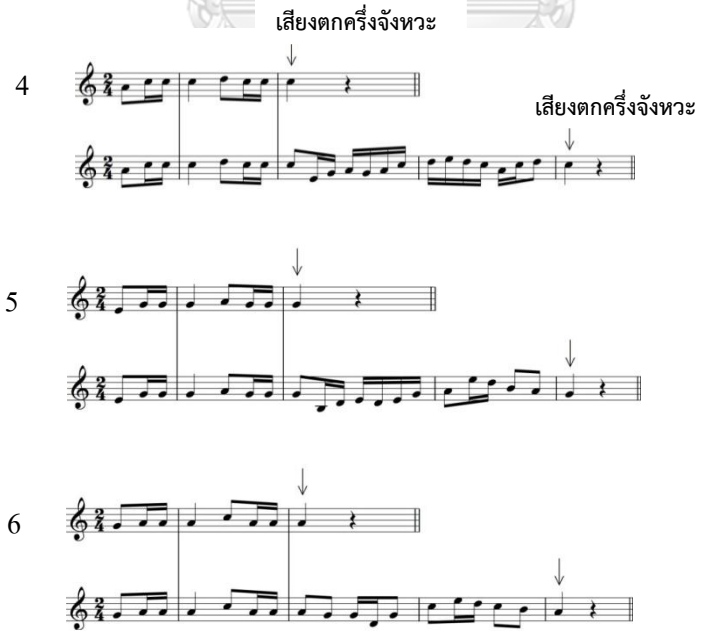

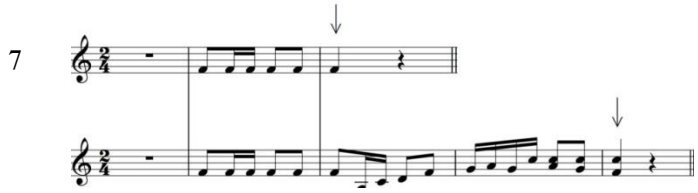

ภาพที่ 25 : ลูกเท่า สองชั้นที่ยืดขยายขึ้นเป็นลูกเท่า สามชั้น (2)
ที่มา : พิมพ์จากต้นฉบับการประพันธ์เพลงไทย เสนาะ หลวงสุนทร, 2529

ตัวอย่างลูกเท่า ทำเป็นทางหวานหรือทางกรอ

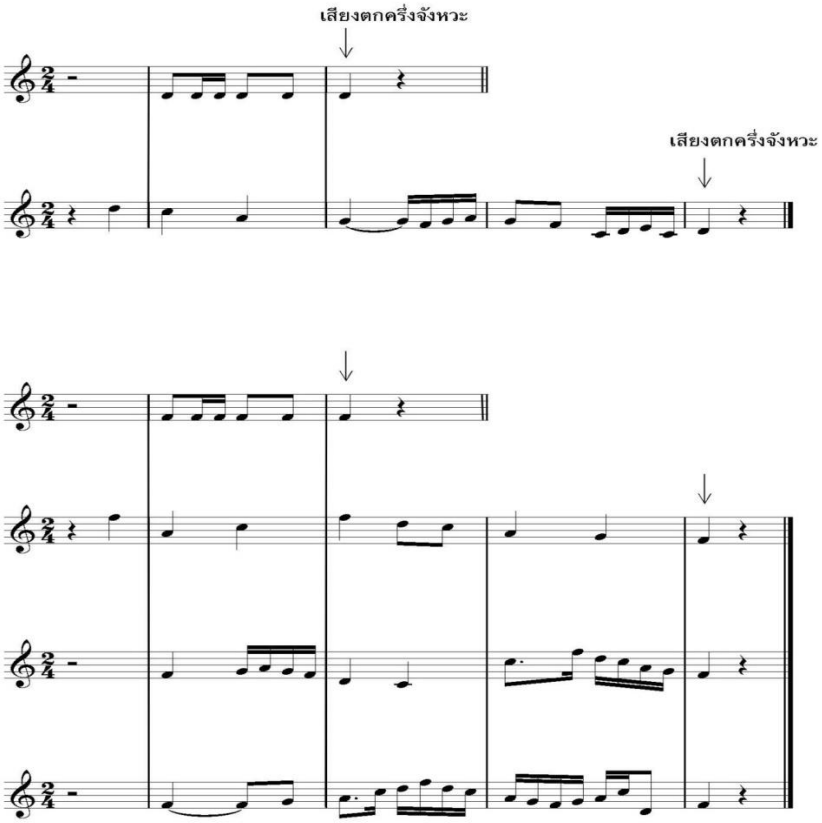

ภาพที่ 26 : ตัวอย่างลูกเท่า ทำเป็นทางหวานหรือทางกรอ
ที่มา : พิมพ์จากต้นฉบับการประพันธ์เพลงไทย เสนาะ หลวงสุนทร, 2529

จงสังเกตการยืดขยายทำนองลูกเท่า สองชั้น เป็นทำนองลูกเท่า สามชั้น (นอกจากลูกเท่าที่ทำเป็นทางหวานหรือทางกรอ) ส่วนใหญ่จะยืมเอาทำนองลูกเท่า สองชั้นมาแทบทุกเพลงก่อน แล้วจึงต่อเติมทำนองที่ยืดขยายขึ้นไปตามแนวลีลาอันเหมาะสมและครบอัตราจังหวะหน้าทับดัง ตัวอย่างข้างต้นของการยืดขยายลูกเท่าจากข้อ 1-9

2.9 การประพันธ์ลูกล้อลูกขัดและลูกเหลื่อม มี 4 ประเภท คือ 1) ประเภทเพลงทางพื้นหรือทางลูกฆ้องอิสระ ที่มีทางเทียวกลับ 2) ประเภทเพลงทางกรอผสมทางพื้น มีลูกล้อลูกขัดแทรกอยู่ในทำนองเพลงเป็นบางตอน 3) ประเภทเพลงทยอยในอัตราจังหวะต่าง ๆ 4) ประเภทเพลงในหน้าทับพิเศษ เช่น เพลงเชิดจีน วิธีการ ให้นำเอาทำนองทางฆ้องจากเพลง 4 ประเภทมาคิดประดิษฐ์แปลทำนอง โดยใช้ทางระนาดเอกเป็นหลักในฝึกหัดแปลทำนองนั้น ให้พยายามคิดแปลหลาย ๆ ทางเพื่อเปรียบเทียบเลือกเอาทางที่ดี ทำนองลูกล้อลูกขัดที่เกิดขึ้นใหม่นี้อาจเรียกได้อีกอย่างว่าทางเปลี่ยน

ตัวอย่างการประพันธ์ทางแปลทำนองประเภทเพลงทางพื้น ให้เป็นเทียวกลับ

ทำนองเพลง สามชั้น 1 จังหวะ

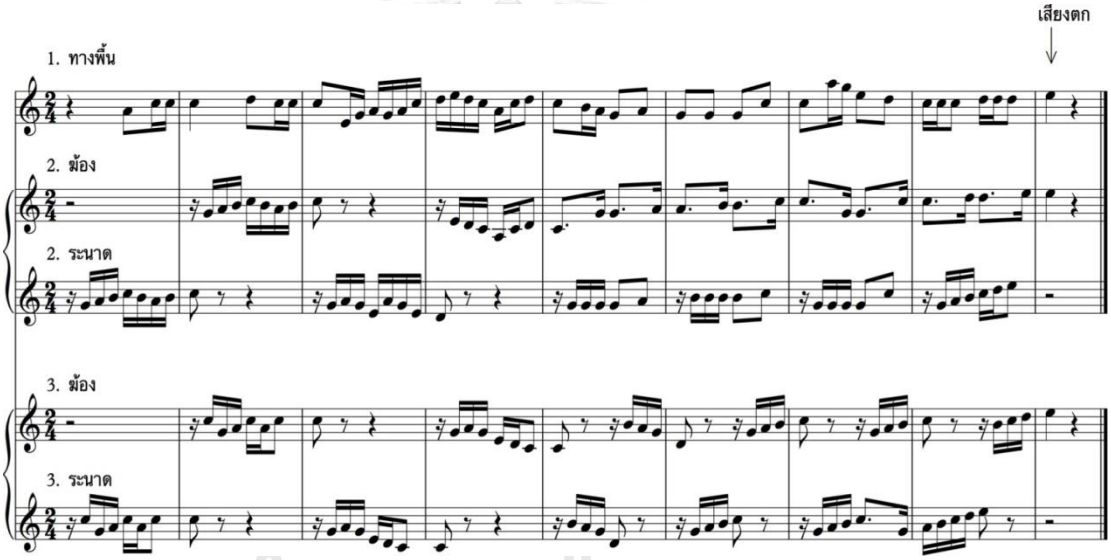

ภาพที่ 27 : ตัวอย่างการประพันธ์ทางแปลทำนองประเภทเพลงทางพื้น ให้เป็นเทียวกลับ

ที่มา : พิมพ์จากต้นฉบับการประพันธ์เพลงไทย เสนาะ หลวงสุนทร, 2529

จากตัวอย่าง การประพันธ์แปลทำนองทางพื้นให้เป็นทางลูกล้อลูกขัดหรือจะเรียกเป็นทางเปลี่ยนก็ได้เช่นกัน เพราะการที่เอาทำนองเพลงของทางพื้นมาแปลให้เป็นทางลูกล้อลูกขัดและลูกเลื่อมต่าง ๆ ก็เท่ากับเป็นการเปลี่ยนทำนองทางเดิมอยู่แล้ว เพียงแต่ยึดหลักเสียงตกของทำนองทางพื้นเดิมไว้ วัตถุประสงค์ในการทำทางเทียวกลับหรือทางเปลี่ยน ก็เพื่อไม่ให้ผู้บรรเลงและผู้ฟังเกิดความเบื่อที่จะต้องฟังหรือการบรรเลงทำนองซ้ำกันหลายเที่ยว จึงได้มีการประดิษฐ์อย่างเพลงราตรีประดับดาว เถาและเพลงเทพรัญจวนเถา เป็นต้นนอกจากแปลเป็นทางลูกล้อลูกขัดแล้ว ยังแปลให้เป็นทางกรอแบบลูกฆ้องบังคับหวาน ๆ มีแทรกลูกล้อลูกขัดบางตอนหรือลูกเหลื่อมบ้าง

อาศัยทำนองทางพื้นเป็นหลัก สามารถที่จะแปลได้หลายทางด้วยกัน ดู หมายเลข 2 และ 3 แปลเป็นทางกรอหรือลูกฆ้องบังคับ หมายเลข 4 แปลเป็นทางกรอและลูกล้อ ดังตัวอย่าง

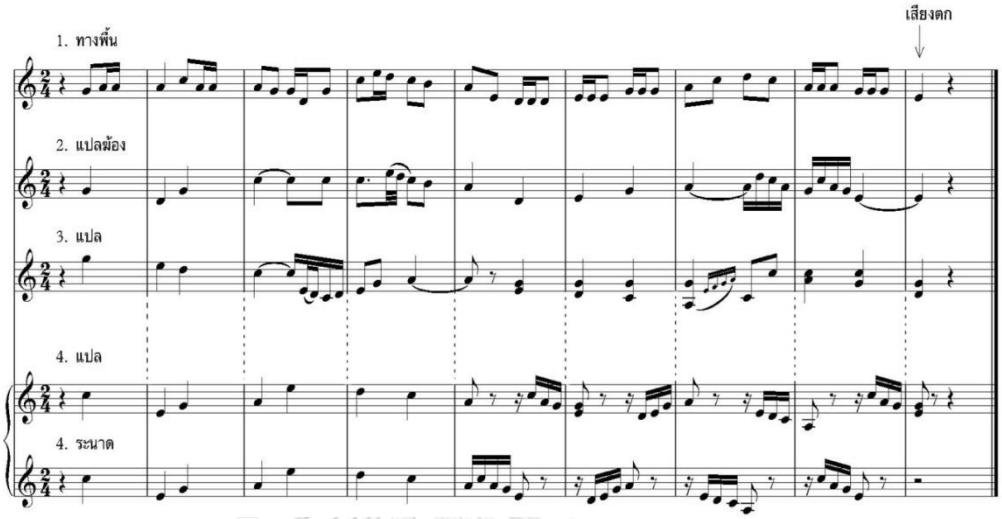

ภาพที่ 28 : ตัวอย่าง เพลงแขกบรเทศ สามชั้น 1 จังหวะ

ที่มา : พิมพ์จากต้นฉบับการประพันธ์เพลงไทย เสนาะ หลวงสุนทร, 2529

ตัวอย่างทางเปลี่ยนเพลงแป๊ะ สามชั้น ท่อน 1 เพื่อเป็นแนวทางฝึกหัดทำเพลงอื่น

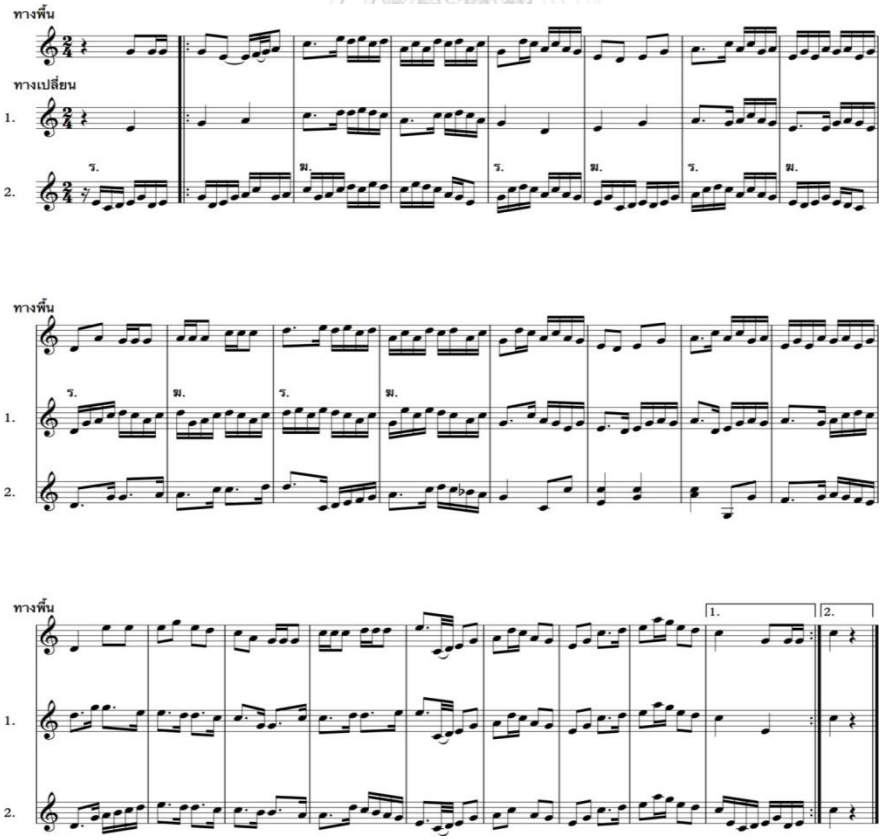

ภาพที่ 29 : ตัวอย่างทางเปลี่ยนเพลงแป๊ะ สามชั้น ท่อน 1 เพื่อเป็นแนวทางฝึกหัดทำเพลงอื่น

ที่มา : พิมพ์จากต้นฉบับการประพันธ์เพลงไทย เสนาะ หลวงสุนทร, 2529

2.10 การประพันธ์เพลงในโครงสร้างหน้าทับสองไม้ หรือหน้าทับทยอย การประพันธ์ทำนองเพลงทยอยจะมีทำนองทางพื้นและทำนองที่เรียกว่าลูกโยนมีหลักการประพันธ์ทำนองเป็นทางพื้นคือ ยึดเสียงตกของทำนองเป็นหลัก ส่วนทำนองเพลงที่เป็นลูกโยนสามารถประดิษฐ์เป็นลูกล้อลูกขัดต่าง ๆ ได้ และสามารถที่จะยืดขยายหรือตัดอัตราของลูกล้อลูกขัดตามความต้องการหรือจะประพันธ์ลูกล้อลูกขัดขึ้นมาใหม่แทนลูกโยนเพื่อให้เหมาะสมและมีความไพเราะยิ่งขึ้น ระวังอย่าให้ทำนองนั้นยาวหรือสั้นเกินไป ข้อสำคัญอย่าลืมยึดโยงเสียงตกของลูกโยนเอาไว้เป็นสำคัญ ส่วนการประพันธ์ทำนองเพลงที่ไม่มีลูกโยน และเพลงที่ใช้หน้าทับสองไม้สำเนียงภาษา เช่น เพลงสำเนียงจีน เพลงสำเนียงลาว ให้ใช้หลักการเช่นเดียวกันกับเพลงประเภททางพื้น

ตัวอย่างเพลงทยอยในทางถอด จากทำนอง สามชั้น ถอดหรือตัดอัตราลงเป็น สองชั้น

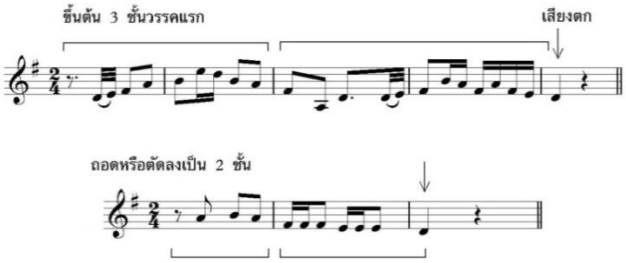

ภาพที่ 30 : ตัวอย่างเพลงทยอยในทางถอด จากทำนอง สามชั้น ถอดหรือตัดอัตราลงเป็น สองชั้น

ที่มา : พิมพ์จากต้นฉบับการประพันธ์เพลงไทย เสนาะ หลวงสุนทร, 2529

ตัวอย่าง ต่อจากวรรคที่ 1

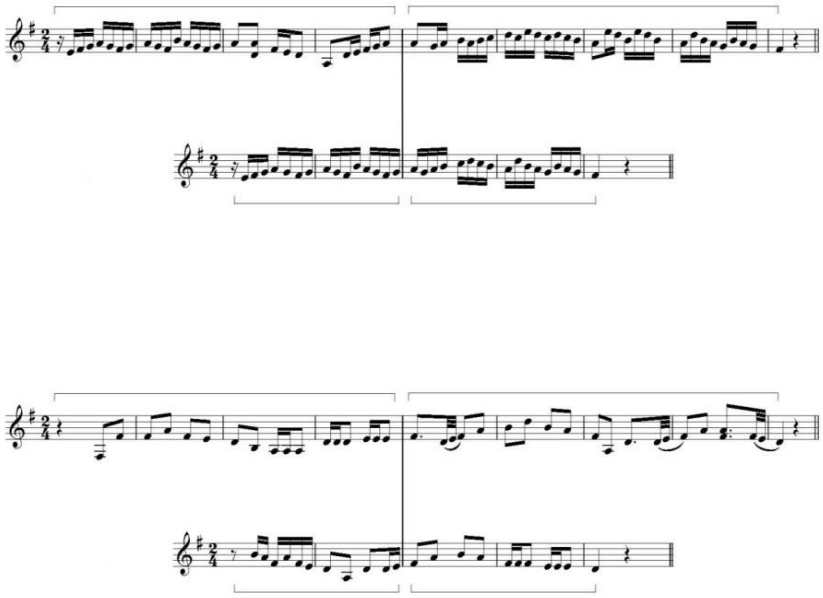

ภาพที่ 31 : ตัวอย่างต่อจากวรรคที่ 1

ที่มา : พิมพ์จากต้นฉบับการประพันธ์เพลงไทย เสนาะ หลวงสุนทร, 2529

2.11 การประพันธ์เพลงให้เป็นเพลงสำเนียงภาษาต่าง ๆ คือ หลักการเดียวกับทางเปลี่ยน ให้ศึกษาเพลงสำเนียงภาษาต่าง ๆ ด้วยการฟังและการบรรเลง การฝึกเริ่มต้นหาก เราจะประพันธ์เพลงที่มีสำเนียงลาวก็ให้นำเพลงสำเนียงลาวมาศึกษาแนวทางในการประพันธ์มือฆ้องแล้วลองฝึกหัดคิดทำนองในสำเนียงนั้น ๆ จากเรียบง่ายไปจนถึงขั้นสูงต่อไปตามลำดับ สำเนียงภาษาที่นิยมนำมาใช้ในเพลงไทยตัวอย่างเช่น ลาว พม่า มอญ เขมร แขก จีน ญวน ฝรั่ง เป็นต้น

ตัวอย่างการประพันธ์เพลงไทยจากทำนองเพลงไทยให้เป็นเพลงภาษาต่าง ๆ เพื่อเป็นแนวทางในการฝึกหัดประพันธ์เพลงที่มีสำเนียงของความต้องการต่อไป

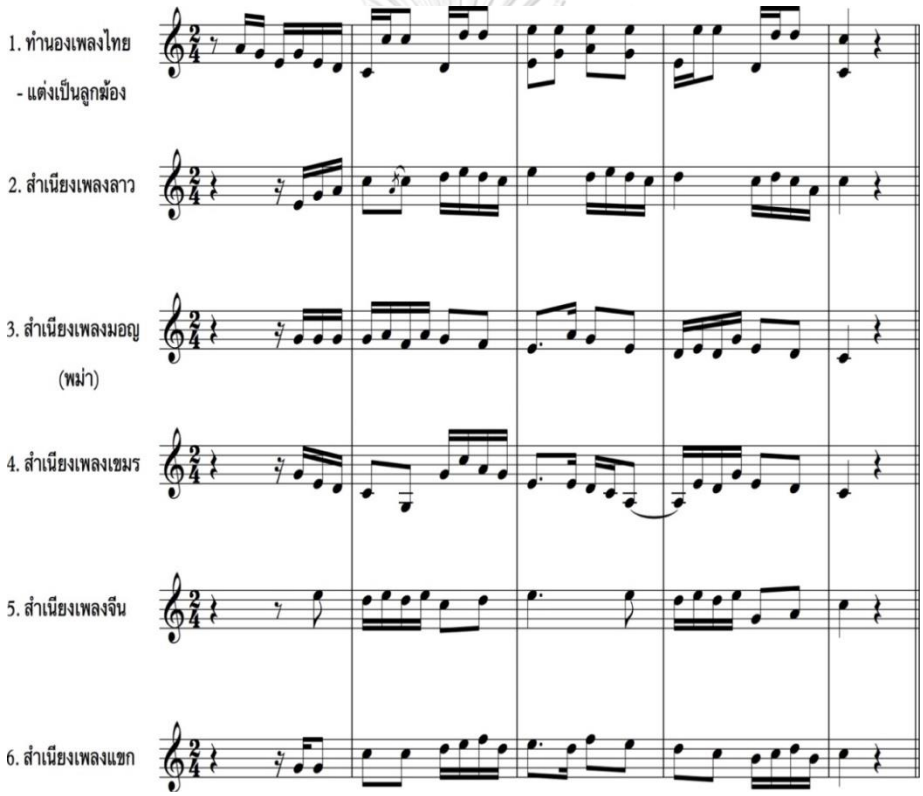

ภาพที่ 32 : ตัวอย่างการประพันธ์เพลงไทยจากทำนองเพลงไทยให้เป็นเพลงภาษาต่าง ๆ
ที่มา : พิมพ์จากต้นฉบับการประพันธ์เพลงไทย เสนาะ หลวงสุนทร, 2529

ตัวอย่างการประพันธ์เพลงให้เป็นสำเนียงต่าง ๆ จากทำนองเพลงจระเข้หางยาว สามชั้น

1.ทำนองเพลงจระเข้หางยาว 2.ประพันธ์เป็นสำเนียงเพลงลาว 3.สำเนียงเพลงเขมร 4.สำเนียงเพลงมอญ 5.สำเนียงเพลงจีน

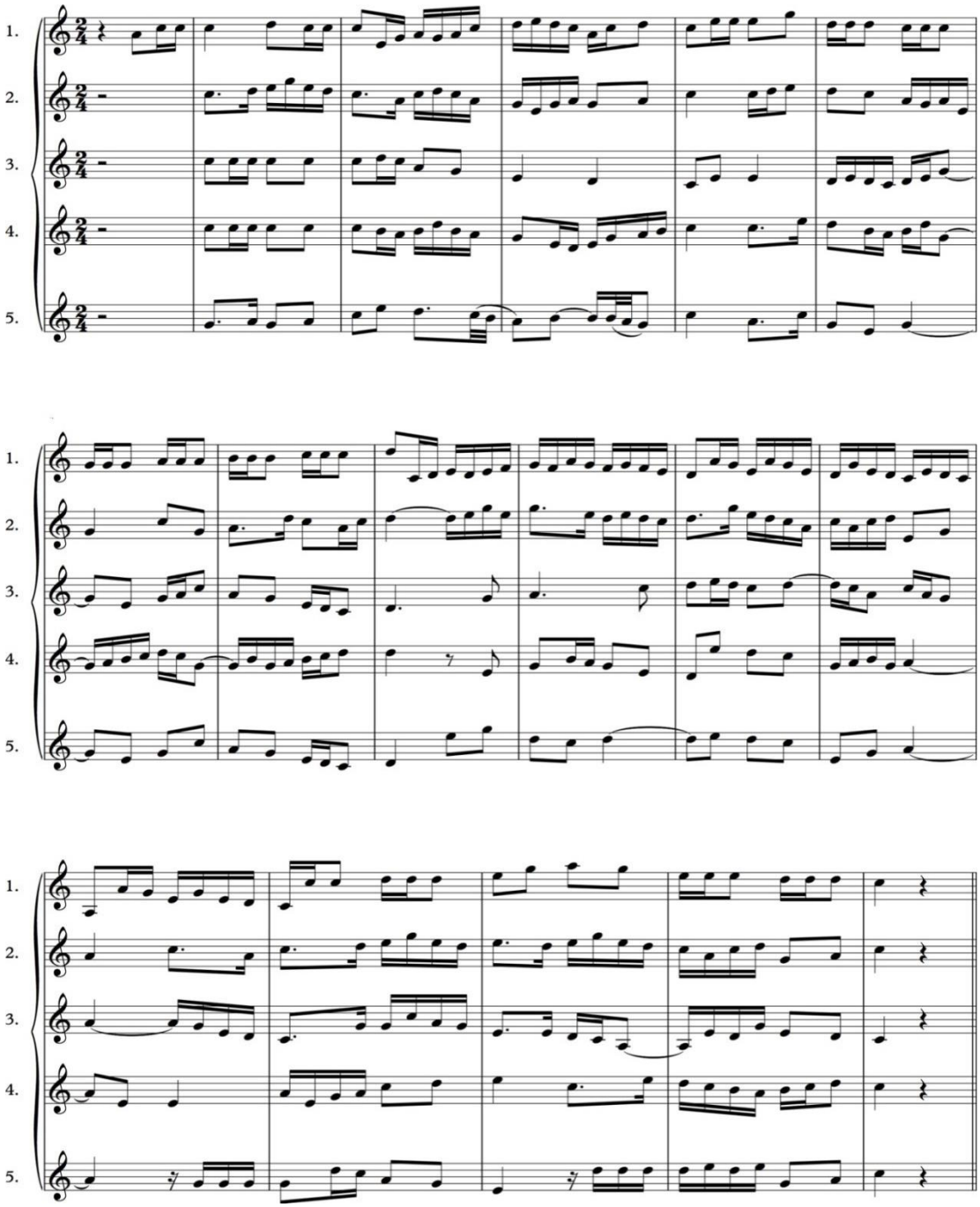

ภาพที่ 33 : ตัวอย่างการประพันธ์เพลงไทยจากทำนองเพลงไทยให้เป็นเพลงภาษาต่าง ๆ

ที่มา : พิมพ์จากต้นฉบับการประพันธ์เพลงไทย เสนาะ หลวงสุนทร, 2529

2.12 การใช้บันไดเสียงทางดนตรีไทยและการย้ายบันไดเสียง บันไดเสียงทางดนตรีไทยมี 3 รูปแบบ ดังนี้ 1) บันไดเสียงแบบ 5 เสียง คือ โด เร มี ซอล ลา 2) บันไดเสียงแบบ 6 เสียง คือ โด เร มี ซอล ลา ที และ โด เร มี ฟา ซอล ลา 3) บันไดเสียงแบบ 7 เสียง คือ โด เร มี ฟา ซอล ลา ที การย้ายบันไดเสียงหรือทาง คือ ระดับของกลุ่มเสียงในบันไดเสียงโดยระบุเสียงหลักบนลูกฆ้องวงใหญ่คล้ายกับคีย์ในทางตะวันตก ทางมีอยู่ 7 ทาง คือ ทางเพียงออล่างหรือทางในลด ทางใน ทางกลาง ทางเพียงออบน ทางนอก ทางกลางแหบ ทางชวา ดนตรีไทยมักเลื่อนหรือเปลี่ยนบันไดเสียงขึ้นไปคู่สี่

2.13 การประพันธ์ทางเดี่ยว คือ การประพันธ์ทำนองทางเพลงเฉพาะแต่ละเครื่องมือดนตรีให้มีความวิจิตรพิสดารทั้งด้านทำนองและเทคนิคขั้นสูงของการบรรเลงเครื่องนั้น ๆ มีลักษณะเฉพาะดังนี้คือ ทางพื้น ทางโอดหรือทางหวาน ทางพันหรือทางเก็บ

เห็นได้ว่า พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ได้นำเสนอความรู้เรื่องหลักการประพันธ์เพลงไทย ได้อย่างมีระบบเรียงเนื้อหาต่อเนื่องสัมพันธ์กันง่ายต่อการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้พัฒนาทักษะในการประพันธ์เพลงไทย พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ได้เลือกสรรเนื้อหาสาระด้วยการคำนึงถึงการนำไปใช้ของผู้เรียนเป็นหลัก มีความต่อเนื่องและเน้นย้ำเนื้อหาสาระที่ค่อย ๆ ซับซ้อนขึ้น อย่างมีสัมพันธ์เชื่อมโยงกันของหลักการประพันธ์เพลงไทย อีกทั้งยังบูรณาการเนื้อหาสาระในเชิงทฤษฎีและทักษะไปพร้อมกันอย่างลึกซึ้ง คือ เรียงจากง่ายไปจนถึงขั้นสูงอย่างเป็นลำดับขั้นตอน ซึ่งตรงกับหลักการของไทเลอร์ (Tyler) ในเรื่องการกำหนดและจัดการเนื้อหาสาระ

3.4 การนำหลักการประพันธ์เพลงทั้ง 13 แบบ ไปใช้ในการประพันธ์เพลงประเภทต่าง ๆ

พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ได้นำเสนอการนำหลักการประพันธ์เพลงทั้ง 13 แบบข้างต้นไปใช้ในการประพันธ์เพลงประเภทต่าง ๆ ผู้วิจัยสรุปเป็นตารางไว้ดังนี้

ตารางที่ 10 การนำหลักการประพันธ์เพลงทั้ง 13 แบบ ไปใช้ในการประพันธ์เพลงประเภทต่าง ๆ

หลักการประพันธ์	เพลงโหมโรง	เพลงเถา	เพลงทยอย	เพลงหน้าพาทย์	เพลงออกภาษา	เพลงเดี่ยว
การประพันธ์มือฆ้องอิสระ	/	/	/	/	/	X
การประพันธ์ทางพื้น	/	/	/	/	/	/
การประพันธ์ทางกรอหรือบังคับทาง	/	/	/	/	/	/

การยืดลูกตก	/	/	/	/	/	/
การประพันธ์ทางเปลี่ยน	/	/	/	X	/	/
การ ยืดขยาย ตัดยุบ	/	/	/	/	/	/
การยืดยุบพร้อมเปลี่ยนทาง	/	/	/	X	/	/
การยืดทำนองเฉพาะลูกเท่า และลูกโยน	/	/	/	X	X	/
การประพันธ์ลูกล้อลูกขัดและลูกเหลื่อม	/	/	/	X	/	X
การประพันธ์เพลงในโครงสร้างหน้าทับสองไม้หรือหน้าทับทยอย	/	/	/	X	/	/
การประพันธ์เพลงให้เป็นเพลงสำเนียงภาษา	/	/	/	X	/	/
การใช้บันไดเสียงทางดนตรีไทยและการย้ายบันไดเสียง	/	/	/	/	/	/
การประพันธ์ทางเดี่ยว	/	/	/	X	/	/

หมายเหตุ : / คือ นำไปใช้ และ X คือ ไม่นำไปใช้

4. ด้านการเรียนการสอน การถ่ายทอด และการประเมินผลการประพันธ์เพลงไทยตามแนวทางของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร

จากการศึกษาด้านการเรียนการสอนวิชาประพันธ์เพลงไทยของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร ผู้วิจัยสามารถสรุปแบ่งเป็น 2 เรื่อง คือ 1) การสอนและการถ่ายทอดการประพันธ์เพลงไทย 2) การประเมินผลการประพันธ์เพลงไทย อธิบายได้ดังนี้

4.1 การสอนและการถ่ายทอดการประพันธ์เพลงไทย

"วิชาการประพันธ์เพลงไทยของครูเสนาะ ครูสอนสนุกครูจะตั้งโจทย์มาให้แล้วก็ลองทำครูจะให้เขียนเป็นโน้ตสากลทำง่าย ๆ ก่อนแล้วมาตบแต่งรายละเอียดทีหลัง ครูจะเน้นให้ทดลองประพันธ์แล้วนำมาจับกลุ่มทดลองบรรเลงเพลงที่เราประพันธ์ในชั้นเรียนวิธีนี้มันดีมากทำให้เรามีกำลังใจว่าเพลงที่เราประพันธ์มันบรรเลงได้จริง ครูทำให้การประพันธ์เพลง

ที่เราคิดว่ามันยากกลายเป็นของง่ายสำหรับเราและแนะนำให้หาจุดเด่นที่เรามีใส่ลงไปในเพลงที่เราประพันธ์โดยเน้นความคิดสร้างสรรค์มากกว่าตีกรอบให้เราทำ”

(จักรี มงคล, 25 พ.ย. 2561)

“ครั้งแรกที่เข้าไปครูเขาถามเลยว่าใครสากล ใครได้สากลระดับไหนอย่างไร ครูจะแยกสอนให้เด็กเอกดนตรีไทยก่อนเรียนครึ่งชั่วโมง แล้วถึงให้เอกสากลเข้าเรียน ครูก็จะมาสอนสากลเป็นทฤษฎีสากลทบทวนให้ก่อน เพราะว่าถ้าพวกสากลเข้ามาเขาก็เบื่อ เพราะเอกดนตรีไทยมีอยู่ 10 คน เขาก็จะบอกเลยว่าเพลงเถามันจะต้องเริ่มยังไงแล้วก็อธิบายสามชั้นรูปแบบยังไง สองชั้นเป็นยังไง ชั้นเดียวจะเป็นยังไง แม้กระทั่งลูกหมด ลูกหมดพิเศษอย่างนี้ คือครูจะอธิบายให้หมด งานนี้สากลก็จะยากหน่อยสากลก็จะไม่ค่อยเข้าใจแบบพวกเรา”

(นวลจันทร์ ศุภพัฒน์, 5 พ.ย. 2561)

จากการรวบรวมข้อมูลเอกสาร และการสัมภาษณ์ผู้วิจัยได้สรุปการสอนและการถ่ายทอดการประพันธ์เพลงไทยของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร ได้ดังนี้

4.1.1 การคัดเลือกผู้เข้าเรียนการประพันธ์เพลงไทย

จากการศึกษาสรุปได้ว่าพันโทเสนาะ หลวงสุนทร คัดเลือกผู้เรียนด้วยการทดสอบความรู้ที่เกี่ยวข้องต่อการประพันธ์เพลงไทยตามคุณสมบัติที่กำหนดไว้ในสาระการประพันธ์เพลงไทยซึ่งอธิบายไว้ในข้อ 2 คือ ต้องมีความชำนาญในการปฏิบัติเครื่องดนตรีไทย และมีความรู้ตามข้อกำหนดที่ระบุไว้

4.1.2 สถานที่ในการเรียนการสอน

จากการศึกษาสรุปได้ว่าสถานที่ที่ใช้ในการเรียนการสอนการประพันธ์เพลงไทยของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร มี 3 ประเภท คือ

4.1.2.1 สถาบันการศึกษา

1) โรงเรียนดุริยางค์ทหารบก กรุงเทพมหานคร เป็นสถานที่ทำงานของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร ซึ่งใช้เป็นสถานที่ในการถ่ายทอดการประพันธ์เพลงไทยให้กับหลักสูตรนายสิบอาวุโสของกองดุริยางค์ทหารบกในขณะนั้นพันโทเสนาะ หลวงสุนทร ยังรับราชการอยู่มีลูกศิษย์การประพันธ์เพลงไทยของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร ที่ได้เรียนในสถาบันนี้เป็นจำนวนมาก ซึ่งที่นี่เองเป็นสถานที่แรกที่พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ได้เขียนเอกสารคำสอนการประพันธ์เพลงไทย และเริ่มใช้เอกสารคำสอนนี้เป็นที่แรก อาจกล่าวได้ว่าเป็นสิ่งใหม่ในขณะนั้นที่มีเอกสารความรู้เรื่องการประพันธ์เพลงไทย

2) ภาควิชาดนตรีศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย เป็นสถาบันที่มีการเรียนการสอนวิชาเอกดนตรีไทยซึ่งพันโทเสนาะ หลวงสุนทร ได้รับการเชิญให้ไปทำการสอนวิชาการประพันธ์เพลงไทยให้กับนิสิตคณะครุศาสตร์ ต่อจากครูมนตรี ตราโมท (ศิลปินแห่งชาติ) ที่สถาบันแห่งนี้ พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ได้ทุ่มเทการถ่ายทอดความรู้ให้กับนิสิตที่เข้าเรียนวิชานี้อย่างมาก เห็นได้จากความสำเร็จของผู้เรียนที่นำความรู้การประพันธ์เพลงไทยไปใช้ให้เห็นผลเกิดผลงานเพลงจากลูกศิษย์ในสถาบันแห่งนี้มากมาย เป็นที่ประจักษ์แก่วงการดนตรีไทย

3) ภาควิชาดนตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ในขณะที่ยังรับราชการที่กองดุริยางค์ทหารบกพันโทเสนาะ หลวงสุนทร ได้รับเชิญให้มาสอนวิชาปฏิบัติเครื่องดนตรีไทย ณ การประพันธ์เพลงไทยให้กับสถาบันแห่งนี้อีกหนึ่งวิชาซึ่งทำให้นิสิตที่ได้รับความรู้จากการเรียนในวิชานี้ได้นำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการประพันธ์เพลงสร้างสรรค์ผลงานให้สถาบันแห่งนี้เป็นเวลานานหลายปี ต่อมาจึงได้ทำการสอนวิชาเกิดขึ้นกับการดนตรีไทยอย่างมากมาย

4.1.2.2 บ้าน

ที่บ้านของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร ไม่ได้เป็นสำนักดนตรีหรือวงดนตรีแต่อย่างใด จึงไม่ได้มีการเปิดสอนวิชาดนตรีต่าง ๆ ทั้งปฏิบัติและทฤษฎีอย่างเป็นระบบ แต่พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ก็ได้สอนวิชาการประพันธ์เพลงไทยให้กับลูกศิษย์ที่ใกล้ชิด เรียกว่าสอนให้เป็นการส่วนตัวเป็นรายบุคคล ซึ่งพิจารณาสอนให้กับลูกศิษย์ที่มีความสามารถและรักในการประพันธ์เพลงเท่านั้น จึงทำให้ลูกศิษย์การประพันธ์เพลงไทยที่เรียนในบ้านของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร มีจำนวนน้อย แต่ก็ปรากฏผลงานให้เห็นเป็นที่เด่นชัดหลายท่าน

4.1.3 หลักการสอนการประพันธ์เพลงไทย

4.1.3.1 สอนแบบบูรณาการความรู้

"ครูจะสอนและทบทวนพื้นฐานการอ่านและการบันทึกโน้ตแบบสากลก่อน เพราะต้องใช้เป็นหลักในการเรียนวิชานี้ ครูจะแยกสอนให้เด็กเอกดนตรีไทยก่อนเรียนครึ่งชั่วโมง แล้วถึงให้เอกสากลเข้าเรียน ครูเขียนโน้ตสากลทำนองสั้น ๆ บนกระดาน แล้วก็ลองให้อ่าน"

(นวลจันทร์ ศุภพัฒน์, 5 พ.ย. 2561)

"ที่สำคัญคือแกสอนโดยใช้โน้ตสากลแล้วทำให้เรารู้จักโน้ตสากลด้วยอ่านโน้ตสากลออกและเขียนได้ การยืดขยายเพลงมันก็จะมองเห็นภาพใช้โน้ตสากลก็จะมองเห็น ภาพชัดเจนว่าขยายออกมาตรงไหนชัดเจน"

(ไพทูรย์ อุณหกะ, 15 พ.ย. 2561)

พันโทเสนาะ หลวงสุนทร นำความรู้เรื่องวิธีการบันทึกโน้ตแบบดนตรีตะวันตกมาปรับปรุงและผสมผสานเข้ากับวิธีการสอนแบบดนตรีไทยที่นิยมใช้การท่องจำเป็นหลัก (เสนาะ หลวงสุนทร, 23 มิ.ย.2561) ทำให้การเรียนการสอนการประพันธ์เพลงไทยง่ายต่อการสื่อสารระหว่างผู้เรียนและผู้สอนที่เห็นภาพโครงสร้างทำนองเพลงจากรูปแบบการบันทึกโน้ตแบบดนตรีตะวันตกง่ายต่อการพัฒนาทักษะในการประพันธ์เพลงไทยซึ่งใช้วิธีแสดงผลงานเพลงที่ประพันธ์ขึ้นด้วยการบันทึกโน้ตแบบดนตรีตะวันตก และทดลองบรรเลงเพลงที่ประพันธ์ตามแนวทางในหลักสูตรที่คิดค้นขึ้นมาเป็นขั้นตอนตามลำดับความสำคัญก่อนหลัง และเชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ

4.1.3.2 สอนแบบความรู้คู่ทักษะ

"ครูจะเน้นให้ลงมือทดลองทำประพันธ์เพลง สมมติว่าครูสอนเรื่องขยายทำนองเพลง พอครูสอนหลักการและวิธีการแล้ว ครูจะให้ลองทำเดี๋ยวนั้นเลย แล้วก็เอามาลองบรรเลงดูว่าใช้ได้ ไม่ได้ อย่างไร จากนั้นติชมกันแล้วแก้ไขพัฒนากันต่อจากนั้น"

(ธานี แสงอรุณ, 23 มิ.ย.2561)

"ครูเขียนโน้ตสากลทำนองสั้น ๆ บนกระดาน แล้วก็ลองให้อ่าน แล้วก็อธิบายว่าขยายยังไง ตัดทอนยังไง แล้วทดลองทำขยายตัดทอน แล้วก็จะมีการทำลูกพิเศษ ครูจะสอนลักษณะอย่างนี้ สอนไปทำไป งานนี้สากลก็จะยากหน่อยสากลก็จะไม่ค่อยเข้าใจแบบพวกเรา"

(นวลจันทร์ ศุภพัฒน์, 5 พ.ย. 2561)

พันโทเสนาะ หลวงสุนทร มีวิธีการสอนที่เน้นความรู้ด้านทฤษฎีและทักษะการประพันธ์เพลงไทยไปพร้อมกันโดยสอนให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจทฤษฎีในหลักการประพันธ์เพลงไทยต่าง ๆ และให้ผู้เรียนลงมือฝึกปฏิบัติประพันธ์เพลงในหัวข้อต่าง ๆ ที่เรียนตามทฤษฎีควบคู่ไปกันไป ซึ่งเป็นเป็นวิธีการสอนที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวสร้างความสมดุลระหว่างความรู้ด้านทฤษฎีและทักษะการปฏิบัติการประพันธ์เพลงไทย

4.1.3.3 สอนแบบเน้นปฏิบัติการส่งเสริมการใช้ความคิดสร้างสรรค์

"การสอนของครูเสนาะโดยเฉพาะวิชาการประพันธ์เพลงไทยนี้ที่มันยากครูทำให้เป็นของง่าย ครูสอนให้รู้จักใช้ความคิดสร้างสรรค์ที่แตกต่างไปจากคนอื่นและเปิดโอกาสให้ทดลองทำในสิ่งใหม่ ๆ โดยไม่ตีกรอบความคิดของลูกศิษย์"

(จักรี มงคล, 25 พ.ย. 2561)

"ครูบอกว่าจะต้องมีการวางแผน มีการคิดไว้ล่วงหน้า ครูกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์ของเราด้วยการให้เราทดลองทำในสิ่งที่แตกต่างหรือให้มองในมุมกลับ"

(สุดแดน สุขเกษม, 8 พ.ย. 2561)

พันโทเสนาะ หลวงสุนทร สอนให้มีความกล้าคิดกล้าลงมือทำและส่งเสริมให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ด้วยการให้ผู้เรียนทดลองประพันธ์เพลงที่มีทำนองสั้นและง่ายไม่ซับซ้อนขึ้นก่อน แล้วค่อยพัฒนาความยากและความยาวของเพลงขึ้นไปทีละขั้นโดยไม่ตีกรอบความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียน มักใช้คำชมในการกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความมั่นใจกล้าที่จะประพันธ์เพลงและหาแนวทางใหม่ ๆ ในการสร้างสรรค์บทเพลงของผู้เรียนเอง

4.1.4 วิธีการและเทคนิคในการสอนและการถ่ายทอด

4.1.4.1 วิธีการและเทคนิคในการสอนและการถ่ายทอด

"ผู้พันท่านมีวิธีการสอนแบบทำให้ดูเป็นตัวอย่าง ไม่ว่าจะเรื่องตีระนาดหรือเรื่องประพันธ์เพลง ท่านทำให้ดูเป็นตัวอย่างเลย พร้อมกับอธิบายว่าท่านมีวิธีฝึกอย่างไร และวิธีการทำของท่าน ทำอย่างไร อย่างเช่นการประพันธ์เพลง ท่านบอกว่าผสมแนวคิดทางดนตรีสากลเข้าไปด้วย เช่นมีอินโทร แบบนี้ ท่านชอบทำมาก"

(ทรงศักดิ์ เสนีย์พงษ์, 26 พ.ย.2561)

"ครูสอนแบบบรรยายประกอบการสาธิต โดยใช้วิธียกตัวอย่าง ใช้วิธีทำให้ดู ใช้วิธีพลิกกลับบ้างในบางเรื่อง ยกตัวอย่างเช่น สมมติว่าเราประพันธ์มายังนี้ ไหนลองเล่นย้อนกลับสิ ครูบอกว่าจะต้องมีการวางแผน มีการคิดไว้ล่วงหน้า ครูกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์ของเราด้วยการให้เราทดลองทำในสิ่งที่แตกต่างหรือให้มองในมุมกลับ"

(สุดแดน สุขเกษม, 8 พ.ย. 2561)

"ครูเสนาะ ท่านสอนดีพูดจาฉะฉาน พูดช้าแล้วก็ชัดเจน ในคาบเรียนครูจะสอนแบบบรรยายและให้ปฏิบัติการประพันธ์เพลงอยู่ตลอดเพราะมันต้องปฏิบัติทุกคาบ"

(ไพทูรย์ อุณหกะ, 15 พ.ย. 2561)

จากการรวบรวมข้อมูลและคำสัมภาษณ์ สรุปวิธีการสอนการประพันธ์เพลงไทยของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร ได้กำหนดกิจกรรมและจัดการเรียนการสอนโดยผู้สอนและผู้เรียนได้มีส่วนร่วม ผู้วิจัยจำแนกได้ 5 วิธี ดังนี้

1) สอนด้วยวิธีการบรรยาย ตามรูปแบบที่เรียกว่าการสอนรูปแบบพุทธิพิสัย (Cognitive Domain) ทิศนา แขมมณี (2545) ให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจในแนวคิดหลักการประพันธ์เพลง จากนั้นสอนให้ผู้เรียนวิเคราะห์ สังเคราะห์ และนำความรู้ที่ได้ไปใช้กับการพัฒนาทักษะในการประพันธ์เพลงไทย

2) สอนด้วยวิธีการแสดงตัวอย่างและสาธิต คือ พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ได้นำผลงานการประพันธ์ที่ได้รับความนิยมมาแสดงเป็นตัวอย่างให้กับผู้เรียน ชี้ให้เห็นแนวคิดในการประพันธ์เพลงของนักประพันธ์ที่มีชื่อเสียงและสาธิตการประพันธ์เพลงเบื้องต้นของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร เองบนกระดานด้วยวิธีการบันทึกโน้ตแบบตะวันตก ทำให้ผู้เรียนเห็นภาพและรับรู้ จดจำผลงานเพลงที่ดีและได้รับความนิยม รวมทั้งเรียนรู้และเข้าใจวิธีการประพันธ์เพลงไทยที่ดีเป็นตัวอย่างสำหรับการนำไปใช้ในการประพันธ์เพลงของผู้เรียน

3) สอนด้วยวิธีการ สอนไป ทำไป คือ ในขณะที่พันโทเสนาะ หลวงสุนทร บรรยายตามข้อ 1 และสาธิตตามข้อ 2 ตามลำดับหัวข้อของการประพันธ์เพลงในแต่ละเรื่อง พันโทเสนาะ หลวงสุนทร จะให้ผู้เรียนทดลองปฏิบัติการประพันธ์ทำนองเพลงตามหัวข้อต่าง ๆ เหล่านั้นไปด้วยเสมอ ซึ่งพันโทเสนาะ หลวงสุนทร เรียกว่าวิธีการสอนนี้ว่า “สอนไปทำไป”

4) สอนด้วยวิธีกระตุ้นความกล้าคิดกล้าทำ คือ พันโทเสนาะ หลวงสุนทร จะเน้นให้ผู้เรียนต้องประพันธ์ทำนองในช่วงท้ายของการเรียนเสมอ และนำมาให้ครูดูโดยจะไม่มีการตัดสินว่าดีหรือไม่ดี ผิดหรือถูก แต่จะเสนอแนะบางสิ่งบางอย่างให้ไปทดลองทำโดยไม่ตำหนิ และมักกล่าวชื่นชมผู้เรียนอยู่เสมอ สร้างความมั่นใจให้ผู้เรียนกล้าคิดกล้าทำ กล้าประพันธ์ และมักชี้แนวทางมุมมองอื่น ๆ ที่จะทำให้ผู้เรียนมีแนวทางในการสร้างสรรค์ที่แตกต่างออกไปจากสิ่งที่เคยมีมาก่อน ผู้เรียนมักเรียกสิ่งนี้ว่า ครูกระตุ้นให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ เพราะผู้เรียนมักกล้าคิดกล้าทำในมุมมองที่แตกต่างจากที่เคยมี

5) สอนด้วยวิธีการแสวงหาข้อสรุปด้วยการพิจารณาร่วมกันระหว่างผู้เรียนและผู้สอน คือ เมื่อผู้เรียนสร้างผลงานการประพันธ์เพลงเสร็จหนึ่งชิ้น พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ให้นำมา

ให้วิพากษ์วิจารณ์ในห้องเรียน โดยมีผู้สอนและผู้เรียนในห้องร่วมกันแสดงความคิดเห็นและเสนอแนะหาข้อสรุปและปรับปรุงแก้ไขร่วมกัน จากนั้นนำบทเพลงไปฝึกซ้อมและทดลองบรรเลงฟังกันเองและวิพากษ์วิจารณ์กันอีกหนึ่งครั้ง แล้วให้ผู้ประพันธ์นำกลับไปปรับปรุงแก้ไขตามแนวทางของตัวเองเพื่อให้สมบูรณ์ตามความต้องการของผู้ประพันธ์ โดยพันโทเสนาะ หลวงสุนทร จะเน้นว่าเพลงที่ประพันธ์ขึ้นใหม่จะไม่มีถูกผิด จะมีแต่ความไพเราะหรือไม่ ตามรสนิยมของผู้ฟังแต่ละคน

จากการศึกษาพบว่า พันโทเสนาะ หลวงสุนทร สอนด้วยวิธีการบรรยายเนื้อหาสาระของการประพันธ์เพลงในทีละเรื่องตามลำดับก่อนหลังของเนื้อหาสาระ ที่ท่านเรียบเรียงไว้ แล้วให้ผู้เรียนทดลองนำความรู้ในเรื่องนั้นมาทดลองฝึกปฏิบัติการประพันธ์เพลงและนำผลงานเพลงที่ประพันธ์ในชั้นเรียนให้ผู้สอนและผู้เรียนพิจารณาร่วมกันและแนะนำแก้ไขข้อบกพร่องและความถูกต้องเพื่อพัฒนาในการเรียนครั้งต่อไป เรียกว่าการสอนเน้นนำความรู้มาฝึกปฏิบัติ เป็นการผสมผสานการสอนแบบมุขปาฐะ การสอนเชิงบรรยายและสาธิต พร้อมทั้งพัฒนาทักษะด้วยการฝึกในแต่ละหัวข้อไปพร้อมกัน อีกทั้งยังมีเทคนิคการสอนกระตุ้นให้เกิดการใช้ความคิดสร้างสรรค์ในการประพันธ์เพลงด้วยการชี้นำวิธีการบางอย่างให้ผู้เรียนเกิดมุมมองในการใช้ความคิดที่แตกต่างเพื่อหาแนวทางในการประพันธ์เพลงที่ไม่ซ้ำกับคนอื่นที่เคยมี

4.1.4.2 การจัดกิจกรรม และสภาพการเรียนการสอน

“ตอนสอนทีแรกครูไม่ได้ให้ประพันธ์เป็นเพลงยาว ๆ ครูจะให้ประพันธ์จากวลีสั้น ๆ ก่อน คล้ายกับภาษาไทยที่เริ่มจากคำขยายเป็นวลีและขยายเป็นประโยคตามลำดับ ภาษาดนตรีไทยก็คล้ายกัน ครูให้ลองขยายทำนองจากสองชั้นสั้น ๆ เป็นทำนองสามชั้น ทุกคนก็นั่งหันมุมใครมุมมันและก็ลองประพันธ์ เสร็จแล้วใครที่ถนัดเครื่องดนตรีอันไหนก็เอาอันนั้นมาเล่น เช่น เอาระนาดมาหนึ่งราง หรือเครื่องดนตรีสากลมาหนึ่งชิ้น หรือบรรเลงบนเปียโน สมัยก่อนห้องเรียนจะมีเปียโนประจำอยู่ เดินไปอีกหน่อยก็จะเป็นเครื่องไทย”

(นวลจันทร์ ศุภพัฒน์, 5 พ.ย. 2561)

จากการศึกษาพบว่า พันโทเสนาะ หลวงสุนทร มีการจัดกิจกรรมและสร้างบรรยากาศในการเรียนการสอนโดยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรม โดยไม่ใช้การจัดกิจกรรมแบบทำตามครูสั่งอย่างเดียว แต่พันโทเสนาะ หลวงสุนทร สร้างบรรยากาศและจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยให้ผู้เรียนทดลองประพันธ์เพลงตามแนวความคิดของตัวเองและทดลองบรรเลงเพลงที่ตนเองประพันธ์ขึ้นแล้วให้ผู้เรียนทั้งหมดในชั้นเรียนทำกิจกรรมร่วมกันด้วยการวิจารณ์แก้ไขบทเพลงพร้อมทั้งทดลองบรรเลงเพลงที่ประพันธ์ใหม่และนำเสนอแนวคิดในการประพันธ์เพลงต่อครูผู้สอนโดยครูจะไม่ตัดสินถูกผิดในบทเพลงที่ผู้เรียนประพันธ์ขึ้นใหม่ เป็นการสร้างบรรยากาศที่ดีต่อการเรียนการสอนทำให้ผู้เรียนมีความกล้าที่จะทดลองประพันธ์เพลงใหม่โดยไม่กลัวว่าจะผิดจากกกรอบของขนบธรรมเนียมของดนตรีไทยแบบดั้งเดิม ซึ่งเป็นข้อดีประการหนึ่งที่กระตุ้นให้เกิดความมั่นใจแก่ผู้เรียน

4.1.5 ขั้นตอนการสอนและการถ่ายทอด

“ครั้งแรกที่เข้าไป ครูจะสอนและทบทวนพื้นฐานการอ่านและการบันทึกโน้ตแบบสากลก่อน เพราะต้องใช้เป็นหลักอย่างนี้ ครูจะแยกสอนให้เด็กเอกดนตรีไทยก่อนเรียนครึ่งชั่วโมง แล้วถึงให้เอกสากลเข้าเรียน ครูก็จะมาทบทวนเรื่องของพวกรูปแบบเพลง ว่าเพลงเถามันจะต้องเพลง เถา เป็นยังไง เพลงสองชั้น ยังไง ครูเขียนโน้ตสากลทำนองสั้น ๆ บนกระดาน แล้วก็ลองให้อ่าน แล้วก็อธิบายว่าขยายยังไง ตัดทอนยังไง แล้วทดลองทำขยายตัดทอน แล้วก็จะมีการทำลูกพิเศษ ครูจะสอนลักษณะอย่างนี้ สอนไปทำไปงานนี้สากลก็จะยากหน่อยสากลก็จะไม่ค่อยเข้าใจแบบพวกเรา”

(นวลจันทร์ ศุภพัฒน์, 5 พ.ย. 2561)

จากการรวบรวมข้อมูลและคำสัมภาษณ์ ผู้วิจัยใช้หลักการของ ซิมพ์ซัน (Simpson) ในเรื่องการพัฒนาทักษะของผู้เรียน สรุปขั้นตอนการสอนการประพันธ์เพลงไทยของ พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ได้ 7 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ทดสอบและทบทวนความรู้ที่เกี่ยวข้องและสำคัญต่อการประพันธ์เพลงไทย

ขั้นตอนที่ 2 แสดงตัวอย่างการประพันธ์เพลงที่ได้รับความนิยมและอธิบายรูปแบบของเพลง พร้อมทั้งเปิดโอกาสให้มีการอภิปรายบทเพลงจากผู้เรียน

ขั้นตอนที่ 3 บรรยายความรู้เรื่องแนวคิดและหลักการประพันธ์เพลงไทย ตามลำดับหัวข้อที่ครูเรียบเรียงไว้ แล้วให้ผู้เรียนทดลองใช้แนวคิดและหลักการฝึกปฏิบัติการประพันธ์ทำนองเพลงง่าย ๆ ในหัวข้อต่าง ๆ ตามลำดับ

ขั้นตอนที่ 4 ฝึกปฏิบัติการประพันธ์เพลง เมื่อเรียนแนวคิด หลักการ และทดลองนำไปใช้ประพันธ์เพลงในแต่ละหัวข้อแล้ว พันโทเสนาะ หลวงสุนทร จึงให้ผู้เรียนใช้แนวคิดและหลักการทั้งหมดฝึกปฏิบัติประพันธ์เพลงที่มีรูปแบบซับซ้อนตามสังคีตลักษณ์ที่เรียนมาหรือมีการกำหนดรูปแบบขึ้นใหม่ตามความคิดสร้างสรรค์ของตัวเอง และนำมาบรรเลงด้วยเครื่องดนตรีเพื่อให้ครูผู้สอนแนะนำเพื่อแก้ไขและพัฒนาเพลงนั้น ในขั้นนี้ผู้เรียนต้องฝึกประพันธ์เพลงหลายบทเพลงจนเกิดความชำนาญ

ขั้นตอนที่ 5 ริเริ่มสร้างสรรค์ผลงานของตนเอง เมื่อผู้เรียนฝึกปฏิบัติประพันธ์เพลงโดยอาศัยแนวคิดหลักการที่ได้เรียนมาจนเกิดความชำนาญและเข้าใจในหลักการต่าง ๆ แล้ว พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ให้ผู้เรียนสร้างสรรค์ผลงานเพลงของตัวเอง โดยนำแนวคิด หลักการประพันธ์เพลงที่ได้เรียนมาประยุกต์ใช้ในบทเพลงที่ประพันธ์ทำนองเพลงและโครงสร้างของหน้าทับขึ้นใหม่และนำเสนอด้วยการบันทึกโน้ตแบบตะวันตก เรียกว่าทำนองกลาง หรือทางกลาง

ขั้นตอนที่ 6 เมื่อได้ทำนองกลาง และโครงสร้างของบทเพลงใหม่แล้ว ในขั้นตอนนี้เป็นการพัฒนาทำนองเพลงที่ได้ไปใช้กับวงดนตรีที่ผู้เรียนต้องการ แยกได้เป็น 3 กลุ่ม ได้แก่

1) กลุ่มวงปี่พาทย์ นำทำนองเพลงที่ได้มาพัฒนาเป็นมือฆ้องแล้วนำไปซ้อมวงต่อไป

2) กลุ่มเครื่องสาย นำทำนองเพลงที่ได้ไปพัฒนาเป็นทางเครื่องสายต่อไป

3) กลุ่มโยธวาทิต นำทำนองเพลงที่ได้ไปเรียบเรียงสำหรับวงโยธวาทิตเพื่อซ้อมบรรเลงต่อไป

ขั้นตอนที่ 7 ขั้นตอนซ้อมวงและปรับเพลง หรือปรับวง ในขั้นตอนนี้ พันโทเสนาะ หลวงสุนทร จะผู้เรียนช่วยกันปรับวงดนตรีในแต่ละประเภทให้บรรเลงเพลงที่ประพันธ์ขึ้นใหม่ของ

ตนเองตามแนวทางของวงประเภทต่าง ๆ โดย ผู้สอนจะเป็นผู้คอนแนะนำช่วยเหลือปรับปรุงเพื่อแก้ไขในขณะที่ปรับวง กล่าวได้ว่าในขั้นตอนนี้ผู้เรียนยังได้เรียนวิธีการปรับวงดนตรีไทยประเภทต่าง ๆ ควบคู่ไปด้วย นับว่าเป็นประโยชน์แก่ผู้เรียนอย่างมาก

ขั้นตอนที่ 8 ขั้นตอนการแสดงผลงาน เมื่อดำเนินการตามขั้นตอนทั้ง 7 ขั้นตอนแล้ว ในขั้นตอนนี้เป็นการแสดงผลงานเพลงที่ผู้เรียนประพันธ์และซักซ้อมวงดนตรีมาเป็นอย่างดีเพื่อเป็นการประเมินผลการเรียนในขั้นตอนนี้

ณรุทธ์ สุทธจิตต์ กล่าวว่า การสอนดนตรีต้องมีการเตรียมผู้เรียนให้มีความพร้อมในทุกด้าน ให้พร้อมสำหรับการเรียนรู้เนื้อหาสาระ และทักษะที่ครูจะสอนต่อไป ซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีความสัมพันธ์และส่งเสริมกับการเรียนรู้ของผู้เรียน พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ได้ใช้วิธีการทบทวนความรู้พื้นฐานในเรื่องที่เกี่ยวข้องและสำคัญต่อการประพันธ์เพลงไทยเพื่อเตรียมความพร้อมให้กับผู้เรียน ซึ่งตรงกับหลักการดังกล่าวทำให้ผู้เรียนมีความพร้อมในการเรียนและพัฒนาการประพันธ์เพลงไทยได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งยังมีการสอนเป็นลำดับขั้นตอนซึ่งตรงกับหลักการของ ซิมพ์ซัน (Simpson) ในเรื่องการพัฒนาทักษะของผู้เรียน อีกทั้งยังพบแนวคิดและวิธีการสอนของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร ที่เรียกว่า “สอนไปทำไป” คือ การสอนความรู้ควบคู่กับการพัฒนาทักษะการประพันธ์เพลงไทย เห็นถึงการผสมผสานการสอนแบบมุขปาฐะในอดีตกับการสอนตามทฤษฎีในสมัยปัจจุบันทำให้การสอนและกระบวนการถ่ายทอดของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร มีเอกลักษณ์ ส่งผลให้ผู้เรียนเกิดความรู้และพัฒนาทักษะในการประพันธ์เพลงไทยเป็นอย่างดี เห็นได้จากผลงานการประพันธ์เพลงในปัจจุบันของลูกศิษย์พันโทเสนาะ หลวงสุนทร หลายท่าน เช่น อาจารย์จักรี มงคล ร้อยตรีทรงศักดิ์ เสนีย์พงษ์ อาจารย์ชัยยุทธ โตสง่า เป็นต้น

4.1.6 ปัญหาและการแก้ไขปัญหาในการเรียนการสอน

“สมัยที่พี่เรียนสถานที่มันคับแคบ พี่คิดว่าการเรียนที่ดีที่สุดควรจะให้ความสำคัญกับเสียง บางทีห้องติดกันเรียนกลองแขกกับครูพงษ์ ก็ตุ๊บ ๆ ตั๊บ ๆ นะ อีกห้องติดกันก็เรียนร้องเพลงกับครูสุดจิตต์ ก็เอิงเอย หรือบางทีข้างล่างซ้อมวงเครื่องเป่าอยู่ เป็นสิ่งทำลายสมาธิเหมือนกัน บางทีก็วอกแวกไปบ้าง แต่วิธีการแก้ปัญหาของครูเสนาะก็ง่ายนิดเดียวก็คือ ให้

แยกกันไปคิดมา ในช่วงที่ยังวุ่นวายอยู่ แล้วค่อยมารวมกันทีหลัง ตอนเงียบสงบ”

(สุดแดน สุขเกษม, 8 พ.ย. 2561)

“ครูถามเลยว่าใครสากล ใครดนตรีไทย และใครได้สากลระดับไหน ครูจะรู้ปัญหาว่าคนดนตรีไทยจะไม่ค่อยได้ทฤษฎีสากล ทำให้เป็นอุปสรรคในการเรียนวิชานี้ครูแก้ปัญหาด้วยการให้นิสิตเอกสากลยังไม่ต้องเข้าเรียนในครึ่งชั่วโมงแรก แล้วให้เอกดนตรีไทยเข้าก่อน ครูก็จะมาสอนสากลเป็นทฤษฎีสากลทบทวนให้ก่อน เพราะว่าถ้าพวกสากลเข้ามาเขาก็เบื่อ และอีกอย่างคือวิชานี้มันได้แค่เทอมเดียวยังอยากจะฝึกประพันธ์เพลงกับครูให้นานกว่านี้อีกหน่อย”

(นวลจันทร์ ศุภพัฒน์, 5 พ.ย. 2561)

“ปัญหาที่สอนเลยคือเด็กไม่ค่อยเป็นโน้ตสากลเพราะว่า ครูบอกตั้งแต่ต้นกับอาจารย์ชูชาติไว้ว่า เด็กที่จะมาเรียนกับผมก็ต้องเป็นโน้ตสากลนะ อาจารย์ชูชาติบอกไม่มีปัญหา อาจารย์เป็นคนสอนให้ แต่ก็มีเด็กบางคนที่เป็นโน้ตสากลอยู่บ้างก็มี ก็อาศัยพวกเขาช่วยเด็กเอกดนตรีไทยแปลจากโน้ตไทยเป็นโน้ตสากล อีกอย่างหนึ่ง ครูก็สอนโน้ตสากลเพิ่มหรือทบทวนให้อีกทาง”

(เสนาะ หลวงสุนทร, 3 ก.พ.2560)

จากการรวบรวมคำให้สัมภาษณ์ในเรื่องปัญหาในการเรียนการสอน ผู้วิจัยสรุปปัญหาและการแก้ไขปัญหาได้ดังนี้

4.1.6.1 ปัญหาเรื่องสถานที่ไม่อำนวย เนื่องจากการเรียนการสอนในวิชาการประพันธ์เพลงเป็นวิชาที่ต้องเรียนด้วยวิธีการบรรยายและสาธิต บางครั้งต้องมีการฟังเพลงและทดลองบรรเลงเพลงที่ประพันธ์ขึ้นใหม่ ความเงียบจึงเป็นปัจจัยสำคัญของวิชานี้ ด้วยในขณะนั้น

ภาควิชาดนตรี มีห้องเรียนที่ยังไม่เก็บเสียงมากนัก จึงทำให้เกิดปัญหาเรื่องเสียงรบกวน พันโทเสนาะ หลวงสุนทร จึงแก้ปัญหาเรื่องเสียงรบกวนไปตามสถานการณ์ เช่น ให้พักเพื่อแยกย้ายไปหามุมสงบของตนเองในการทดลองปฏิบัติการประพันธ์เพลง แล้วจึงนำเอาเพลงที่ประพันธ์ได้กลับมาส่งและวิพากษ์วิจารณ์กันอีกครั้งเมื่อเสียงรบกวนนั้นสงบลง

4.1.6.2 ปัญหาเรื่องความรู้พื้นฐานด้านการอ่านและบันทึกโน้ตแบบดนตรีตะวันตกมีไม่เท่ากันของผู้เรียน เนื่องจากผู้เรียนมีทั้งเอกดนตรีไทยและเอกดนตรีตะวันตกมาเรียนรวมกัน ทำให้เกิดปัญหาการอ่านและบันทึกโน้ตแบบดนตรีตะวันตกที่จำเป็นต้องใช้ในวิชานี้ติดขัดเป็นบางคน พันโทเสนาะ หลวงสุนทร แก้ปัญหาด้วยวิธีให้ผู้เรียนเอกดนตรีตะวันตกช่วยสอนหรือช่วยแปลโน้ตไทยเป็นโน้ตแบบดนตรีตะวันตก และพันโทเสนาะ หลวงสุนทร ยังสอนการอ่านและบันทึกโน้ตแบบตะวันตกเพิ่มเติมให้กับคนที่ยังอ่อนเรื่องนี้ อีกทั้งยังมีการทบทวนเพิ่มเติมให้อีกด้วย

จากกระบวนการถ่ายทอดที่สรุปได้ข้างต้น พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ได้ปรับปรุงและผสมผสานใช้วิธีการบันทึกโน้ตแบบดนตรีตะวันตกเข้ารวมด้วยกับวิธีการสอนตามขนบแบบดนตรีไทยในอดีต คือ การสอนให้เข้าใจในหลักการและทฤษฎีในสาระวิชาการประพันธ์เพลงไทยควบคู่กับการพัฒนาทักษะในการประพันธ์เพลงไทยโดยใช้วิธีแสดงผลงานเพลงที่ประพันธ์ขึ้นจากความรู้และทักษะการประพันธ์เพลงไทยที่พัฒนาขึ้นด้วยการบันทึกโน้ตแบบดนตรีตะวันตก และทดลองบรรเลงเพลงที่ประพันธ์ตามแนวทางในหลักสูตรที่คิดค้นขึ้นมาเป็นขั้นตอนตามลำดับ ความสำคัญก่อนหลังและเชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ วิธีการนี้เป็นการผสมผสานรูปแบบการสอนที่เน้นการพัฒนาด้านพุทธิพิสัยและทักษะพิสัย (Cognitive Domain and Psycho-Motor Domain) (ทิศนา แขมมณี, 2545) เข้าด้วยกันและจัดกิจกรรมการสอนให้ได้ทั้งความรู้ในเนื้อหาสาระควบคู่ไปกับการพัฒนาทักษะกระบวนการประพันธ์เพลงไทยอย่างมีประสิทธิภาพ มุ่งหมายให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจในหลักการประพันธ์เพลงไทยขั้นพื้นฐานจนถึงระดับสูง สามารถประพันธ์เพลงไทยตามหลักการที่ถูกต้องโดยนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของทำนองเพลงต่าง ๆ เพื่อให้เกิดทำนองเพลงที่แปลกใหม่และมีความไพเราะตามหลักการที่เหมาะสมรวมถึงสามารถสร้างสรรค์บทเพลงขึ้นใหม่ตามแนวทางความคิดของผู้เรียนจากพื้นฐานความรู้ที่ได้จากการเรียนและการฝึกปฏิบัติการประพันธ์เพลงไทย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

4.2 การประเมินผลการเรียนการสอนการประพันธ์เพลงไทย

"สุดท้ายของการเรียนประพันธ์เพลงไทย หรือการประพันธ์เพลงไทย นักเรียนทุกคนจะต้องประพันธ์เพลงที่คิดมาใหม่คนละ 1 เพลงโดยจะกำหนดจังหวะหน้าทับให้ และทุกคนจะต้องบันทึกทำนองมือฆ้องของเพลงที่ประพันธ์นำส่งเพื่อตรวจสอบ พร้อมกับนำเพลงที่ประพันธ์นั้น ต่อให้ลูกวงเพื่อนำมาบรรเลงในวันสอบ สำหรับเครื่องดนตรีที่ทำทำนองจะต้องไม่ต่ำกว่า 3 ชิ้น รวมทั้ง กลอง ฉิ่ง เป็นจำนวน 5 ชิ้นขึ้นไป"

(เสนาะ หลวงสุนทร, 2529)

"ครูจะสอนแบบบรรยายและให้ปฏิบัติการประพันธ์เพลงอยู่ตลอด เพราะมันต้องปฏิบัติทุกคาบ ครูจะมีคะแนนสำหรับการประพันธ์เพลงท้ายชั่วโมงเรียน"

(ไพทูรย์ อุณหกะ, 15 พ.ย. 2561)

"ในคาบเรียนครูจะให้โจทย์ทุกคน แล้วก็ประพันธ์เพลงตามโจทย์ที่ครูให้ วันนี้มีโจทย์อะไร แล้วเราก็ทำส่ง ครูก็ให้คะแนน จากนั้นก็เอาไปให้ลองเล่น ประเมินตอนท้ายหรือตอนเรียนจบก็ต้องทำเป็นเพลงเถาแล้วเขียนเป็นโน้ตสากลเอาให้ครูตรวจก่อนหลังจากนั้นก็ไปซ้อมวงมาบรรเลงแสดงถือเป็นการสอบขั้นสุดท้ายในวิชานี้"

(สุดแดน สุขเกษม, 8 พ.ย. 2561)

"ครูมีการทดสอบพื้นความรู้ก่อนเรียน คือ การสอบแบบถามเป็นรายบุคคลเพื่อตรวจสอบความรู้เกี่ยวกับการอ่านและบันทึกโน้ตสากล และพื้นความรู้ด้านดนตรีไทย เรื่องเกี่ยวกับ รูปแบบของเพลง อัตราจังหวะ และเรื่องเกี่ยวกับ วรรคตอน จังหวะหน้าทับของเพลงต่าง ๆ เหล่านี้ ถือว่า

เป็นการสอบก่อนเรียน ในระหว่างเรียนจะมีการประเมินและให้คะแนนการประพันธ์เพลงท้ายชั่วโมงเสมอ คิดว่าเป็นการสอบในระหว่างเรียนก็ได้ สุดท้ายก็เป็นธรรมดา คือมีการสอบครั้งสุดท้ายด้วยการประพันธ์เพลงใหญ่หนึ่งเพลงแล้วส่งสกอร์ให้ครูตรวจ จากนั้นก็นำไปซ้อมวงดนตรีแล้วมาแสดงให้ครูฟัง ถือเป็นการประเมินผลครั้งสุดท้าย”

(นวลจันทร์ ศุภพัฒน์, 5 พ.ย. 2561)

จากการรวบรวมเอกสารและคำสัมภาษณ์ ผู้วิจัยสรุปวิธีการประเมินผลการเรียนการประพันธ์เพลงไทยตามแนวทางการถ่ายทอดของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร ได้ดังนี้

4.2.1 ประเมินก่อนเรียน

พันโทเสนาะ หลวงสุนทร มีการประเมินพื้นฐานความรู้ที่เกี่ยวข้องและสำคัญสำหรับการประพันธ์เพลงไทยด้วยวิธีการสอบถามเป็นรายบุคคลก่อนการเรียนการสอนเพื่อเตรียมและวางแผนการสอนให้กับผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4.2.2 ประเมินผลระหว่างการเรียน

พันโทเสนาะ หลวงสุนทร มีประเมินผลตอนท้ายของคาบเรียนด้วยการให้ผู้เรียนทำแบบฝึกหัดการประพันธ์ทำนองเพลงตามโจทย์ที่กำหนดให้ในหัวข้อต่าง ๆ ของบทเรียนในช่วงท้ายของบทเรียนเสมอ ในแบบสอนเรื่องอะไรให้ทำแบบฝึกในเรื่องนั้น จากนั้นก็ประเมินและให้คะแนน ถือเป็นการประเมินระหว่างการเรียน

4.2.3 ประเมินหลังการเรียน

พันโทเสนาะ หลวงสุนทร มีการประเมินผลหลังจากมีการเรียนการสอนและฝึกปฏิบัติการประพันธ์เพลงครบตามเนื้อหาสาระการประพันธ์เพลงของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร โดยกำหนดให้ผู้เรียนประพันธ์เพลงขึ้นใหม่ ด้วยการกำหนดโจทย์โครงสร้างของเพลงให้ แล้วส่งโน้ตทำนองมือซ้องของเพลงที่ประพันธ์ขึ้นใหม่ให้ครูผู้สอนตรวจสอบก่อน จากนั้นต้องจัดวงและซ้อมวงดนตรีมาบรรเลงให้ฟังในวันสอบ ถือเป็นการประเมินครั้งสุดท้ายของการเรียนการประพันธ์เพลงไทยตามแนวทางของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ผู้วิจัยพบว่าพันเสนาะ หลวงสุนทร ได้กำหนดวิธีการประเมินผลในเนื้อหาสาระในการประพันธ์เพลงไทยไว้อย่างชัดเจนและครบทั้ง 3 ขั้นตอนตามที่ ไทเลอร์ (Tyler) ได้กล่าวไว้ว่าการประเมินผลแบ่งเป็น 3 ขั้นตอน คือ ก่อน ระหว่าง และหลัง ทำให้เนื้อหาสาระการประพันธ์เพลงไทยมีเป้าหมายที่ชัดเจนตรงกับวัตถุประสงค์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัย เรื่อง กระบวนการถ่ายทอดการประพันธ์เพลงไทยตามแนวทางของ พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ศิลปินแห่งชาติ ผู้วิจัยได้สรุปสาระสำคัญขิงการวิจัยและนำเสนอตามลำดับดังนี้ คือ วัตถุประสงค์การวิจัย วิธีดำเนินการวิจัย สรุปผลการวิจัย อภิปลายผลการวิจัย และข้อเสนอแนะในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ

ศึกษากระบวนการถ่ายทอดการประพันธ์เพลงไทยของ พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (ดนตรีไทย)

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) แบ่งวิธีดำเนินการวิจัยเป็น 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง คือ 1) การถ่ายทอดและเนื้อหาสาระการประพันธ์เพลงไทย 2) แนวคิด และทฤษฎีการสอนการประพันธ์เพลงไทย

2. กำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ดังนี้ 1) ผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ พันโทเสนาะ หลวงสุนทร 2) ผู้ให้ข้อมูลรอง ได้แก่ ลูกศิษย์ของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร

3. สร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์เอกสาร แบบสัมภาษณ์ แบบตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ และแบบตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา

4.เก็บรวบรวมข้อมูล

5. วิเคราะห์ข้อมูล แบ่งเป็น 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านผู้สอน 2) ด้านผู้เรียน 3) ด้านสาระการประพันธ์เพลงไทย 4) ด้านการเรียนการสอน กระบวนการถ่ายทอด และด้านการประเมินผล

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

สรุปผลการวิจัย

กระบวนการถ่ายทอดการประพันธ์เพลงไทยของ พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ศิลปินแห่งชาติ

สรุปได้ 4 ด้าน ดังนี้

1. ด้านผู้สอน ภูมิหลังทางดนตรีไทยของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร

พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ได้รับอิทธิพล และได้รับการถ่ายทอดความรู้ทางดนตรีไทย และหลักการประพันธ์เพลงจากครูดนตรีไทยท่านสำคัญหลายท่าน อีกทั้งยังเกิดในตระกูลนักดนตรีจึงได้เรียนและซึมซับประสบการณ์ด้านดนตรีมาแต่เกิด เริ่มเรียนดนตรีจากคุณตาและบิดาตั้งแต่อายุยังน้อย และได้เรียนกับครูดนตรีท่านสำคัญหลายท่าน ทำให้มีความเชี่ยวชาญในเครื่องดนตรีไทยและดนตรีตะวันตกหลายชนิด ที่สำคัญทางด้านการประพันธ์เพลง ได้รับอิทธิพลและซึมซับประสบการณ์จากหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) และครูบุญยงค์ เกตุคง (ศิลปินแห่งชาติ) ซึ่งทั้งสองท่านนี้ได้รับการยกย่องว่าเป็นดุริยกวีคนสำคัญของกรุงรัตนโกสินทร์ ส่งผลให้พันโทเสนาะ หลวงสุนทร มีแนวความคิดในการสร้างสรรค์ผลงานการประพันธ์เพลงไทย ทำให้ผลงานได้รับความนิยมเป็นอย่างดียิ่ง พันโทเสนาะ หลวงสุนทร นำความรู้ด้านดนตรีตะวันตกมาประยุกต์ใช้พัฒนาเข้ากับวิธีการประพันธ์เพลงไทยจนเกิดความเชี่ยวชาญแตกฉานแนวความคิดในการสร้างสรรค์งานของตนเอง และนำเอาวิธีการนี้มาสอนการประพันธ์เพลงไทยให้กับลูกศิษย์ในเวลาต่อมา พันโทเสนาะ หลวงสุนทร มีประสบการณ์ด้านการแสดงดนตรีหลากหลาย และสะสมความชำนาญในทักษะดนตรีไทยในประเภทต่าง ๆ โดยเฉพาะระนาดเอกจนได้รับคำชมจากหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) อีกทั้งยังเป็นลูกศิษย์ที่อยู่ใกล้ชิดหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปะบรรเลง) ครูบุญยงค์ เกตุคง และครูดนตรีท่านสำคัญอีกหลายท่าน จึงทำให้ความสามารถในเรื่องทักษะการบรรเลงเครื่องดนตรีไทยและการประพันธ์เพลงไทยมีความแตกฉาน มีผลงานเป็นที่ประจักษ์ และพัฒนาวิธีการประพันธ์เพลงไทยจนเกิดเป็นหลักการที่มีแนวทางเป็นของตัวเองมีผลงานการประพันธ์เพลงใหม่และประพันธ์ทางเดี่ยวให้กับเครื่องดนตรีต่าง ๆ รวมถึงประพันธ์ทางเปลี่ยนให้กับเพลงเก่าที่มีอยู่แล้วรวมกว่า 40 บทเพลง เป็นที่ยอมรับยกย่องและถูกนำไปบรรเลงในลักษณะต่าง ๆ มากมายเป็นที่แพร่หลายในวงการดนตรีไทยจนถึงปัจจุบัน ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลจากบทสัมภาษณ์และเอกสารต่าง ๆ จำแนกผลงานการประพันธ์เพลงไทยของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร แยกตามลักษณะประเภทของ

บทเพลงไว้ได้ดังนี้ 1) ลักษณะประเภทเพลงเดี่ยว จำนวน 12 เพลง 2) ลักษณะเพลงทางเปลี่ยน จำนวน 9 เพลง 3) ลักษณะเพลงโหมโรง จำนวน 8 เพลง 4) ลักษณะเพลงเถา จำนวน 1 เพลง

ในปี พ.ศ. 2518-2537 พันโทเสนาะ หลวงสุนทรสอนวิชาทางทฤษฎีดังต่อไปนี้ คือ วิชาทฤษฎีดนตรีไทย วิชาประวัติและบุคคลสำคัญทางดนตรีไทย วิชาการประพันธ์เพลงไทยวิชาทฤษฎีดนตรีตะวันตก วิชาโสตประสาท สอนวิชาทักษะปฏิบัติเครื่องดนตรีไทย ดังนี้ คือ ปี่ใน ระนาดเอก และเครื่องปี่พาทย์อื่น ๆ สอนวิชาทักษะปฏิบัติเครื่องดนตรีสากล ดังนี้ คือ Oboe (โอโบ) Clarinet (คลาริเนท) และ Saxophone (แซกโซโฟน) นอกจากนี้ในขณะเดียวกันระหว่างรับราชการอยู่ที่กองทัพบกพันโทเสนาะ หลวงสุนทร ได้รับเชิญเป็นอาจารย์พิเศษสอนวิชาดนตรีให้กับสถาบันต่าง ๆ หลายสถาบัน ดังนี้ วิชาทฤษฎีโน้ตตะวันตก มหาวิทยาลัยศิลปากร พระราชวังสนามจันทร์ สอนวิชาปฏิบัติเครื่องดนตรีไทย ให้แก่ โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า โรงเรียนวชิราวุธวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ โครงการดุริยางค์ไทยเยาวชนแห่งชาติสถาบันราชภัฏพระนคร คณะศิลปกรรมศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สอนวิชาการประพันธ์เพลงไทย ให้แก่ คณะครุศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

นอกจากนี้พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ได้รับเชิญให้สอนในวิชาปฏิบัติเครื่องดนตรีและทฤษฎีดนตรีต่าง ๆ หลายวิชาแล้ว ยังได้รับเกียรติให้เป็นคณะกรรมการผู้เชี่ยวชาญในด้านวิชาการให้กับหน่วยงานอื่น ๆ ดังนี้ เป็นอนุกรรมการจัดทำเกณฑ์มาตรฐานดนตรีไทยของทบวงมหาวิทยาลัย ในปี พ.ศ. 2534-2544 เป็นอนุกรรมการที่ปรึกษาจัดทำโน้ตเพลงไทย (โน้ตตะวันตก) ตามเกณฑ์มาตรฐานสาขาวิชาดนตรีไทยของทบวงมหาวิทยาลัย ในปี พ.ศ. 2541 เป็นคณะกรรมการและผู้ทรงคุณวุฒิของสาขาดนตรีไทย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ได้รับมอบสืบต่อจากครูบุญยงค์ เกตุคง และครูประสิทธิ์ ถาวร ให้เป็นพิธีกรผู้อ่านโองการประกอบพิธีไหว้ครู ซึ่งสืบทอดจากหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ดังนั้น พันเสนาะ หลวงสุนทร จึงได้รับเชิญให้เป็นพิธีกรผู้ประกอบพิธีไหว้ครูให้กับบ้านดนตรี สถานศึกษา สถาบันดนตรี และหน่วยงานต่าง ๆ มากมาย อาทิเช่น มูลนิธิหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ดุริยางค์เหล่าทัพต่าง ๆ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี มหาวิทยาลัยขอนแก่น เป็นต้น

ผู้วิจัยพบว่าปัจจัยสำคัญที่ส่งผลถึงแนวคิด และแนวทางการสอนการประพันธ์เพลงไทย คือ แรงจูงใจที่มาจากภายในตัวของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร และแรงจูงใจภายนอก แรงจูงใจภายนอกที่

สำคัญของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร คือ ความรัก ความศรัทธา และความเคารพนับถือที่มีต่อบิดา คือ ครูบาง หลวงสุนทร หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) และครูบุญยงค์ เกตุคง ทำให้มีกำลังแรงใจที่จะฝึกฝนตนเอง และมุ่งมั่น ทุ่มเท ในการประพันธ์เพลงและคิดค้นทดลองสร้างสรรค์วิธีการใหม่ ๆ ด้วยแรงบันดาลใจจากครูทั้งสามท่าน เห็นได้ว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในความสามารถด้านดนตรีของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร คือ ด้านดนตรีไทยได้รับการถ่ายทอดความรู้ดนตรีจากครูดนตรีที่มีชื่อเสียง มีความสามารถด้านการบรรเลงดนตรีและเป็นคีตกวีสำคัญของดนตรีไทยหลายท่าน เช่น หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ครูเผือด นักระนาด ครูบุญยงค์ เกตุคง (ศิลปินแห่งชาติ) ครูประสิทธิ์ ถาวร (ศิลปินแห่งชาติ) และหลวงบำรุงจิตรเจริญ (ธูป สาตนะวิลัย) ด้านดนตรีตะวันตกได้รับการถ่ายทอดความรู้จากครูดนตรีในกองดุริยางค์ทหารบก คือ พันตรีนพ ศรีเพชรดี และพันเอกชูชาติ พิทักษากร (ศิลปินแห่งชาติ) และสถาบันดนตรีสยามกลการ คือ ครูตรอง ทิพย์รัตน์ และครูแมนรัตน์ ศรีกรานนท์ (ศิลปินแห่งชาติ) จึงทำให้พันโทเสนาะ หลวงสุนทร พัฒนาไปสู่ความเป็นเลิศทางดนตรีไทยและตะวันตกอย่างรอบด้านผสานองค์ความรู้ดนตรีไทยและตะวันตก คิดค้นทดลองหลักวิชาการประพันธ์เพลงไทยที่ต่อยอดจากรากฐานทางดนตรีไทยแบบดั้งเดิมสู่วิธีคิดสร้างสรรค์ในรูปแบบของตนเองได้อย่างมีเอกลักษณ์และเป็นที่ยอมรับของนักดนตรีไทยอย่างกว้างขวาง นอกจากนี้ พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ได้รับการสนับสนุนและส่งเสริมจากครอบครัวและบุคคลรอบตัวในการเรียนดนตรีไทยและตะวันตกของท่านเป็นอย่างดี จึงเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งของความสำเร็จ

ผู้วิจัยพบว่า ความเป็นครูของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร เริ่มต้นที่กองดุริยางค์ทหารบก นอกจากนี้ ยังได้รับเชิญให้เป็นอาจารย์พิเศษ ให้กับสถาบันดนตรีและสถาบันการศึกษาอีกหลายสถาบัน อีกทั้งได้เขียนเป็นเอกสารการสอนในรายวิชาการประพันธ์เพลงไทยนี้ไว้เป็นหลักฐาน โดยเฉพาะวิชาหลักการประพันธ์เพลงไทยนี้ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้เชิญให้พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ไปทำการสอนต่อจากครูมนตรี ตราโมท (ศิลปินแห่งชาติ)

หลังจากเกษียณจากราชการพันโทเสนาะ หลวงสุนทร ยังเปิดบ้านเพื่อสอนวิชาดนตรีให้กับลูกศิษย์อยู่อย่างสม่ำเสมอ ปัจจุบันอายุ 86 ปี ยังมีลูกศิษย์ไปเรียนเป็นประจำ สร้างลูกศิษย์ที่มีชื่อเสียงด้านดนตรีเป็นที่ยอมรับไว้หลายท่าน มีความรอบรู้ทางดนตรีอย่างลึกซึ้งเชี่ยวชาญทั้งด้านทักษะและทฤษฎี มีความสามารถและมีกระบวนขั้นตอนในการถ่ายทอดความรู้ได้ดีเยี่ยมอย่างมีระบบแบบแผน อีกทั้งเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ลูกศิษย์ในเรื่องคุณธรรมความดีที่เป็นคุณลักษณะของนักดนตรีที่ดี ได้รับการยกย่องว่าเป็นคนสุภาพเรียบร้อยมีมารยาทอ่อนน้อมถ่อมตนให้เกียรติผู้อื่นรักษาเวลาและ

ขยันมั่นเพียร มีความรักและความเมตตาต่อลูกศิษย์ มีความทุ่มเทในการถ่ายทอดวิชาความรู้ให้ลูกศิษย์โดยบริสุทธิ์ใจไม่มีปิดบังดังคำกล่าวของครูมนตรี ตราโมท ที่กล่าวว่าการถ่ายทอดดนตรีไทยแบบโบราณครูกับศิษย์จะมีความสัมพันธ์และผูกพันกันมากรักเคารพกันเหมือนบิดา มารดากับลูก ประการสุดท้าย มีความละเอียดอ่อนจริงจังตั้งใจและทุ่มเทในการสอนลูกศิษย์เป็นอย่างมากมีความเมตตาเน้นแก้ไขปัญหาด้านทักษะและความรู้ความเข้าใจให้กับลูกศิษย์เป็นรายบุคคลซึ่งไม่เหมือนกันอย่างสุขุมรอบคอบ ผู้วิจัยเปรียบเทียบกับพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จรัชกาลที่ 9 อธิบายได้ดังต่อไปนี้

1. <u>เป็นผู้มีปัญญา มีความรู้ดี ในหลักวิชาอันถูกต้อง</u>

จากข้อมูลภูมิหลังด้านดนตรีของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร เห็นได้ว่า มีความเชี่ยวชาญ ลึกซึ้ง แตกฉานในทางดนตรีไทยและดนตรีตะวันตก อย่างดียิ่ง

2. <u>ความดี คือ ความสุจริต ความเมตตากรุณาเห็นใจและปรารถนาดีต่อผู้อื่น</u>

ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ลูกศิษย์ มีความเมตตากับลูกศิษย์ มีความใจดี มีความเมตตา มีซื่อสัตย์สุจริต ตรงต่อเวลา สุภาพเรียบร้อย และมีการให้เกียรติผู้อื่น ซึ่งเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่ลูกศิษย์

3. <u>ความสามารถ ที่จะเผื่อแผ่และถ่ายทอดความรู้</u>

มีความมุ่งมั่นและมีการจัดระเบียบการสอนเป็นขั้นตอนเชื่อมโยงกันโดยละเอียด สามารถถ่ายทอดความรู้ด้านทักษะปฏิบัติเครื่องดนตรีและด้านวิชาการประพันธ์เพลงไทยรวมถึงทฤษฎีดนตรีอื่นๆได้เป็นอย่างดี

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

2. ผู้เรียนวิชาหลักการประพันธ์เพลงไทย

2.1 คุณสมบัติทั่วไป ได้แก่ 1) ผู้เรียนในสถาบันอุดมศึกษา คือ นิสิตปริญญาตรี คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และนิสิตระดับปริญญาตรี ภาควิชาดนตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ 2) ผู้เรียนที่เป็นข้าราชการที่เป็นนักเรียนในหลักสูตรหลักสูตรนายสิบขั้นต้น และหลักสูตรนายสิบอาวุโส ซึ่งเป็นหลักสูตรเพื่อพัฒนาข้าราชการทหารชั้นประทวนที่จะก้าวหน้าในตำแหน่งที่สูงขึ้นโดยจะต้องผ่านหลักสูตรนี้ 3) ผู้เรียนรายบุคคล ที่พันโทเสนาะ หลวงสุนทร สอนให้เป็นรายบุคคลเป็นส่วนตัวที่บ้าน โดยพิจารณาจากความสามารถและความรู้พื้นฐานทางดนตรีที่พันโทเสนาะ หลวงสุนทร กำหนดไว้

2.2 พื้นความรู้ของผู้เรียน

ผู้เรียนจะต้องเป็นผู้มีพื้นฐานความรู้ ความสามารถ ทางดนตรีไทยทั้งด้านทฤษฎีและทักษะอยู่ในระดับกลาง ซึ่งผู้วิจัยได้เทียบกับเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพดนตรีไทยในระดับ 4-5 (ทบวงมหาวิทยาลัย, 2541) และผู้เรียนต้องมีความรู้พื้นฐานการอ่านและบันทึกโน้ตแบบดนตรีตะวันตก ต้องสามารถร้องออกเสียงเป็นทำนองตามโน้ตเพลงได้อย่างถูกต้องไม่เพี้ยน และสามารถบันทึกโน้ตทำนองเพลงตามคำบอกหรือตามทำนองเพลงที่กำหนดได้อย่างถูกต้อง

2.3 ความต้องการ และความสมัครใจของผู้เรียน

ผู้เรียนส่วนใหญ่จะมีความศรัทธาในความสามารถและต้องการอยากเรียนกับพันโทเสนาะ หลวงสุนทร อยู่เป็นพื้นฐานจึงสมัครใจและพร้อมใจเข้าเรียนด้วยความตั้งใจ

2.4 ความสำเร็จของผู้เรียน

เห็นได้ว่าลูกศิษย์การประพันธ์เพลงไทยของ พันโทเสนาะ หลวงสุนทร เป็นที่ยอมรับของวงการดนตรีไทยหลายท่าน มีผลงานประพันธ์เพลงไทยเป็นที่ยอมรับและที่มีชื่อเสียงในปัจจุบัน

3. เนื้อหาสาระการประพันธ์เพลงไทยตามแนวทางของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร มี 4 ส่วน

3.1 ความสำคัญและวัตถุประสงค์ของการประพันธ์เพลงไทย

พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ได้นำเสนอแนวความคิดในการให้ความสำคัญกับวิชาการประพันธ์เพลงไทยไว้ในบทนำอย่างมีนัยยะสำคัญ และได้กำหนดวัตถุประสงค์ที่มีจุดมุ่งหมายที่ชัดเจนและครบถ้วนในการเรียนไว้ดังนี้ 1) เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจ ในรูปแบบของการประพันธ์เพลงไทยในขนบแบบแผนของดนตรีไทยและมีแนวทางในการนำความคิดสร้างสรรค์ไปใช้ในการประพันธ์เพลงของตนเองได้เป็นอย่างดี 2) เพื่อให้ผู้เรียนสามารถประพันธ์เพลงไทยขั้นพื้นฐานจนถึงระดับสูงด้วยความรู้ที่ได้ในวิชานี้โดยใช้ความคิดสร้างสรรค์ให้เกิดผลงานใหม่ในรูปแบบต่างๆ ได้เป็นอย่างดี 3) เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำเอาความรู้ และกลวิธีในการประพันธ์เพลง ไทยที่ได้จากการเรียนในวิชานี้ไปประยุกต์และพัฒนาใช้ให้เข้ากับวัฒนธรรมดนตรีในปัจจุบันได้เป็นอย่างดี

3.2 ความรู้พื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับการประพันธ์เพลงไทย มี 2 ด้าน ได้แก่

1) ด้านการอ่านและการบันทึกโน้ตแบบดนตรีตะวันตก

2) ด้านความรู้พื้นฐานด้านดนตรีไทยที่เกี่ยวข้องและสำคัญต่อการประพันธ์เพลงไทยประกอบไปด้วย เรื่องสังคีตลักษณ์ เรื่องโครงสร้างของทำนองเพลงที่แยกย่อยเป็น วรรค ตอน

ประโยค ท่อนเพลง ลักษณะลูกตกของทำนองเพลงไทย ลักษณะของทำนองหลักหรือมือฆ้องวงใหญ่ และการนับจังหวะ ในเพลงไทยหรือหน้าทับต่างๆ

3.3 สาระ แนวคิดและหลักการ การประพันธ์เพลงไทย

1. แนวคิดในการประพันธ์เพลงไทย

พันโทเสนาะ หลวงสุนทร อธิบายแนวคิดไว้ดังนี้คือ 1) ประพันธ์ด้วยการยึดหลักวิธีการแบบขนบทำเนียมโบราณที่มีต้นแบบแบบแผนที่สมบูรณ์อย่างเคร่งครัด 2) ประพันธ์ด้วยวิธีการสร้างทำนองขึ้นมาจากแรงบันดาลใจ จิตนาการของตนเอง โดยยังมีขนบแบบโบราณผสมอยู่ 3) ประพันธ์ด้วยการสร้างทำนองขึ้นมาจากจิตนาการและแรงบันดาลใจด้วยความคิดสร้างสรรค์ของผู้ประพันธ์

2. หลักการประพันธ์เพลงไทย

2.1 การประพันธ์มือฆ้องอิสระ คือ การประพันธ์ทำนองหลักที่ไม่ยึดโครงสร้างหน้าทับแบบปกติ ลักษณะเช่น เพลงสาธุการ เพลงฉิ่ง เป็นต้น

2.2 การประพันธ์ทางพื้น คือ ประพันธ์ทำนองในโครงสร้างหน้าทับปรบไก่หรือทยอย ด้วยการประพันธ์ทำนองใหม่จากเพลงเก่า หรือสร้างทำนองใหม่โดยไม่ยึดโยงกับทำนองเก่า

2.3 การประพันธ์ทางกรอหรือบังคับทาง คือ การประพันธ์ทำนองขึ้นจากทำนองพื้นโดยใช้กลวิธีการบรรเลงเสียงยาวที่เรียนว่า “กรอ” ตบแต่งทำนองโดยมีความยาวเท่าเดิมและยึดเสียงตกของทำนองในแต่ละตอน เป็นหลัก

2.4 การยึดลูกตก คือ การประพันธ์ทำนองที่ยึดโยงเสียงลูกตกจากทำนองเก่าเป็นสำคัญ จึงทำให้คงสำเนียงเพลงและเอกลักษณ์ให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน

2.5 การประพันธ์ทางเปลี่ยน คือ การประพันธ์ทำนองขึ้นใหม่จากทำนองเก่าโดยคง ความยาวไว้เท่าเดิมและยึดโยงลูกตกของทำนองเก่าไว้

2.6 การ ยืดขยาย ตัดยุบ คือ การประพันธ์ทำนองใหม่จากการขยายหรือยุบทำนองเก่าเป็น 2 เท่าและตบแต่งทำนองให้สวยงามโดยยึดโยงลูกตกของทำนองเก่าไว้ ในทางดนตรีไทยจะเรียกทำนองที่เกิดใหม่ตามอัตราจังหวะ เช่น สามชั้น สองชั้น ชั้นเดียว

2.7 การยืดยุบพร้อมเปลี่ยนทาง คือ การประพันธ์แบบทำพร้อมกันทั้ง 2 วิธี คือ การยืดขยาย และตัดยุบพร้อมกับประพันธ์ทางเปลี่ยนไปด้วยกัน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

2.8 การยืดทำนองเฉพาะลูกเท่า คือ การประพันธ์ทำนองด้วยการยืดขยายลูกเท่าสองชั้นให้เป็นทำนองลูกเท่าสามชั้นโดยยึดโยงเสียงตกของลูกเท่าเดิม ส่วนมากลูกเท่ามีความยาวครึ่งจังหวะหน้าทับมักอยู่ต้นเพลง บางเพลงอาจอยู่ในตอนใดของเพลงก็ได้

2.9 การประพันธ์ลูกล้อลูกขัดและลูกเหลื่อม คล้ายกับการประพันธ์ทางเปลี่ยนแต่มีหลักการสำคัญคือ ลูกล้อประพันธ์ทำนองนำทำนองตามที่เหมือนกัน ลูกขัดประพันธ์ทำนองนำทำนองตามไม่เหมือนกันแต่สอดคล้องกัน ลูกเหลื่อมประพันธ์ทำนองเหมือนกันแต่บรรเลงล้ำจังหวะกัน

2.10 การประพันธ์เพลงในโครงสร้างหน้าทับสองไม้ หรือหน้าทับทยอย จะมี 2 ส่วน คือ ทางพื้น ประพันธ์ทำนองด้วยการยืดเสียงตกของทำนองเป็นหลัก และลูกโยน สามารถ

ประดิษฐ์เป็นลูกล้อลูกขัดต่าง ๆ ได้ สามารถที่จะยืดขยายหรือตัดอัตราของลูกล้อลูกขัด หรือประพันธ์ลูกล้อลูกขัดขึ้นมาใหม่แทนลูกโยนได้ โดยยึดเสียงตกของลูกโยนเป็นสำคัญ

2.11 การประพันธ์เพลงให้เป็นเพลงสำเนียงภาษาต่าง ๆ เช่น ลาว พม่า มอญ เขมร แขก จีน ญวน ฝรั่ง มีหลักการเดียวกับการประพันธ์ทางเปลี่ยน ให้ศึกษาเพลงสำเนียงภาษา ต่าง ๆ ด้วยการฟังและการบรรเลง นำแนวทางมาใช้ในการประพันธ์มือฆ้อง

2.12 การใช้บันไดเสียงทางดนตรีไทยและการย้ายบันไดเสียง บันไดเสียงที่นิยม คือ 1) แบบ 5 เสียง โด เร มี ซอล ลา 2) แบบ 6 เสียง โด เร มี ซอล ลา ที และ โด เร มี ฟา ซอล ลา 3) แบบ 7 เสียง โด เร มี ฟา ซอล ลา ที การย้ายบันไดเสียงหรือทาง คือ การเปลี่ยนระดับของกลุ่มเสียงในบทเพลงเรียกว่า เปลี่ยนทางเสียง คล้ายกับการย้ายคีย์ในดนตรีตะวันตกมักเลื่อนหรือเปลี่ยนขึ้นไปคู่สี่ ทางเสียงมีอยู่ 7 ทาง คือ ทางเพียงออล่าง ทางใน ทางกลาง ทางเพียงออบน ทางนอก ทางกลางแหบ ทางชวา

2.13 การประพันธ์ทางเดี่ยว คือ การประพันธ์ทำนองเฉพาะแต่ละเครื่องมือดนตรีให้มีความวิจิตรพิสดารทั้งด้านทำนองและเทคนิคขั้นสูงในการบรรเลงเครื่องดนตรีนั้น ๆ

4. ด้านการเรียนการสอน การถ่ายทอด และการประเมินผลการประพันธ์เพลงไทย

ผู้วิจัยสามารถสรุปแบ่งเป็น 2 เรื่อง ได้แก่

4.1 การสอนและการถ่ายทอดการประพันธ์เพลงไทย

4.1.1 คัดเลือกผู้เรียนด้วยการทดสอบความรู้ที่เกี่ยวข้องต่อการประพันธ์เพลงไทย ตามคุณสมบัติที่กำหนดไว้ในสาระการประพันธ์เพลงไทยซึ่งอธิบายไว้ในข้อ 2 คือ ต้องมีความชำนาญในการปฏิบัติเครื่องดนตรีไทย และมีความรู้ตามข้อกำหนดที่ระบุไว้

4.1.2 สถานที่ในการเรียนการสอนมี 2 ประเภท คือ

4.1.2.1 สถาบันการศึกษา ได้แก่ 1) โรงเรียนดุริยางค์ทหารบก 2) ภาควิชาดนตรีศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 3) ภาควิชาดนตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

4.1.2.2 ที่บ้านของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร

4.1.3 หลักการสอนการประพันธ์เพลงไทย

4.1.3.1 สอนแบบบูรณาการความรู้ คือ นำความรู้ดนตรีตะวันตกมาปรับปรุงและผสมผสานเข้ากับวิธีการสอนแบบดนตรีไทย ง่ายต่อการสื่อสารระหว่างผู้เรียนและผู้สอน ที่เห็นภาพโครงสร้างทำนองเพลงจากรูปแบบการบันทึกโน้ตแบบดนตรีตะวันตก และทดลองบรรเลงเพลงที่ประพันธ์ตามแนวทางในหลักสูตรที่คิดค้นขึ้นมาเป็นขั้นตอนตามลำดับความสำคัญก่อนหลังและเชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ

4.1.3.2 สอนแบบความรู้คู่ทักษะ สอนเน้นความรู้ด้านทฤษฎีและทักษะการประพันธ์เพลงไทยไปพร้อมกันโดยสอนให้เข้าใจทฤษฎี และให้ผู้เรียนลงมือฝึกปฏิบัติประพันธ์เพลงในหัวข้อต่าง ๆ ควบคู่ไปกันไป เป็นเป็นวิธีการสอนที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว

4.1.3.3 สอนแบบเน้นปฏิบัติการส่งเสริมการใช้ความคิดสร้างสรรค์สอนให้มีความกล้าคิดกล้าลงมือทำและส่งเสริมให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ด้วยการให้ผู้เรียนทดลอง มักใช้คำชมในการกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความมั่นใจกล้าที่จะหาแนวทางใหม่ ๆ ในการสร้างสรรค์บทเพลง

4.1.4 วิธีการ เทคนิคในการสอน การถ่ายทอด และการจัดกิจกรรม

4.1.4.1 วิธีการ เทคนิคในการสอน และการถ่ายทอด ผู้วิจัยจำแนกได้ 5 วิธี ได้แก่ 1) สอนด้วยวิธีการบรรยาย 2) สอนด้วยวิธีการแสดงตัวอย่างและสาธิต 3) สอนด้วยวิธีการสอนไปทำไป 4) สอนด้วยวิธีกระตุ้นความกล้าคิดกล้าทำ 5) สอนด้วยวิธีการแสวงหาข้อสรุปด้วยการพิจารณาร่วมกันระหว่างผู้เรียนและผู้สอน สอนด้วยวิธีการบรรยายเรื่องที่สอนตามลำดับก่อนหลัง

แล้วให้ผู้เรียนทดลองฝึกปฏิบัติ เน้นนำความรู้มาฝึกปฏิบัติ ผสมผสานการสอนแบบบรรยายและสาธิต พร้อมทั้งทำกิจกรรมพัฒนาทักษะในแต่ละหัวข้อไปพร้อมกัน และกระตุ้นการใช้ความคิดสร้างสรรค์

4.1.4.2 การจัดกิจกรรม และสภาพการเรียนการสอน มีการสร้างบรรยากาศและจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยให้ผู้เรียนทดลองประพันธ์เพลงตามแนวความคิดของตัวเองและทดลองบรรเลงเพลงที่ตนเองประพันธ์ขึ้นแล้วให้ผู้เรียนทั้งหมดในชั้นเรียนทำกิจกรรมร่วมกันด้วยการวิจารณ์แก้ไขบทเพลงพร้อมทั้งทดลองบรรเลงเพลงที่ประพันธ์ใหม่และนำเสนอแนวคิดในการประพันธ์เพลงต่อครูผู้สอนโดยครูจะไม่ตัดสินถูกผิดในบทเพลงที่ผู้เรียนประพันธ์ขึ้นใหม่ เป็นการสร้างบรรยากาศที่ดีต่อการเรียนการสอน ทำให้ผู้เรียนมีความกล้าที่จะทดลองประพันธ์เพลงใหม่โดยไม่กลัวว่าจะผิดจากขนบธรรมเนียมของดนตรีไทยแบบดั้งเดิม ซึ่งเป็นข้อดีประการหนึ่งที่กระตุ้นให้เกิดความมั่นใจและความคิดสร้างสรรค์ให้แก่ผู้เรียน

4.1.5 ขั้นตอนการสอนและการถ่ายทอด มี 5 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ทดสอบและทบทวนความรู้ที่เกี่ยวข้องและสำคัญต่อการประพันธ์เพลงไทย 2) แสดงตัวอย่างการประพันธ์เพลงที่ได้รับความนิยมและอธิบายรูปแบบของเพลง พร้อมทั้งเปิดโอกาสให้มีการอภิปรายบทเพลงจากผู้เรียน 3) บรรยายความรู้เรื่องแนวคิดและหลักการประพันธ์เพลงไทย ตามลำดับหัวข้อที่ครูเรียบเรียงไว้ แล้วให้ผู้เรียนทดลองใช้แนวคิดและหลักการฝึกปฏิบัติการประพันธ์ทำนองเพลงง่าย ๆ ในหัวข้อต่าง ๆ ตามลำดับ 4) ฝึกปฏิบัติการประพันธ์เพลง เมื่อเรียนแนวคิด หลักการ และทดลองนำไปใช้ประพันธ์เพลงในแต่ละหัวข้อ จากนั้นจึงให้ผู้เรียนใช้แนวคิดและหลักการที่เรียนมาทั้งหมดฝึกปฏิบัติประพันธ์เพลงที่มีรูปแบบซับซ้อนตามสังคีตลักษณ์ที่เรียนมาหรือมีการกำหนดรูปแบบขึ้นใหม่ตามความคิดสร้างสรรค์ของตัวเอง และนำมาบรรเลงด้วยเครื่องดนตรีเพื่อให้ครูผู้สอนแนะนำเพื่อแก้ไขและพัฒนาเพลงนั้น ในขั้นนี้ผู้เรียนต้องฝึกประพันธ์เพลงหลายบทเพลงจนเกิดความชำนาญ และ 5) ริเริ่มสร้างสรรค์ผลงานของตนเอง เมื่อผู้เรียนฝึกปฏิบัติประพันธ์เพลงโดยอาศัยแนวคิดหลักการที่ได้เรียนมาจนเกิดความชำนาญและเข้าใจในหลักการต่าง ๆ แล้ว พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ให้ผู้เรียนสร้างสรรค์ผลงานเพลงของตัวเอง โดยนำแนวคิด หลักการประพันธ์เพลงที่ได้เรียนมาประยุกต์ใช้ในบทเพลงที่ประพันธ์ขึ้นใหม่และนำเสนอด้วยการบันทึกโน้ตแบบตะวันตกและนำมาซ้อมให้วงดนตรีแสดง เป็นการนำเสนอผลงานเพลงที่เกิดขึ้นใหม่และประเมินผลไปพร้อมกัน

4.1.6 ปัญหา และการแก้ไขปัญหาในการเรียนการสอน

4.1.6.1 ปัญหาเรื่องสถานที่ไม่อำนวย ห้องเรียนที่ยังไม่เก็บเสียงมากนัก จึงทำให้เกิดปัญหาเรื่องเสียง จึงแก้ปัญหาไปตามสถานการณ์ เช่น ให้พักเพื่อแยกย้ายไปหามุมสงบของตนเองในการทดลองปฏิบัติการประพันธ์เพลง แล้วจึงนำเอาเพลงที่ประพันธ์ได้กลับมาส่งและวิพากษ์วิจารณ์กันอีกครั้งเมื่อเสียงรบกวนนั้นสงบลง

4.1.6.2 ปัญหาเรื่องความรู้พื้นฐานด้านการอ่านและบันทึกโน้ตแบบดนตรีตะวันตกมีไม่เท่ากันของผู้เรียน แก้ปัญหาด้วยวิธีให้ผู้เรียนเอกดนตรีตะวันตกช่วยสอนหรือช่วยแปลโน้ตไทยเป็นโน้ตแบบดนตรีตะวันตก และสอนการอ่านและบันทึกโน้ตแบบตะวันตกเพิ่มเติมให้กับคนที่ยังอ่อนเรื่องนี้ อีกทั้งยังมีการทบทวนเพิ่มเติมให้อีกด้วย

4.2 การประเมินผลการเรียนการสอนการประพันธ์เพลงไทยของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร

4.2.1 มีการประเมินพื้นฐานความรู้ก่อนการเรียนการสอน

4.2.2 มีประเมินผลตอนท้ายของคาบเรียนด้วยการให้ผู้เรียนทำแบบฝึกหัดการประพันธ์ทำนองเพลงตามโจทย์ที่กำหนดให้ในหัวข้อต่าง ๆ

4.2.3 มีการประเมินผลหลังจากมีการเรียนการสอนและฝึกปฏิบัติการประพันธ์เพลงครบตามเนื้อหาสาระการประพันธ์เพลง โดยกำหนดให้ประพันธ์เพลงขึ้นใหม่ แล้วส่งโน้ตทำนองมือซ้องของเพลงที่ประพันธ์ขึ้นใหม่ให้ครูผู้สอนตรวจสอบก่อน จากนั้นซ้อมวงดนตรีมาบรรเลงให้ฟัง เป็นการประเมินครั้งสุดท้ายของการเรียนการประพันธ์เพลงไทย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

อธิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษากระบวนการถ่ายทอดการประพันธ์เพลงไทยตามแนวทางของ พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ศิลปินแห่งชาติ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการถ่ายทอดการประพันธ์เพลงไทยของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (ดนตรีไทย) จากผลการวิจัย ผู้วิจัยได้ทำการอภิปรายผลใน 4 ประเด็น ดังนี้

1. ผู้สอน

พันโทเสนาะ หลวงสุนทร เกิดในครอบครัวของนักดนตรีและได้เรียนดนตรีกับครูที่มีความสามารถหลายท่าน รวมถึงมีประสบการณ์บรรเลงดนตรีที่มีความหลากหลายต่อเนื่องยาวนาน จึงทำให้เป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญด้านดนตรีไทยและดนตรีตะวันตกอย่างลึกซึ้ง อีกทั้งพันโท

เสนาะ หลวงสุนทร ได้เรียนรู้และซึมซับการประพันธ์เพลงไทยจากครูที่ใกล้ชิดรวมกับประสบการณ์ด้านดนตรีที่หลากหลาย จึงส่งผลให้ความสามารถเรื่องการประพันธ์เพลงไทยของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร เป็นที่ยอมรับและยกย่องมีผลงานการประพันธ์เพลงที่โดดเด่นเป็นจำนวนมากและแพร่หลายในวงการดนตรีไทยในวงกว้าง เห็นได้ว่าการที่ได้เรียนกับครูดนตรีที่มีความสามารถจึงส่งผลให้พันโทเสนาะ หลวงสุนทร มีความเก่งทั้งด้านทักษะการปฏิบัติและทักษะการประพันธ์เพลงมากขึ้นตามไปด้วย ความสามารถในด้านการบรรเลงดนตรีและการประพันธ์เพลงไทยอยู่ในขั้นแตกฉานเห็นได้จากคำประกาศเกียรติคุณศิลปินแห่งชาติตอนหนึ่งกล่าวว่า “พันโทเสนาะ หลวงสุนทร เป็นผู้เชี่ยวชาญในวิชาดนตรีไทยทั้งในด้านทฤษฎี การปฏิบัติ และการประพันธ์เพลง มีความแตกฉานในศาสตร์แห่งดนตรีไทยอย่างลึกซึ้ง” (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม, 2545) เห็นได้ว่าความสามารถในด้านดนตรีของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร มีความรอบรู้เชี่ยวชาญรอบด้าน เป็นนักระนาดเอกที่มีฝีมือมากอีกท่านหนึ่งของกรุงรัตนโกสินทร์ จนกระทั่งปัจจุบันอายุ 86 ปี (2562) พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ยังได้รับเชิญให้บรรเลงระนาดเอกนำวงครูดนตรีไทยอาวุโสบรรเลงถวายงานร่วมวงดนตรีสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ในงานครูดนตรีไทยอาวุโส เป็นประจำทุกปี อีกทั้งความสามารถด้านการประพันธ์เพลงไทยที่มีความโดดเด่นได้ประพันธ์เพลงไว้เป็นจำนวนมาก กล่าวได้ว่าเป็นนักประพันธ์ท่านสำคัญอีกท่านหนึ่งของกรุงรัตนโกสินทร์ซึ่งมีนักประพันธ์เพลงไทยจำนวนน้อยในวงการดนตรีไทยสมัยนี้ และความสามารถด้านการประพันธ์เพลงไทยนี้เอง ถือเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญในการได้รับการยกย่องเป็นศิลปินแห่งชาติตามที่กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม ได้ประกาศยกย่องเชิดชูความสามารถด้านการประพันธ์เพลงไทยนี้ไว้ด้วย ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง

สิ่งแวดล้อมทางดนตรีที่ดีเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาความสามารถด้านดนตรีของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร ส่งผลให้มีความสามารถและเป็นผู้รู้จริงในด้านการสอนทั้งด้านการสอนทักษะการปฏิบัติเครื่องดนตรี และการสอนการประพันธ์เพลงไทยที่สอนทั้งทฤษฎีและทักษะการประพันธ์เพลงไทย โดยเฉพาะการสอนการประพันธ์เพลงไทยที่ผู้วิจัยได้ศึกษานี้ พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ได้รวบรวม คิดค้น หลักการประพันธ์เพลงไทย ด้วยการบันทึกเป็นเอกสารคำสอนไว้เป็นหลักฐาน อาจกล่าวได้ว่าเป็นแนวทางการประพันธ์เพลงไทยอีกแนวทางหนึ่งที่มีคุณค่ากับวงการดนตรีไทยอย่างมาก ซึ่งแม้กระทั่งในเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพดนตรีไทยไม่เคยมีการกล่าวถึงในเรื่องนี้มาก่อน หรืออาจเคยมีการกล่าวถึงแต่ไม่มีการบันทึกและรวบรวมไว้เป็นหลักฐาน

พันโทเสนาะ หลวงสุนทร มีคุณสมบัติความเป็นครูที่ดี ในเรื่องการสอนและกระบวนการถ่ายทอด ลูกศิษย์จำนวนมากกล่าวตรงกันว่าพันโทเสนาะ หลวงสุนทร สามารถสอนเรื่องที่ยาก ๆ อย่างเช่นการประพันธ์เพลงไทยนี้ให้เป็นเรื่องง่าย ๆ และมีวิธีสร้างความรู้ความเข้าใจกระตุ้นให้ผู้เรียนกล้าคิดกล้าทำแสดงกล้าใช้ความคิดสร้างสรรค์ อีกทั้งยังเป็นแบบอย่างที่ดีของลูกศิษย์ในเรื่องการดำเนินชีวิตนักดนตรีและครูที่ดี มีความซื่อสัตย์ขยันหมั่นเพียรพยายามแสวงหาความรู้ขยันฝึกซ้อมดนตรี และคิดค้นแนวทางวิทยาการดนตรีต่าง ๆ อย่างไม่หยุดนิ่ง มีมารยาทเรียบร้อยให้เกียรติคนอื่นแม้กระทั้งลูกศิษย์ตนเอง อ่อนน้อมถ่อมตน คุณสมบัติเหล่านี้เป็นแบบอย่างให้กับลูกศิษย์ และนักดนตรีทั่วไปได้เป็นอย่างดี สอดคล้องกับพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ฯ บรมนาถบพิตร ที่ได้พระราชทานให้กับครูอาวุโส เมื่อวันที่ 29 ตุลาคม พ.ศ. 2522 ไว้ว่าลักษณะของครูที่ดี 3 ประการ ได้แก่ 1) เป็นผู้มีปัญญาดี มีความรู้ที่ดี 2) มีความสามารถที่จะเผื่อแผ่และถ่ายทอดความรู้ และ 3) มีความดี มีความซื่อสัตย์สุจริต และความเมตตากรุณา ซึ่งลักษณะทั้ง 3 ประการนี้ มีอยู่ในตัวของ พันโทเสนาะ หลวงสุนทร อีกทั้งทำให้ลูกศิษย์มีความรักความศรัทธา เคารพเลื่อมใสเป็นอย่างสูง มีคำกล่าวของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร ที่ผู้วิจัยประทับใจเป็นอย่างมาก คือ ต้องให้เกียรติ เคารพความคิดและผลงานของลูกศิษย์ กล่าวคำชมเสมอโดยไม่ตัดสินถูกผิดในผลงานของเขา แสดงให้เห็นถึงหลักคิดในการกระตุ้นความมั่นใจให้กับลูกศิษย์ในเชิงบวกนั่นเอง

พันโทเสนาะ หลวงสุนทร มีครอบครัวที่ดีพร้อม และอบอุ่น มีความสุข ส่งผลให้เวลาในการสร้างผลงานทั้งทางด้านการแสดงและการสอน อีกทั้งการมีสุขภาพที่ดีทั้งกายและใจ อายุยืนยาว มีส่วนให้พันโทเสนาะ หลวงสุนทร มีระยะเวลาในการทำงาน สร้างผลงานการประพันธ์เพลงไทยและการสอนทั้งด้านทฤษฎี ด้านปฏิบัติ และด้านการประพันธ์เพลงไทย อย่างยาวนาน ทำให้เห็นผลงานที่สร้างไว้ในตลอดระยะเวลาการทำงานดนตรีที่ผ่านมาเจริญงอกงามออกผลให้เห็นเป็นที่ประจักษ์ทั้งผลงานของตัวเองและผลงานของลูกศิษย์ที่ได้เรียนจากพันโทเสนาะ หลวงสุนทร กล่าวได้ว่า ความสุข ความสมบูรณ์ของครอบครัว และสุขภาพร่างกาย จิตใจ เป็นปัจจัยสำคัญอย่างยิ่งในความสำเร็จในด้านดนตรีของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร

2. ผู้เรียน

ลูกศิษย์ที่ผ่านกระบวนการสอนของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร เป็นผลิตผลที่งอกงามและมีคุณภาพในวงการดนตรีไทยทั้งด้านการปฏิบัติเครื่องดนตรีและด้านการประพันธ์เพลงไทยเป็นจำนวนมาก แสดงให้เห็นว่ากระบวนการถ่ายทอดการประพันธ์เพลงไทยตามแนวทางของพันโทเสนาะ

หลวงสุนทร ที่ผู้วิจัยได้ศึกษานี้ เป็นกระบวนการที่ดีมีประสิทธิภาพ เห็นได้จากผลงานการประพันธ์เพลงไทยที่เกิดจากลูกศิษย์ของ พันโทเสนาะ หลวงสุนทร เป็นที่ยอมรับของวงการดนตรีไทยหลายท่าน เช่น อาจารย์จักรี มงคล ร้อยตรีทรงศักดิ์ เสนีย์พงษ์ อาจารย์นวลจันทร์ สุขพัฒน์ อาจารย์ชัยยุทธ โตสง่า เหล่านี้ ถือเป็นนักประพันธ์เพลงไทยที่มีชื่อเสียงในปัจจุบัน

3. สาระการประพันธ์เพลงไทยตามแนวทางการสอนของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร

พันโทเสนาะ หลวงสุนทร กำหนดองค์ประกอบของเนื้อหาสาระเป็นลำดับขั้นตอนเชื่อมโยงกันโดยมีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนจึงทำให้กำหนดเนื้อหาสาระได้อย่างมีเป้าหมาย โดยใช้ประสบการณ์ด้านดนตรีไทยและดนตรีตะวันตกที่มี นำมาวิเคราะห์กลั่นกรองกำหนดเนื้อหาสาระแบบเฉพาะ จำแนกเป็นหัวข้อต่าง ๆ อย่างมีลำดับขั้นตอน มีการจัดการที่คำนึงถึงโครงสร้างของเนื้อหาและการนำไปใช้ มีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกัน และสำคัญต่อการพัฒนาผู้เรียน แสดงตัวอย่างด้วยโน้ตแบบดนตรีตะวันตกทำให้เห็นภาพ และสามารถเข้าใจองค์ความรู้ของการประพันธ์เพลงไทยได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้ยังมีการกำหนดให้ฝึกปฏิบัติการประพันธ์เพลงไทยโดยใช้ความรู้หลักการประพันธ์เพลงไทยในเรื่องต่าง ๆ ที่ต่อเนื่องลึกซึ้งเป็นลำดับขั้นจากง่ายไปจนถึงขั้นสูง และผสมผสานบูรณาการความรู้ดนตรีไทยกับดนตรีตะวันตกในเนื้อหาสาระอย่างมีนัยสำคัญ มีการบูรณาการระหว่างสาระด้านทฤษฎีและปฏิบัติควบคู่กันไปอย่างมีเป้าหมาย สิ่งสำคัญคือมีการกำหนดวิธีการประเมินผลไว้ในตอนท้ายอย่างชัดเจน กล่าวได้ว่าสาระการประพันธ์เพลงไทยของ พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ที่ได้เรียบเรียงเป็นเอกสารคำสอนไว้เมื่อ ปี พ.ศ. 2529 เป็นสิ่งใหม่ของการดนตรีไทยในขณะนั้น ด้วยการเรียนการสอนการประพันธ์เพลงไทยในอดีตไม่ปรากฏเอกสารตำราที่แน่ชัดมาก่อน จากการรวบรวมข้อมูลคำให้สัมภาษณ์และเอกสารคำสอนเรื่องสาระการประพันธ์เพลงไทยของ พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ผู้วิจัยเห็นว่าสาระการประพันธ์เพลงไทยของ พันโทเสนาะ หลวงสุนทร นี้ มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดนตรีไทยและนักประพันธ์เพลงไทย รวมถึงการสอนการประพันธ์เพลงไทยในปัจจุบัน

4. การสอน กระบวนการถ่ายทอด และการประเมินผลการประพันธ์เพลงไทย

การสอนและกระบวนการถ่ายทอดของ พันโทเสนาะ หลวงสุนทร มีการสอนแบบความรู้คู่ทักษะ คือ สอนให้รู้ทางทฤษฎีและลงมือฝึกประพันธ์เพลงในขณะเดียวกัน ลูกศิษย์มักเรียกว่าสอนไปทำไป ทำให้ผู้เรียนมีความเข้าใจและเกิดทักษะไปในขณะเดียวกัน ซึ่งเป็นวิธีการสอนที่ครูใช้พัฒนาผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนมีความเข้าใจและเกิดความชำนาญไปควบคู่กัน ในขณะที่ดำเนินการสอนและกิจกรรมการประพันธ์เพลง พันโทเสนาะ หลวงสุนทร มีการกระตุ้นและส่งเสริมการใช้ความคิดสร้างสรรค์ ทำให้ผู้เรียนมีความมั่นใจและกล้าที่จะสร้างสรรค์ผลงานของตนเอง กระบวนการถ่ายทอดการประพันธ์เพลงไทยของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร นับว่าเป็นเรื่องสำคัญของการดนตรีไทย อีกทั้งยัง

เป็นแนวทางให้กับลูกศิษย์และนักดนตรีไทยทั่วไปในเรื่องของการสอนการประพันธ์เพลงไทยที่ยังไม่มีการกำหนดเกณฑ์มาตรฐานและองค์ความรู้ไว้อย่างแน่ชัด

พันโทเสนาะ หลวงสุนทร มีความรู้ มีประสบการณ์ทั้งด้านดนตรีไทยและดนตรีตะวันตกอย่างเชี่ยวชาญ จึงส่งผลให้การสอนของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร แบบที่เรียกว่าสอนแบบบูรณาการความรู้ นำเอาความรู้ทางดนตรีตะวันตกมาผสมผสานกับดนตรีไทยแล้วถ่ายทอดแบบบูรณการผสมผสานองค์ความรู้ทั้งสองด้านเข้าด้วยกัน ทำให้ผู้เรียนได้รับความรู้ทั้งสองด้านและนำไปประยุกต์ใช้เข้าด้วยกันในการสร้างสรรค์ผลงาน เรียกได้ว่าได้รับความรู้แบบบูรณาการ ถือเป็นเอกลักษณ์อีกอย่างหนึ่งของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร

ผู้วิจัยเห็นว่าการสอนและกระบวนการถ่ายทอดของ พันโทเสนาะ หลวงสุนทร มุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติการควบคู่กับได้รับความรู้ความเข้าใจในเรื่องต่าง ๆ ไปพร้อมกันอย่างเป็นขั้นตอน ทำให้ผู้เรียนได้ฝึกการประพันธ์เพลงจากง่ายจนถึงขั้นสูงด้วยความมั่นใจ อีกทั้ง พันโทเสนาะ หลวงสุนทร มักใช้คำชมในผลงานของลูกศิษย์มากกว่าการตำหนิเพื่อกระตุ้นให้กล้าคิดกล้าสร้างสรรค์ด้วยความรู้สึกที่ดีจึงทำให้ผู้เรียนกล้าสร้างสรรค์ผลงานที่แตกต่างออกไปจากเดิมด้วยแนวคิดของตัวเอง เป็นหัวใจสำคัญของนักประพันธ์เพลงที่ดีที่ต้องแสวงหาแนวคิดและรูปแบบใหม่ ๆ ที่ไม่ซ้ำเดิมมาสร้างสรรค์ผลงาน ทำให้ดนตรีไทยและเพลงไทยพัฒนาต่อยอดไปอย่างไม่หยุดนิ่ง อีกทั้ง พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ยังมีการประเมินผลที่ไม่ตัดสินผิดหรือถูก แต่จะประเมินจากการพัฒนาของผู้เรียนที่แสดงออกมาจากการประพันธ์เพลงขึ้นใหม่

ข้อเสนอแนะ

<u>ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้</u>

กระบวนการถ่ายทอดการประพันธ์เพลงไทยตามแนวทางกระบวนการถ่ายทอดของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร เป็นองค์ความรู้ที่สำคัญของดนตรีไทย ที่จำเป็นต้องมีความรู้พื้นฐานที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ ดังนั้นผู้ที่จะนำไปใช้ควรศึกษาความรู้พื้นฐานในเรื่องทฤษฎีดนตรีไทย สังคีตลักษณ์ และศัพท์สังคีตต่าง ๆ ให้เข้าใจเสียก่อน เพื่อใช้เชื่อมโยงกับกระบวนการถ่ายทอด และการประพันธ์เพลงไทยตามแนวทางของ พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ในการนำองค์ความรู้นี้ไปใช้อย่างมีประสิทธิภาพ

<u>ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป</u>

ควรมีการศึกษารวบรวมองค์ความรู้ในการประพันธ์เพลงไทย และกระบวนการถ่ายทอดการประพันธ์เพลงไทยของครูดนตรีไทยท่านอื่น ๆ เพื่อเก็บเป็นพื้นฐานข้อมูลและเผยแพร่องค์ความรู้ให้เป็น

ประโยชน์กับนักประพันธ์เพลงไทยหรือผู้ที่สนใจ และครูผู้สอนการประพันธ์เพลงไทย อีกทั้งเป็นการเก็บข้อมูลความรู้ภูมิปัญญาเรื่องการประพันธ์เพลงไทยต่าง ๆ ที่มีอยู่ในปัจจุบันไว้เป็นสมบัติของชาติสืบไป

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

บรรณานุกรม

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

Ralph W. Tyler. (1949). *Basic Principles of Cirriculum and Instruction*. Chicago: University of Chicago.

Simpson and D. (1972). *Teaching physical education : A system approach*. Boston: Houghton Mufflin Co.

Steiner and E. (1988). *Methodology of Theory Building*. Sydney: Educology Research Associates.

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม. (2545). ศิลปินแห่งชาติ พุทธศักราช 2545. กรุงเทพมหานคร: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่งจำกัด.

กวินทิพย์ บรรยายกิจ. (2545). สาระดนตรีศึกษาแนวคิดสู่การปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

โกวิทย์ ขันธศิริ และ อรวรรณ บรรจงศิลป. (2526). วิวัฒนาการของเพลงไทยสมัยรัตนโกสินทร์. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,

จักรี มงคล. (25 พ.ย. 2561). สัมภาษณ์. In.

จำเนียร ศรีไทยพันธุ์. (2535). สาระดนตรีศึกษา แนวคิดสู่การปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ฉลาก โพธิ์สามต้น. (20 ส.ค.2560). สัมภาษณ์. In.

โชติ ศิลปบรรเลง (2495). [บันทึกส่วนตัว].

ณรุทธ์ สุทธจิตต์. (2540). กิจกรรมดนตรีสำหรับครู (2 ed.). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ณรุทธ์ สุทธจิตต์. (2560). วิธีวิทยาการสอนดนตรี (2 ed.). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ บริษัท พรรณีพริ้นติ้งเซ็นเตอร์ จำกัด.

ทรงศักดิ์ เสนีย์พงษ์. (26 พ.ย.2561). สัมภาษณ์. In.

ทิศนา แขมมณี. (2545). ศาสตร์การสอน : องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ (1 ed.). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ธานี แสงอรุณ. (23 มิ.ย.2561). สัมภาษณ์. In.

นวลจันทร์ ศุภพัฒน์. (5 พ.ย. 2561). สัมภาษณ์. In.

นันทวัน ตอบงาม. (2557). การศึกษากระบวนการเรียนรู้ แนวคิดสู่การสร้างสรรค์ผลงานด้านดนตรีของ พันโทเสนาะ หลวงสุนทร. (ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ,

บุญธรรม ตราโมท. (2545). คำบรรยายวิชาดุริยางคศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชวนพิมพ์.

ประสาน วงวิโรจน์รักษ์. (10 มิ.ย.2562). สัมภาษณ์. In.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ฯ บรมนาถบพิตร. (29 ต.ค. 2522). พระบรมราโชวาท ลักษณะของครูที่ดี 3 ประการพระราชทานแก่ครูอาวุโส ประจำปี พ.ศ.2522. In.

พิชิต ชัยเสรี. (2557). การประพันธ์เพลงไทย (2 ed.). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ไพทูรย์ อุณหกะ. (15 พ.ย. 2561). สัมภาษณ์. In.

มนตี ตราโมท. (2527). โสมส่องแสง : ชีวิตดนตรีไทยของมนตรี ตราโมท. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เรือนแก้ว.

ยนต์ ชุ่มจิต. (2546). การศึกษาและความเป็นครูไทย (2 ed.). กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2549). สารานุกรมศัพท์ดนตรีไทย ภาคประวัตินักดนตรีและนักร้อง (2 ed.). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ บริษัท ทีฟิล์ม จำกัด.

วิชิต โห้ไทย. (28 ต.ค.2561). สัมภาษณ์. In.

ศลินี หลวงสุนทร. (19เม.ย.2562). สัมภาษณ์. In.

สงบศึก ธรรมวิหาร. (2534). แนวคิดและวิธีการของมนตรี ตราโมท ในการอนุรักษ์และถ่ายทอดดนตรีไทยและเพลงไทย. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,

สงบศึก ธรรมวิหาร. (2545). ดุริยางค์ไทย (3 ed.). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สงัด ภูเขาทอง. (2532). การดนตรีไทยและทางเข้าสู่ดนตรีไทย. กรุงเทพมหานคร: เรือนแก้วการพิมพ์.

สงัด อุทรานันท์. (2529.). การจัดการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ. (Vol. พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพมหานคร.: ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สันติ บุญภิรมย์. (2557). ความเป็นครู. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ทริปเพิ้ล เอ็ดดูเคชั่น จำกัด.

สำนักงานปลัดทบวงมหาวิทยาลัย. (2541). เกณฑ์มาตรฐานสาขาวิชาและวิชาชีพดนตรีไทย. กรุงเทพมหานคร: กรมศาสนา.

สำราญ เกิดผล. (2561). เสียงสำราญ. นนทบุรี: หยินหยางการพิมพ์.

สิริชัยชาญ ฟักจำรูญ. (2546). ดุริยางคศิลป์ไทย. กรุงเทพมหานคร: สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุดแดน สุขเกษม. (8 พ.ย. 2561). สัมภาษณ์. In.

สุภางค์ จันทวาทิน. (2552). การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ (9 ed.). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุมน อมรวิวัฒน์. (2538). ใน ความคิดและภูมิปัญญาไทยด้านการศึกษา (พิมพ์ครั้งที่ 3 ed.). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุวรรณา วังโสภณ. (2547). ศึกษาวัฒนธรรมการถ่ายทอดดนตรีประจำชาติไทยและญี่ปุ่น. (วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,

เสนาะ หลวงสุนทร. (3 ก.พ.2560). สัมภาษณ์. In.

เสนาะ หลวงสุนทร. (5 ม.ค.2561) สัมภาษณ์.

เสนาะ หลวงสุนทร. (15 พ.ค.2560) สัมภาษณ์.

เสนาะ หลวงสุนทร. (20 เม.ย.2562) สัมภาษณ์.

เสนาะ หลวงสุนทร. (23 มิ.ย.2561) สัมภาษณ์.

เสนาะ หลวงสุนทร. (28 ก.พ.2560) สัมภาษณ์.

เสนาะ หลวงสุนทร. (2529). หลักการประพันธ์เพลงไทย. กรุงเทพมหานคร: โรงเรียนดุริยางค์ทหารบก.

อำไพ สุจริตกุล. (2534). ใน ความรู้คู่คุณธรรม รวมบทความเกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรมและการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ภาคผนวก

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ภาคผนวก ก.

คณาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

คณาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ ดร.ณรุทธ์ สุทธจิตต์

คณะกรรมการภายนอก รองศาสตราจารย์ ดร.โกวิทย์ ขันธศิริ

ประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ ดร.ยุทธนา ฉัพพรรณรัตน์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ภาคผนวก ข.

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิ

ผู้เชี่ยวชาญในการตรวจเครื่องมือการวิจัย

1. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มนสิการ เหล่าวานิช อาจารย์ประจำวิทยาลัยดนตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏ บ้านสมเด็จเจ้าพระยา

2. ดร.กานต์ สุริยาศศิน อาจารย์ประจำคณะดุริยางคศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

3. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภัทระ คมขำ อาจารย์ประจำคณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ภาคผนวก ค.

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 1 : แบบสัมภาษณ์สำหรับพันโทเสนาะ หลวงสุนทร

2. แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 2 : แบบสัมภาษณ์สำหรับลูกศิษย์พันโทเสนาะ หลวงสุนทร

3.แบบวิเคราะห์เอกสารและสื่ออิเล็คทรอนิกส์ที่เกี่ยวกับการสอนวิชาการประพันธ์เพลไทยของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 1: แบบสัมภาษณ์พันโทเสนาะ หลวงสุนทร

เรื่อง หลักการและการสอนการประพันธ์เพลงไทยของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร

แบบสัมภาษณ์นี้แบ่งออกเป็น 5 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปและประวัติพันโทเสนาะ หลวงสุนทร

1.1 ประวัติส่วนตัว

1.2 ประวัติการศึกษา

1.3 ประวัติการศึกษาดนตรี

ก) การได้รับการถ่ายทอดดนตรีไทยทั่วไป

ข) การได้รับการถ่ายทอดหลักการประพันธ์เพลงไทย

ค) การได้รับการถ่ายทอดดนตรีตะวันตกและเครื่องดนตรีชนิดอื่นๆ

1.4 ประสบการณ์ทำงานด้านดนตรี

ก) ประสบการณ์ด้านการสอนดนตรี

ข) ประสบการณ์ด้านการประพันธ์เพลงไทย

ค) ประสบการณ์ด้านอื่นๆ

ตอนที่ 2 ข้อมูลด้านคุณสมบัติผู้เรียนวิชาหลักการประพันธ์เพลงไทย

2.1 พื้นความรู้ความสามารถสำหรับผู้เรียนหลักการประพันธ์เพลงไทย

ก) พื้นความรู้ทักษะปฏิบัติเครื่องดนตรีไทยและประสบการณ์ทางดนตรีไทย

ข) พื้นความรู้ด้านทฤษฎีดนตรีไทย

ค) พื้นความรู้ด้านอื่นและคุณสมบัติอื่น ๆ

2.2 คุณสมบัติทั่วไป

ตอนที่ 3 หลักสูตร และสาระของวิชาประพันธ์เพลงไทย

ตอนที่ 4 การเรียนการสอนวิชาการประพันธ์เพลงไทย

4.1 แนวคิดในการเรียนการสอน

4.2 สภาพการเรียนการสอน

4.3 ปัญหาในการเรียนการสอน

ตอนที่ 5 การวัดและการประเมินผลวิชาการประพันธ์เพลงไทย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับพันโทเสนาะ หลวงสุนทร	
1.1 ประวัติส่วนตัว	
1.2 ประวัติการศึกษา	
1.3 ประวัติการศึกษาดนตรี	
ก) การได้รับการถ่ายทอดดนตรีไทยทั่วไป	1.เริ่มต้นเรียนดนตรีกับใครบ้างครับ ต่อมาได้เรียนดนตรีกับใครเป็นหลักอีกบ้างครับ
	2. ครูดนตรีของครูเสนาะมีวิธีการสอนดนตรีไทยให้กับครูอย่างไรบ้างครับ
	3. อยากให้ครูอธิบายว่าครูเรียนเครื่องดนตรีชิ้นหลักของครูกับใครเป็นหลักและเครื่องดนตรีชิ้นรองกับใครบ้างครับ
	4. เพลงพื้นฐานครูเรียนจากใครครับ และเพลงเดี่ยวขั้นสูงครูเรียนจากใครครับ
	5. เพลงที่ครูเรียนมาที่คิดว่าสำคัญมาก ๆ และยากมาก ๆ มีเพลงอะไรบ้างครับ
	6. ครูเรียนการปรับวงดนตรีไทยกับครูท่านใดบ้างครับ
	7. ปัจจุบันการเรียนการสอนดนตรีไทยแตกต่างกับสมัยที่ครูเรียนอย่างไรครับ
	8. ในอดีตมีการจดบันทึกโน้ตเพลงอย่างไรและมากน้อยขนาดไหนครับ
ข) การได้รับการถ่ายทอดหลักการประพันธ์เพลงไทย	1. ครูเสนาะได้รับการถ่ายหลักการประพันธ์เพลงไทยจากใครบ้างครับ
	2. การประพันธ์เพลงและการสอนการประพันธ์เพลงในอดีตมีวิธีการอย่างไรบ้างครับ 2.1 มีการจดบันทึกโน้ตหรือไม่ครับ 2.2 และครูท่านใดบ้างที่เป็นแนวทางให้กับครูเสนาะในการประพันธ์เพลงไทย
	3. วิธีการสอนของครูท่านใดที่ครูเสนาะนำมาเป็นแนวทางในการสอนบ้างครับ

CHULALONGKORN UNIVERSITY

ค) การได้รับการถ่ายทอดดนตรีตะวันตกและเครื่องดนตรีชนิดอื่นๆ	1. ครูเสนาะเคยเรียนเครื่องดนตรีตะวันตกอะไรบ้างครับ และเรียนกับครูท่านใดบ้าง
	2. ครูเสนาะเคยเรียนทฤษฎีดนตรีตะวันตกหรือไม่ครับ และเรียนกับใครบ้างครับ
	3. ครูเสนาะเรียนการประพันธ์เพลงตะวันตกและเรียบเรียงเสียงประสานหรือไม่ครับ
1.4 ประสบการณ์ทำงานด้านดนตรี	
ก) ประสบการณ์ด้านการสอนดนตรี	1. ครูเสนาะเริ่มสอนดนตรีตั้งแต่เมื่อไรครับ สอนอะไรบ้าง ให้ใครและที่ไหนบ้างครับ
	2. ครูเสนาะมีวิธีการสอนและพัฒนาการสอนเป็นขั้นตอนอย่างไรบ้างครับ
	3. มีปัญหาอะไรบ้างที่เกิดกับวิธีการสอนของครูเสนาะและมีวิธีแก้ไขอย่างไรครับ
	4. ปัจจุบันครูเสนาะยังสอนดนตรีในวิชาอะไรอยู่บ้างครับ
	5. ครูเสนาะสอนวิชาการประพันธ์เพลงไทยให้กับใครและที่ไหนบ้างครับ
ข) ประสบการณ์ด้านการประพันธ์เพลงไทย	1. ครูเสนาะเริ่มประพันธ์ตั้งแต่อายุเท่าไรครับ
	2. หลักการสำคัญที่ครูเสนาะใช้ประพันธ์เพลงไทยมีอะไรบ้างครับ
	3. ครูเสนาะยึดหลักคิดหรือหลักการของครูท่านใดมาใช้ในการประพันธ์เพลงไทยบ้างครับ
	4. แนวคิดและแรงบัลดาลใจในการสร้างสรรค์ผลงานการประพันธ์เพลงไทยของครูเสนาะได้จากอะไรบ้างครับ หรือครูหาจากที่ไหน
	5. ครูเสนาะนำหลักการของดนตรีตะวันตกมาใช้บ้างหรือไม่ครับและใช้อย่างไร และขอให้ครูเสนาะยกตัวอย่างด้วยครับ
	6. ครูเสนาะมีผลงานประพันธ์เพลงไทยประมาณกี่เพลงครับและเพลงไหนที่ครูประทับใจมากที่สุดขอให้ครูยกตัวอย่างสัก 5 เพลง
ค) ประสบการณ์ด้านอื่นๆ	1. ครูเสนาะประทับใจกับผลงานการแสดงดนตรีครั้งใดมากที่สุด
	2. ขอให้ครูเสนาะยกตัวอย่างผลงานการบันทึกเสียงที่ประทับใจมากที่สุด

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

	สัก 3 ชิ้นครับ
	3. ประสบการณ์ทางด้านดนตรีอื่นๆของครูเสนาะที่ไม่เกี่ยวกับดนตรีไทยที่ประทับใจคืออะไรครับ เหตุผลเพราะอะไรครับ
	4. ครูเสนาะได้รับเชิญให้ไปสอนที่ไหนบ้างครับ (ทั้งอดีตละปัจจุบัน)
ตอนที่ 2 ข้อมูลด้านคุณสมบัติผู้เรียนวิชาหลักการประพันธ์เพลงไทย	
2.1 พื้นความรู้ความสามารถสำหรับผู้เรียนหลักการประพันธ์เพลงไทย	
ก) พื้นความรู้ทักษะปฏิบัติเครื่องดนตรีไทยและประสบการณ์ทางดนตรีไทย	1.ผู้เรียนต้องมีทักษะการปฏิบัติเครื่องเอกในดนตรีไทยหรือไม่ ถ้ามีต้องยู่ในระดับใดครับ
	2. มีข้อกำหนดใดบ้างในเรื่องของประสบการณ์ด้านการบรรเลงในวงดนตรีไทย
	3. ผู้เรียนต้องมีพื้นฐานการบรรเลงทำนองหลักหรือมือฆ้องวงใหญ่หรือไม่และถ้ามีต้องอยู่ในระดับใดครับ
	4.มีการกำหนดอายุผู้เรียนหรือไม่ครับ และถ้ามีต้องมีอายุเท่าไรขึ้นไปครับ
ข)พื้นความรู้ด้านทฤษฎีดนตรีไทย	1. ผู้เรียนต้องมีพื้นฐานทางด้านทฤษฎีดนตรีไทยหรือไม่ครับ และถ้ามีต้องอยู่ในระดับใด
	2. ผู้เรียนต้องมีพื้นฐานเรื่องประวัติดนตรีไทยหรือไม่ครับ
	3. ผู้เรียนต้องมีพื้นฐานด้านการบันทึกโน้ตดนตรีไทยหรือไม่ครับ

ค)พื้นความรู้ด้านอื่นและคุณสมบัติอื่นๆ	1. ผู้เรียนต้องมีพื้นฐานทางทฤษฎีดนตรีตะวันตกหรือไม่และถ้ามีต้องระดับไหน
	2. มีการกำหนดอายุผู้เรียนหรือไม่
2.2 คุณสมบัติทั่วไป	1. ครูเสนาะทราบเหตุผลไหมครับว่าทำไมจึงมีคนมาเรียนหลักการประพันธ์เพลงกับครูทั้งในสถาบันการศึกษาและนอกสถาบันการศึกษา
	2. ส่วนใหญ่คนที่มาเรียนหลักการประพันธ์เพลงไทยมีอายุประมาณเท่าไรครับ
ตอนที่ 3 หลักสูตรและสาระของวิชาประพันธ์เพลงไทย	
	1. วัตถุประสงค์ของวิชาหลักการประพันธ์เพลงไทยของครูเสนาะมีอะไรบ้างครับ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

	2. ที่ผ่านมาครูบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่ครับและมีปัญหาอะไรบ้างครับ
	3. ครูเสนาะกำหนดเนื้อหาในการสอนเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างไรบ้างครับ
	4. เนื้อหาสาระในวิชาการประพันธ์เพลงไทยของครูเสนาะมีอะไรบ้างครับ ขอให้ครูเพิ่มเติมจากเอกสารที่ครูมีด้วยครับ หากมีนอกเนื้อจากในเอกสาร
	5. ครูเสนาะแบ่งรายละเอียดเนื้อหาในวิชาประพันธ์เพลงไทยอย่างไรและลำดับการสอนอย่างไรครับ
ตอนที่ 4 การเรียนการสอนวิชาการประพันธ์เพลงไทย	
4.1 แนวคิดในการเรียนการสอน	1. ครูเสนาะใช้หลักแนวคิดใดและของใครบ้างมาเป็นแนวทางในการสอน
	2. ในวิชาหลักการประพันธ์เพลงไทยครูเสนาะใช้วิธีการสอนอย่างไร บรรยายอย่างเดียวหรือว่ามีการทดลองปฏิบัติด้วยครับ
	3. ครูเสนาะมีการทำเป็นตัวอย่างบ้างไหมครับในเรื่องของการประพันธ์เพลงไทย
	4. ครูเสนาะมีการทบทวนทฤษฎีดนตรีไทยและองค์ประกอบของเพลงไทยหรือไม่อย่างไรครับ
	5. หัวข้อใดบ้างที่ครูเสนาะให้ความสำคัญมากในการสอนครับ
	6. หลักการการฝึกหัดประพันธ์เพลงไทยที่ดีคืออะไรครับและครูสอนอย่างไรบ้าง
	7. ในการเรียนการประพันธ์เพลงไทยในแต่ละครั้งควรใช้เวลามากน้อยแค่ไหนครับ เพราะอะไรครับ
	8. ครูเสนาะมีวิธีการสร้างแรงบันดาลใจให้กับผู้เรียนการประพันธ์เพลงไทยอย่างไรครับ
	9. คุณสมบัติที่ดีของครูดนตรีไทย ควรเป็นอย่างไรครับ
	10. ขอให้ครูเสนาะให้แนวทางในการสอนวิชาการประพันธ์เพลงจากประสบการณ์ของครูต่อผู้ที่จะสอนวิชานี้เป็นแนวทางว่าควรจะเป็นอย่างไรครับ

4.2 สภาพการ	1.ครูเสนาะสร้างบรรยากาศและจัดกิจกรรมในห้องเรียนอย่างไรครับ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

เรียนการสอน	2. ครูเสนาะมีการสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรม แก่ผู้เรียนหรือไม่อย่างไรครับ
	3. ในห้องเรียนครูเสนาะจัดให้มีเครื่องดนตรีไทยหรือไม่ครับ และครูกำหนดหรือไม่ว่าห้องเรียนต้องเป็นอย่างไรครับ
	4. นอกเนื้อจากการบรรยายแล้ว ครูเสนาะมีสื่อการสอนอื่นไหมครับ
	5. ในการสอนแต่ละครั้งครูสอนให้กับผู้เรียนเหมือนกันทุกคนหรือไม่หรือแตกต่างกันอย่างไรครับ
	6. ครูเสนาะมีการฝึกความคิดสร้างสรรค์ให้กับผู้เรียนหรือไม่ครับ ถ้ามีครูทำอย่างไรครับ
	7. ในอดีตครูเสนาะสอนวิชาหลักการประพันธ์เพลงไทยที่ไหนบ้าง และในแต่ละสถาบันครูสอนเหมือนกันหมดทุกสถาบันหรือแตกต่างกันอย่างไรครับ
	8. ปัจจุบันครูเสนาะยังสอนวิชาการประพันธ์เพลงไทยให้กับสถาบันหรือสอนเป็นรายบุคคลอยู่หรือไม่ครับ
	9. ครูเสนาะใช้เทคนิคอะไรบ้างครับในการสอนวิชาการประพันธ์เพลงไทย
4.3 ปัญหาในการเรียนการสอน	1. ครูเสนาะพบปัญหาอะไรบ้างในการเรียนการสอนวิชาการประพันธ์เพลงไทยนี้ครับ ครูแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างไรครับ
	2. ถ้าผู้เรียนเกิดความไม่พร้อมที่จะเรียนในวิชานี้ ครูเสนาะมีวิธีการแก้ปัญหาอย่างไรครับ
	3. ถ้าเกิดผู้เรียนไม่กล้าสร้างสรรค์ผลงานการประพันธ์เพลงไทย ครูเสนาะมีวิธีสร้างความเชื่อมั่นและสร้างแรงบัลดาลใจอย่างครับ
ตอนที่ 5 การวัดและประเมินผล	
	1.ครูเสนาะมีวิธีการวัดและประเมินผลผู้เรียนในวิชาการประพันธ์เพลงไทยอย่างไรครับ และครูมีการสอบวัดความรู้ของผู้เรียนก่อนเรียนหรือไม่อย่างไรครับ
	2.ครูเสนาะคิดว่าควรมีการวัดและการประเมินผลในวิชานี้หรือไม่ครับ
	3.ครูเสนาะมีการวัดและประเมินผลด้านใดบ้างครับ
	4.ครูเสนาะใช้แนวคิดจากไหนในการวัดและประเมินผู้เรียนครับ
	5.ครูเสนาะมีการวัดช่วงเวลาใดบ้างครับ และมากน้อยขนาดไหนครับ
	6.ครูเสนาะมีการจัดแสดงผลงานการประพันธ์เพลงไทยของผู้เรียนหลังจาก

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

	จบหลักสูตรหรือไม่ครับ
	7.การจัดแสดงผลงานการประพันธ์เพลงไทยของผู้เรียนถือเป็นการวัดหรือไม่ครับ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 2 แบบสัมภาษณ์ลูกศิษย์พันโทเสนาะ หลวงสุนทร

แบบสัมภาษณ์นี้แบ่งออกเป็น 5 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปและประวัติส่วนตัวผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อ ..... สกุล ..... การศึกษา..... อาชีพปัจจุบัน.....

1.2 เรียนวิชาการประพันธ์เพลงไทยกับพันโทเสนาะ หลวงสุนทร ที่ใด

1.3 เหตุใดจึงได้เรียน

ตอนที่ 2 ข้อมูลด้านคุณสมบัติผู้เรียน

2.1 ครูเสนาะมีการกำหนดคุณสมบัติของผู้เรียนหรือไม่อย่างไรครับ

2.2 ครูมีการทดสอบพื้นความรู้ของผู้เรียนหรือไม่อย่างไรครับ

2.3 ผู้ให้สัมภาษณ์มีความรู้ทางทฤษฎีตะวันตกหรือไม่ครับ

ตอนที่ 3 การเรียนวิชาประพันธ์เพลงไทย

3.1 ครูเสนาะแจ้งวัตถุประสงค์ของวิชาหลักการประพันธ์เพลงไทยหรือไม่

3.2 เนื้อหาสาระในวิชาการประพันธ์เพลงไทยที่ครูเสนาะสอนมีอะไรบ้างครับ ขอทราบพอสังเขปเป็น ข้อ ๆ ครับ

3.3 ครูเสนาะมีการทบทวนทฤษฎีดนตรีไทยและองค์ประกอบของดนตรีไทยให้กับผู้เรียนหรือไม่ครับ

3.4 ครูเสนาะมักเน้นย้ำและให้ความสำคัญในหัวข้อใดมากที่สุดครับ

3.5 ครูเสนาะสอนหลักการที่ดีในการประพันธ์เพลงไทยอย่างไรครับ

3.6 ในวิชาการประพันธ์เพลงไทยนี้ใช้เวลาเรียนวันละกี่ชั่วโมงและกี่ครั้งต่อสัปดาห์

3.7 ครูเสนาะมีวิธีการสร้างแรงบัลดาลใจให้กับผู้เรียนหรือไม่อย่างไรครับ

ตอนที่ 4 สภาพการเรียนการสอน

4.1 ครูเสนาะสร้างบรรยากาศในการเรียนและจัดกิจกรรมในชั้นเรียนอย่างไรครับ

4.2 ครูเสนาะมีการสอดแทรกคุณธรรมให้กับผู้เรียนหรือไม่ครับ

4.3 ในห้องเรียนมีเครื่องมือดนตรีไทยหรือไม่ครับ

4.4 ครูเสนาะมีการสอนไหมครับ

4.5 ครูเสนาะสอนให้เหมือนกันไหมครับ

4.6 ครูเสนาะมีวิธีการฝึกความคิดสร้างสรรค์ให้กับผู้เรียนหรือไม่อย่างไรครับ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

4.7 ครูเสนาะใช้เทคนิคอะไรบ้างในการสอนวิชาการประพันธ์เพลงไทย

ตอนที่ 5 ปัญหาในการเรียนการสอน

5.1 เวลาเรียนมีปัญหาอะไรเกิดขึ้นบ้างครับ

5.2 ครูเสนาะแก้ปัญหาของผู้ที่ไม่พร้อมเรียนอย่างไร

ตอนที่ 6 การวัดและการประเมินผล

6.1 ครูเสนาะมีการวัดและประเมินผลหรือไม่ครับ

6.2 ครูเสนาะมีการวัดความรู้ผู้เรียนก่อนเรียนหรือไม่ครับ

6.3 ครูเสนาะมีการวัดและประเมินผลในช่วงเวลาใดบ้างครับ

6.4 ครูเสนาะมีการให้ผู้เรียนแสดงผลงานการประพันธ์เพลงไทยหลังจบหลักสูตรหรือไม่ครับ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

แบบวิเคราะห์เอกสารและสื่ออิเล็คทรอนิกส์ที่เกี่ยวกับการสอนวิชาการประพันธ์เพลงไทย ของพันโทเสนาะ หลวงสุนทร

☐ เอกสาร

☐ สื่ออิเล็คทรอนิกส์

ผู้ประพันธ์/ผู้ผลิต .....ชื่อหนังสือ/สื่อ

.....

พิมพ์ครั้งที่.....สถานที่พิมพ์/ผลิต.....ปีที่พิมพ์/ผลิต.....

สำนักพิมพ์/หน่วยงานที่ผลิต.....

<u>ผู้เรียน</u>

การคัดเลือกผู้เรียน	ลักษณะผู้เรียน	พื้นความรู้ก่อนเริ่มเรียน	ประเด็นวิเคราะห์อื่น ๆ
☐ มี ☐ ไม่มี		☐ ไม่มีพื้นฐานเลย ☐ มีพื้นฐานบ้างเล็กน้อย ☐ มีพื้นฐานพอสมควร ☐ มีพื้นฐานดี	

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

<u>ด้านพันโทเสนาะ หลวงสุนทร</u>

ครอบครัว	**สภาพแวดล้อม/บริบท**	**ลักษณะความเป็นผู้ประพันธ์เพลงไทยที่ดีและเก่ง**	**คุณลักษณะความเป็นครู**	**ประเด็นวิเคราะห์อื่น ๆ**
			☐ **มีความรู้วิชาประพันธ์เพลงไทยที่แตกฉาน** ☐ **มีหลักการและวิธีการ**	

☐

			สอนที่ดี มีคุณธรรม จริยธรรม ☐ มีบุคลิกและความประพฤติดีงาม ☐ มีความรักและเมตตาต่อศิษย์ ☐ รักและศัทธาในวิชาชีพ ☐ หมั่นศึกษาหาความรู้อยู่เสมอ ☐ อื่น ๆ	

<u>ด้านหลักสูตร/เนื้อหา</u>

สารพวิชาที่ใช้ในการสอน	แบบทดลองที่ใช้ในการสอน	ประเด็นวิเคราะห์ อื่น ๆ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ภาคผนวก ง.

ตัวอย่างบทสัมภาษณ์พันโทเสนาะ หลวงสุนทร

ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (ดนตรีไทย)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

<u>ตัวอย่างบทสัมภาษณ์ พันโทเสนาะ หลวงสุนทร</u>

ผู้สัมภาษณ์ : ผู้เรียนต้องมีความรู้อะไรบ้างครับครู

ครูเสนาะ : ประพันธ์เพลงไทย ผู้ที่จะเรียนก็ต้องมีพื้นฐานความรู้ความสามารถในการบรรเลงดนตรีมาพอสมควรเกี่ยวกับประสบการณ์ในด้าน

ผู้สัมภาษณ์ : ต้องมีประสบการณ์ดนตรี

ครูเสนาะ : ประสบการณ์ในด้านดนตรีออกงานเยอะ ๆ หรือว่าเพลงการอะไรต่าง ๆ เนี่ยชำชองเล่นพอควร

ผู้สัมภาษณ์ : จะต้องรู้จักประเภทเพลงอะไรแบบนี้ด้วยไหมครับครู

ครูเสนาะ : ใช่ คือว่าในการที่จะมาประพันธ์เพลงโดยที่ว่า ไม่เป็นเครื่องมือเลย แต่หลักการสำคัญก็คือต้องอยู่ในด้านของปี่พาทย์ เพราะว่าปี่พาทย์นี่มันจะเป็นทำนองหลักที่เราจะต้องใช้ คือประเภทพวกทางฆ้องเนี่ยคนที่จะเรียนวิชาประพนธ์เพลงนี่มันต้อง

ผู้สัมภาษณ์ : ต้องรู้จักมือฆ้อง

ครูเสนาะ : ต้องรู้จักให้ได้มือฆ้องไว้ก่อน

ผู้สัมภาษณ์ : ครับ

ครูเสนาะ : เพราะว่าการประพันธ์เพลงนี่เราจะต้องใช้มือฆ้องเป็นหลัก

ผู้สัมภาษณ์ : ครับ โดยเฉพาะการประพันธ์ให้สำหรับวงปี่พาทย์

ครูเสนาะ : นี่แหละ ๆ นอกนั้นเรา และอีกอย่างหนึ่งอ่า ผู้นั้นก็จะต้องมีวิธีการ เรียกว่าการรู้จักการแปลทำนองของเพลงได้ด้วย

ผู้สัมภาษณ์ : ครับ

ครูเสนาะ : ผู้ที่จะเรียนหมายความ เหมือนอย่างสากล อ่ะ

ผู้สัมภาษณ์ : เหมือนต้องเรียนทฤษฎี

ครูเสนาะ : อ่ะ สากล เหมือนเวลาเราไปเรียน เราต้องเป็นเครื่องมือหนึ่งชิ้น เพราะว่าเวลาเราไปทำเสร็จแล้วเราต้อง ซักโซเร่ ซักโซเร่ อะไรตระกูลพวกนี้ต่าง ๆ เราต้องไปเป่าให้เขา

ผู้สัมภาษณ์ : ครับ

ครูเสนาะ : เราทำเอง เรา เราทำเองคนอื่นก็ช่วยเป่า คนอื่นเขาทำเราก็ต้องช่วยเป่า

ผู้สัมภาษณ์ : มีคนมาทำวิจัยเรื่องครู เรื่องการ หลักการประพันธ์เพลง โดยเฉพาะจากครูมีไหมครับ

ครูเสนาะ : ไม่มีทำเรื่องนี้ไม่มี ไม่มีเลย

ผู้สัมภาษณ์ : เรื่องอื่นมีใช่ไหมครับ เรื่องทางระนาด เรื่องอะไรอย่างเงี้ยมี

ครูเสนาะ : มีทางระนาดบ้าง ตีระนาดยังไง การล่งการไล่

ผู้สัมภาษณ์ : และการถ่ายทอดมีไหมครับ การถ่ายทอดสมมติว่า วิธีการสอนของครูทำไหมครับ การถ่ายทอดเหมือนกับว่า ถ่ายทอดทั้งหมดนะฮ่ะ วิธีการสอนหรือการอะไรต่างๆ

ครูเสนาะ : วิธีการสอนเนี่ย ไม่ค่อยมี

ผู้สัมภาษณ์ : ไม่มี ยังไม่มีใช่ไหมครับ มีแต่ว่าเรื่องทำระนาดทาง อะไรอย่างทางระนาด

ครูเสนาะ : ก็เป็นทางระนาดทางอะไรอย่างงี้ สัมภาษณ์เกี่ยวกับเรื่องเป็นเพลงๆควรจะตีอะไรยังไงอย่างเงี้ยๆ

ผู้สัมภาษณ์ : เพราะว่าผมจะทำเรื่องเนี่ยและ เรื่องหลักการสอนของครูเนี่ย และก็หลักการสอนเรื่องการประพันธ์เพลง เจาะไปลึกๆในเรื่องนี้เลย

ครูเสนาะ : ก็สมัยที่ไปสอนครุศาสตร์ น่ะ ก็ไปถามหาว่า มีตำราเก่าบ้างไหม

ผู้สัมภาษณ์ : ครับ

ครูเสนาะ : ไม่มี จนปัจจุบันนี้ก็ยังไม่มี ก็เลยทำขึ้นมา

ผู้สัมภาษณ์ : ครับ

ครูเสนาะ : สอนนักเรียน นายสิบ

ผู้สัมภาษณ์ : ทหารด้วย

ครูเสนาะ : ทหารนักเรียน พวกนายสิบขั้นต้น

ผู้สัมภาษณ์ : ผู้อาวุโสแล้วข้าราชการ

ครูเสนาะ : นายสิบขั้นต้น กับนายสิบอาวุโส

ผู้สัมภาษณ์ : ครับๆ

ครูเสนาะ : การเขียนก็เขียนในแบบมือเดียว แบบแตร ไม่ใช่แบบสองมือหรอก

ผู้สัมภาษณ์ : เขาเรียกหลักสูตรตามแนวทางราชการ

ครูเสนาะ : พอให้เข้าใจกันแค่นั้นเอง

ผู้สัมภาษณ์ : ครับ แต่อย่างงี้ก็เป็นหลักในการ อย่างเช่นเขาประพันธ์ ประพันธ์กลาง เขาเรียกทำนองกลางใช่ไหมครับครู ที่เป็นลายเดียวเนี่ย ทำนองกลางๆ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ครูเสนาะ : หมายความว่า ทำนองที่จะประพันธ์เนี่ย ยกขึ้นมาทำนองนึง แต่ว่าไม่ได้ใช้มือฆ้องหรอก เป็นแต๊ด ๆๆๆ

ผู้สัมภาษณ์ : ทำนองกลาง ใช่ไหมครับ

ครูเสนาะ : กลางๆ ซอก็ไม่มีสูงมีต่ำ มันไม่เหมือนมือฆ้อง ไม่มีสองมือ ไม่ใช่สองมือ

ผู้สัมภาษณ์ : อันนี้ครูเขียนอย่างไร

ครูเสนาะ : หลักการของการประพันธ์เพลงไทยนี่มันก็ต้องใช่ อัตราของ เขาจะมีอัตราของเขาอยู่ อัตราของเพลงไทย ก็จะมี สามชั้น สองชั้น ชั้นเดียว อาจจะเป็นครึ่งชั้น เรียกว่าจะทำต่อขึ้นไปหรือสามชั้นอาจจะยืดเป็นสี่ชั้น แต่เดิมทีสามชั้น ท่านครูท่านทำไว้ท่านหลวงประดิษฐ ทำขึ้นไปเขาเรียกว่าเป็น หกชั้น ก็เหมือนกันอ่ะ หกชั้นกับสี่ชั้น

ผู้สัมภาษณ์ : หกชั้นกับสี่ชั้น เรียกคนละอย่าง แต่วิธีการแบบเดียวกันใช่ไหมครับ

ครูเสนาะ : แบบเดียวกัน

ผู้สัมภาษณ์ : ก็คือ ขยายเป็นสองเท่าของสามชั้น

ครูเสนาะ : ทีนี้ วิธีหลักการประพันธ์ เราก็ ก่อนอื่นก็รู้อัตราของเพลงว่ามีสามชั้น สองชั้น ชั้นเดียว น่ะ หรืออาจจะมีครึ่งชั้น หรืออาจจะมีสี่ชั้นหกชั้นอย่างนึง และอีกอย่างนึง เรื่องวิธีการอย่างเพลงไทยเนี่ยส่วนมาก เขาเรียกกันเป็น ท่อนๆ หรือวรรค อะไรอย่างเงี้ยนะ แต่ว่าวิธีการประพันธ์เพลงไทยเนี่ย เราจะต้องรู้จักว่าท่อนของเพลงนั้น เขากำหนดจังหวะไปด้วยยังไง อันนี้สำคัญ

ผู้สัมภาษณ์ : คือ ว่าจังหวะหมายถึงว่า จังหวะหน้าทับไหมครับครู

ครูเสนาะ : ใช่จังหวะหน้าทับเนี่ยจะต้องประกอบด้วย

ผู้สัมภาษณ์ : เราจะใช้หน้าทับไหนประพันธ์ ประพันธ์ในจังหวะหน้าทับไหน

ครูเสนาะ : ส่วนมากเพลงเนี่ย การประพันธ์เพลงจะใช้หน้าทับปรบไก่ เรื่องแรกก็คือให้ได้หน้าทับปรบไก่ไว้ก่อน อย่างเพลงเนี่ยจะมีท่อนนึงอาจจะมี 2 จังหวะ ท่อนนึงอาจจะมี 4 จังหวะ น่ะ และเพลงหนึ่งอาจจะมีเพลง 2 ท่อน ท่อนละ 4 จังหวะ หรือบางเพลง อาจจะมี 3ท่อน ท่อน1 กับท่อน 2 อย่างละ 4 จังหวะ หรือว่าเท่ากันส่วนท่อนสุดท้ายอาจจะเพิ่มอีก 2จังหวะ มันมีหลายๆอย่างด้วยกัน อย่างเช่น แขกมอญบางขุนพรหม เห็นไหม ท่อนที่ 3 จะยาวกว่า ทีนี้วิธีการประพันธ์เพลงหัดแรกๆก็เป็นวรรค วรรค ของ การบันทึกทำนองของไทยอย่างถ้าเทียบกับสากล 2 ห้อง เท่ากับ 1 ตอน และก็ถ้าทำนองเพลง 2 ตอน เท่ากับ 1 วรรค ทาง

หลักสากล ถ้า 8 ห้อง ทำนองเพลง 8 ห้อง 4 ตอน เท่ากับ 2 วรรค อันนี้มันจะมีในตำรา จะบอกไว้เลยเท่ากับ 1 ประโยค แต่ในนี้ในทางสากลเขาเรียกแบบนี้น่ะ อันนี้ทำให้น่ะ

ผู้สัมภาษณ์ : ครูจะเน้นไปที่พื้นฐานปรบไก่ หน้าทับปรบไก่ก่อนใช่ไหมครับ

ครูเสนาะ : การประพันธ์เพลงต้องเริ่มแรกจากหน้าทับปรบไก่ก่อน

ผู้สัมภาษณ์ : อ๋อ พื้นฐานก่อน ให้รู้จัก หน้าทับปรบไก่ก่อน

ครูเสนาะ : เพราะว่าในหน้าทับ 2 ไม้ มันจังหวะประพันธ์ยังไงก็ได้ มันไม่มีคล่อม มีแต่ลูกโยน

ผู้สัมภาษณ์ : ในทางดนตรีเขาจะถือกันเรื่องหน้าทับมาก ถูกไหมครับครู เขาจะต้องให้เอาหน้าทับเนี่ยมาเป็นกรอบในการประพันธ์เพลง

ครูเสนาะ : กำหนด เหมือนว่าเราจะประพันธ์เพลงสักเพลงนึงเนี่ย เราจะกำหนดว่าท่อนละกี่จังหวะ ท่อนแรกกี่จังหวะ จังหวะหน้าทับก็หมายถึงว่า ถ้า สองชั้น ก็ โจ๊ะจ๊ะ โจ้ะ จ๊ะ โจ๊ะ จ๊ะ ติง ทัง ติง ติง ทัง ติง ติง ทัง อ่ะ นี่ก็ 1 และน่ะ อ่ะเท่านั้นเอง อย่างเช่น แขกบรเทศเนี่ย ท่อนละ 2 จังหวะ เท่านั้นเอง ที่นี้ วิธีการที่เราจะ ประพันธ์ง่ายๆ มันต้องใช้กรอบ ถ้าเป็นโน้ตสากลมันจะดีมาก มันจะดีมาก โน้ตไทยก็ได้ ก็จะเพิ่มขึ้นไปอีก 2 ห้อง

ผู้สัมภาษณ์ : ก็จะยุ่งขึ้นนิดนึง

ครูเสนาะ : เพราะว่ามันรายละเอียด มันๆๆๆๆ

ผู้สัมภาษณ์ : แต่ว่าวิทยานิพนธ์ผมเนี่ย จะใช้โน้ตสากลเป็นหลักเลย

ครูเสนาะ : เพราะว่าที่ทำไว้ในนี้มันเป็นกราฟ มันเป็นแบบตำราการสอน

ผู้สัมภาษณ์ : สำหรับเอาให้ครูไว้สอน

ครูเสนาะ : สำหรับอย่างนี้เอาไว้สอน

ผู้สัมภาษณ์ : เพราะว่ามันจะเป็นกลวิธีการสอนอะไรบ้าง สอนอย่างไร

ครูเสนาะ : เป็นขั้นเป็นตอนไป จะบอกว่าหลายละเอียดอยู่ในนี้หมด และวิธีการยืด ขย่งขยาย อาจารย์ รายละเอียด อย่างชั้นเดียวจังหวะอะไรหรือว่า 2 ห้องมันตกไปตกห้องที่ 3 ทุกครั้ง ถ้าเพลง ขึ้นต้นด้วยห้องที่ 1 น่ะ อย่างเพลง 1 จังหวะ 2 จังหวะ เพลง 2 จังหวะ อย่าง สองชั้นเนี่ย ถ้า 2 ห้องก็จะไปตกห้องที่ 5 ถ้าจังหวะมี 6 ต้องไปตกห้องที่3 ไม่เหมือนโน้ตไทยตกหลังห้องตลอด โน้ตสากลถ้าเทียบกันก็รู้แล้วใช่ไหม

ผู้สัมภาษณ์ : เข้าใจครับ ผมก็สอนเด็กเรื่องการ แปลโน้ตสากลเป็นโน้ตไทย โน้ตไทยเป็นสากล ครูเสนาะ : ของไทยเนี่ยมันพอดี ของสากลเนี่ยมันตกหน้าห้อง

ผู้สัมภาษณ์ : แล้วก็ครูจะสอนเรื่องพวกรูปแบบของเพลงไทยไหมครับ เพลงไทย สมมุติว่าอันนี้มันพื้นฐานแล้ว ต่อให้มากกว่าพื้นฐานมันจะมีรูปแบบของเพลงหรือวิธีการประพันธ์เพลง เช่น ผมเคยเห็นครูประพันธ์เพลงโหมโรง หรือว่าเพลงอะไรที่มีลูกล้อลูกขัด เพลงทยอยอย่างเนี่ย เช่น โหมโรงจักทอง อะไรอย่างเนี่ย ทำไว้ยังไงครับ

ครูเสนาะ : ก็อย่างที่บอกถ้าประพันธ์เนี่ยต้องมีประสบการณ์พอควร แล้วก็วิธีการ เริ่มหัดเนี่ย เราก็เพลงที่ครูเขาทำไว้แล้ว เช่นเพลงแขกบรเทศ ง่าย ๆ น่อย นอย นอย นอย น๋อย นอย นอย นอย แค่นี้ก่อน เราจะประพันธ์ยังไง คือ เพลงไทยนี่ก็มีหนึ่งยืดขยายขึ้น หรือว่าสามชั้นตัดลงมาเป็นสองชั้น หรือว่าสองชั้นทำเป็นสามชั้น และตัดลงมาเป็นชั้นเดียว

ผู้สัมภาษณ์ : ก็ทำเป็นเพลงเถา

ครูเสนาะ : ทีนี้ถ้าเราหัดใหม่ๆ เราก็เอา เช่นเอาแขกบรเทศสองชั้นมาตั้งไว้สักหนึ่งจังหวะน่อย นอย นอย นอย น๋อย นอย นอย นอย นอย นอย น๋อย นอย น่อย น่อย น่อย น่อย ทีนี้ก็ อีกอย่างนึงการประพันธ์เพลงก็ต้องมีเขาเรียกว่าสิ่งสำคัญคือเอาเสียงตกของทำนองเพลงว่า สองชั้นเนี่ยมันตกเสียงไหน มันขึ้นไปเสียงไหนและพยามให้มันตกให้ตรง เท่านั้นเอง เช่น เต่ง ตละเลง เต๋ง ตละเลง ถ้าเป็นสามชั้น ก็ เต่งตละเลง เต๋งตละเลง เตง เต๋ง ตละเลง เตง เตง ทำให้เพราะขึ้น ถ้าจะขึ้นอย่างแบบเซ่อ ๆ เต่ง ตละเลง เต๋งตละเลง เต่ง ตละเลง เต๋งตละเลง เพราะไหม

ผู้สัมภาษณ์ : ไม่เพราะ

ครูเสนาะ : อันนี้ไม่เพราะ งั้นก็ยืดไป เต่ง ตละเลง เต๋ง ตละเลง ขอยืมสองชั้นมาแล้วก็ เตงเต่ง ตละเลง ลา

ผู้สัมภาษณ์ : ตัวลาเหมือนเดิม

ครุเสนาะ : มันพอดีกัน ตรงนี้ ให้มองเห็นง่ายก่อน ล่ะค่อยขยับไปทีละห้อง ๆ จนเด็กเข้าใจแล้วค่อยหาวิธีการฝึก ฝึกให้เขาหาเสียง ง่าย ๆ ก่อน คือยังไม่ถึงขั้นสูงสุด ขั้นสูงสุดมันจะมีหลายอย่าง อันนี้คือ เป็นหน้าทับปรบไก่แบบประเภท ทำนองมันมีสองอย่างนะ หนึ่งประเภทปรบไก่ ทำนองที่เรียกว่าทำนองทางพื้น

ผู้สัมภาษณ์ : ปรบไก่ทางพื้น แปรทำนองได้ สามารถที่จะมาแปรทำนองเครื่องไหนก็ทำไป

ครูเสนาะ : และอีกอย่างก็คือ ทำนองประเภททางบังคับ ทางบังคับก็เป็นประเภทลูกเท่า ๆ เต่ง ตละเลง เต่ง เตง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ผู้สัมภาษณ์ : คล้าย ๆ กับเพลงแสนคำนึงไหมครู แสนคำนึงนี่ทางบังคับไหมครับ

ครูเสนาะ : ไม่เชิงบังคับ ประเภทเพลงกรอ ก็คล้าย ๆ กัน

ผู้สัมภาษณ์ : มันจะแปรทำนองยากมาก เขาจะไม่มีการแปรทำนองนะ ยังงี้เขาเรียกเพลงบังคับทาง

ครูเสนาะ : เพลงบังคับหมายถึง ทำนอง เช่น เต่ง ตละเลง เตง เต่ง ยกตัวอย่างของเพลงครูเฉลิม อ้อยอิ่ง เต่ง ตละเลง เต่ง เตง ตละเลง เต่ง เตง เตง เต้ง นะ ถ้าเราจะเอาตรง ๆ นะ เต่ง ตละเลง เต๋ง ตละเลง นะ เต๋ง ตละเลง เต่ง เต๋ง เตง เตง เตง เตง เพราะไหม ไม่เพราะ

ผู้สัมภาษณ์ : ซ้ำ วน

ครูเสนาะ : ได้นะ แต่ไม่เพราะ ครูเฉลิม เต่ง ตละเลง เต่ง เตง เต้ง เตง เตง เตง เต เด แด้ แด เตง เตง แต แด ดี เตง

ผู้สัมภาษณ์ : เพราะมากครับครู

ครูเสนาะ : วิธีการ อันนี้มันต้องชั้นเซียนล่ะนะ

ผู้สัมภาษณ์ : อันนี้คือแบบว่า สะสมอะไรมาเยอะแล้ว

ครูเสนาะ : มันต้องมีประสบการณ์ ยังงี้ เตง ตละเลง เตง เตง เต่ง ตละเลง เต่ง เตง เตง เต้ง ทำได้ตั้งหลายรูปแบบเนี่ย เตง เตง เตง เต้ง แด ดี้ แด ดี แด เตง เตง เตง เตง เตง เต้ง ตละเลง เตง เต้ง คล้าย ๆ กับว่ามันมีหลายรูปแบบที่เราจะทำ ไม่ต้องไป เต้ง เตง เตง เตง ทำอีกอย่างก็ไปอีกอย่าง

ผู้สัมภาษณ์ : นี่ก็คืออีกขั้นหนึ่งสอนให้รู้จักการ

ครูเสนาะ : หนึ่งทางปรบไก่ทางพื้น ทางบังคับหรือเรียกอีกทีทางหรอ ทางหวานว่างั้นเถอะ ง่าย ๆ คือทางหวาน โดยใช้หลักของทำนองเพลงที่มีอยู่เก่า หรือว่าจะหามาใหม่หรือทำขึ้นเอง ทั้งสองอย่างเนี่ย มันเป็นหนึ่งเราจะใช้ทำนองเก่ามาทำหรือว่าคิดขึ้นมาใหม่ ในความคิดของเรานะ โดยที่กำหนดว่าเราจะทำเพลงนี้ ท่อนล่ะกี่จังหวะ แค่นั้นเอง

ผู้สัมภาษณ์ : เรื่องนี้ครูสอนยังไง เช่น หลักการยืดขยายครูสอนยังไง หลักการแปรทำนองหรือว่าที่ครูบอกตะกี้นี่ห่ะ การแปรทำนองหรือการหาทำนองที่มันใหม่ แปลกหรือฟังแล้วไพเราะขึ้น แล้วก็เรื่องของประเภทของเพลงที่ว่าครูจะสอนให้เขาประพันธ์ยังไง เมื่อกี้ครูสอนไปแล้วเรื่องนึงคือเพลงพื้นฐาน คือ เรื่องปรบไก่อะไรเงี่ยไหมครับครู แล้วก็อีกอันหนึ่ง ผมอาจจะขยายไปถึงครูประพันธ์เพลงเดี่ยวครูมีหลักการยังไง จะสอนยังไงให้เขาประพันธ์ได้

ครูเสนาะ : คือว่าการ หลักการของเพลงเดี่ยว มันก็ขั้นสูง แต่ว่าถ้าจะสอนเนี่ย สอนแค่ประพันธ์เพลงหน้าทับปรกไก่น่ะ ในนี้นะ ทยอยไม่เป็นไรหรอกเพราะว่ายังไงก็ได้เราหาทำนอง ลูกโยนมา

ผู้สัมภาษณ์ : ผมจะถามครูไป เจาะไปนะครู ครูจะมีหลักอะไรในการสอน ที่มันจะต้องแก้ตรงนี้ ตรงนี้ควรจะนำนะ อันนี้แหละที่ผมจะถามครู ไรงี้เป็นหลัก

ครูเสนาะ : ก็ต้องยกตัวอย่างเพลง ขึ้นมาสักเพลง เราก็ลองว่า เราจะทำเพลงนี้ขึ้นมาโดยเลือกขึ้นมาหรือจะทำให้ดีขึ้น ไรเงี่ย คือเสริมขึ้นมา ตามปกติแล้วเพลงพวกนี้อย่าไปทำเลย อย่าไปทำบ่อยนัก เพราะว่าเพลงเขาทำไว้แล้ว ถ้าเราจะทำก็ทำขึ้นมาใหม่เลย ถ้าเราปรับปรุงขึ้นได้โดยเฉพาะกิจ

ผู้สัมภาษณ์ : คราวที่ผมทำเขามีโจทย์ว่าเอาเพลงนี้มาแสดงไรในนี้ แล้วก็ให้เวลามาแค่สามนาที ให้มาทำยังไง แล้วผมก็ยกตัวอย่างเพลงนี้ เพราะว่าตอนนั้นผมก็ทำๆ ก็คิดว่ามันโอเคแล้วนะ พอเอามาให้ครูปรับ ให้ครูประพันธ์ ให้ครูฟังเนี่ย ครูจี้ๆๆๆๆ ตรงนี้ทำแบบนี้ ตรงนี้ทำแบบนี้สิ ตรงนั้นก็ด้เรียนรู้เยอะ แล้วก็ดีขึ้นมากเลย แสดงว่าจะต้องมีเทคนิคอะไรบางอย่างที่ครูมีอยู่ แล้วครูเอามาใช้ไรอย่างเงี่ย ตงเนี่ยก็จะเป้น อยู่ในเล่มวิจัยได้

ครูเสนาะ : ในการทำเนี่ยนะ เราต้องบันทึกแล้วก็ ถ้าเรามีลูกศิษย์ก็ให้เด็กเล่นก่อน เล่นแล้วก็มันเป็นการทบทวน เราฟังดูตรงไหนไม่ดีเราแก้ไข ถ้าเราฟังไม่รู้เรื่อง ก็ไม่รู้จะว่ายังไง ก็ทำไปแล้วก็ถือว่าทำไปแล้ว แต่ว่าทำไปแล้วเนี่ย เราต้องฟัง ฟังดูว่า แม้กระทั่งคนข้างเคียงลองฟังดูดิเป็นไง ควรจะเป็นยังไง อันนี้เราถามกันได้

ผู้สัมภาษณ์ : ผมถึงได้พากันมาให้ครูตรวจ

ครูเสนาะ : มันก็ทำถูกต้องแล้ว แต่ว่ามัน มันควรจะไว้หน้าไว้หลัง

ผู้สัมภาษณ์ : บางอย่างมันสมควรไม่สมควร

ครูเสนาะ : อะไรจะอยู่ตรงไหน เขาเรียกว่าเรายังลำดับไม่ถูก

ผู้สัมภาษณ์ : ประสบการณ์ยังไม่ถึง สู้ครูไม่ได้อยู่แล้ว

ครูเสนาะ : อันนี้ก็บอกแล้วไง มันต้องประสบการณ์ นะ

ผู้สัมภาษณ์ : ต้องทำบ่อย ๆ

ครูเสนาะ : โดยเฉพาะประสบการณ์นะต้องพวกปี่พาทย์

ผู้สัมภาษณ์ : ถ้าโหมโรงประมาณนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ครูเสนาะ : สมัยก่อนเขาทำเพลงขึ้นมา เขามีเครื่องทดลอง ก็คือลูกศิษย์นั่นแหละ สำหรับทดลอง ก็ลองให้เล่นดูก่อน เสร็จก็ฟังตรงไหนไม่ดีก็แก้ไข แล้วก็เพิ่งเติมขึ้นไป

ผู้สัมภาษณ์ : สมัยที่หลวงประดิษฐประพันธ์ก็ทำแบบนี้ อย่างที่ครูพูดใช่ไหมครับ

ครูเสนาะ : ใช่ ก็ท่านมีครูศิษย์ พอประพันธ์เสร็จ ก็ต่อเลย ถ้าไม่ตรงไหนแกก็แก้ ก็เหมือนกัน ยังส่วนมากเลยที่ครูประพันธ์ไปเวลาเนี่ยนะ มันไม่ได้แก้ไขเพราะไม่ได้ฟัง ปล่อยเลย

ผู้สัมภาษณ์ : วิธีการที่ครูใช้อยู่เนี่ย คือวิธีการของใครบ้างครับ ครูเอาของใครมาบ้างอะไรยังไง แล้วก็คิดเองมั่ง สะสมประสบการณ์บ้าง

ครูเสนาะ : วิธีการคือว่าเราอาศัยดูรูปแบบของเพลงเก่า ๆ ที่เขาทำไว้ ว่าแบบนี้เขาทำแบบไหน ยังทำนองตรงนี้ เขาคิดยังไงกันบ้าง เสร็จแล้วก็ ใช้ตรงนั้น เอามาคิดดู นะ แต่ละทาง บางทีเอ๊ะไม่น่าจะเป็นไปได้ อะไรงี้นะ บางทีเราอย่าไปซ้ำเค้า พยามคิดใหม่ อย่างสมัยก่อน โหมโรงเนี่ยนะ อย่างจักษ์ทองที่ทำ ทำขยี้สักท่อนไรเงี่ย แล้วถึงจะออกเนื้อ ไรเงี่ยเป็นต้น เป็นความคิดของเรา ว่าจะทำยังไง ปี่พาทย์ไม้แข็งเขาทำยังไง เขาเรียกว่าให้มันตื่นเต้นหน่อย เพิ่มขึ้นมาไรเงี่ย หลัง ๆ ก็จะมีกัน

ผู้สัมภาษณ์ : หลัง ๆ ก็ดูรูปแบบ มันมีเกิดขึ้น ก็เลยทำมั่ง

ครูเสนาะ : เดี๋ยวนี้อาจจะเล่นส่ะทั้งท่อนเลย ไรเงี่ย มันแล้วแต่ เดี๋ยวนี้คนรุ่นใหม่ก็มีความคิดความสามารถดี นะ เราไม่ได้ว่าเขาหรอก เดี๋ยวนี้มันเจริญขึ้นอ่ะ

ผู้สัมภาษณ์ : ครูมีศิลปินประพันธ์เพลงต้นแบบสักสองสามคนไหมครับ ที่ครูคิดว่าน่าจะเป็นตัวอย่างสำหรับครูได้ สำหรับครูนะครับ ครูดูใครเป็นตัวอย่างบ้างไรเงี่ยครับ ยังกับคนที่ประพันธ์เพลงครูว่าครูท่านไหนประพันธ์แล้วถูกใจครูที่สุด

ครูเสนาะ : คือที่จริงแล้ว ทุกเพลงเนี่ยก่อนที่เราจะคิดทำไรขึ้นมาก็ต้องดูรูปแบบ อย่างครูเก่า ๆ ยึดหลวงประดิษฐไพเราะ ท่าน แล้วก็ดูทำนองสองชั้นก่อนว่า ทำนองสองชั้นแบบนี้ ท่านประพันธ์มาเป็นแบบไหน รูปแบบไหน แต่ล่ะเพลงดูรูปแบบไว้ และอีกคนคือ อาจารย์บุญยงค์ เกตุคง อาจารย์บุญยงค์ เกตุคง เนี่ยตอนมาระยะหลังเนี่ยรู้สึกว่าแก เก่งมากขึ้น คือสาเหตุการประพันธ์เพลงนี่มัน มันเหมือนมีการบังคับตัวเอง เพราะว่าเราเนี่ย ยังท่านครู ท่านเป็นครู ท่านก็ต้องพยายามหาอะไรขึ้นมาต่อให้ลูกศิษย์ สิ่งแปลก ๆ ใหม่ ๆ คือ คนนึงต้องมีความสำคัญ ทำไรให้มองเห็นความสำคัญของครู สมัยครูอยู่ดุริยางค์เป็นหัวหน้า ไม่ได้ทำ

อะไรไว้ ทำไรให้เป็นเอกลักษณ์สำหรับ ก็เนี่ย คิด ทีแรกจะไปวานคนอื่นทำให้ ทำเองดีกว่า ดี ชั่วไงเราค่อยแก้ไข แต่ก่อนที่จะทำเพลงนะ ครูทำเพลงเล็ก ๆ น้อย ๆ ไว้เยอะ

ผู้สัมภาษณ์ : ใช่ครับ พวกคนเก่า ๆ เล่าให้ฟัง

ครูเสนาะ : เพลงเล็ก ๆ น้อย ๆอ่ะ เพลงสองชั้น เปลี่ยนนู้นเปลี่ยนนี่ สมัยสอนอยู่ จปร. ก็ทำให้เด็กนักเรียน จปร. เวลาออกงานจุฬาคมเนี่ย ทำทางเปลี่ยนทำไรให้เยอะไปหมด

ครูเสนาะ : สำเนียงก็ประเทศใกล้เคียงบ้านเรา ลาว พม่า เขมร มอญ ญวน

ผู้สัมภาษณ์ : บางประเทศไม่มีแล้ว แต่ว่ายัง ก็คือสมัยโบราณ ใช่ไหมครู

ครูเสนาะ : ในสมัยโบราณก็จะมีญวน มีลาว มีเขมร มีพม่า ก็มีอยู่เท่านี้ มีมอญ ทีนี้ทุกเพลงสามารถที่จะทำได้หลาย ๆ ภาษา

ผู้สัมภาษณ์ : มีจีน มีแขก

ครูเสนาะ : จีน แขกไรงี้ ยังข้อสุดท้าย ที่จะสอนพวกนี้นะ ส่วนมากไปไม่ถึงหรอก เพราะว่าเวลาที่เรียนมันน้อย

ผู้สัมภาษณ์ : แต่ถ้านักดนตรีไทยนี่เก็ตเลยนะครู นักดนตรีไทยนี่รู้เรื่องเลยนะ พวกสำเนียงไรพวกเนี่ย

ครูเสนาะ : ยั่งท้ายนี่นะ สำเนียงทำนองที่หนึ่งอะไรยังเงี่ย ทีนี้เราทำเป็น เอาแค่ระยะว่าพอเป็นสังเขป หรือ เช่น ยังเพลงแป๊ะไรงี่รึจะเปลี่ยนเป็นจีน เป็น เนี่ยมันมีตัวอย่างอยู่ในนี้เสร็จเลย คล้าย ๆ ว่าตัวอย่างสำหรับเทียบ

ผู้สัมภาษณ์ : เพลงจะเข้หางยาว ครูทำสำเนียงไง อันนี้ผมเขียนโน้ตในสิบิเรียส สวยเป๊ะเลย เขียนโน้ตล่ะพิมลง พิมโน้ตสิบิเรียสไรเงี่ย

ครูเสนาะ : เนี่ย ๆ เช่น ท่ง ติง แนง แต๋ง ติง แนง ไรงี้อ่ะนะ จบท่อน เลยนะเนี่ยแล้วก็ทำเป็นสำเนียงประพันธ์ละสำเนียง

ผู้สัมภาษณ์ : ครับ ครูมีสำเนียงให้เลย

ครูเสนาะ : สี่สำเนียงด้วยกัน มีลาว

ผู้สัมภาษณ์ : และก็มีครูก็เขียนการทำทางเปลี่ยน ทางสากลเขาเรียกวาลิเอชั่น ครูเขียนว่า ทางเปลี่ยนทางพื้น แล้วมีทางเปลี่ยนด้วยอะไรพวกนี้ ครับก็จะมีหลักการพวกนี้

ครูเสนาะ : คนอื่นดูไม่เข้าใจ ถ้านึกดูจะรู้ เอาไป แต่พวกนี้ครูได้แก้ไขเป็นสองมือหมด

ผู้สัมภาษณ์ : เขาเรียกแปลเปลี่ยนนิดหน่อย ใช่ไหมครู

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ครูเสนาะ : เขาเรียกว่าอย่าให้เหมือนหนึ่ง แต่ว่าอันหลังเนี่ย เป็น สนุกสนานแล้ว ก่อนจะจบประเภทเพลงโหมโรง อะไรอย่าง

ผู้สัมภาษณ์ : ตะกี้ครูพูดเรื่องเขาประพันธ์ ครูเก่า ๆ ครูโบราณ ประพันธ์แล้วต่อเพลงใช่ไหมครับ

ครูเสนาะ : น่าจะเป็นอย่างนั้น คือว่า ในเมื่อประพันธ์เสร็จแล้วก็ต่อเด็กเลย ไรงี้เป็นต้น

ผู้สัมภาษณ์ : เหมือนมีคนช่วยจำ เหมือนเป็นการบันทึกไปในตัว

ครูเสนาะ : อย่างครูเนี่ยไม่ได้ประพันธ์แบบนั้น อย่างครูเนี่ยใช้วางด้วยหลักการ เขียนเป็นโน้ตสากลเอาไว้ สมมติว่ามีทำนองสัก สิบหกบา เราก็ดูลูกตกๆ ตรงนี้เราก็มาประพันธ์เป็นสามชั้นขึ้นมา สมมติว่ายืดขยายนะ ประพันธ์ไปเรื่อย ๆ เอาลงไหม ลงๆๆๆ เสร็จเรียบร้อยไปตอนนึงมีนี้มาทบทวนว่า เอ๊ะมันดีไหม เพราะไหม ตรวจสำรวจดู ตรงนี้ถ้าจะเป็นแบบนี้จะดีกว่าไหมอะไรงี้ อันนี้มันก้าวลึกขึ้นไปอีก คล้ายๆกับเพลง เราลึกไปถึงว่า เหมือนการต่อเดี่ยว ต่อเดี่ยวเนี่ย บางทีเราหาลูกตกไม่เจอ มายังไงไม่รู้ แหม่พอจะไปรู้ คือ เราใช้หลักการตรงนั้นมาใช้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ภาคผนวก จ.

ตัวอย่างบทสัมภาษณ์ลูกศิษย์ของ พันโทเสนาะ หลวงสุนทร

ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (ดนตรีไทย)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

<u>ตัวอย่างบทสัมภาษณ์ อาจารย์จักรี มงคล</u>

ผู้สัมภาษณ์ : ตอนเรียนวิชาการประพันธ์เพลง พี่ได้เรียนกับครูเสนาะไหมครับ

อาจารย์จักรี : ก็เรียนกับครูเสนาะใน Class

ผู้สัมภาษณ์ : อยากให้พี่พูดบรรยากาศการเรียนนิดนึง

อาจารย์จักรี : ครูสอนสนุกก็ไม่มีอะไรมาก ครูก็ตั้งโจทย์มาแล้วก็ให้ลองทำ ครูให้เขียนเป็นโน้ตสากลอะไรงี้ลองขยายตรงๆ ดูก่อน พอเข้าใจแล้วก็ค่อยมาใส่ลายละเอียดก็จะ กลายประพันธ์เพลงนี่แหละ

ผู้สัมภาษณ์ : ครูสอนหลักทฤษฎีก่อนไหม

อาจารย์จักรี : ก็สอนก่อน จะทำสามชั้นคืองี้ๆ คือยืดไปเฉยๆ ก่อน ก็เอาลูกฆ้องมายืด การประพันธ์เพลงเนี่ยสำคัญคือ สองชั้นมันจะมีวลี ที่เป็นตรีมของเพลง ก็ต้องรักษาอันนั้นเอาไว้ พอยืปต้องฟังให้รู้ว่าอันนั้นอะใช่ เพราะไม่งั้นจะกลายเป็นเพลงอื่น ครูบอกว่างั้น

ผู้สัมภาษณ์ : แล้วตอนที่เรียนนี่ มีการแบบเป็นเชิงปฏิบัติใช่ไหมครับ ทำเลย เล่นเลย

อาจารย์จักรี : ใช่ ทำแล้วก็ขยายไปก่อนมาดูแล้วมาเกลา ตรงนี้มันต้องอย่างนี้ๆ มันควรจะแบบนี้ กลอนข้างบนแบบนี้ข้างล่างต้องแบบนี้ให้มันแบบรับส่งกัน

ผู้สัมภาษณ์ : ที่พี่จักรได้เรียนกับครู พี่ได้นำส่วนไหนมาใช้

อาจารย์จักรี : ก็ทั้งหมด

ผู้สัมภาษณ์ : เรื่องการประพันธ์ได้ใช้

อาจารย์จักรี : ก็ใช้ โหมโรงสหัสวรรษที่ให้ทำ

ผู้สัมภาษณ์ : พี่ก็นำหลักการที่ครูสอนมาใช้

อาจารย์จักรี : ใช่ๆ พอมาถึงหูครู ครูก็ดีใจ ดีใจด้วยที่ทำได้

ผู้สัมภาษณ์ : อยากให้พี่จักรพูดถึงครูหน่อยว่า ในแง่ของความเป็นครู และในแง่ของการเป็นนักดนตรี นักประพันธ์เพลง

อาจารย์จักรี : ครูทำให้ของที่มันยาก การประพันธ์เพลงเนี่ยให้มันง่าย แล้วก็สอนว่าทำยังไงถึงจะมีจุดเด่นของเพลงต่างๆ ที่จะแตกต่างว่าเพลงอื่นจะไม่มี เวลาเราประพันธ์เพลง ต้องมีในเพลงของเรา

ผู้สัมภาษณ์ : นี่คือความแตกต่าง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

อาจารย์จักรี : ในความรู้สึกมันไม่ยาก อ๋อๆ มันงี้ๆ มันเหมือนทำเป็นแม่แบบละค่อยมาตกประพันธ์อะไรเงี่ย

ผู้สัมภาษณ์ : เคยมีปัญหาไหม

อาจารย์จักรี : ครูจะแนะให้ ถ้าทำลูกนี้ เหมือนมีตอบก็ต้องมีถาม ถามยังไงก็ต้องมีคำตอบอย่างนั้นงั้นก็กลายเป็นคนละเพลง การประพันธ์เพลงชอบลูกไหนก็เอามาปะๆ กันเงี่ย มันก็ได้เกิดเพลงใหม่

ผู้สัมภาษณ์ : พี่จักร ประพันธ์โหใรง สหัสวรรษ

อาจารย์จักรี : ก็มันน่าจะมีอะไรแปลกใหม่ เป็นเอกลักษณ์

ผู้สัมภาษณ์ : ของคุณครับ

<u>ตัวอย่างบทสัมภาษณ์ อาจารย์นวลจันทร์ สุขพัฒน์</u>

ผู้สัมภาษณ์ : พี่เริ่มเลยครับ

อาจารย์นวลจันทร์ : ในรุ่นเนี่ยมีพี่คนเดียวที่ได้ทั้งไทยและสากล

ผู้สัมภาษณ์ : ก็คือว่าเน้นไปทางเขียนโน้ตสากลได้ก็จะดี

อาจารย์นวลจันทร์ : พี่ว่าที่พี่ได้ A อ่ะนะ น่าจะเป็นเพราะว่าพี่ได้สากลด้วย และพอครูให้ประพันธ์พวกไทยก็จะเป็นไทย พวกสากลเขาได้สากลอยู่แล้ว

ผู้สัมภาษณ์ : เขาก็จะมีพวกเครื่องเป่าสากลที่มาเรียนด้วย

อาจารย์นวลจันทร์ : เขาโดนบังคับ เป็นวิชาบังคับทุกเลย

ผู้สัมภาษณ์ : เรียนสากล ก็ต้องบังคับด้วย

อาจารย์นวลจันทร์ : เพราะว่ารุ่นพี่มีอยู่ 20 กว่าคน

ผู้สัมภาษณ์ : ต้องเรียนการประพันธ์เพลงไทยหมด ครูเขาบอกไหมว่าต้องเป็นโน้ตสากลหมด

อาจารย์นวลจันทร์ : ไม่จำเป็น พื้นฐาน เขาจะแยกสอน มันจะมีไทยอยู่ 10 คน แล้วก็สากล และพวกไทยที่ไม่ได้สากลเลยเนี่ย ครูจะเรียกมาเฉพาะก่อน ล่ะก็จะเบสิก ของสากลก่อน ว่าสากลจะเป็นหลักอย่างนี้นะ อันไหน 2/4 อันไหน 4/4 ก็คือทฤษฎีสากลทั่วๆ ไป คือไทย 10 คนเนี่ย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

เวลาครูสอนจะเหมือนจะต้องเยอะมากกว่าสากล เพราะสากลเนี่ยเขารู้กันหมดแล้วว่าจังหวะไหน จะ 2/4 แต่เวลาครูสอน สอนแค่กุญแจซอลอย่างเดียวเพราะแค่เทอมเดียว

ผู้สัมภาษณ์: ก็คือก็ทบทวนการบันทึกโน้ตด้วยโน้ตสากล

อาจารย์นวลจันทร์ : ครั้งแรกที่เข้าไปครู เขาถามเลยว่าใครสากล ใครได้สากลระดับไหน ยังไง ครูจะแยกก่อนว่าถ้ายังงี้เนี่ย สากลครึ่งชั่วโมงแรกยังไม่ต้องเข้า ให้ไทยเข้าก่อนครูก็จะมาสอนสากลเป็นทฤษฎีสากลทบทวนให้ก่อน เพราะว่าถ้าพวกสากลเข้ามาเขาก็เบื่อ เพราะไทยมีอยู่ 10 คน

ผู้สัมภาษณ์ : ก็คือ เอาพวกที่ไม่แข็งแรงเรื่องโน้ตสากลมาทบทวนให้ก่อนโดยที่ทางเอกตะวันตกนี่ให้เขาคอย ก็คือ หนึ่งในคุณสมบัติ ก็คือจะต้องทบทวนให้จะสามารถถ่ายทอดออกมาเป็นโน้ตสากลได้

อาจารย์นวลจันทร์ : แล้วพอจากนั้น ก็จะไปถามสากลอีกว่า เข้าใจในบทเพลงของเพลงไทยมากน้อยแค่ไหน ก็สากลไม่เข้าใจ สากลจะนั่งอยู่ก็ได้ แต่ส่วนใหญ่พวกพี่เขาจะ อยู่เพราะมันน้อยคน

ผู้สัมภาษณ์: ก็จะมีการทบทวน ทบทวนเรื่องของพวก From ด้วยใช่ไหมครับ

อาจารย์นวลจันทร์ : ใช่

ผู้สัมภาษณ์: เพลง เถา เป็นยังไง เพลงสองชั้น ยังไง

อาจารย์นวลจันทร์: ใช่ เพราะว่าสากลเขาก็ไม่รู้เรื่อง ก็จะมีสอนทฤษฎีทั้งไทยและสากล

ผู้สัมภาษณ์: ก็คือ ทบทวนทฤษฎีไทยเบื้องต้นและทฤษฎีสากลเบื้องต้นให้

อาจารย์นวลจันทร์: เค้าก็จะบอกเลยว่าเพลงเถามันจะต้องเริ่มยังไงแล้วก็อธิบายสามชั้นรูปแบบยังไงสองชั้นยังไง ชั้นเดียวจะเป็นยังไง แม้กระทั่งลูกหมด ลูกหมดพิเศษอะไรงี้ คือครูจะอธิบายให้หมด งานนี้สากลก็จะยากหน่อยสากลก็จะไม่ค่อยเข้าใจ แบบพวกเรา

ผู้สัมภาษณ์: ก็คือ ทำให้สากลได้เข้าใจเบื้องต้นของเพลงไทย แสดงว่าใน Class ก็คือจะไม่ใช่นักดนตรีไทยทั้งหมดใช่ไหม มีนักดนตรีสากลด้วย

อาจารย์นวลจันทร์ : เพราะเป็นวิชาบังคับ

ผู้สัมภาษณ์: บังคับในหลักสูตรตอนนั้นเนอะ

อาจารย์นวลจันทร์: ใช่

ผู้สัมภาษณ์ : เป็นประพันธ์เพลงไทย แล้วครูเขาเน้นอะไร แบบเน้นพวกสิ่งสำคัญอะไรบ้าง เวลาเขาสอน เวลาที่ครูเน้นเนี่ยชอบเน้นอะไรมากที่สุด

อาจารย์นวลจันทร์ : ตอนนั้น ครูยังไม่เน้น ไม่เน้นเรื่องของว่าจะต้องประพันธ์เพลงให้ได้นะ ครูแค่เน้นในเรื่องของความเข้าใจของเพลงก่อน ความเข้าใจว่าส่วนใหญ่อย่างเช่น มีทำนองให้ท่อนนึงเนี่ย ครูก็จะยกตัวอย่างขึ้นมาให้ท่อนนึง ถ้าสมมุติว่าท่อนนี้เนี่ยวางเป็นกองกลางไว้แล้ววิธีการจะขยายเป็นสามชั้นควรจะขยายในระดับยังไง จาก 4 บรรทัด จะเป็นกี่บรรทัดแล้วก็ถ้าลดให้มันเหลือ สองชั้น หรือชั้นเดียวอย่างงี้ ครูจะอธิบายลักษณะอย่างงี้

ผู้สัมภาษณ์ : อย่างกับเวลาครูสอนไปแล้ว ครูให้ทำไหม ครูให้ประพันธ์ไหม

อาจารย์นวลจันทร์ : ทำดิ ทำตรงนั้นเลย แต่ตอนสอนไม่ได้ให้ประพันธ์เป็นเพลง ครูก็จะมีเครื่องดนตรีให้ยกระนาดมาอันนึง กับกับบางทีครู สมัย 30 กว่าปีที่แล้ว ครูยังเป่า คาริเน็ตไหว ครูก็จะเป่าให้ฟัง สากลเขาไปเขียนมา ไหนลองขยายสิ ถ้าทำนองงี้คุณจะเป็นขยายให้มัน ถ้าภาษาไทย ภาษาเพลงไทยจะบอกเป็นสามชั้น ลองขยายออกมา ทุกคนก็นั่งหันมุม ตัวใครตัวมันและก็ลองเสร็จแล้วใครที่ถนัดเครื่องดนตรีอันไหนก็เอาอันนั้นมาเล่น

ผู้สัมภาษณ์: แสดงว่าครูสอนด้วยวิธีปฏิบัติ คือพัฒนา ปฏิบัติในตัว คือปฏิบัติทักษะการประพันธ์เลย ก็คือประพันธ์ไปด้วยเรียนไปด้วยและก็ทดลองอต่งไปในชั้น

อาจารย์นวลจันทร์ :ถูกต้อง เพราะห้องที่เรียนเป็นห้องเปียโน สมัยก่อนมันเป็นตึก ตึกไม้ตึกโบราณที่เราเดินขึ้นไป แล้วมันจะมีห้อง อ.พิมพ์จิตร ห้องนี้จะเป็นห้องเปียโนใหญ่จะมีเปียโนประจำอยู่ เดินไปอีกหน่อยก็จะเป็นเครื่องไทย ไทยเนี่ยส่วนใหญ่ยกระนาด ระนาดเนี่ยมีพี่กับพี่ปุ้ยก็จะเป็นระนาดกับระนาดทุ้ม ส่วนนั้นก็ซอ ยิ่งซอยิ่งง่าย

ผู้สัมภาษณ์: ใน Class เรียนพี่เนี่ย พี่ลองพูดชื่อเล่นชื่อจริงได้ไหมครับ พี่พอจำได้ไหมครับว่า Class ชั่วโมงที่พี่เรียนมีใครบ้าง

อาจารย์นวลจันทร์: พี่หรอรุ่นพี่ก็พี่ปิติ ถ้าเป็นรุ่นพี่สากล ปิติ ชานากร บอล ตุ๋ย เต้ นั้นแหละ

ผู้สัมภาษณ์: แล้วก็ดนตรีไทยล่ะครับ

อาจารย์นวลจันทร์: พี่ระวี พี่ปุ้ย พี่ชัยณรงค์ พี่ขจร รุ่นนี้แหละ สากลก็พี่มด ที่สอนวิทยาลัยนาฏศิลป์ พี่มด ที่เป่าฟลุต พี่ปิติอ่ะ จะเรียนได้ไว เพราะพี่ปิติเขาคล่อง

ผู้สัมภาษณ์: มีตำราไหมครับ

อาจารย์นวลจันทร์ : มีเอกสารคำสอนของครู

ผู้สัมภาษณ์: อันนี้ครูเขาเรียบเรียงเขียนไว้ อันนี้สอนให้ทหารบกด้วย

อาจารย์นวลจันทร์: ครูเขาก็จะยกตัวอย่างให้นักเรียนมา ครูก็จะขึ้นกระดาร

ผู้สัมภาษณ์: ก็สิ่งที่ครูเขียนก็คือรวบรวมมาจากสิ่งที่สอนพี่แล้วก็มาเรียบเรียงเป็นตำรา

อาจารย์นวลจันทร์ : เขียนบนกระดานเป็นโน้ตนี้ แล้วก็อ่าน แล้วก็ขยายยังไง ตัดทอนยังไง แล้วก็จะมีลูกพิเศษ ครูจะสอนลักษณะอย่างนี้ สอนไปทำไป

ผู้สัมภาษณ์: ครูจะสอนแบบให้เชิง idea มากกว่าใช่ไหม

อาจารย์นวลจันทร์ : ใช่ ให้คนรับทราบว่า การยืดมันเป็นยังไงแล้วก็เหมือนมันจะถูกแบ่งด้วยเวลาไทยครึ่งนึงสากลครึ่งนึง

ผู้สัมภาษณ์: ครูพูดถึงเรื่องนี้ด้วยไหมครับ เรื่องเดียวกับหน้าทับ

อาจารย์นวลจันทร์ : ใช่ๆ มันจะอยู่ในนั้นอยู่แล้ว

ผู้สัมภาษณ์: พูดถึงเรื่องอัตราจังหวะ ปรกไก่จะมีเท่าไหร่อะไรยังไง แล้วก็บอกท่อนเพลง หน้าทับ

อาจารย์นวลจันทร์ : ใช่ๆ แต่หน้าทับในวิชาเรียนเนี่ยครูจะพูดแค่เป็นการยกตัวอย่าง เพราะว่าจะไม่ลงลายละเอียดลึก เพราะว่า เนื่องจากว่าในการเรียนชั้นนั้นแค่พื้นฐาน มันก็เลยไม่ได้ เรียกได้ว่าจุดประสงค์ในการเรียนประพันธ์เพลงในตอนนั้นแค่ทำความเข้าใจว่าวิธีประพันธ์ควรจะเป็นอย่างไร มากกว่าที่จะให้ทำผลงานออกเป็นเพลงๆ

ผู้สัมภาษณ์: ก็คือจะสอนในเชิงปฏิบัติให้ทดลองทำให้เข้าใจ เหมือนกับฝึกพัฒนาขึ้นไป

อาจารย์นวลจันทร์ : ก็จะมีแบบว่าพอครูลองเขียนมาแค่นี้ ครูก็จะลองให้วัดจังหวะเท่านี้ หน้าทับ ถูกไหม คือมันจะมีถูกและผิดที่ครูเขียนมา บางทีครูเขียนมาแค่ครึ่งหนึ่ง แทนที่จะเป็น 8 ห้อง ครูเขียนมาแค่ 6 ห้อง แล้วเราไม่รู้ เราเลยทอน 3 แล้วมันมี 6 ห้อง เราให้หน้าทับปรบไก่ยังไม่ทันจบเลยอะไรยังงี้ ซึ่งเป็นการทดสอบ ครูก็จะบอกว่า ลองใช้หน้าทับในการวัดเพลงดู ไม่ครบก็เหมือนเราพูดไม่หมดประโยค ประโยคมันแค่ครึ่งหนึ่งแล้วเราเอาไปต่อก็จะต่อไม่ถูก ก่อนที่เราจะเริ่มต้นประพันธ์เพลงหรือฟังเพลง เหมือนกับเราฟังให้ได้ศัพท์ก่อนจะพูดอย่างงี้ตลอด เข้าใจเนื้อหาของตรงนี้ให้ได้ก่อน

ผู้สัมภาษณ์: อันนี้ครูจะเน้นในทางที่ว่าเอาทำนองขึ้นมาทำให้เห็นสามทชั้นหรือทำนองประพันธ์จากทำนองที่ให้มา ครูแนะนำเรื่อง แบบให้ประพันธ์ขึ้นมาเลย

อาจารย์นวลจันทร์ : อันนั้นเป็นการบ้านครั้งสุดท้าย

ผู้สัมภาษณ์: คืออันนั้นพอจะสอนจะจบแล้ว คือไม่ต้องขยายอะไรไปประพันธ์มาเอง จะทำยังไงก็ได้ แต่ต้องใช้ที่เรียนๆมา อันนี้คือดาร Test ของครู

อาจารย์นวลจันทร์ : ใช่ Test เนี่ย พี่รู้สึกจะ Test 2 อย่าง ของไทยจะตัวใครตัวมันก่อนแล้วครูก็บอกว่าลองไปทำกลุ่มกัน แล้วไปลองประพันธ์มาสักหน่อย แล้วมาเล่นรวมกัน

ผู้สัมภาษณ์: ก็คือมีการนำเสนอผลงาน ทางบรรเลงด้วยก็คือไม่มาเขียนโน้ตอย่างเดียว

อาจารย์นวลจันทร์ : ไม่ใช่ๆ แต่สากลไม่มี สากลไม่ได้ให้ทำเนื่องจากเข้ากันบ้างไม่เข้าบ้างแค่เขาก็ทำกันได้ไง

ผู้สัมภาษณ์:คือครูจะสอนให้มีความคิดสร้างสรรค์ ให้เรานึกเอง คือครูจะไม้ตีกรอบ

อาจารย์นวลจันทร์ : ตีกรอบแค่ครบจังหวะ สมมุติ ช่วงแรกที่ครูสอนใน Class ครูจะเป็นคนให้ตุ๊กตามาให้ตุ๊กตาเสร็จ ก็ให้ยึดตรงนั้นเลย เพราะว่าครั้งนึงจะเรียน ประมาณวันละ 2 ชั่วโมง ใครทำได้ก็ออกไปบรรเลงให้ครูฟัง

ผู้สัมภาษณ์: เมื่อกี้บอกเรื่องกิจกรรมในชั้นเรียนครูจะสอนแบบนี้ ประพันธ์ละก็ลองแล้วก็เอาใหม่พัฒนาไปเรื่อยๆ บรรยากาศในห้องเรียนก็จะแบบ

อาจารย์นวลจันทร์ : ไทยก็จะลองสำเนียงไทยสากลเค้าก็ออกสากล

ผู้สัมภาษณ์: แสดงว่าอันนี้คือเทคนิคของครูเค้าที่ครูก็สอนด้วยเทคนิควิธีการคือให้ลงมือทำจริงๆ จะไม่บรรยายอย่างเดียว

อาจารย์นวลจันทร์ : บรรยายนิดเดียว ช่วงแรกบรรยายปรับพื้นฐานของแต่ละคน แยกไทยแยกสากลเพราะว่ามันไม่เท่ากัน อยู่แล้วด้อยกว่าอยู่แล้ว

ผู้สัมภาษณ์: ไทยด้อยกว่าในเรื่องของโน้ตสากล แต่ว่าเรื่องแบบ From ของเพลงเนี่ยไทยได้

อาจารย์นวลจันทร์ : พี่ยังแบบจะบอกให้เลยว่า เวลาครูออกข้อสอบ ครูเป็นคนใจดี พี่จะเป็นตัวนำ พี่จะนั่งถ้าอันนี้ ก ครูเป็นคนอ่านข้อสอบ สมมุติมันตอบ ก ไก่ พี่ก็ยกอย่างนี้ คนในห้องก็ตอเหมือนกันหมด คะแนนเป็นส่งในห้องที่พี่ทำ แต่ครูใจดี

ผู้สัมภาษณ์: อยากให้พี่ทบพูดเวลาครูสอนเนี่ย ครูมีการสอดแทรกการเป็นนักดนตรี ภูมิทัศน์อะไรอย่างนี้บ้างไหมครับ พูดถึงความเป็นครูของครูเสนาะหน่อยครับว่าเป็นอย่างไรบ้าง

อาจารย์นวลจันทร์: ครูหรอ เรียนกับครูแล้วมีความสุข เรียนแล้วไม่ได้รู้สึกว่าการประพันธ์เพลงมันยาก เรียนแล้วรู้สึกว่า คือครูเดินเข้ามาใครทำได้ไม่ได้ ครูไม่ได้มีสีหน้าแบบดุหรืออะไร ครูยิ้มแบบยิ้มหน่อยๆ แต่ถ้าคนไทยที่ทำได้ ครูก็จะชื่นชม เป็นพิเศษหน่อยว่า เออคนนี้มันใช้ได้นะ แต่ถ้าคนไหนทำไม่ได้ เขาก็จะแบบไหนลองคิดใหม่อีกทีสิ ตรงนี้มันเหมือนเดิมเลย มันไม่ได้เพิ่มไปเลย ยังไม่ได้อะไร นี่คือความเมตตาของครู

ผู้สัมภาษณ์: ในสมัยนั้นวิชาประพันธ์เพลงไทยผมว่าน้อยที่นะที่จะเปิด

อาจารย์นวลจันทร์: พี่ก็ไม่ทราบ แต่ว่าส่งที่ได้ทุกวันเห็นไหมพี่ก็ได้ใช้

ผู้สัมภาษณ์: ผลงานล่าสุดก็คือ ระบำร่ม พี่ลองเล่าหน่อยถึงที่มา เกี่ยวกับเพลง

อาจารย์นวลจันทร์: เพลงนี้ก็พอดีมีครูนาฏศิลป์บางโรงเรียน เขาบอกช่วยเขาคิดหน่อย เขาคิดระบำร่มที่เป็นผ้า วิธีทำร่ม มีความสนุกสนาน พี่ก็นึกถึงตอนที่ครูสอน ก็จะมี Intro เป็นระบำมันก็จะมีเรื่องของคนค่อยๆ ตื่นนอนมาตอนเช้า ก็ทำนั่นนี่จนเสร็จแล้วก็พอใกล้จะเสร็จก็จะคึก พอเสร็จแล้วก็จะ รื่นเริง จินตนาการเหมือนกับชีวิตที่มันเกิดขึ้น จริงๆ ก็ลองทำเพลงที่เป็นจังหวะ มีลูกนำ มีชั้นเดียว ตอบจบ

ผู้สัมภาษณ์: แสดงว่าครูออกสอนแล้วมี Concept พี่ก็จำ Concept นี้ได้ เช่น คือความคิดสร้างสรรค์ต่างๆ ถ้าเป็นความรู้สึกอะไรอย่างนี้

อาจารย์นวลจันทร์: ใช่ๆ คือครูจะสอดแทรกแบบการประพันธ์เพลงไม่จำเป็นจะต้องไปอยู่เหมือนกับโบราณตลอด ครูไม่ได้ตีกรอบพวกพี่เลย คือต้องมีสามชั้น สองชั้น ชั้นเดียว หรืออะไรอย่างนี้ ครูบอกว่าการประพันธ์เพลงเนี่ยคุณลองจินตนาการอะไรก็ได้ที่นั่นออกมา อยู่คุณประพันธ์สองชั้น โดยที่ไม่มี จบด้วยลูกหมดด้วยอะไรก็ได้ ไม่ได้ตายตัวเลย การประพันธ์เพลงของครูเนี่ยอย่ามาบอกว่าผิดอันนี้ถูกที่ประพันธ์ที่ส่งครูมาเนี่ยครูไม่มีบอกว่า อันนั้นคือผิด อันนั้นคือถูก ครูจะบอกอย่างเช่น โน้ตสากลเนี่ย ครูก็จะสอนว่าถ้าเวลาเพลงโน้ตมันชี้นไปข้างบน เสียงมันขึ้นไปแล้วอยู่ๆ คุณจะหักมุมมันลงมาเนี่ยความไพเราะของเพลงมันจะเป็นยังไงคือครูตรวจละเอียด

ผู้สัมภาษณ์: คือเป็นการแนะนำให้พัฒนาขึ้นมากกว่าที่จะบอกว่าผิดถูก ให้ดีขึ้น ที่พี่บอก คือ ครูก็แนะนำให้มันดีขึ้น ครูก็ไม่ได้บอกว่ามันผิดหรือมันถูก

อาจารย์นวลจันทร์ : อย่าง พี่จำได้ว่าเวลาที่พี่ทำเนี่ยบางทีพี่ขึ้นไปทำโน้ตขึ้นไปเสียงสูงแล้วอยู่ๆ พี่หักมุมกลับลงมา ข้างล่างเลย แล้วครูก็จะบอกว่า เนี่ยถามว่ามันผิดไหม ไม่ผิดนะ ครูจะเรียกพี่ไอ้กบ ไอ้กบมันไม่ผิดแต่มันลองนึกถึงเวลาตีระนาด จริงๆ ตีขึ้นไปเสียงสูงแล้วทิ้งกลับลงมาอย่างนี้มันได้ไหม มันใช่ไหม คือรายละเอียดกระทั่งว่า ขึ้นไปแล้วเวลาจะลงกลับแล้วให้มันมีบันไดลงสักหน่อย

ผู้สัมภาษณ์: บวกลบ Class นึงประมาณ 15 คนเต็มที่เลย แสดงว่าสมัยนั้นคุณภาพก็จะค่อนข้าง Ok เห็นทางระนาด แต่ว่ามันมีปัญหาอะไรครับว่าเราเรียนในห้องเรียน ทางสากลเห็นมีปัญหา

อาจารย์นวลจันทร์ : ใช่ๆ ถ้าเป็นคนในหลักสูตร เนื่องจากเอาไทยกับสากลมารวมกัน ครูก็แก้ปัญหาด้วยถามพื้นฐานของแต่ละคนก่อน

ผู้สัมภาษณ์: Test ก่อน สอบพื้นฐานก่อน

อาจารย์นวลจันทร์ : ก็ลองถามดูก่อนว่าใครได้ระดับไหน น้อยคนมันก็เลยง่าย ไม่ถึงกับขนาดนั่งทำข้อสอบ ก็แค่มี Test ส่วนตัวว่าอะไรยังไง ไหนใครอ่านโน้ตสากลอันนี้ได้

ผู้สัมภาษณ์: มันเป็นปัญหาที่ว่า พวกอ่านได้แล้ว พื้นฐานมันไม่เหมือนกันก็เลยแก้ปัญหาด้วยการแยกก่อน

อาจารย์นวลจันทร์ : ใครจะมาเรียนสากลหน่อยนึงเพื่อมาปรับในเรื่องของโน้ตสากล ในเรื่องสากลเนี่ยพอเดี่ยวกับ Pattern ของเพลงไทยก็จะมาเข้าชั้นตามปกตินี่แหละ แต่ว่าพวกไทยก็ลั้นลาได้จะเข้าก็ได้ไม่เข้าก็ได้ตอนนั้นน่ะ

ผู้สัมภาษณ์: หมดแล้วเนี่ยเรื่องประเมิน พี่ก็พูดตั้งแต่แรก

อาจารย์นวลจันทร์ : บทจบของครูเลยเนี่ย ครูให้ประพันธ์เลยแต่ว่าที่ประพันธ์เนี่ยไม่รู้ไปไหน สมัยเรียนมันก็ไม่ดีอ่ะ

ผู้สัมภาษณ์: ไม่เป็นไรครับ เข้าใจ ก็คือครูก็พัฒนาเสร็จจนหมดจบคอร์ส ต้องประพันธ์เพลงส่งด้วยเป็นโน้ตสากล ถึงแม้จะเขียนโน้ตไทยก็ต้องแปลเป็นสากล

อาจารย์นวลจันทร์ : ตอนเด็กๆ เนี่ย พวกพี่ก็รู้จักครูเสนาะในนามของนักดนตรีไทยแต่สิ่งที่ครูสอนเนี่ยเปิดโลกพี่ เปิดสมองพวกพี่ในเรื่องของแนวสากลซึ่งพี่เนี่ยถามว่าเซอร์ไพร์ไหมใน 30 ปีที่แล้วเนี่ย มันมีครูดนตรีไทยไม่กี่ท่านที่สามารถที่จะชี้ให้หรือบอกพวกที่เรียนสากลได้ว่ามันควรจะต้องเป็นอย่างไร น้อยนะที่นักดนตรีสากลเขาจะยอมรับครูดนตรีไทยไปสอนโน้ตสากลเขาน้อยมาก ตอนนั้นครูก็แสดงให้เห็นว่าได้ทั้งไทยและสากล คือเวลาสอนเนี่ยครูก็เอาในส่วนของไทยเนี่ยทำไปครูก็หยิบเครื่องดนตรีของสากลมาเล่นให้พวกสากลฟังแล้วก็สามารถที่จะเอาโน้ตของพวกสากลทำเนี่ยแล้วก็มาเล่นเครื่องไทย ให้สากลดูว่าเพลงไทยสามารถที่จะทำได้ แล้วครูก็ชี้ว่า เรื่องของความแตกต่างของไทยกับสากลมันเป็นยังไง อะไรอย่างงี้ ซึ่งสมัยนั้นมันอาจจะไม่ชัดเจนเพราะว่าเวลาประพันธ์เนี่ยจะไม่มีแฟลช และชาร์ป เท่าไหร่ เพราะเราเพิ่งเริ่มต้น คือความประทับใจคือแบบ เรื่อง 30 ปีที่แล้วเป็นเรื่องที่แปลกประหลาดใจมากสำหรับทุกคนแบบว่าครูดนตรีไทยคนหนึ่งที่แบบบางวันก็ประพันธ์ชุดทหารมาก็ยังไม่ได้แก่มากเดินหิ้วกระเป๋ามาใบนึงแล้วก็เดินมาก็แบบเอ้ยสภาพแบบนี้หรอมองโลกกว้างได้ขนาด

นี้ นั่นคือสิ่งที่พี่ประทับใจแล้วก็รู้สึกว่าพี่เนี่ยตั้งใจเรียนวิชานี้ แต่ก็ไม่ได้คิดนะว่ามันยังจะเอามาใช้ได้

ผู้สัมภาษณ์: ภายหลังก็มีประพันธ์เพลงได้ ใช้งานได้

อาจารย์นวลจันทร์ : ก็ทำออกมาเป็นเพลงได้

ผู้สัมภาษณ์: พี่จบกียรตินิยมแล้วก็สอนที่สาธิตจุฬา เสร็จแล้วก็ได้เปลี่ยนแนวไปทำธุรกิจ คือสอนทำงานดนตรีมาพักใหญ่ทีเดียว

อาจารย์นวลจันทร์: สอนประมาณเกือบ 4 ปี

ผู้สัมภาษณ์: ก็มีผลงานแล้วก็เป็นนักระนาดที่มีชื่อเสียงพอสมควรในสมัยนั้น ระนาดหญิงชื่อเสียงคนแรกๆ ของประเทศ

อาจารย์นวลจันทร์ : ไม่ได้เน้นเท่าไหร่ ครูจะเน้นเรื่องของเนี่ยอย่างที่พี่บอกเรื่องแนวทาง แล้วก็เรื่องของเสียงเวลาประพันธ์ออกมา เวลาส่งการบ้านครูจะเรียกมาตรวจที่ละคนเลยนะ

ผู้สัมภาษณ์: idea ของการประพันธ์ทำนองมันควรจะเป็นยังไง

อาจารย์นวลจันทร์ : เสียงสูง เสียงต่ำ ต่ำ สูง สูง → ต่ำ →

ผู้สัมภาษณ์: พวกส่วนจังหวะต่างๆ ไรงี้ แบบทำให้มันเพราะมันประมาณไหน

อาจารย์นวลจันทร์ : คือบางทีพอนั้นไปครูก็ตีให้ฟัง ครูก็บอกว่าถ้าลองไล่ลูกนี่เปลี่ยนจากอันนี้เป็นนี้จะดีกว่าไหม

ผู้สัมภาษณ์: นี่คือครูสอนในเชิงปฏิบัติ ไม่ได้เป็นบรรยาย

อาจารย์นวลจันทร์ : ไม่ๆ ประพันธ์เพลงมาบรรยายพี่ว่า มันก็ทำไม่ได้อะไร

ผู้สัมภาษณ์: คือจะเน้นในการที่สอนแล้วให้ทำได้จริง คือไม่ได้ว่าสอนแล้วรู้ไป Ok จบ แล้วค่อยมาสอบ ไม่ได้สอนในเชิงหลักการอธิบายในเชิงทฤษฎีแต่จะสอนในทางปฏิบัติ

อาจารย์นวลจันทร์ : สัก 15 นาที แรกจะเป็นทฤษฎี เสร็จแล้วก็ทำตรงนั้นเลย ที่สอนเมื่อกี้อ่ะ ลองทำดูสิแต่ละคนเป็นยังไง แล้วก็ถ้าเกิดเวลาไม่พอ ครูก็สุ่มมไหนเธอเอามาดูสิ ไหนใครที่ทำเสร็จแล้วเอามาดูสิ เอามาโชว์สิว่าเป็นยังไง พอนั้นเสร็จแล้วครูก็อธิบายบนกระดานเลยนะเนี่ยของคนนี้เขาออกมาอย่างนี้ อ่าวไหนลองใหม่ ถ้าเราเปลี่ยนตรงนี้เป็นอย่างนี้ๆ แล้วลองปฏิบัติตามนี้สิ

ผู้สัมภาษณ์: โอ้วว ขอบคุณมากพี่

อาจารย์นวลจันทร์ : พี่ชัยณรงค์น่าจะได้ปฏิบัติเยอะเพราะพี่ชัยณรงค์เขาเล่นซอ

ผู้สัมภาษณ์: พี่ชัยณรงค์นี่เขาอยู่ที่ไหน

อาจารย์นวลจันทร์ : อยู่กับพี่ชาย ตอนนี้ไปทำกระเบื้อง ไม่ได้ทำดนตรีแต่ว่าจะเก่งโน้ตเพราะว่า เขาเรียนซอแล้วเวลาเขาเขียนโน้ตเขาทำอะไรแล้วซอในห้องเรียนก็หยิบออกมาปฏิบัติได้ง่าย พวกนี้จะไหวแล้วพวกนี้หัว bright ด้วย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ภาคผนวก ฉ.

ประวัติและผลงาน

พันโทเสนาะ หลวงสุนทร

ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (ดนตรีไทย)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ประวัติและผลงาน

พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (ดนตรีไทย)

พันโทเสนาะ หลวงสุนทร เกิดวันที่ 12 กันยายน พ.ศ. 2477 ที่ตำบลแม่กลอง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม บิดาชื่อ ครูบาง หลวงสุนทร มารดาชื่อ นางสนิท หลวงสุนทร

ประวัติการศึกษา

การศึกษาสายสามัญ

พ.ศ. 2485 เริ่มเรียนหนังสือที่โรงเรียนวัดป้อมแก้ว จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 3

พ.ศ. 2486 เรียนต่อชั้นประถมศึกษาปีที่ 4โรงเรียนธรรมโชติ วัดช่องลม

พ.ศ. 2514 ศึกษาหลักสูตรนายสิบอาวุโส โรงเรียนดุริยางค์ทหารบก

พ.ศ. 2517 ศึกษาหลักสูตรนายทหารสัญญาบัตร กรมยุทธศึกษาทหารบก

พ.ศ. 2522 ศึกษาหลักสูตรวิชาชีพเรียบเรียงเสียงประสานแบบสี่แนว (4x4) โรงเรียนดนตรีสยามกลการ ปทุมวัน จนถึง พ.ศ. 2524

พ.ศ. 2530 ศึกษาระดับที่ 3 (เทียบเท่าชั้นประถมศึกษาปีที่ 6) โรงเรียนศึกษาผู้ใหญ่ วัดพระยาทำ

การศึกษาด้านดนตรี

พันโทเสนาะ หลวงสุนทร เป็นครูดนตรีไทยท่านหนึ่งที่ได้สืบทอดองค์ความรู้ ภูมิปัญญาจากบรมครูทางด้านดนตรีไทยหลายท่าน คือ ครูตาถม เจริญผล, ครูบาง หลวงสุนทร, หลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปะบรรเลง), หลวงบำรุงจิตเจริญ (ธูป สารทวิวัย), ครูเผือด นักระนาด, ครูเจียน มาลัยมาลย์, ครูสมาน ทองสุโชติ, ครูบุญยงค์ เกตุคง, ครูสาลี่ มาลัยมาลย์และครูประสิทธิ์ ถาวร

พ.ศ.2458 พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ได้เรียนฆ้องวงใหญ่จากครูตาถม เจริญผล เมื่อเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 จึงได้ย้ายมาอยู่กับตาและยายที่สมุทรสงคราม ได้เริ่มต่อเพลงชุดโหมโรงเย็นจากคุณตาจนจบ จากนั้นพันโทเสนาะได้เรียนระนาดเอกและปี่ในเพิ่มกับครูบาง หลวงสุนทร ผู้เป็นบิดา

พ.ศ. 2491-2494 ครูบาง หลวงสุนทร ผู้เป็นบิดาได้พาไปฝากตัวเป็นศิษย์กับหลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) ที่จังหวัดสมุทรสงคราม จากนั้นได้ตามหลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) เข้ามาเรียนดนตรีที่บ้านบาตร

พ.ศ. 2493 ได้รับการแนะนำการตีระนาดเอกเพิ่มเติมจากครูประสิทธิ์ ถาวร จากนั้นอาจารย์ประสิทธิ์ ถาวร ได้พาพันโทเสนาะไปฝากตัวเป็นศิษย์กับหลวงบำรุงจิตรเจริญ(ธูป สาตนะวิลัย) ต่อเพลงหน้าพาทย์

พ.ศ. 2498 ภายหลังที่ท่านหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปะบรรเลง) ท่านได้ถึงแก่กรรม จึงไปเรียนเพลงเดี่ยวเพิ่มเติมกับครูเผือด นักระนาด เพลงแรกที่ต่อกับครูเผือดคือเพลงเดี่ยวอาเฮีย สาม

ชั้น และเรียนเพิ่มเติมด้านเทคนิคของเพลงเดี่ยวกราวใน จากนั้นได้ต่อเพลงทยอยเดี่ยวกับครูเผือด นักระนาด

พ.ศ. 2501-2504 ระหว่างที่พันโทเสนาะ หลวงสุนทร รับราชการในกองดุริยางค์ทหารบกได้มีโอกาสต่อเพลงกับครูสมาน ทองสุโชติ ที่กรมประชาสัมพันธ์ และต่อเพลงโหมโรงกลางวันกับครูสมาน ทองสุโชติ หลังจากนั้น เรียนเพลงหน้าพาทย์เพิ่มเติมกับครูบุญยงค์ เกตุคง

พ.ศ. 2507-2509 พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ได้ศึกษาดนตรีไทยในเรื่องปี่ในเพิ่มเติมจากครูสาลี่ มาลัยมาลย์ ซึ่งมีศักดิ์เป็นตาของพันโทเสนาะเช่นเดียวกับครูเจียน มาลัยมาลย์ ครูสาลี่ได้ปรับทางปี่ใน เพลงเดี่ยวกราวใน สามชั้น ซึ่งได้ต่อมาจากครูบางผู้เป็นบิดามาแล้วให้มีเทคนิคพิเศษที่ยากขึ้น

การรับมอบโองการไหว้ครูดนตรีไทย

พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ได้รับมอบโองการผู้ประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทยจากครูดนตรีไทยคนสำคัญหลายท่าน ดังนี้

พ.ศ. 2537 รับมอบโองการจากครูบุญยงค์ เกตุคง เมื่อวันที่ 9 ธันวาคม พ.ศ. 2537 ในงานไหว้ครูประจำปีของนายบุญปลอด บานเย็น ณ วัดช่องนนทรี เขตยานนาวา กรุงเทพมหานคร ผู้ที่ได้รับมอบ มีด้วยกัน 3 คน คือ 1.พันโทเสนาะ หลวงสุนทร 2.ร้อยตรีสุรินทร์ สงค์ทอง 3.นายบุญปลอด บานเย็น(ถึงแก่กรรม)

พ.ศ. 2542 ได้รับมอบโองการจากอาจารย์ศักดิ์ศิษฎ์ เทพสิทธิ์ คาถาบูชาของสายครูอาคม สายาคม เพื่อใช้ประกอบพิธีไหว้ครู เมื่อวันที่ 5 กันยายน พ.ศ. 2542

พ.ศ. 2543 ได้รับมอบโองการให้ทำพิธีไหว้ครูจากครูประสิทธิ์ ถาวร เมื่อวันที่ 6 สิงหคม พ.ศ. 2543 ซึ่งเป็นโองการไหว้ครูสายท่านหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ในงานไหว้ครูมูลนิธิหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ประจำปี 2543

พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ประกอบพิธีไหว้ครูครั้งแรก ในปี พ.ศ. 2545 ให้กับชมรมดนตรีไทยมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และท่านอาจารย์ศักดิ์ศิษฎ์ เทพสิทธิ์ได้ทำมงคลสาย ให้พันโทเสนาะ หลวงสุนทร โดยทำสายมงคล ในพระอุโบสถวัดสุทธาวาส ปลุกเสกสายมงคลเจ็ดวันเจ็ดคืน เพื่อใช้ในการประกอบพิธีไหว้ครูสายดนตรี นาฏศิลป์

ประวัติการทำงาน

การดำรงตำแหน่งทางราชการ

พ.ศ. 2499 บรรจุเข้ารับราชการในตำแหน่งประจำหมวดโยธวาทิต กองดุริยางค์ มทบ.1 เมื่อวันที่ 1มิถุนายน พ.ศ. 2499

พ.ศ. 2518 ดำรงตำแหน่งอาจารย์โรงเรียนดุริยางค์ทหารบก สอนวิชาทฤษฎีโน้ตดนตรีไทย ประวัติดนตรีไทย ประวัติบุคคลสำคัญดนตรีไทย ทฤษฎีโน้ตสากลเบื้องต้น และโสตประสาท ระหว่าง พ.ศ. 2518-2535

พ.ศ. 2522 ดำรงตำแหน่งยศร้อยเอก ทำหน้าที่ ผบ. หมวดดนตรีไทย กองดุริยางค์ทหารบก เมื่อวันที่ 14 กันยายน พ.ศ. 2522

พ.ศ. 2526 ดำรงตำแหน่งยศพันตรี ทำหน้าที่อาจารย์สอนที่โรงเรียนดุริยางค์ทหารบก เมื่อวันที่ 5 เมษายน พ.ศ. 2526

พ.ศ. 2534 ดำรงตำแหน่งยศพันโท ทำหน้าที่นายทหารเตรียมการโรงเรียนดุริยางค์ทหารบก

พ.ศ. 2537เกษียณอายุราชการ เมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. 2537

การสร้างสรรค์และเผยแพร่ผลงานต่อสาธารณชน

พ.ศ. 2506 บรรเลงระนาดเอกวงปี่พาทย์ดุริยางค์ทหารบกเดี่ยวเพลงแขกมอญ เถา ประชันวงปี่พาทย์สวัสดิการกรมตำรวจ ณ สังคีตศาลา

พ.ศ. 2509 บรรเลงปี่ใน วงปี่พาทย์ คณะมาลัยมาลย์เดี่ยวเพลงกราวใน สามชั้น ประชันกับวงปี่พาทย์คณะดุริยประณีต ณ สังคีตศาลา

พ.ศ. 2531 ร่วมบรรเลงการแสดงครุศาสตร์คอนเสิร์ตครั้งที่ 9 ณ หอประชุมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. 2534 ร่วมบรรเลงดนตรีไทยเพื่อเทิดพระเกียรติ และถวายพระพรสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในโอกาสทรงเจริญพระชนมายุ ครบ 3 รอบ ณ หอประชุมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และได้ร่วมบรรเลงสังคีตสายใจไทย ครั้งที่ 1

พ.ศ. 2535 ร่วมบรรเลงสังคีตสายใจไทย ครั้งที่ 2

พ.ศ. 2536 ร่วมบรรเลงสังคีตสายใจไทย ครั้งที่ 3

พ.ศ. 2544 บรรเลงระนาดเอกเดี่ยวเพลงทะแย เถา ในงานครบรอบ 120 ปี ท่านหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ณ โรงละครแห่งชาติ

พ.ศ. 2545 ได้รับเชิญบรรเลงระนาดเอก ในเพลงชุดโหมโรงเย็นถวายสักการะพระบวรราชานุสาวรีย์ พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว ณ วังหน้า กรมศิลปากร

พ.ศ. 2545 ได้รับพระราชทานวโรกาสให้บรรเลงดนตรีไทยร่วมกับสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในการเสด็จพระราชดำเนินทรงเปิดอาคารอเนกประสงค์กิจกรรมศิลปวัฒนธรรม ชมรมดนตรีไทยมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

พ.ศ. 2546 ร่วมบรรเลงระนาดเอก วงศิษย์หลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปะบรรเลง) ในวันครบ 4 รอบ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ณ อุทยาน ร.2 อัมพวา จ. สมุทรสงคราม

พ.ศ. 2547 ได้รับเชิญบรรเลงระนาดเอกในเพลงชุดโหมโรงกลางวันถวายสักการะพระบวรราชานุสาวรีย์พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว ร วังหน้า กรมศิลปากร ครั้งที่ 2 ในวันที่ 7 มกราคม พ.ศ. 2547

พ.ศ. 2552 ได้รับเชิญบรรเลงระนาดเอกไม้ไผ่ สาธิตในงาน 100 ปี อังกะลุงกรุงสยาม(เครื่องดนตรีไม้ไผ่) ณ หอ ประชุมใหญ่ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

พ.ศ. 2552 ได้รับเชิญบรรเลงระนาดเอก วงศิษย์ศรทอง ในงาน 90 ปี นักร้องเสียงระฆังทอง ครูองุ่น บัวเอี่ยม ณ หอ ประชุมใหญ่ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ร่วมบรรเลงปี่พาทย์มอญในงานครบรอบ 120 ปี 3 ครูดนตรีไทย สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) จางวางทั่ว พาทยโกศล ณ หอ ประชุมใหญ่ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย

ประวัติการสร้างสรรค์ผลงาน

บทเพลงที่ประพันธ์โดยพันโทเสนาะ หลวงสุนทร

พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ประพันธ์เพลงไว้หลายรูปแบบด้วยกัน มีทั้งบทเพลงประเภทเพลงโหมโรง เพลงเถา เพลงทางเปลี่ยนและเพลงเดี่ยว ให้แก่วงดนตรีไทยของสถาบันต่างๆจำแนกตามประเภทของบทเพลงได้ดังนี้ ประเภทเพลงโหมโรง ได้แก่ 1. เพลงโหมโรงจักรทอง 2. เพลงโหมโรงภัทรมหาราช 3. เพลงโหมโรงรั้วแงกำแพงเหลือง 4. เพลงโหมโรงนวมินทร์มหาราชา 5. เพลงโหมโรงบุหลันลอยเลื่อน 6. โหมโรงอนงค์นาค สามชั้น 7. โหมโรงอาณาจักรขจี 8. เพลงไตเติ้ล ท.บ.ประเภทเพลง สองชั้น ทำทางเปลี่ยนได้แก่ 1. เพลงมาลีหวน 2. เพลงลีลากระทุ่ม 3.เพลงจีนขวัญอ่อน 4. เพลงสมิงทอง ประเภทเพลงเถา ได้แก่ 1. เพลงนกขมิ้น สี่ชั้น ประเภทเพลงเดี่ยว ได้แก่ 1. เพลงอาเฮีย สามชั้น 2. เพลงดอกไม้ไทร สามชั้น 3. เพลงอาหนู สามชั้น 4. เพลงเทพบรรทม สามชั้น 5. เพลงนารายณ์แปลงรูป สองชั้น ชั้นเดียว และครึ่งชั้น6. เพลงนกขมิ้น สองชั้นและชั้นเดียว

ประวัติและที่มาของบทเพลงที่พันโทเสนาะ หลวงสุนทร เป็นผู้ประพันธ์

1.เพลงโหมโรงจักรทอง ประพันธ์ขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2522 เพลงนี้ประพันธ์มาจากทำนองเพลงมาร์ชกองทัพบก โดยใช้ทำนองนี้มาเป็นทำนองหลักในการประพันธ์ ได้กำหนดทำนองเพลงมาร์ชนี้ให้เป็นอัตราสองชั้น แล้วนำทำนองนี้มาประพันธ์ขยายขึ้นเป็นอัตราสามชั้น เป็นประเภทเพลงโหมโรง ใช้หน้าทับปรบไก่ เพลงนี้มีด้วยกันสามท่อน มีท่อนละแปดจังหวะ สองจังหวะและใช้หน้าทับมาร์ช สองจังหวะหลังใช้หน้าทับปรบไก่ ได้ประพันธ์ให้กับวงดนตรีไทย กองดุริยางค์ทหารบก บรรเลงครั้งแรกในงานไหว้ครูวัดพระพิเรนทร์ และออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย กรมประชาสมัพันธ์

2.เพลงโหมโรงภัทรมหาราช เพลงนี้ประพันธ์เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2519 ได้ประพันธ์มาจากทำนองเพลงไทยสากล คือ เพลงภัทรมหาราช ประพันธ์โดยอาจารย์ชลหมู่ ชลานุเคราะห์ (กรมศิลปากร) ในการประพันธ์เพลงนี้ใช้ทำนองเพลงสากลมาดัดแปลงเป็นทำนองทางดนตรีไทย ไม่ได้ยืดขยายหรือตัดลงแต่อย่างใด คือ ใช้ดัดแปลงมาป็นทางไทยเท่านั้น เพลงนี้มีสองท่อน ได้ทำไว้สองแบบ คือ ใช้กับวงปี่พาทย์ไม้แข็งและไม้นวม

3.เพลงโหมโรงรั้วแดงกำแพงเหลือง เพลงนี้ประพันธ์ขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2531 ได้ประพันธ์จากทำนองเพลงไทยสากล คือเพลงรั้วแดงกำแพงเหลือง ไม่ได้เปลี่ยนชื่อโดยใช้ทำนองสากลนี้เป็นหลักของอัตราสองชั้น นำมาตางขยายทำนองขึ้นเป็นอัตราสามชั้น เพลงนี้มีสองท่อน ท่อนหนึ่งและท่อนสองมีสี่จังหวะเท่ากัน ใช้หน้าทับปรบไก่ สามชั้น ประเภทเพลงโหมโรง ประพันธ์ให้กับวงดนตรีไทยโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ใช้ในวันปิยมหาราช 23 ตุลาคม พ.ศ. 2531

4.เพลงโหมโรงนวมินทร์มหาราชา เพลงนี้ประพันธ์เมื่อ พ.ศ. 2542 ได้ประพันธ์มาจากทำนองเพลงไทยสากลเพลงภูมิแผ่นดินนวมินทร์มหาราชา ได้ใช้ทำนองสากลเพลงนี้เป็นหลักในการประพันธ์ โดยขยายขึ้นเป็นทำนองอัตราสามชั้น เพลงนี้มีสองท่อน ได้ประพันธ์เพิ่มท่อนสามอีกหนึ่งท่อนรวมเป็นสามท่อน ท่อนที่หนึ่งและท่อนที่สองมีห้าจังหวะ ส่วนท่อนที่สามมีแปดจังหวะ ใช้หน้าทับประเภทปรบไก่สามชั้น เป็นประเภทเพลงโหมโรงประพันธ์ให้กับวงดนตรีไทย โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า เพื่อใช้บรรเลงดนตรีไทยอุดมศึกษา ครั้งที่ 31 ซึ่งทางโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าเป็นเจ้าภาพเมื่อวันที่ 13-15 พฤศจิกายน พ.ศ. 2542

5.เพลงโหมโรงบุหลันลอยเลื่อน เพลงบุหลันลอยเลื่อนสองชั้น พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ทรงจำทำนองได้จากพระสุบินนิมิต เนื่องจากทรงพระสุบินว่าได้เสด็จฯไปในรมณียสถานแห่งหนึ่งและได้สดับเพลงนี้ในคืนจันทร์เพ็ญเต็มดวง จึงพระราชทานนามว่า “เพลงบุหลันลอยเลื่อน” พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ได้นำมาประพันธ์ขยายขึ้นเป็นอัตราสามชั้น เป็นเพลงประเภทโหมโรงประพันธ์ให้ไว้กับโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า เพื่อใช้เป็นเพลงบรรเลงในงานต่างๆ ประพันธ์เมื่อวันที่19 ธันวาคม พ.ศ. 2552

6.เพลงโหมโรงอนงค์นาถ สามชั้น ประพันธ์จากเพลงนางนาค สองชั้น มีสองท่อน ท่อนที่หนึ่งมีสี่จังหวะ ท่อนที่สองมีสี่จังหวะ ขยายจากอัตราจังหวะสามชั้น หน้าทับปรบไก่ เป็นเพลงประเภทโหมโรง มีสำเนียงลาวสอดแทรก ท่อนสุท้ายหลังจากบรรเลงเพลงสองท่อนแล้วจะเป็นทางเปลี่ยนของทำนองท่อนหนึ่งและท่อนสองรวมกัน เหตุที่ประพันธ์เพิ่มมาอีกท่องหนึ่งเพื่อให้เพลงนั้นมีความยาวขึ้นและไดมอบไว้ให้กับโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าเพื่อใช้บรรเลงในงานต่างๆ

7.เพลงโหมโรงอาณาจักรขจี เพลงนี้ประพันธ์ขึ้นเมื่อ พ.ศ.2556 โดยนำทำนองเพลงมาจากเพลงอาณาจักรขจี ในชุดเพลงของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ประพันธ์ทำนองเพลงโดยครูเอื้อ สุนทรสนาน คำร้องโดย ศยาม ใช้สำหรับบรรเลงด้วยดนตรีไทย มีสองท่อน ท่อนละสี่จังหวะ โดยมอบไว้ให้กับภาควิชาดนตรี มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ใช้บรรเลงในงานเพลินเพลงเพราะ เชิดชู ครูเสนาะ หลวงสุนทร ในวันที่ 10 พฤษภาคม 2556 เป็นครั้งแรก

8.เพลงไตเติ้ล ท.บ. ประพันธ์ขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2517 โดยประพันธ์จากทำนองขึ้นต้นและทำนองท่อนท้ายของเพลงมาร์ชกองทัพบก จะขึ้นต้นด้วยระนาดทุ้มและต่อด้วยปี่ใน มีการเดี่ยวทุกเครื่องมือ

ในตอนท้ายจะมีการรับพร้อมกันอีกครั้ง เพลงนี้ใช้บรรเลงเป็นเพลงนำ ก่อนที่จะบรรเลงเพลงอื่นๆ เป็นสัญลักษณ์ของวงดนตรีไทยทหารบก

9.เพลงมาลีหวน ทางเปลี่ยน เพลงมาลีหวนนี้ได้อัตราจังหวะสองชั้น ไม่ทราบนามผู้ประพันธ์ หลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) ได้นำมาขายเป็นอัตราจังหวะสามชั้นและตัดเป็นอัตราจังหวะชั้นเดียวตลบเป็นเถา พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ได้คิดทำเป็นทางเปลี่ยนสองชั้น ท่อนหนึ่งและท่อนสอง ได้ประพันธ์เมื่อ พ.ศ. 2541

10.เพลงลีลากระทุ่ม ทางเปลี่ยน เพลงลีลากระทุ่มสองชั้นทำนองเก่าสมัยอยุธยาเป็นเพลงอันดับที่ 6 ในเพลงตับเรื่องพระทอง นิยมมาบรรเลงและขับร้องประกอบโขน พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ได้นำทำนองสองชั้นมาประพันธ์เป็นทางเปลี่ยน

11.เพลงจีนขวัญอ่อน ทางเปลี่ยน เพลงจีนขวัญอ่อน เป็นเพลงเถา สำเนียงจีน นายถีร ปี่เพราะ นำเพลงจีนขวัญอ่อน สองชั้น มาประพันธ์ขยายเป็นอัตราจังหวะสามชั้นและตัดเป็นอัตราจังหวะชั้นเดียว พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ได้คิดทำทางเปลี่ยนไว้เพื่อเวลาที่มีร้องหลายๆ คน คำแทนที่จะบรรเลงซ้ำอยู่กับเนื้อทำนองอยู่อย่างเดียว เป็นต้น ใช้ในชุดตับนางลอย

12.เพลงสมิงทองมอญ ทางเปลี่ยน เพลงสมิงทองมอญ เป็นเพลงเก่าสมัยอยุธยา เป็นเพลงอันดับที่ 11 ในเพลงตับเรื่องสระบุหร่ง พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ได้ประพันธ์ทางเปลี่ยนเมื่อ พ.ศ. 2528 ให้แก่โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า เนื่องจากการบรรเลงขับร้องเพลงนี้ซ้ำกันหลายรอบตามบทร้อง พันโทเสนาะ หลวงสุนทร จึงได้ประพันธ์ทางเปลี่ยนของเพลงนี้ไว้เพื่อจะได้บรรเลงไม่ซ้ำกับทำนองเดิมที่บรรเลงไปในรอบแรกแล้ว บรรเลงครั้งแรกที่สถานีโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 5

13.เพลงนกขมิ้น สี่ชั้น เพลงนกขมิ้นอัตราจังหวะสองชั้น ครูเพ็งได้นำเพลงนกขมิ้นสองชั้นทำนองเก่าสมัยอยุธยานี้มาประพันธ์ขยายเป็นอัตราจังหวะสามชั้น พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ได้ประพันธ์เมื่อ พ.ศ. 2520 ใช้ทำนองเพลงนกขมิ้นสามชั้นมาเป็นหลัก นำมาประพันธ์ขยายเป็นอัตราจังหวะสี่ชั้น ทั้งสามท่อนเป็นประเภทเพลงเถา

14.เพลงอาเฮีย สามชั้น เพลงอาเฮีย สองชั้น เป็นเพลงทำนองเก่า มีท่วงทำนองเก่าและลีลาสนุกสนาน ใช้ประกอบการแสดงละคร พระประดิษฐไพเราะ(มี ดุริยางกูร) ประพันธ์ขยายเป็นอัตราจังหวะสามชั้น พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ได้ประพันธ์เป็นทางเดี่ยวสำหรับระนาดเอก มีลีลาที่โลดโผนมีเทคนิคที่แสดงความสามารถของผู้บรรเลง

15.เพลงดอกไม้ไทร สามชั้น เพลงดอกไม้ไทร สองชั้น ทำนองเก่า สมัยอยุธยา ใช้ขับร้องในวงมโหรีจำพวกเพลงเกร็ด นอกจากนี้ ยังรวมอยู่ในเพลงเรื่องสระบุหร่ง เพลงเรื่องทำขวัญ ใช้ประกอบการแสดงละคร ประกอบระบำ ต่อมาพระนาประสานดุริศัพท์ (แปลก ประสานศัพท์) ได้นำเพลงดอกไม้ไทร สองชั้น มาประพันธ์ขยายเป็นอัตราจังหวะ สามชั้น และนักดนตรีไม่ทราบนามได้ประพันธ์ตัดลงเป็นชั้นเดียว ครบเป็นเพลงเถา

16.เพลงอาหนู สามชั้น เพลงอาหนู ดัดแปลงมาจากเพลงจีนแท้ๆ ของเก่า นายปุย บาปุยะวาท ประพันธ์ขยายเป็นสามชั้นทางหนึ่ง และจางวางทั่ว พาทยโกศล ขยายครบเป็นเพลงเถา พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ได้ประพันธ์เป็นทางเดี่ยวสำหรับระนาดเอก มีลีลาที่โลดโผนมีเทคนิคที่แสดงความสามรถของผู้บรรเลง

17.เพลงเทพบรรทม สามชั้น เพลงเทพบรรทม อัตราจังหวะสามชั้น จ่าเผ่น ผยองยิ่ง (จ่าโคม) นักร้องมีชื่อได้ประพันธ์เพลงร้องสักวาทั้งบทร้องและทำนองร้องเมื่อประมาณปลายสมัยรัชกาลที่ 4พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ได้ประพันธ์เป็นทางเดี่ยวสำหรับระนาดเอก มีลีลาที่โลดโผนมีเทคนิคที่แสดงความสามารถของผู้บรรเลง

18.เพลงนารายณ์แปลงรูป สองชั้น และชั้นเดียว เพลงนารายณ์แปลงรูป อัตราจังหวะสองชั้น ทำนองเก่าสมัยอยุธยา จัดเป็นประเภทเพลงช้าอยู่ในเพลงเรื่องมอญแปลง ส่วนอัตราจังหวะสามชั้นมีนักดนตรีนำไปประพันธ์ขยาย 2 เท่า ท่านหนึ่งไม่ทราบนามผู้ประพันธ์ อีกท่านหนึ่งพระยาประสานดุริยศัพท์ (แปลก ประสานศัพท์) พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ได้ประพันธ์เป็นทางเดี่ยวสำหรับระนาดเอก มีลีลาที่โลดโผน มีเทคนิคที่แสดงความสามารถของผู้บรรเลง

19.เพลงนกขมิ้น สองชั้น และชั้นเดียว เพลงนกขมิ้นอัตราจังหวะสองชั้น ครูเพ็งได้นำเพลงนกขมิ้น สองชั้น ทำนองเก่าสมัยอยุธยานี้มาประพันธ์ขยายเป็นอัตราจังหวะสามชั้น พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ได้ประพันธ์เป็นทางเดี่ยวสำหรับระนาดเอก มีลีลาโลดโผน มีเทคนิคที่แสดงความสามารถของผู้บรรเลง

การถ่ายทอดความรู้ด้านดนตรี

พ.ศ. 2523-2525 ได้รับเชิญเป็นอาจารย์สอนพิเศษวิชาทฤษฎีโน้ตสากล มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์ นครปฐม

พ.ศ. 2523 ได้รับเชิญเป็นอาจารย์พิเศษสอนปฏิบัติเครื่องดนตรีไทยที่โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า จังหวัดนครนายก

พ.ศ. 2526-2528 ได้รับเชิญเป็นอาจารย์พิเศษสอนปฏิบัติเครื่องดนตรีไทยที่โรงเรียนวชิราวุธวิทยาลัย

พ.ศ. 2526 ได้รับเชิญเป็นอาจารย์พิเศษสอนปฏิบัติเครื่องดนตรีไทย ณ ภาควิชาศิลปะนิเทศ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

พ.ศ. 2528-2535 ได้รับเชิญเป็นอาจารย์พิเศษสอนวิชาประพันธ์เพลงไทยและเรียบเรียงเอกสารประกอบการสอน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ.2531 เป็นกรรมการในการปรับปรุงหลักสูตรสาขาวิชาดนตรีไทย ภาควิชาศิลปะนิเทศ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

พ.ศ. 2534-2544 เป็นอนุกรรมการของทบวงวิทยาลัย จัดทำเกณฑ์มาตรฐานดนตรีไทย การบรรเลงเครื่องดนตรีไทยด้านปี่พาทย์ และเกณฑ์การประเมินเครื่องดนตรีไทยด้านปี่พาทย์

พ.ศ. 2541 เป็นอนุกรรมการที่ปรึกษาทบวงมหาวิทยาลัยจัดทำโน้ตเพลงไทยตามเกณฑ์มาตรฐาน สาขาวิชาและวิชาชีพดนตรีไทย เป็นผู้บันทึกโน้ต ด้านปี่พาทย์ เครื่องสาย มโหรีและโน้ตขับร้อง(โน้ตสากล)

พ.ศ.2545 เป็นผู้ฝึกสอนดนตรีไทยด้านดนตรีไทย เข้าค่ายอบรมโครงการดุริยางค์ไทย ด้านปี่พาทย์ โดยเข้าค่ายอบรมโครงการดุริยางค์ไทยเยาวชนแห่งชาติ 1-13 พฤษภาคม พ.ศ. 2545 รณสถาบันราชภัฏพระนคร รวม 12 วัน

พ.ศ. 2545-2547 เป็นกรรมการสอบคัดเลือกบุคคลเข้ารับราชการ ประจำภาควิชาศิลปะนิเทศ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

- เป็นผู้ทรงคุณวุฒิ สาขาดนตรีไทย เพื่อพิจารณาประเมินผลงานเข้ารับราชการในการเลื่อนตำแหน่งทางวิชาการของคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

- ได้รับการประพันธ์ตั้งจากทบวงมหาวิทยาลัยให้เป็นตัวแทนจากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์เป็นกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิในการส่งเสริมและประสานงานการจัดงานด้านดนตรีไทยอุดมศึกษา

- ได้รับเชิญเป็นอาจารย์สอนรายวิชาอาศรมศึกษาให้แก่นิสิต หลักสูตรศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- ได้รับเชิญเป็นพิธีกรผู้ประกอบพิธีไหว้รูให้แก่สาขาวิชาดนตรีไทย ภาควิชาดนตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เป็นประจำทุกปี

-ได้รับเชิญเป็นพิธีกรผู้ประกอบพิธีไหว้ครูให้แก่มูลนิธิหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปะบรรเลง) ประจำปี 2553

- ได้รับเชิญเป็นพิธีกรผู้ประกอบพิธีไหว้ครูให้แก่ชมรมดนตรีไทย มหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์เป็นประจำทุกปี

- ปัจจุบันได้รับเชิญเป็นวิทยากร อาจารย์พิเศษ เป็นคณะกรรมการต่างๆ ให้ความรู้ด้านดนตรีไทยการประพันธ์เพลงให้แก่สถาบันการศึกษาต่าง ๆ หลาบสถาบัน

รางวัลและเกียรติคุณที่ได้รับ

1. เหรียญพระราชทานจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในงานบรรเลงออกอากาศวิทยุ อส. พระราชวังสวนดุสิต

2. เหรียญพรระราชทานจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เนื่องในงานสังคีตสายใจไทย

3. เหรียญเกียรติคุณได้รับจากกระทรวงวัฒนธรรม

4. เหรียญเกียรติคุณเนื่องในงานสายตระกูลดุริยประณีต ครบรอบ 100 ปี

5. เหรียญเกียรติคุณงานครบรอบ 120 ปี หลวงประดิษฐไพเราะ

6. เข็มมโหรีพระราชทาน จากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ ยามบรมราชกุมารี

การทำคุณประโยชน์เพื่อสังคม

- ประพันธ์เพลงประจำวงดนตรีให้สถาบันต่างๆ หลายแห่ง เช่น เพลงโหมโรงจักรทอง, เพลงโหมโรงภัทรมหาราช เป็นต้น

- เป็นพิธีกรผู้ประกอบพิธีไหว้ครูให้แก่ สถาบันดนตรีต่างๆ ได้แก่ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, มูลนิธิหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง), โรงเรียนดนตรีเบญจรงค์, โรงเรียนอนุบาลปทุมธานี ฯลฯ

- พ.ศ. 2534-2544 เป็นอนุกรรมการของทบวงมหาวิทยาลัย จัดทำเกณฑ์มาตรฐานดนตรีไทย การบรรเลง เครื่องดนตรีไทยด้านปี่พาทย์ และเกณฑ์การประเมินเครื่องดนตรีไทยด้านปี่พาทย์

- พ.ศ. 2524 ร่วมบรรเลงดนตรีไทยเพื่อเทิดพระเกียรติและถวายพระพรสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ในโอกาสทรงเจริญพระชนมายุครบ 3 รอบ ณ หอ ประชุมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และได้ร่วมบรรเลงสังคีตสายใจไทยครั้งที่ 1

- พ.ศ. 2535 ร่วมบรรเลงดนตรีไทยในรายการสังคีตสายใจไทย ครั้งที่ 2

- พ.ศ. 2536 ร่วมบรรเลงดนตรีไทยในรายการสังคีตสายใจไทย ครั้งที่ 3

- พ.ศ.2541 เป็นอนุกรรมการที่ปรึกษาทบวงมหาวิทยาลัย จักทำโน้ตเพลงไทยตามเกณฑ์มาตรบานสาขาวิชาและวิชาชีพดนตรีไทย เป็นผู้บันทึกโน้ต ด้านปี่พาทย์ เครื่องสาย มโหรี และโน้ตขับร้อง(โน้ตสากล)

- รวบรวมบันทึกเพลงไทยที่สำคัญ เป็นโน้ตสากลไว้เป็นหลักฐานข้อมูลในการศึกษาทางด้านดนตรีไทยเป็นจำนวนมากกว่า 500 เพลง

- ถ่ายทอดประเภทเพลงต่าง ๆ ให้แก่คณาจารย์ที่เป็นศิษย์และนักศึกษา เช่น มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นต้น เพื่อสืบทอดและอนุรักษ์ประเภทเพลงตามระเบียบการถ่ายทอดดนตรีไทยจากโบราณ

ชีวิตปัจจุบัน

- ปัจจุบันได้รับเชิญเป็นวิทยากร อาจารย์พิเศษ และเป็นคณะกรรมการต่าง ๆ ทางด้านดนตรีไทย การประพันธ์เพลงไทย ให้แก่สถาบันการศึกษาต่าง ๆ อีกทั้งยังเปิกบ้านให้ความรู้ทางด้านดนตรีไทยแก่ลูกศิษย์และผู้สนใจเป็นวิทยาทาน

- เปิดบ้านถ่ายทอดดนตรีไทยให้แก่ลูกศิษย์และผู้สนใจเป็นวิทยาทาน

- เป็นผู้ประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทยให้แก่สถาบันทางด้านดนตรีอยู่เป็นประจำ

ภาคผนวก ช.

ตัวอย่างเอกสารคำสอนวิชาการประพันธ์เพลงไทย

ของ พันโทเสนาะ หลวงสุนทร

ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (ดนตรีไทย)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

เอกสารประกอบคำบรรยาย

วิชาหลักการประพันธ์เพลงไทย

โดย

พันตรีเสนาะ หลวงสุนทร

เพื่อใช้สอน
โรงเรียนดุริยางค์ทหารบก
และ
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2529

เอกสารประกอบคำบรรยาย วิชาหลักการประพันธ์เพลงไทย

พ.ต.เสนาะ หลวงสุนทร

โรงเรียนดุริยางค์ทหารบก

ขอมอบเอกสารนี้ให้
เพื่อเป็นแนวทางที่จะนำไปใช้ตามความประสงค์
ต่อไป

พ.ท. [illegible]
ผอ. ร.ดย.ทม.

14 ก.พ. 35

คำนำ

วิชาประพันธ์เพลงไทยเป็นวิชาแขนงหนึ่งที่มีความสำคัญสำหรับการดนตรีไทย ไม่ค่อยจะมีการสอนการเรียนกันแพร่หลายเหมือนสาขาวิชาอื่นๆ จะเห็นได้จากผลงานผู้ประพันธ์เพลงไทยที่ดีเด่น จากสมัยโบราณจนถึงสมัยยุคปัจจุบันซึ่งมีน้อยมากแตกต่างกับผู้ที่ปฏิบัติเครื่องดนตรี

สำหรับเอกสารประกอบการเรียนการสอนวิชาประพันธ์เพลงไทย หรือหลักการแต่งเพลงไทย ความมุ่งหมาย เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจหลักการประพันธ์เพลงไทย จากการเรียนรู้ในขั้นพื้นฐานจนถึงระดับสูง สามารถประพันธ์เพลงไทยตามหลักการที่ถูกต้อง โดยนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของทำนองเพลงต่างๆ เพื่อให้เกิดทำนองเพลงที่แปลกใหม่และมีความไพเราะตามหลักการที่เหมาะสม ก่อนที่จะนำไปใช้ในการบรรเลงและสามารถที่จะประเมินผลงานการประพันธ์เพลงของตนเองได้

เอกสารวิชาประพันธ์เพลงไทยประกอบการเรียนการสอนนี้ หวังว่าคงจะเป็นประโยชน์สำหรับผู้ที่สนใจในการศึกษาอยู่บ้าง ถ้าหากเอกสารนี้ยังมีข้อผิดพลาดบกพร่องไม่ถูกต้องด้วยประการใดก็ตาม ผู้เขียนจะพยายามแก้ไขต่อไปและขอน้อมรับคำแนะนำจากท่านผู้รู้ด้วยความยินดี

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

สารบัญ

	หน้า
1. พื้นฐานของผู้เรียน	1
2. การอ่านและการบันทึกโน้ตสากล	1
- การอ่านโน้ตสากล	
- การบันทึกตัวโน้ต อัตราจังหวะ	
3. การนับจังหวะเพลงไทย	1
4. ตอน,วรรค,ประโยค, และตัวจบของโน้ตตัวสุดท้าย	1
5. การบันทึกเพลงไทยด้วยโน้ตสากล	2
- การบันทึกทำนองเพลงด้วยอัตราจังหวะ $\frac{2}{4}$	3
6. ท่อนของเพลงไทย	4
- ประเภทเพลงท่อนเดียว	
- ประเภทเพลง 2 ท่อน	
- ประเภทเพลง 3 ท่อน	
7. ทำนองหลัก	5
- โน้ตประจำลูกฆ้องวงใหญ่	
- การฝึกหัดคิดทางมือฆ้อง	6
8. การประพันธ์เพลงไทยหรือการแต่งเพลงไทย	7
- หลักการแต่งเพลงไทย	
- ตัวอย่าง	8
9. การยืดทำนองลูกเท่า	9
- ตัวอย่างลูกเท่า	10
- ตัวอย่างลูกเท่าทางหวานหรือทางกรอ	11
10. การฝึกหัดยืดขยายทำนองเพลง	12
- บทเพลงสำหรับฝึกหัดยืดขยาย	13
11. การแต่งทำนองเพลงเป็นลูกล้อลูกขัดและลูกเหลื่อม	14
- ตัวอย่าง	15
12. การแต่งเพลงประเภทใช้หน้าทับสองไม้	17
13. การแต่งเพลงให้เป็นสำเนียงเพลงภาษาต่างๆ	19
14. บทสรุป	21

ภาคผนวก ซ.

ตัวอย่างผลงานการประพันธ์เพลงไทย

ของ พันโทเสนาะ หลวงสุนทร

ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (ดนตรีไทย)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

เพลงโหมโรงจักรทอง

เพลงโหมโรงจักรทอง ประพันธ์ขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2522 เพลงนี้ประพันธ์มาจากทำนองเพลงมาร์ชกองทัพบก โดยใช้ทำนองนี้มาเป็นทำนองหลักในการประพันธ์ ได้กำหนดมาร์ชนี้ให้เป็นอัตราสองชั้น แล้วนำทำนองนี้มาประพันธ์ขยายขึ้นเป็นอัตราสามชั้น เป็นประเภทเพลงโหมโรง ใช้หน้าทับปรบไก่ เพลงนี้มีด้วยกันสามท่อน มีท่อนละแปดจังหวะ สองจังหวะแระใช้หน้าทับมาร์ช สองจังหวะหลังใช้หน้าทับปรบไก่ ได้ประพันธ์ให้กับวงดนตรีไทย กองดุริยางค์ทหารบก บรรเลงครั้งแรกในงานไหว้ครูวัดพระพิเรนทร์ และออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย กรมประชาสัมพันธ์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

เพลงโหมโรงจักรทอง

ประพันธ์โดย พันโท เสนาะ หลวงสุนทร
บันทึกโน้ตโดย ร้อยเอกสมนึก แสงอรุณ

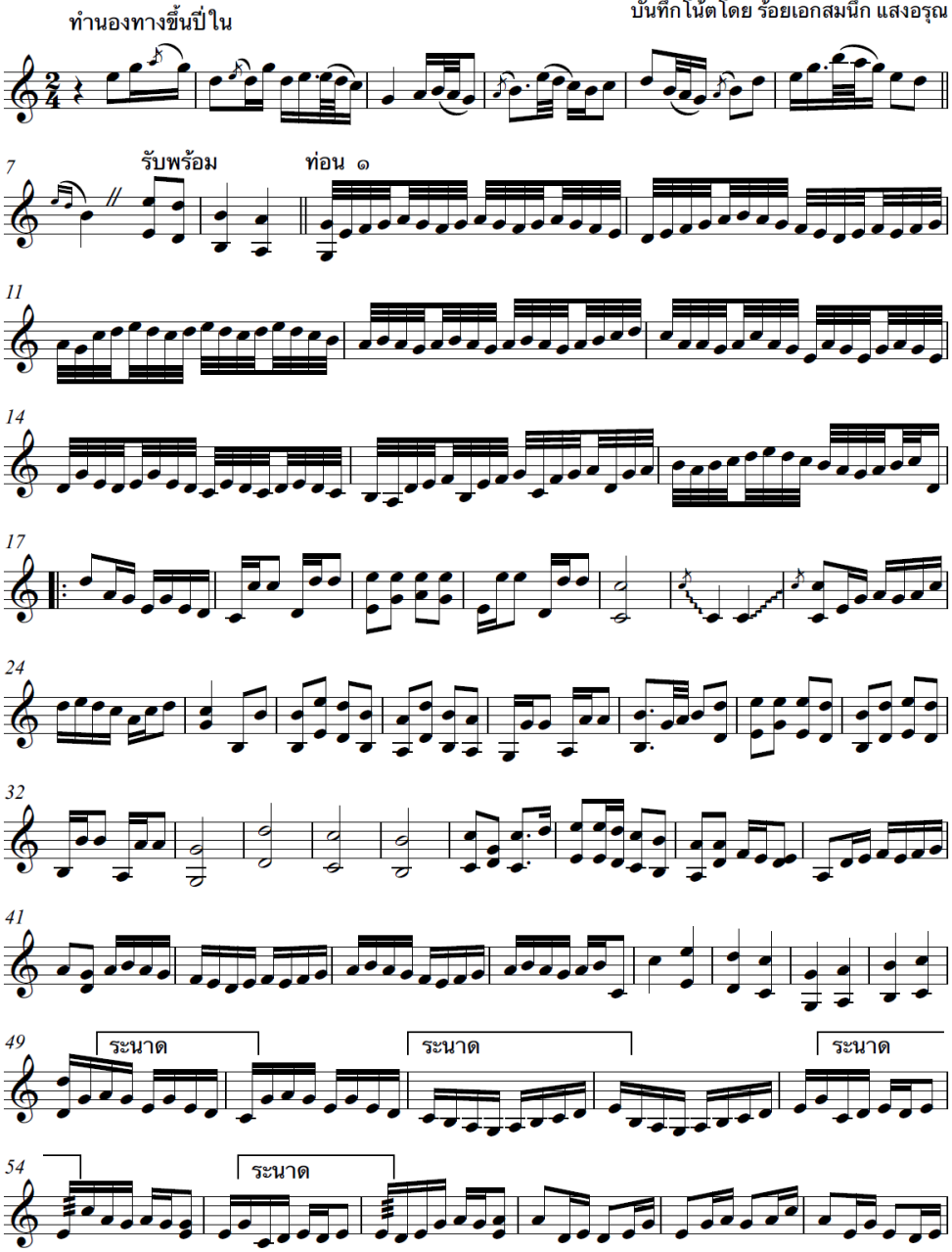

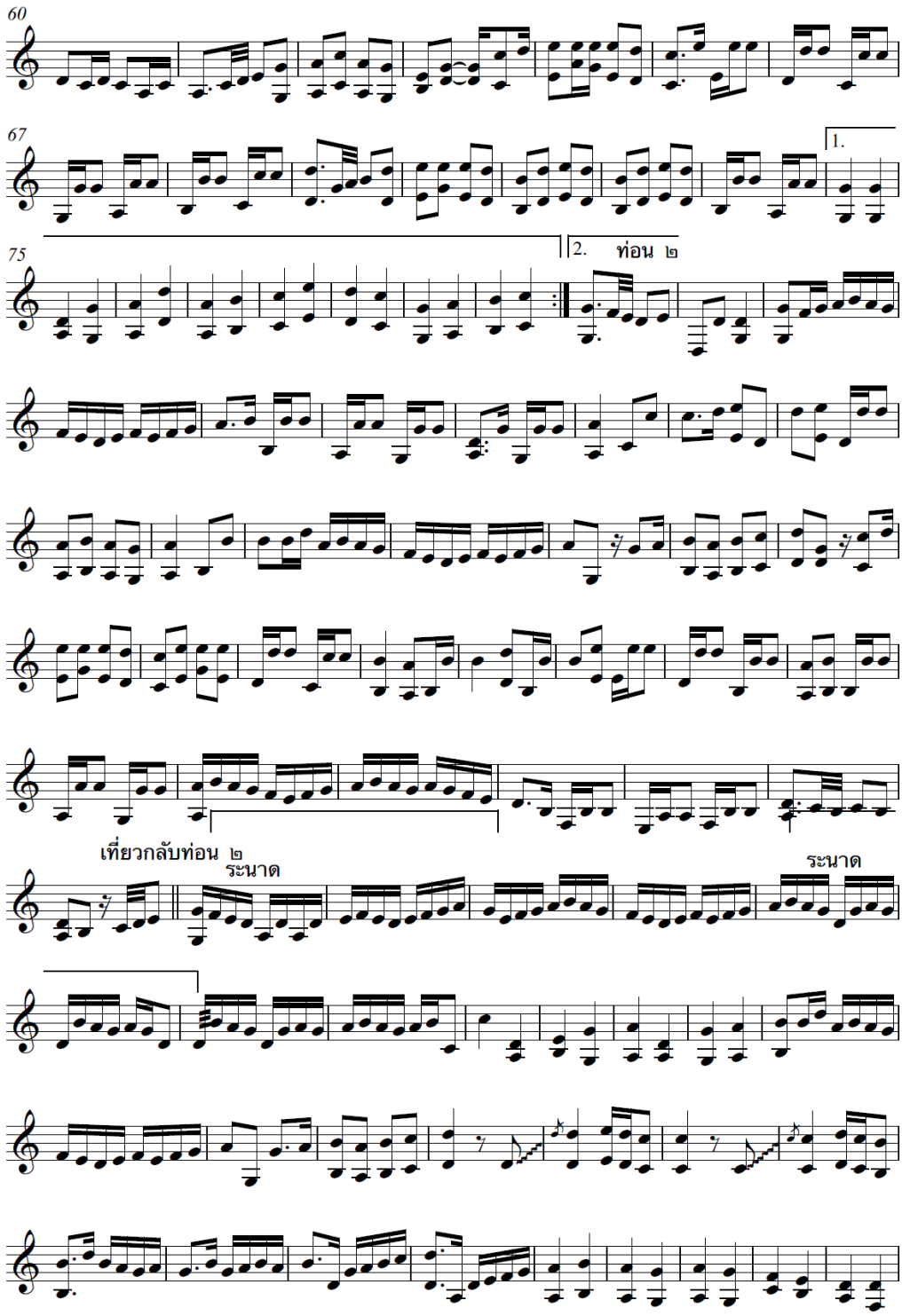
60
67
1.
75
2.
ท่อน ๒
เที่ยวกลับท่อน ๒
ระนาด
ระนาด

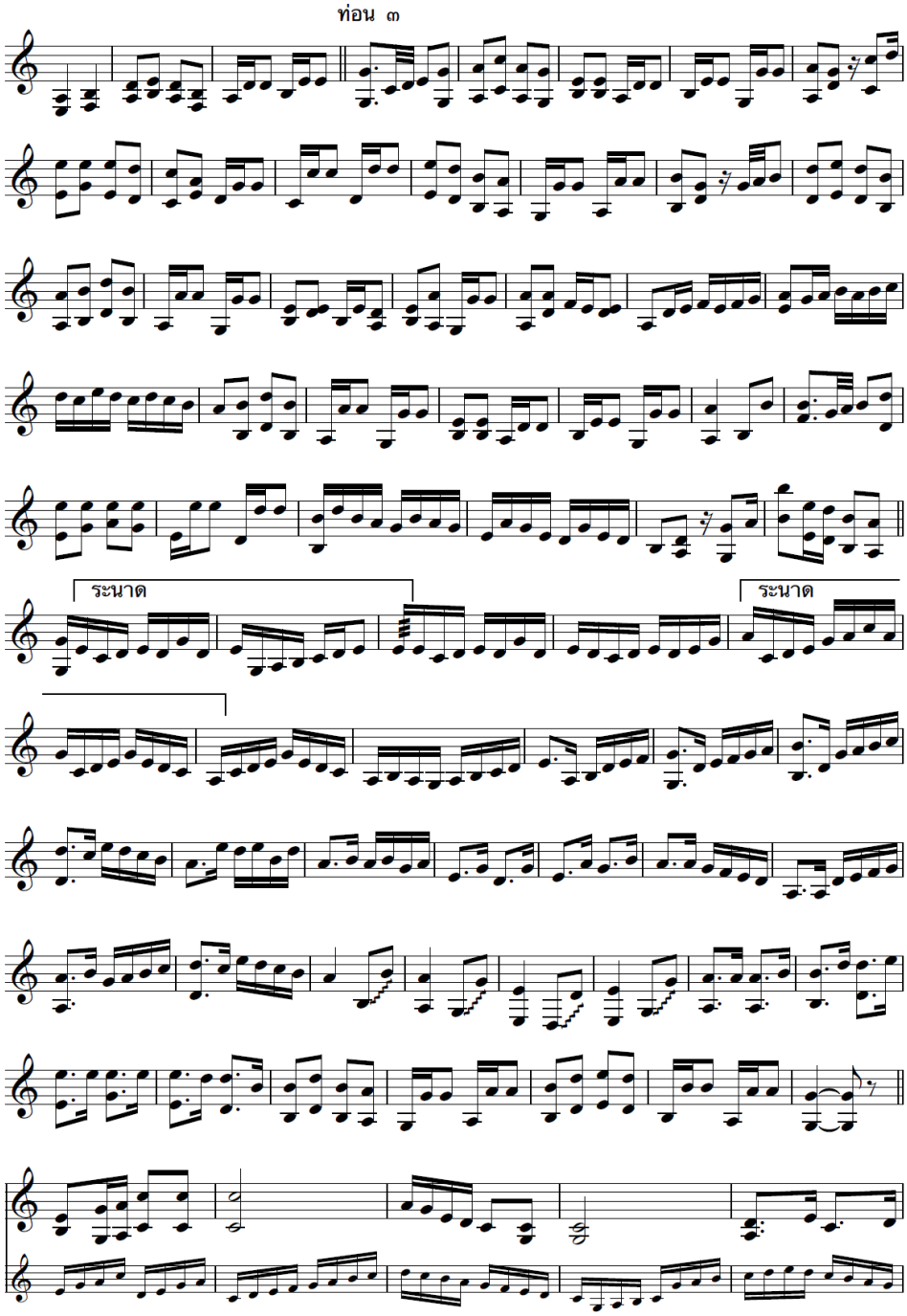
ท่อน ๓
ระนาด
ระนาด

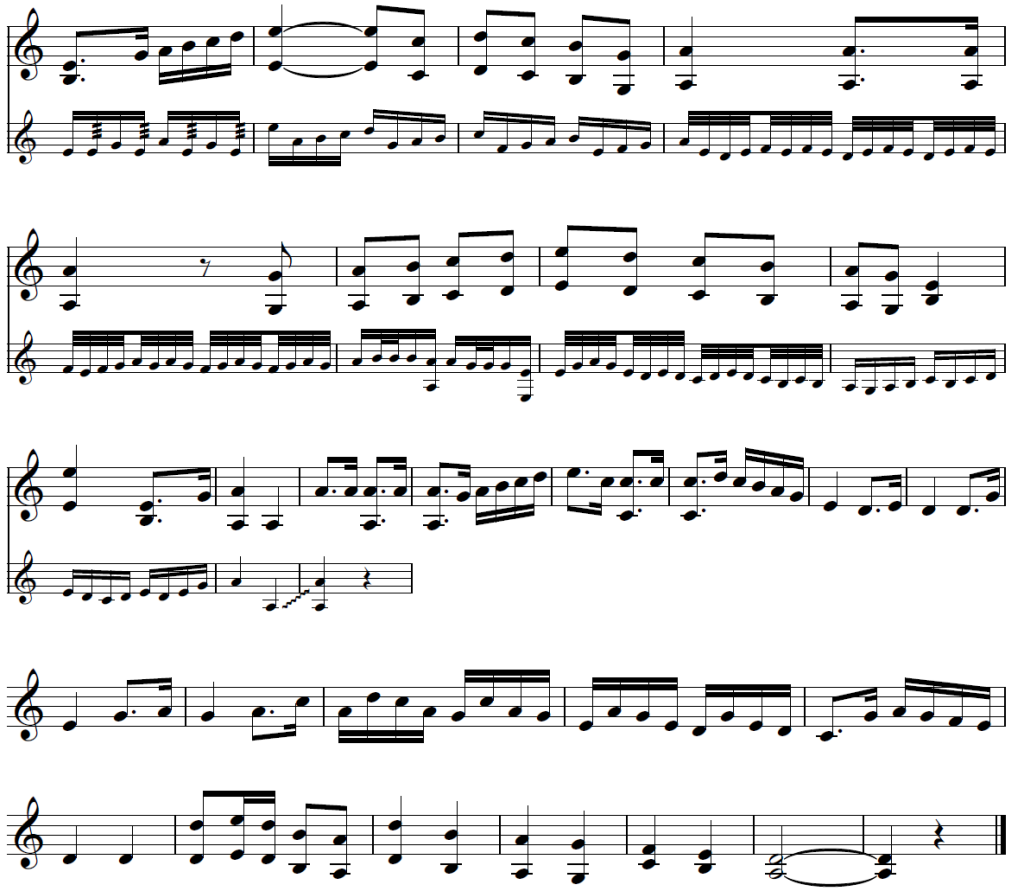

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

เพลงโหมโรงภัทรมหาราช

เพลงโหมโรงภัทรมหาราช เพลงนี้ประพันธ์เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2519 ได้ประพันธ์มาจากทำนองเพลงไทยสากล คือ เพลงภัทรมหาราช ประพันธ์โดยอาจารย์ชลหมู่ ชลานุเคราะห์ (กรมศิลปากร) ในการประพันธ์เพลงนี้ใช้ทำนองเพลงสากลมาดัดแปลงเป็นทำนองทางดนตรีไทย ไม่ได้ยืดขยายหรือตัดลงแต่อย่างใด คือ ใช้ดัดแปลงมาเป็นทางไทยเท่านั้น เพลงนี้มีสองท่อน ได้ทำไว้สองแบบ คือ ใช้กับวงปี่พาทย์ไม้แข็งและไม้นวม

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

เพลง โหมโรง ภัทรมหาราช (ออกเดี่ยวสร้อย)

ประพันธ์โดย พันโท เสนาะ หลวงสุนทร
บันทึกโน้ตโดยร้อยเอกสมนึก แสงอรุณ

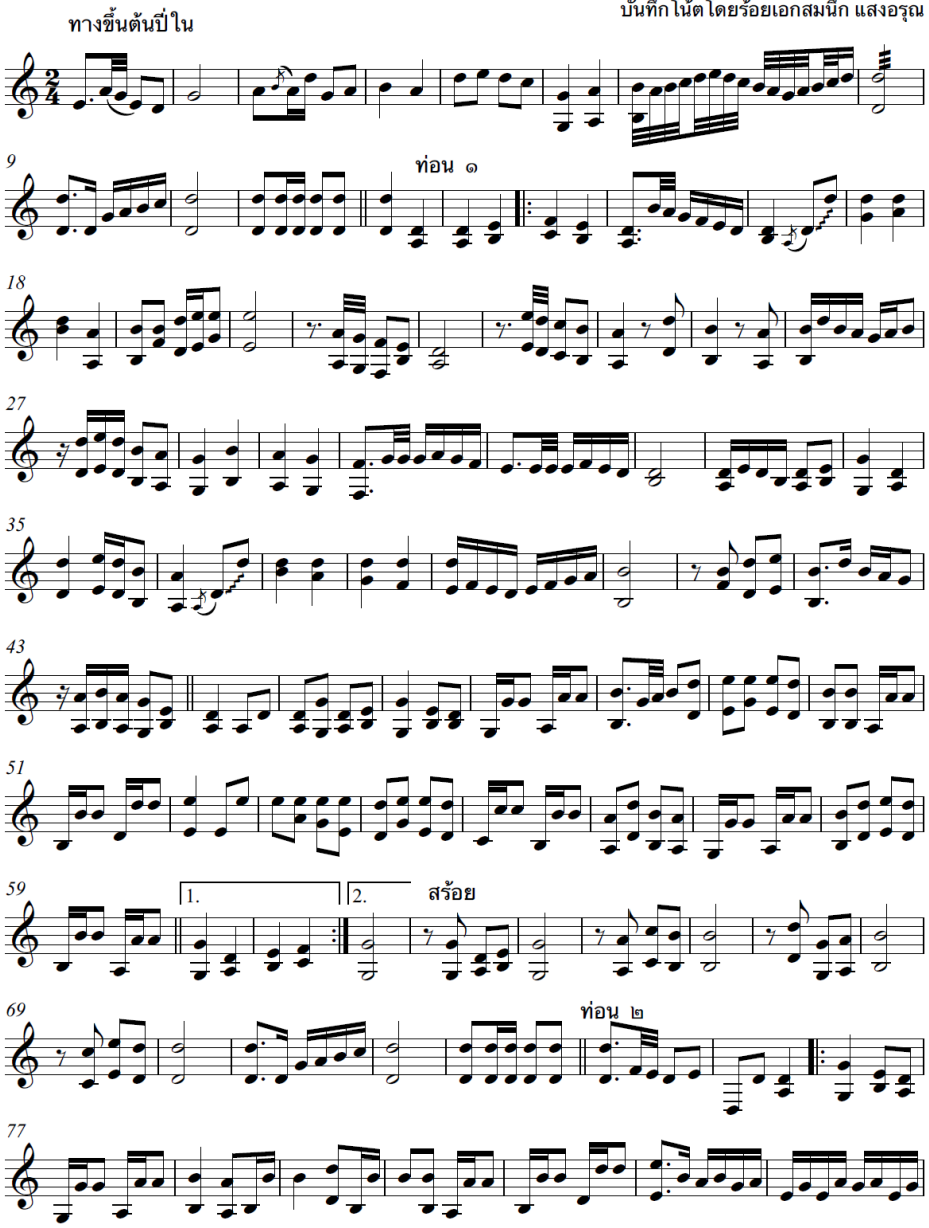

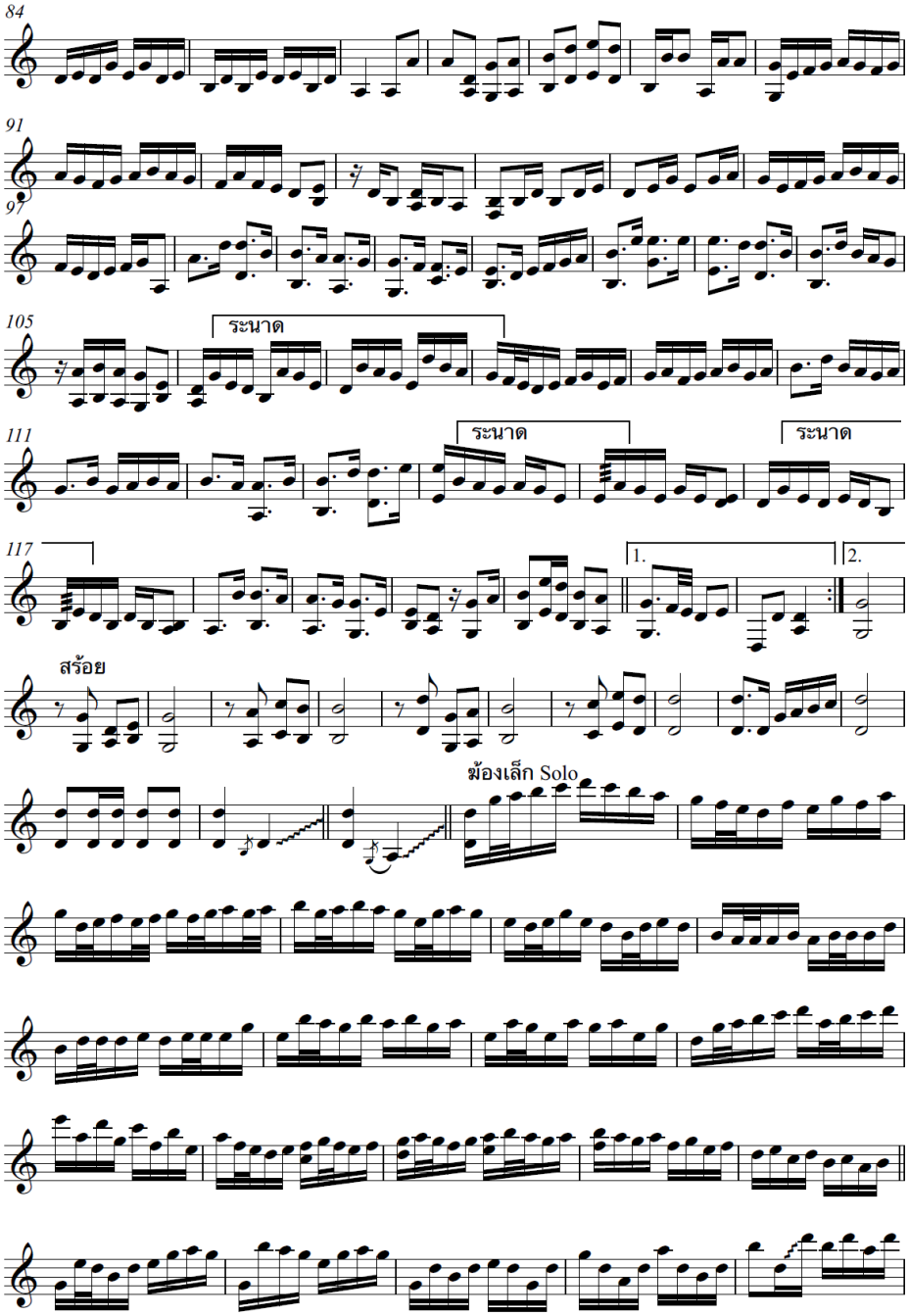
84
91
97
105
ระนาด
111
ระนาด
ระนาด
117
1.
2.
สร้อย
ฆ้องเล็ก Solo

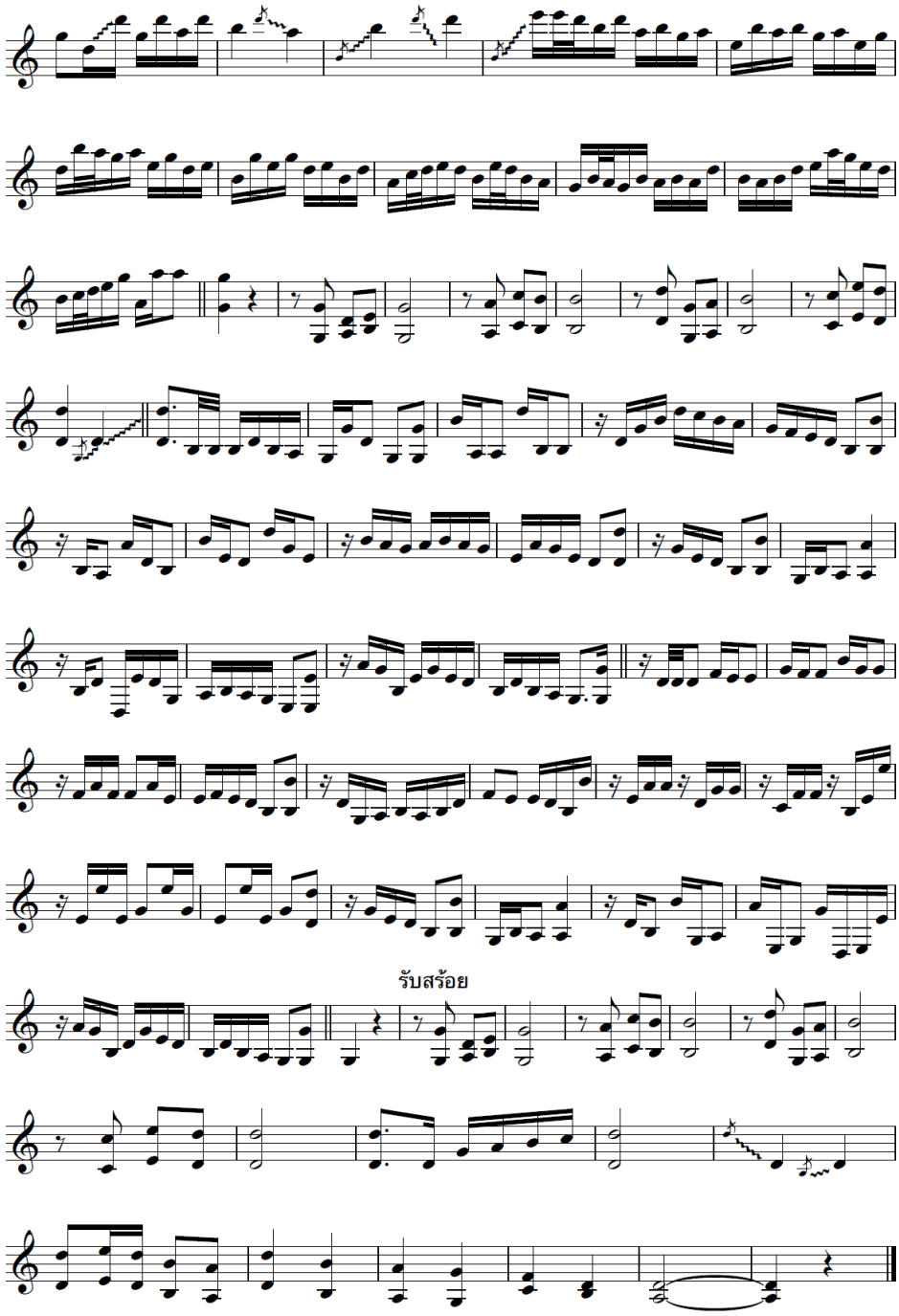
รับสร้อย

เพลงโหมโรงรั้วแดงกำแพงเหลือง

เพลงโหมโรงรั้วแดงกำแพงเหลือง เพลงนี้ประพันธ์ขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2531 ได้ประพันธ์จากทำนองเพลงไทยสากล คือเพลงรั้วแดงกำแพงเหลือง ไม่ได้เปลี่ยนชื่อโดยใช้ทำนองสากลนี้เป็นหลักของอัตราสองชั้น นำมาตางขยายทำนองขึ้นเป็นอัตราสามชั้น เพลงนี้มีสองท่อน ท่อนหนึ่งและท่อนสองมีสี่จังหวะเท่ากัน ใช้หน้าทับปรบไก่ สามชั้น ประเภทเพลงโหมโรง ประพันธ์ให้กับวงดนตรีไทยโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ใช้ในวันปิยมหาราช 23 ตุลาคม พ.ศ. 2531

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

เพลงโหมโรง รั้วแดงกำแพงเหลือง

ประพันธ์โดย พันโท เสนาะ หลวงสุนทร
บันทึกโน้ตโดย ร้อยเอกสมนึก แสงอรุณ

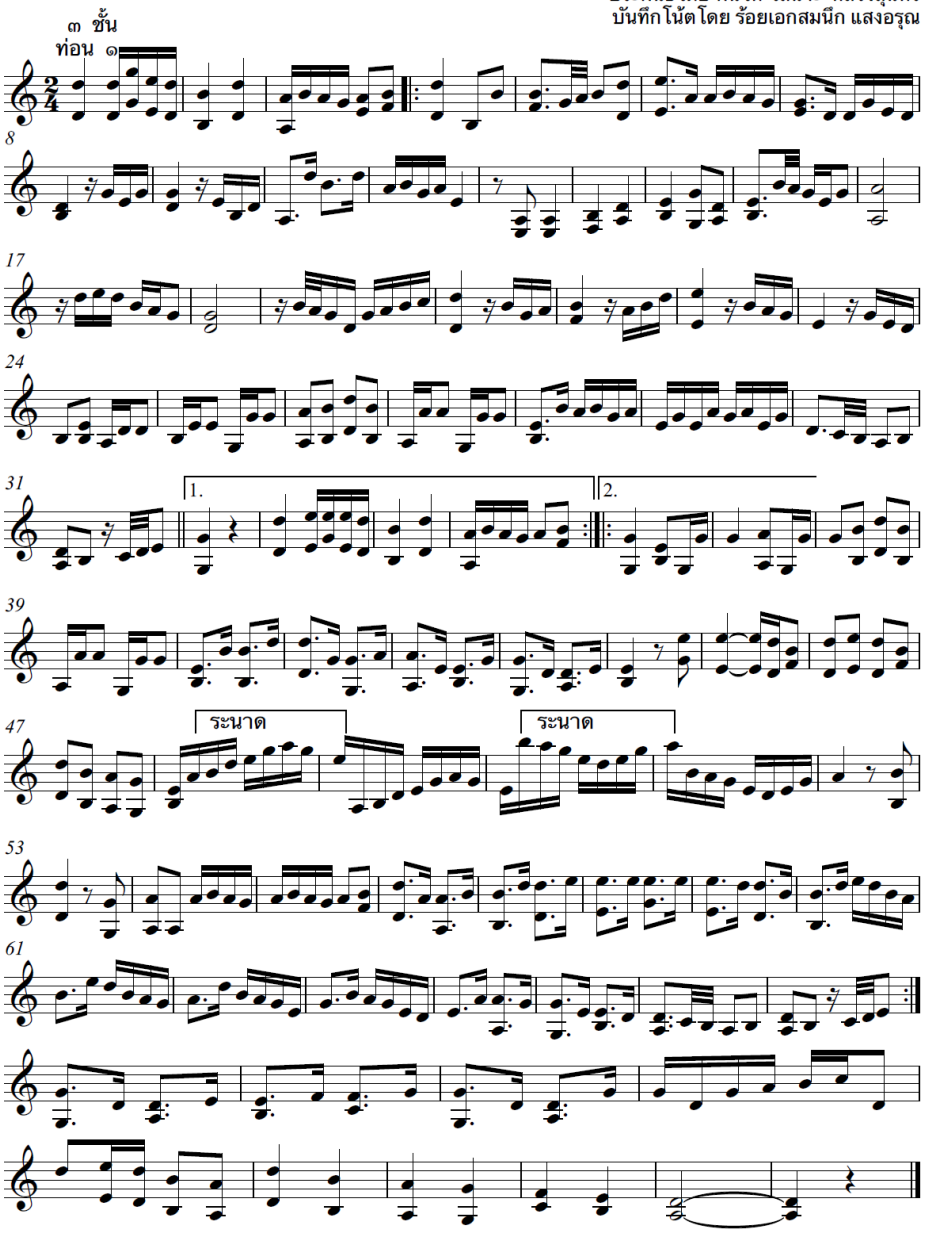

เพลงโหมโรงนวมินทร์มหาราชา

เพลงโหมโรงนวมินทร์มหาราชา เพลงนี้ประพันธ์เมื่อ พ.ศ. 2542 ได้ประพันธ์มาจากทำนองเพลงไทยสากลเพลงภูมิแผ่นดินนวมินทร์มหาราชา ได้ใช้ทำนองสากลเพลงนี้เป็นหลักในการประพันธ์ โดยขยายขึ้นเป็นทำนองอัตราสามชั้น เพลงนี้มีสองท่อน ได้ประพันธ์เพิ่มท่อนสามอีกหนึ่งท่อนรวมเป็นสามท่อน ท่อนที่หนึ่งและท่อนที่สองมีห้าจังหวะ ส่วนท่อนที่สามมีแปดจังหวะ ใช้หน้าทับประเภทปรบไก่สามชั้น เป็นประเภทเพลงโหมโรงประพันธ์ให้กับวงดนตรีไทย โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า เพื่อใช้บรรเลงดนตรีไทยอุดมศึกษา ครั้งที่ 31 ซึ่งทางโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า เป็นเจ้าภาพเมื่อวันที่ 13-15 พฤศจิกายน พ.ศ. 2542

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

เพลงโหมโรง นวมิทร์ มหาราชา

ประพันธ์โดย พันโท เสนาะ หลวงสุนทร
บันทึกโน้ตโดย ร้อยเอกสมนึก แสงอรุณ

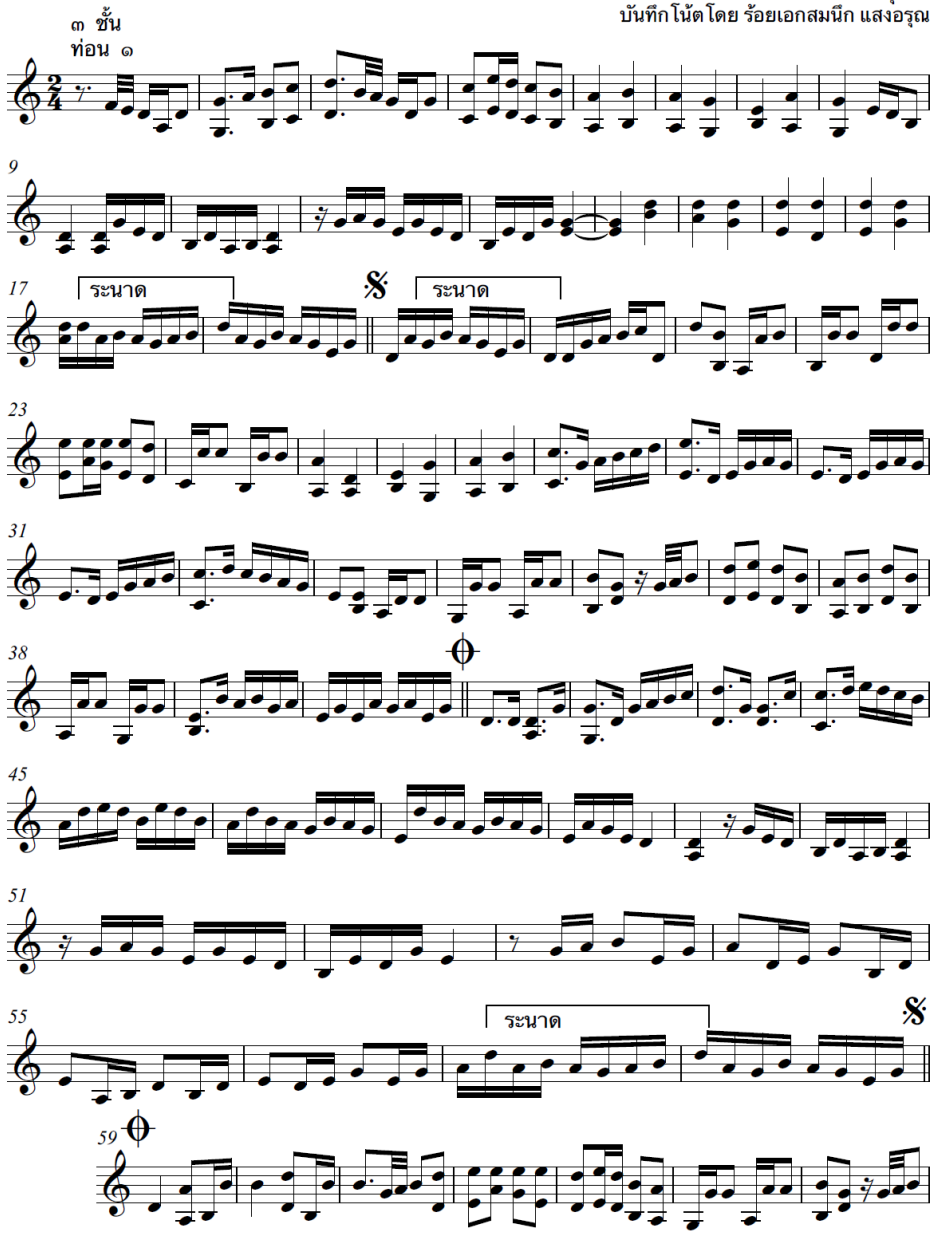

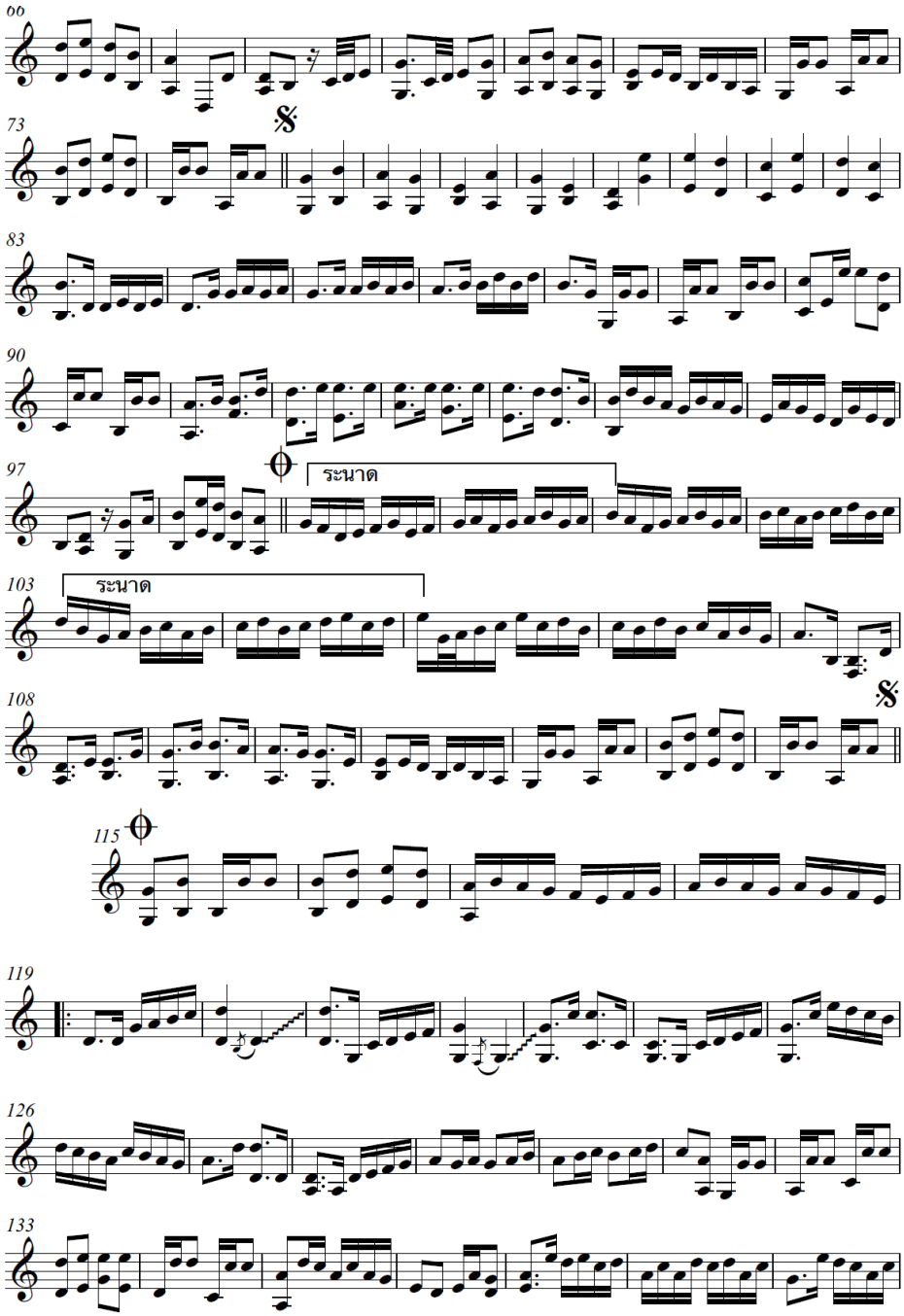
66
73
83
90
97
ระนาด
103
ระนาด
108
115
119
126
133

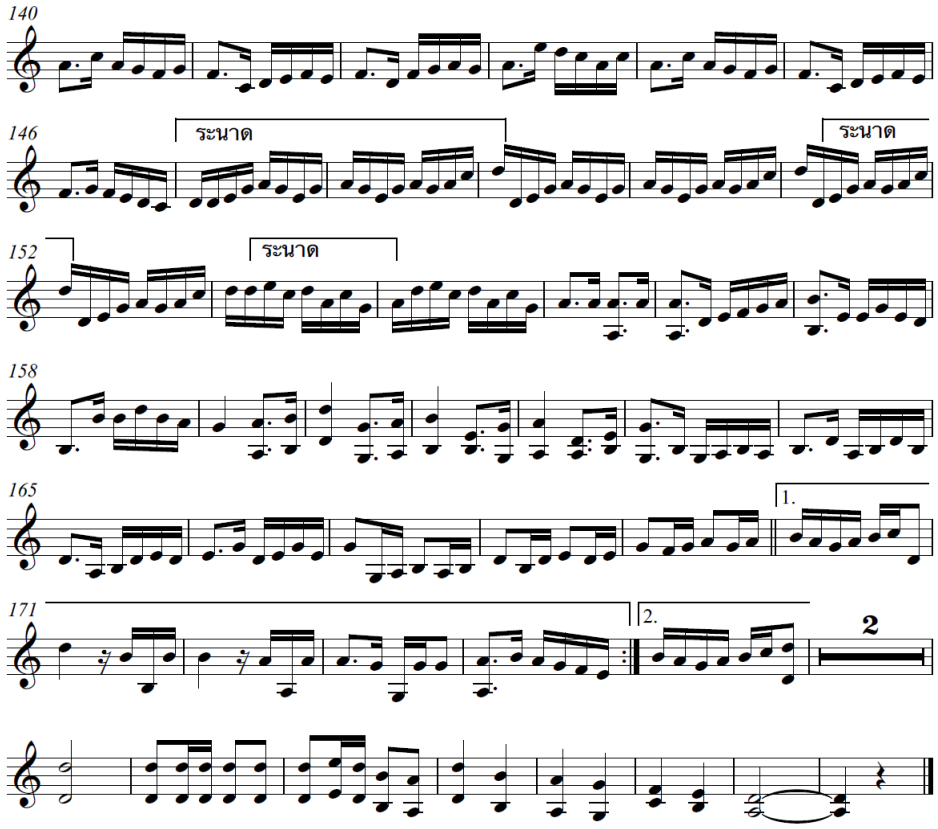

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

เพลงโหมโรงบุหลันลอยเลื่อน

เพลงโหมโรงบุหลันลอยเลื่อน เพลงบุหลันลอยเลื่อนสองชั้น พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ทรงจำทำนองได้จากพระสุบินนิมิต เนื่องจากทรงพระสุบินว่าได้เสด็จฯไปในรมณียสถานแห่งหนึ่งและได้สดับเพลงนี้ในคืนจันทร์เพ็ญเต็มดวง จึงพระราชทานนามว่า “เพลงบุหลันลอยเลื่อน” พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ได้นำมาประพันธ์ขยายขึ้นเป็นอัตราสามชั้น เป็นเพลงประเภทโหมโรง ประพันธ์ให้ไว้กับโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า เพื่อใช้เป็นเพลงบรรเลงในงานต่าง ๆ ประพันธ์เมื่อวันที่19 ธันวาคม พ.ศ. 2552

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

เพลงโหมโรงบุหลันลอยเลื่อน

ประพันธ์โดย พันโทเสนาะ หลวงสุนทร
บันทึกโน้ตโดย ร้อยเอกสมนึก แสงอรุณ

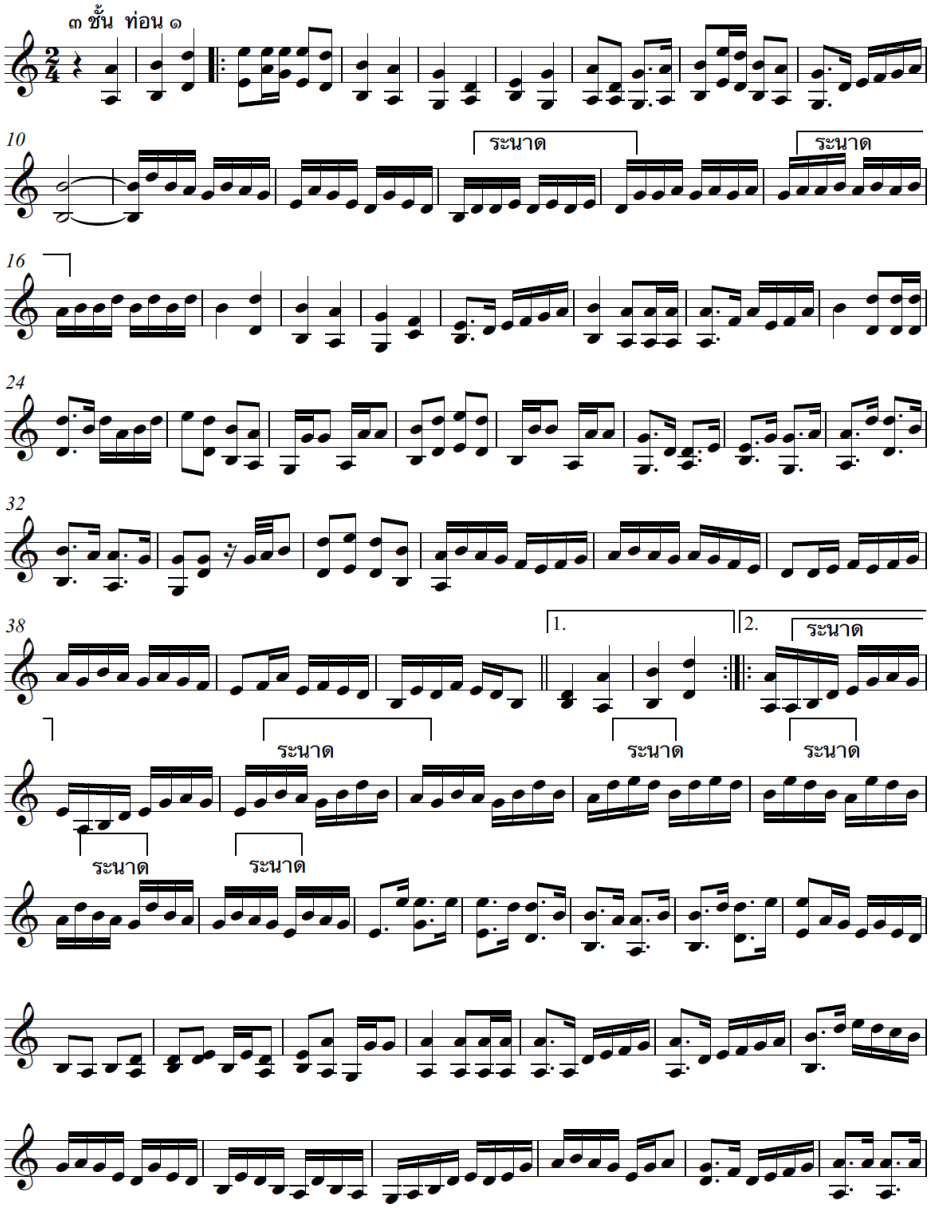

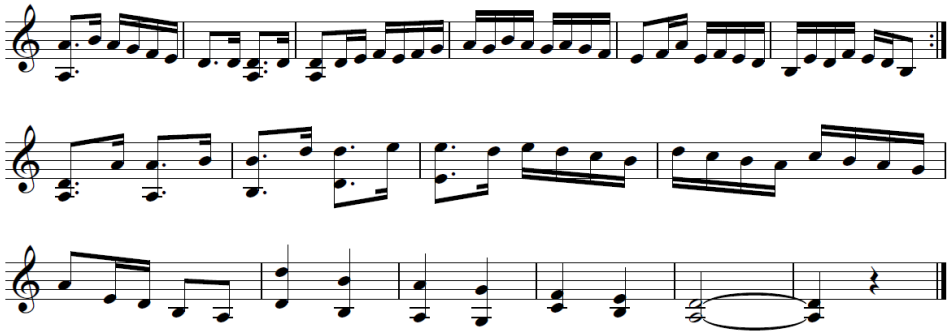

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

เพลงโหมโรงอนงค์นาค สามชั้น

เพลงโหมโรงอนงค์นาค สามชั้น ประพันธ์จากเพลงนางนาค สองชั้น มีสองท่อน ท่อนที่หนึ่งมีสี่จังหวะ ท่อนที่สองมีสี่จังหวะ ขยายจากอัตราจังหวะสามชั้น หน้าทับปรบไก่ เป็นเพลงประเภทโหมโรง มีสำเนียงลาวสอดแทรก ท่อนสุท้ายหลังจากบรรเลงเพลงสองท่อนแล้วจะเป็นทางเปลี่ยนของทำนองท่อนหนึ่งและท่อนสองรวมกัน เหตุที่ประพันธ์เพิ่มมาอีกท่องหนึ่งเพื่อให้เพลงนั้นมีความยาวขึ้นและไดมอบไว้ให้กับโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าเพื่อใช้บรรเลงในงานต่างๆ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

เพลงโหมโรง อนงค์นาค ๓ ชั้น

ประพันธ์โดย พันโทเสนาะ หลวงสุนทร
บันทึกโน้ตโดย ร้อยเอกสมนึก แสงอรุณ

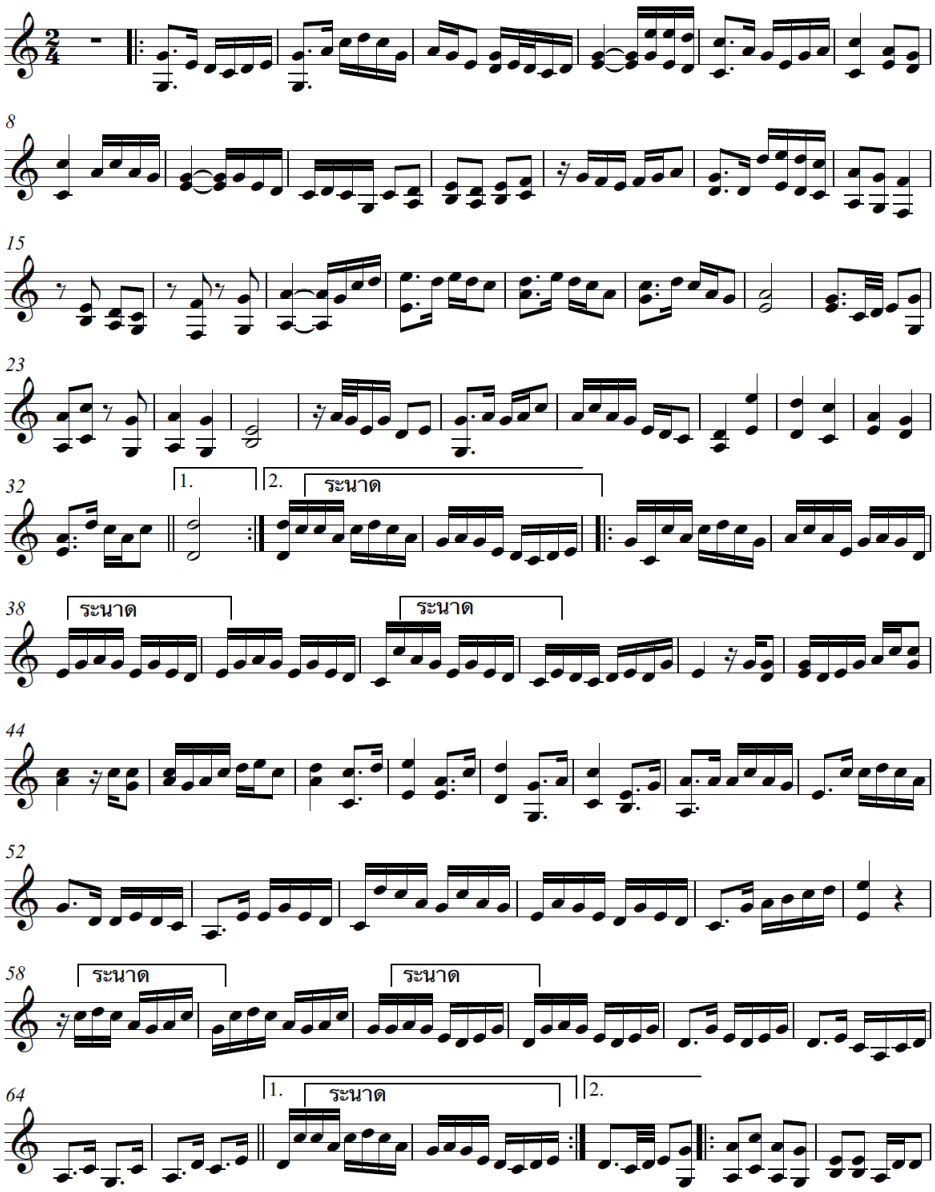

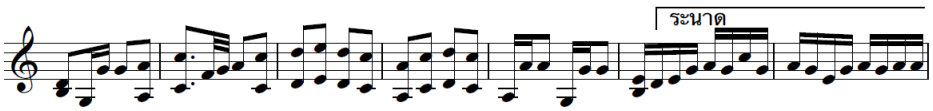

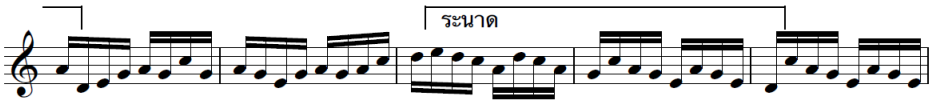

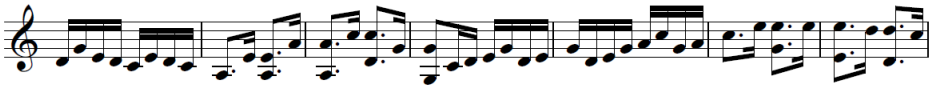

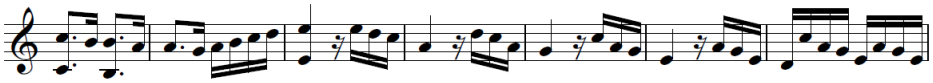

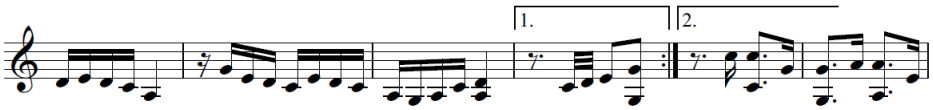

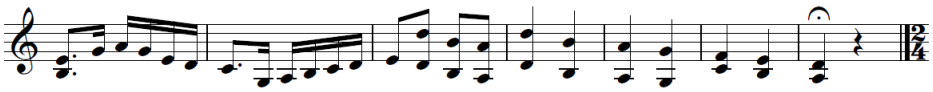

ทำนองข้างต้น เพลง อนงค์นาค (ซอ,ปี่,ระนาด)

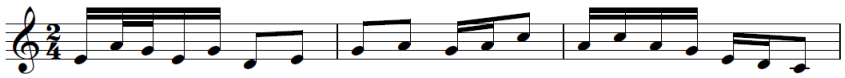

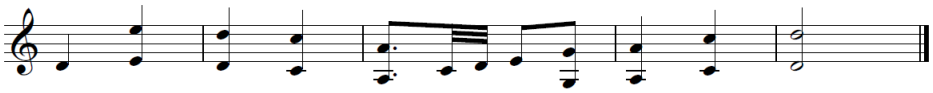

เพลงมาลีหวน

เพลงมาลีหวน ทางเปลี่ยน เพลงมาลีหวนนี้ได้อัตราจังหวะสองชั้น ไม่ทราบนามผู้ประพันธ์ หลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปบรรเลง) ได้นำมาขายเป็นอัตราจังหวะสามชั้นและตัดเป็นอัตราจังหวะชั้นเดียวตลบเป็นเถา พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ได้คิดทำเป็นทางเปลี่ยนสองชั้น ท่อนหนึ่งและท่อนสอง ได้ประพันธ์เมื่อ พ.ศ. 2541

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

เพลง มาลีหวล (๒ ชั้น)

ประพันธ์โดย พันโทเสนาะ หลวงสุนทร
บันทึกโน้ตโดยร้อยเอกสมนึก แสงอรุณ

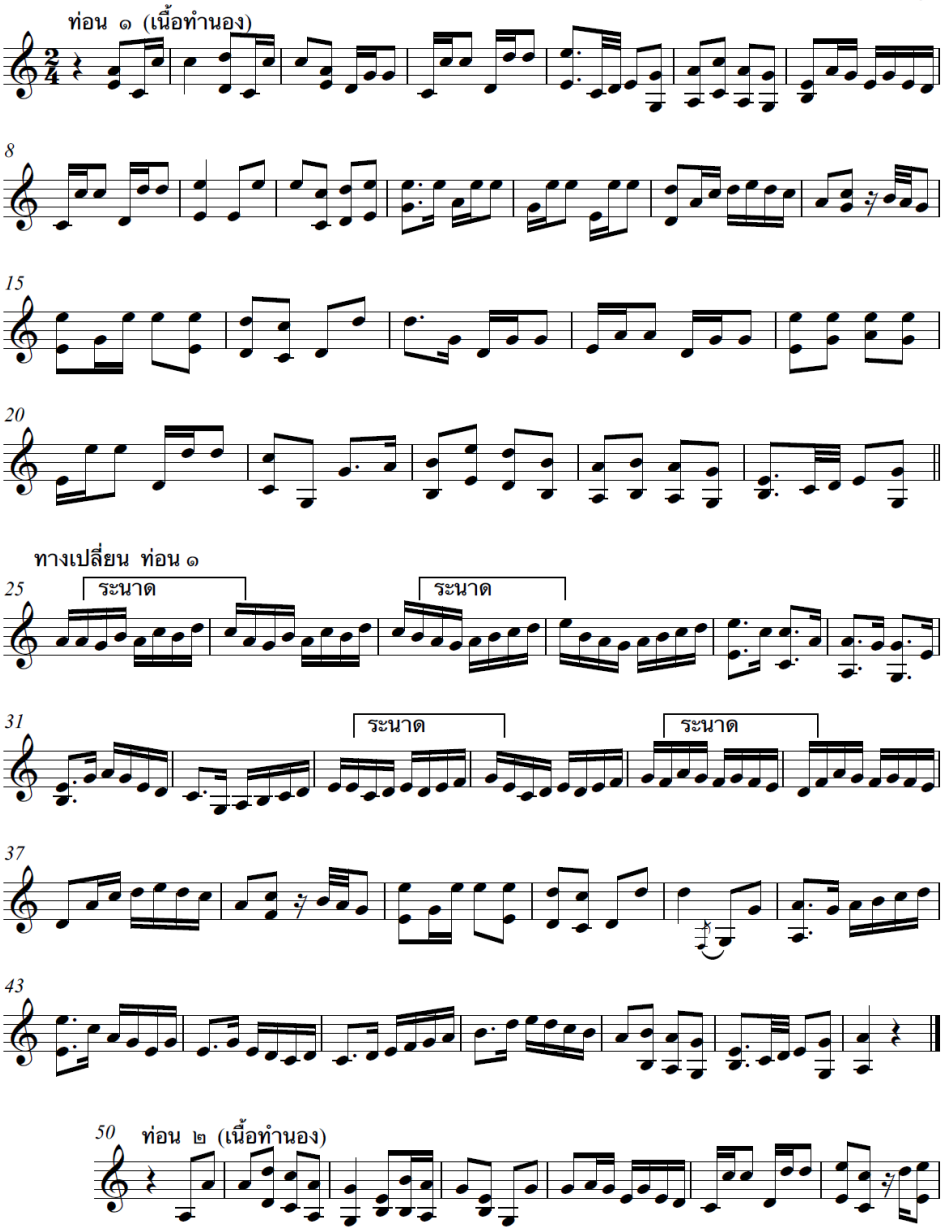

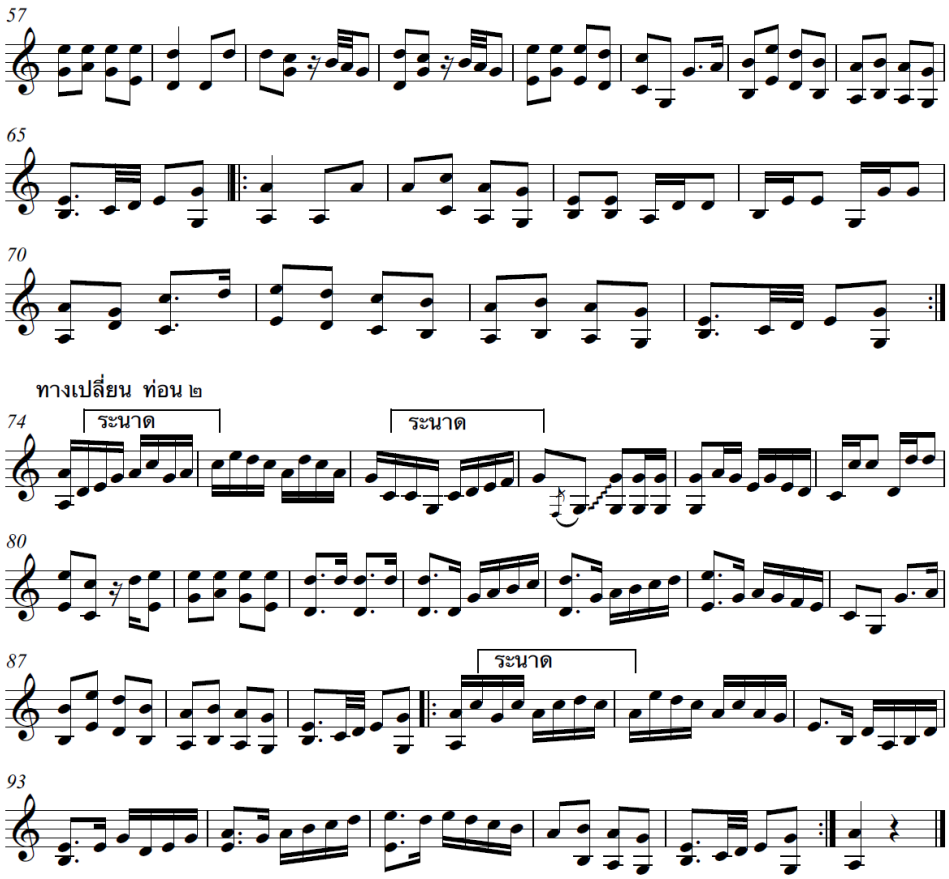

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

เพลงลีลากระทุ่ม

เพลงลีลากระทุ่ม ทางเปลี่ยน เพลงลีลากระทุ่มสองชั้นทำนองเก่าสมัยอยุธยาเป็นเพลงอันดับที่ 6 ในเพลงตับเรื่องพระทอง นิยมมาบรรเลงและขับร้องประกอบโขน พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ได้นำทำนองสองชั้นมาประพันธ์เป็นทางเปลี่ยน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

เพลง ลีลากระทุ่ม (๒ ชั้น ทางเปลี่ยน)

ประพันธ์โดยพันโทเสนาะ หลวงสุนทร
บันทึกโน้ตโดยร้อยเอกสมนึก แสงอรุณ

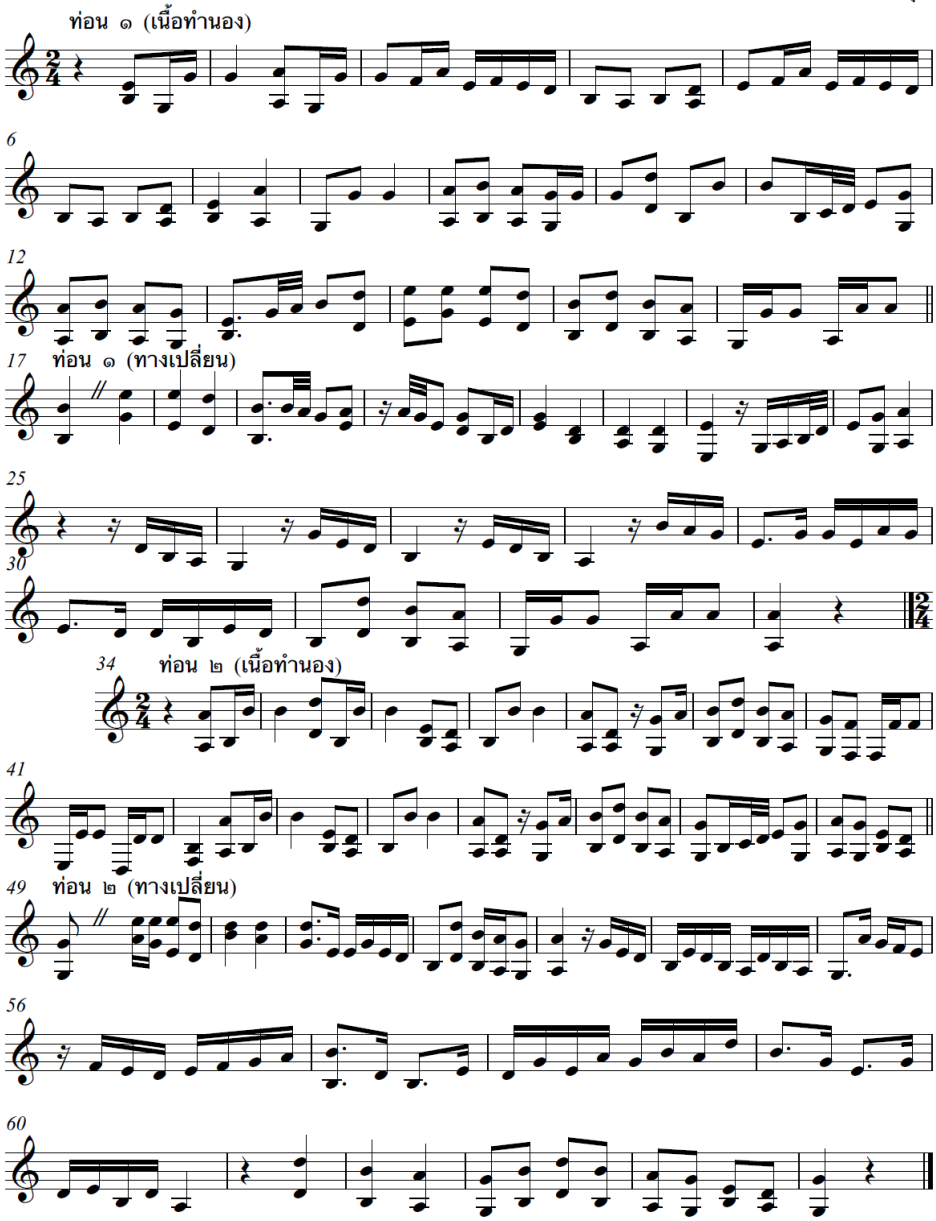

เพลงจีนขวัญอ่อน

เพลงจีนขวัญอ่อน ทางเปลี่ยน เพลงจีนขวัญอ่อน เป็นเพลงเถา สำเนียงจีน นายถีร ปี่เพราะ นำเพลงจีนขวัญอ่อน สองชั้น มาประพันธ์ขยายเป็นอัตราจังหวะสามชั้นและตัดเป็นอัตราจังหวะชั้นเดียว พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ได้คิดทำทางเปลี่ยนไว้เพื่อเวลาที่มีร้องหลายๆ คน คำแทนที่จะบรรเลงซ้ำอยู่กับเนื้อทำนองอยู่อย่างเดียว เป็นต้น ใช้ในชุดตับนางลอย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

เพลง จีนขวัญอ่อน (ทางเปลี่ยน)

ประพันธ์โดย พันโทเสนาะ หลวงสุนทร
บันทึกโน้ตโดยร้อยเอกสมนึก แสงอรุณ

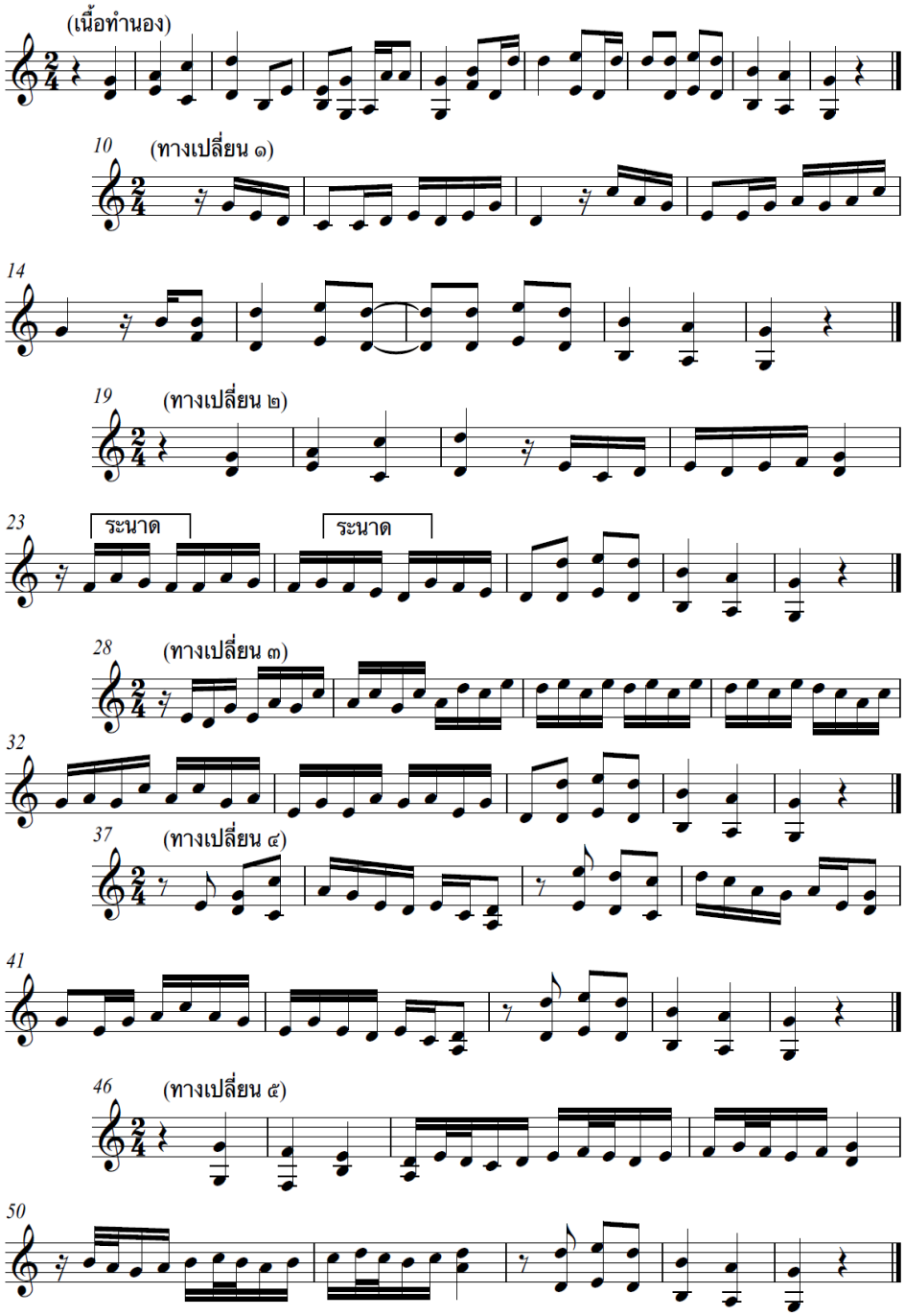

เพลงสมิงทองมอญ

เพลงสมิงทองมอญ ทางเปลี่ยน เพลงสมิงทองมอญ เป็นเพลงเก่าสมัยอยุธยา เป็นเพลงอันดับที่ 11 ในเพลงตับเรื่องสระบุหร่ง พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ได้ประพันธ์ทางเปลี่ยนเมื่อ พ.ศ.2528 ให้แก่โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า เนื่องจากการบรรเลงขับร้องเพลงนี้ซ้ำกันหลายรอบตามบทร้อง พันโทเสนาะ หลวงสุนทร จึงได้ประพันธ์ทางเปลี่ยนของเพลงนี้ไว้เพื่อจะได้บรรเลงไม่ซ้ำกับทำนองเดิมที่บรรเลงไปในรอบแรกแล้ว บรรเลงครั้งแรกที่สถานีโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 5

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

เพลง สมิงทองมอญ ๒ ชั้น (ทางเปลี่ยน)

ประพันธ์โดย พันโทเสนาะ หลวงสุนทร
บันทึกโน้ตโดย ร้อยเอกสมนึก แสงอรุณ

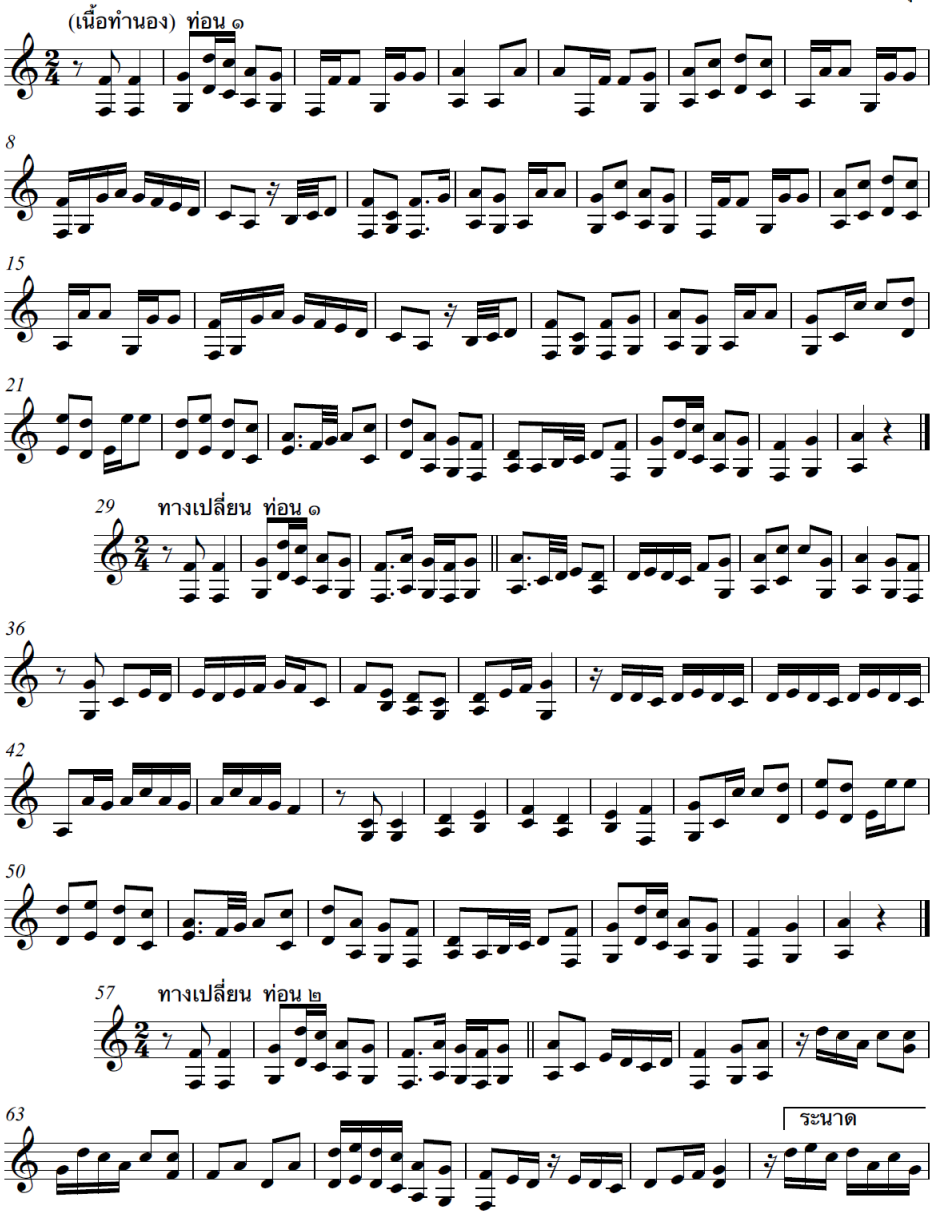

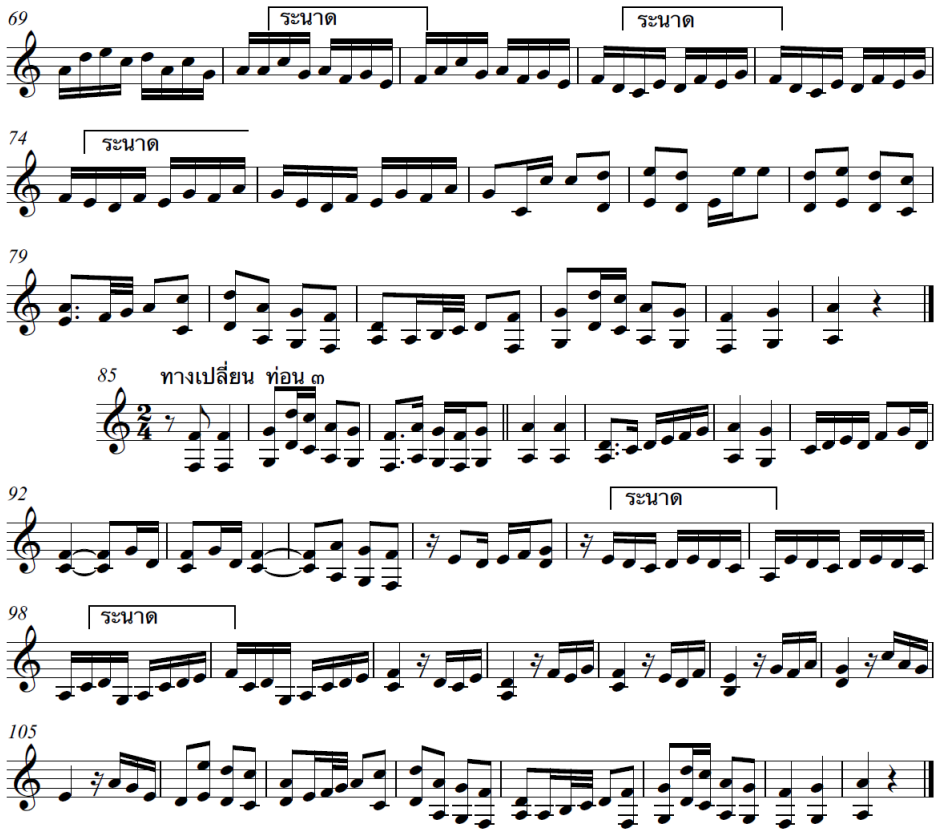

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

เพลงนกขมิ้น สี่ชั้น

เพลงนกขมิ้น สี่ชั้น เพลงนกขมิ้นอัตราจังหวะสองชั้น ครูเพ็งได้นำเพลงนกขมิ้นสองชั้นทำนองเก่าสมัยอยุธยานี้มาประพันธ์ขยายเป็นอัตราจังหวะสามชั้น พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ได้ประพันธ์เมื่อ พ.ศ. 2520 ใช้ทำนองเพลงนกขมิ้นสามชั้นมาเป็นหลัก นำมาประพันธ์ขยายเป็นอัตราจังหวะสี่ชั้น ทั้งสามท่อนเป็นประเภทเพลงเถา

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

เพลง นกขมิ้น (๔ ชั้น)

ประพันธ์โดย พันโทเสนาะ หลวงสุนทร
บันทึกโน้ตโดยร้อยเอกสมนึก แสงอรุณ

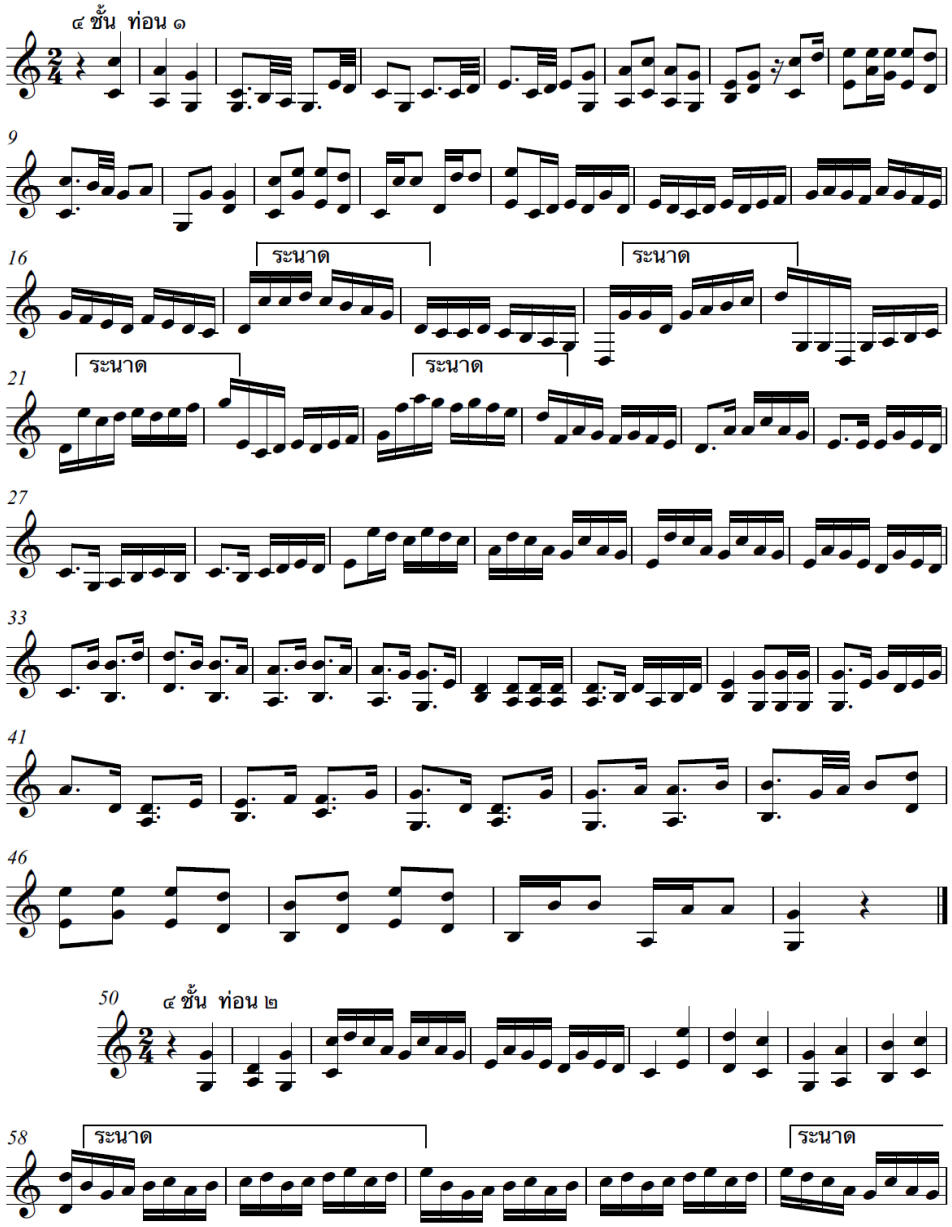

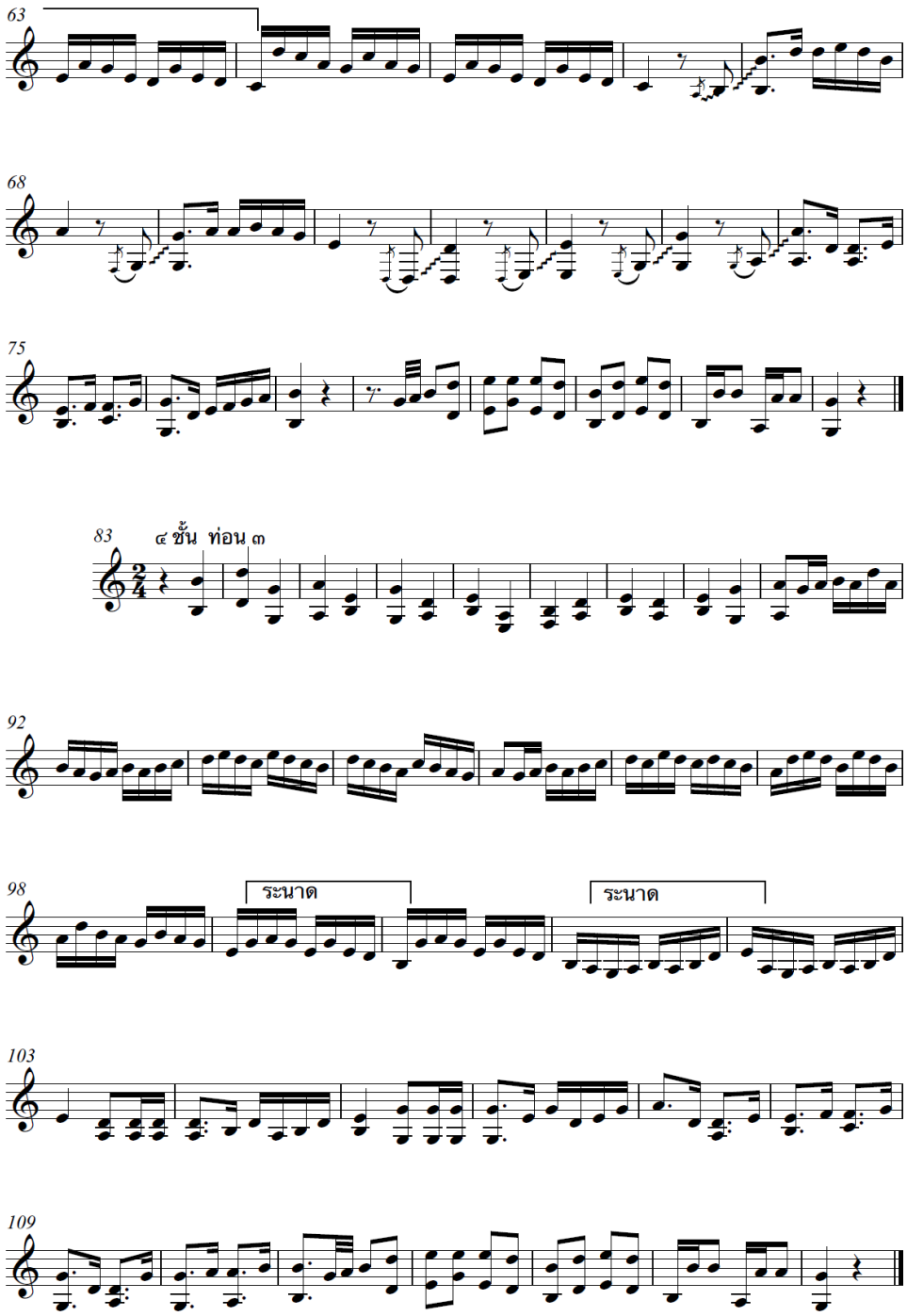
63
68
75
83
๔ ชั้น ท่อน ๓
92
98
ระนาด
ระนาด
103
109

ทางเปลี่ยน เพลงเทวาประสิทธิ์ ๒ ชั้น และ ชั้นเดียว

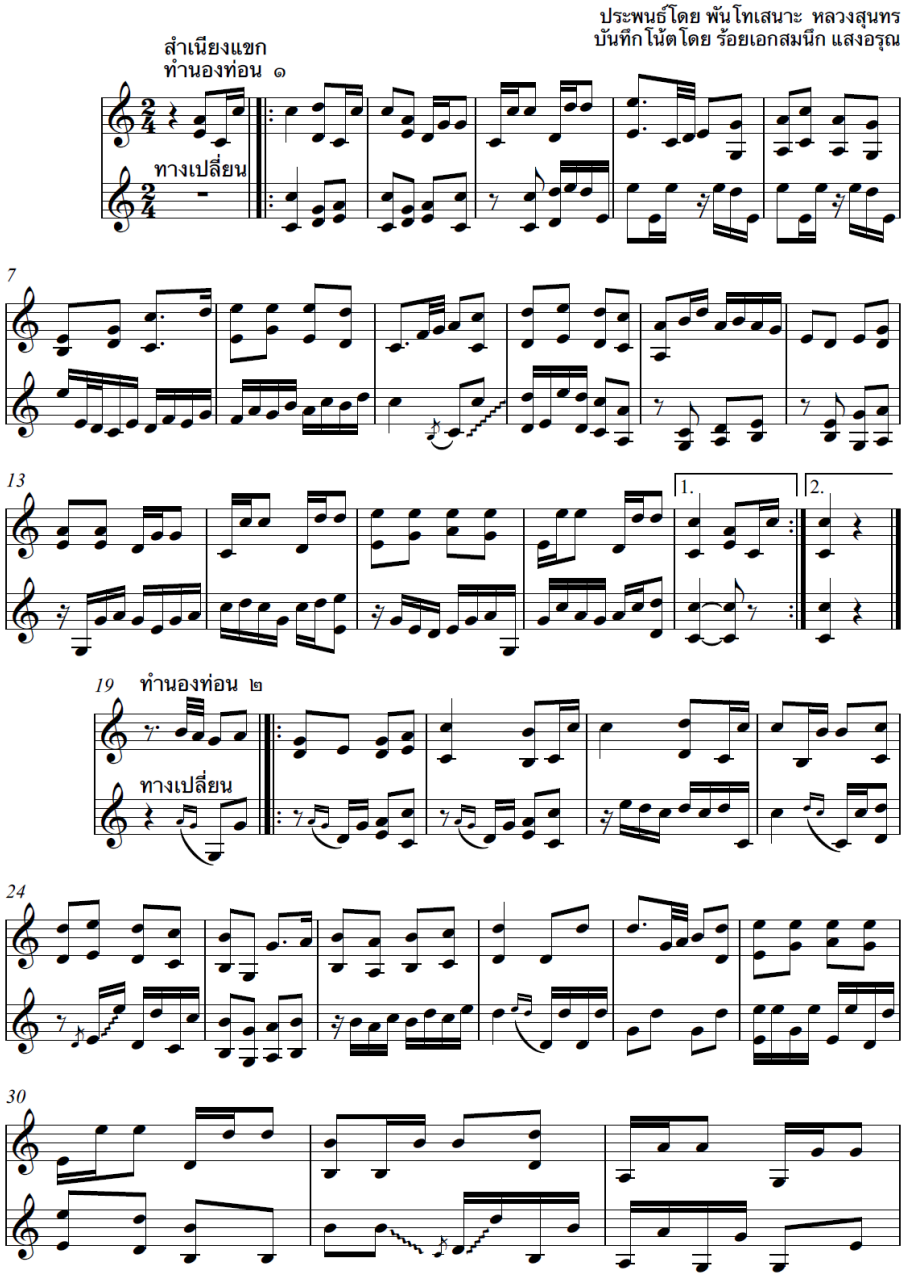

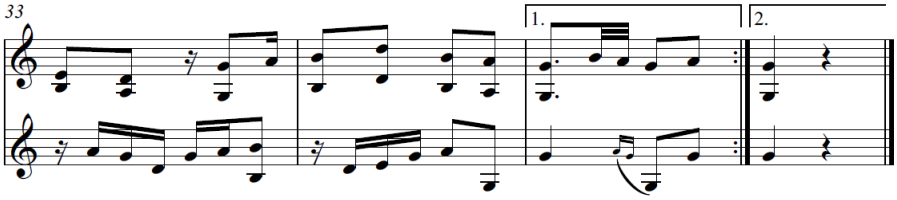

ชั้นเดียว

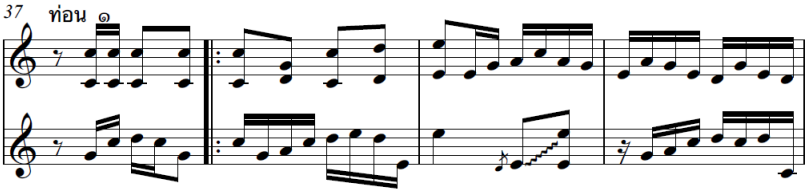

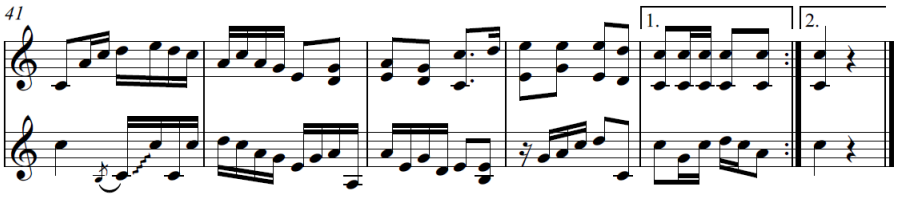

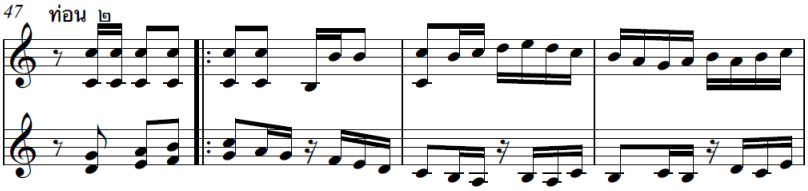

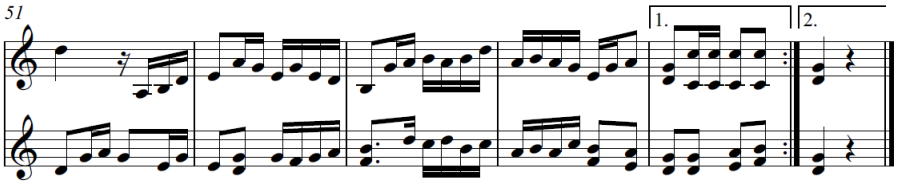

เพลง ปีนตลิ่งใน (ทางเปลี่ยน)

ประพันธ์โดยพันโท เสนาะ หลวงสุนทร
บันทึกโน้ตโดย ร้อยเอกสมนึก แสงอรุณ

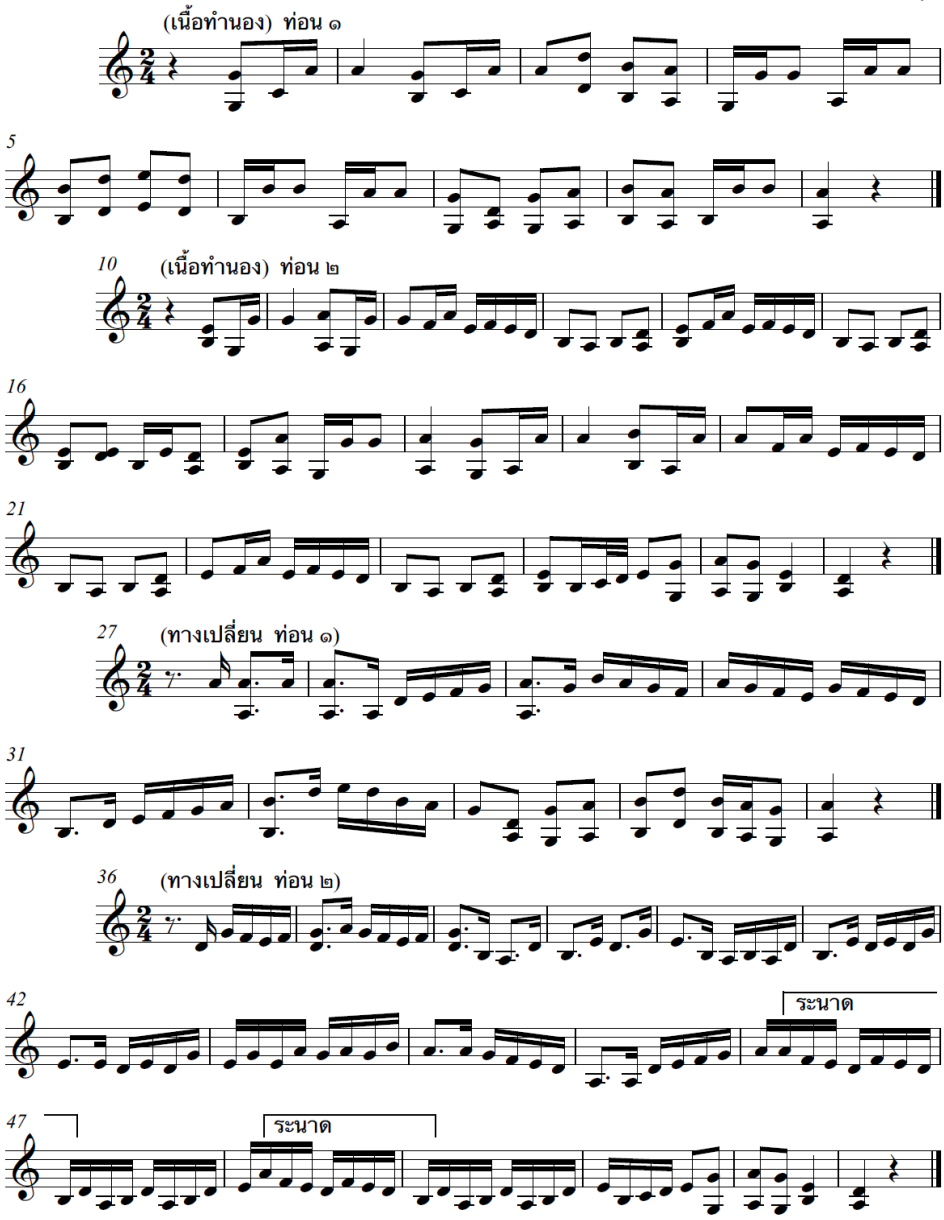

ทางเปลี่ยน เพลงทองประสิทธิ์ ๒ ชั้น

ประพันธ์โดย พันโทเสนาะ หลวงสุนทร
บันทึกโดย ร้อยเอกสมนึก แสงอรุณ

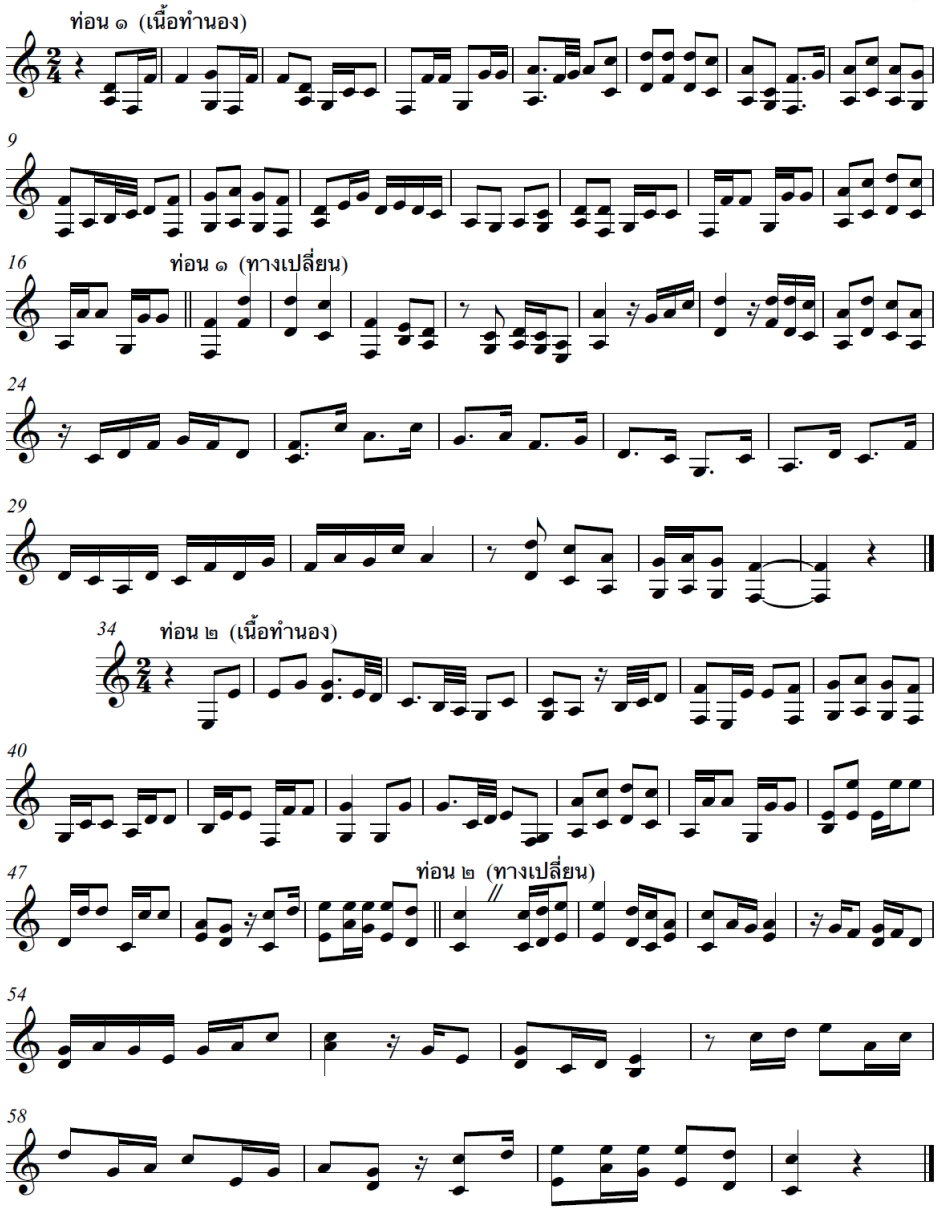

ภาคผนวก ฌ.

ตัวอย่างภาพ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ตัวอย่างภาพบรรยากาศการสัมภาษณ์เก็บข้อมูล

ตัวอย่างภาพเก่าพันโทเสนาะ หลวงสุนทร

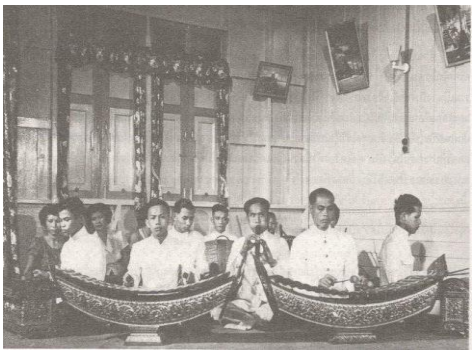

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	Somnuek Saeng-arun
วัน เดือน ปี เกิด	22 Febuary 1973
สถานที่เกิด	Lopburi
วุฒิการศึกษา	Chulalongkorn University
ที่อยู่ปัจจุบัน	68/216 Moo 5 Ladsawai Lumlookka Pathumthani

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY